

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANABİLİM
DALI

DEMOKRAT PARTİ VE İŞÇİ HAKLARI
(1946-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Yavuz HAYKIR

HAZIRLAYAN
Vahide ÇETİN

ELAZIĞ - 2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANABİLİM DALI

DEMOKRAT PARTİ VE İŞÇİ HAKLARI (1946-1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Yavuz HAYKIR

HAZIRLAYAN
Vahide ÇETİN

Jürimiz, ... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

- 1.
- 2.
- 3.

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .....tarih ve .....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Demokrat Parti ve İşçi Hakları (1946-1960)

Vahide ÇETİN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı

Elazığ-2017; Sayfa: XVI+186

Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde çok partili hayata geçilmesinin ardından 1950 seçimlerinde büyük bir seçmen kitlesi haline gelen işçi sınıfının desteği ile iktidara gelen DP' nin 1950-1960 yılları arasında işçi sınıfına karşı tutumu, işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarını belirleyen yasal düzenlemeleri, işçi örgütlenmeleri ve bu örgütlenmelerin DP ile olan ilişkileri üzerine bilgiler vermektedir. Ayrıca DP'nin on yıllık iktidarında ulusal ve uluslararası gelişmelerin Menderes Hükümetlerinin işçi sınıfına yönelik yürüttüğü politikaya yansımaları üzerine bilgiler sunulmuştur.

Tek partili sistemin geçerli olduğu yeni Türk devletinin uluslararası arenada saygın bir yer edinmek için siyasi alanda gösterdiği başarıyı iktisadi alanda da göstermesi gerekiyordu. Tam bağımsız bir Türkiye için ilk başta liberalist bir iktisadi yaklaşım sergilemek isteyen ancak mevcut Türkiye gerçeğiyle devletçi, kontrolcü ve kendi kendine yeten (otarşik) bir politika yürüten CHP iktidarının bu politikasına göre sermaye birikiminin sağlanması için işçi sınıfı görmezden gelinmiş, işçi örgütlenmeleri dağıtılmış, işçi hareketleri bastırılmış, işvereni kollayan işçiyi göz ardı eden yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. 1946 Cemiyetler Kanunu ile çok partili hayata geçen Türkiye' de DP' nin iktidara 14 Mayıs 1950 tarihinde geçmesiyle işçi sınıfı için baskının sonlandığı, sendikal hürriyetin önündeki engellerin kalktığı, grev meselesinin çözüme kavuştuğu, işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen kanunlarda görülen aksaklıkların giderildiği, devletçi ekonomi modelinden liberal ekonomiye geçen Türkiye' de istihdamın artacağı, ücretlerin iyileşeceği bir devrin başladığı düşüncesi hakim

olmuştur. Bu hakim olan düşüncenin gerçekleşip gerçekleşmediği sorusuna yanıt bulabilmek için bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, İşçi sınıfı, İşçi Örgütlenmesi, Grev Meselesi, Yasal Düzenlemeler

ABSTRACT

Master's Thesis

Democratic Party and Worker's Rights (1946-1960)

Vahide ÇETİN

The University of Firat

The Institute of Social Science

The Department of History of the Republic of Turkey

Elazığ-2017; Page: XVI+186

This study aims to give information about Democratic Party's – which came into power with the support of working class having become a great electorate in 1950 elections, after the multi-party system in Turkish Republic – manner against the working class, legal regulations determining the living and working conditions of working class, worker organisations and the relationship of these organisations with DP between the years 1950 and 1960. Information about the national and international developments in the ruling period of DP and its reflections on the policy of Menderes Government having carried out for the working class will be introduced as well.

New Turkish Republic with single party system was supposed to show success in economical field as it has done in politics in order to gain a respected place in international arena. According to this policy of CHP government, who wanted to show a liberalist economic approach for the fully independent Turkey at first, but carried out a statist, controller and a self-supporting (autarchic) politics with the reality of the current Turkey, working class was ignored, worker organisations were dissolved, worker movements were suppressed, and legal regulations ignoring the worker protecting the employer were carried out. In the multi-party period, with the coming into the power of DP in 14th May of 1950, in Turkey, in which the oppression against working class was ended, obstacles in front of union liberty were removed, strike issue was solved, troubles in the laws arranging the relationship between workers and employers were recovered and statist economic model was replaced by liberal economic model, the

thought that employment would rise and the wages would improve was dominated. This study aims to find an answer whether this dominant thought was actualized or not.

Key Words: Republican People's Party, Democratic Party, Working Class, Worker Organization, Strike Issue, Legal Regulations.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	XI
ÖNSÖZ	XII
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	1
I. Batı'da İşçi Hakları ve Gelişimi	1
II. Türkiye'de İşçi Hakları ve Gelişimi.....	4
II.1. Osmanlı Devleti'nde İşçi Hakları ve Gelişimi	4
II.2. Cumhuriyet Döneminde İşçi Hakları ve Gelişimi.....	9
II.2.3. CHP İktidarında İşçi Hakları ve Gelişimi	9
II.2.3.1. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Siyasi Gelişmeler	9
II.2.3.2. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Ekonomik Gelişmeler	14
II.2.3.3. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Hukuki Düzenlemeler	26
II.2.3.3.1. CHP ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)	35
II.2.3.4. CHP İktidarında İşçi Sınıfı ve Örgütlenmesi	36
II.2.3.4.1. BASIN-İŞ (Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayii İşçileri Sendikası)	41
II.2.3.4.2. Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası.....	41
II.2.3.4.3. AİİS (Adana İnşaat İşçileri Sendikası)	42
II.2.3.4.4. GENEL MADEN-İŞ (Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası) .	42
II.2.3.4.5. İstanbul İspirto ve İçki Sanayi İşçileri Sendikası.....	43
II.2.3.4.6. Türkiye Maden İşçi Sendikası (Türkiye Madeni Eşya ve Makine Sanayi İşçileri Sendikası).....	43
II.2.3.4.7. BASIN-İŞ (Türkiye Basın Sanayi İşçileri Sendikası)	44
II.2.3.4.8. Trakya Marmara ve Havalisi Müskirat Tütün Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası.....	45
II.2.3.4.9. GIDA-İŞ (Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası)	46

II.2.3.4.10. TÜRKİYE DERİ-İŞ (Türkiye Kundura Sanayi Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya yapımı [Saraciye] Debagat İşçileri Kürkçülük Tutkal Sanayi ve Bağırsak İşleme Yerleri İşleri Sendikası).....	46
II.2.3.4.11. Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası.....	47
II.2.3.4.12 DOK GEMİ-İŞ (Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası).....	47
II.2.3.4.13. AĞAÇ-İŞ (Türkiye Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası).....	48
II.2.3.4.14. TÜRKİYE SU-İŞ SENDİKASI (Türkiye Baraj Enerji Su ve Sulama İşçileri Sendikası).....	48
II.2.3.4.15. Çay İşçileri Sendikası.....	49
II.2.3.4.16. Güney Bölgesi Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası.....	49
II.2.3.4.17. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği.....	50
II.2.3.4.18. Bursa İşçileri Sendikaları Birliği.....	53
II.2.3.4.19. Hür İşçi Sendikaları Birliği.....	54
II.2.3.4.20. TOLEYİS Federasyonu (Türkiye Otel ve Lokanta, Eğlence Yerleri İşçileri Federasyonu).....	54
II.2.3.5. CHP İktidarında Grev Ve Lokavt.....	55
II.2.3.5.1. İstanbul Mürettipler Grevi.....	57
II.2.3.5.2. Şark Demiryolları İşçileri Grevleri.....	57
II.2.3.5.3. Şirket-i Hayriye Gemi İşçileri Grevi.....	57
II.2.3.5.4. İstanbul Liman İşçileri ve Mavnacılar Grevi.....	57
II.2.3.5.5. İzmir Soyak Fabrikasındaki İşçilerin Grevi.....	58
II.2.3.5.6. Samsun Tütün İşçileri Grevi.....	58
II.2.3.5.7. İstanbul Tahmil ve Tahliye İşçilerin Grevi.....	58
II.2.3.5.8. İzmir Liman ve Tahliye İşçilerin Grevi.....	59
II.2.3.5.9. Ankara Devlet Konservatuvarı ve Filarmonik Orkestra Üyeleri Grevi.....	59
II.2.3.5.10. İstanbul Liman ve Tahliye İşçileri Grevi.....	59
II.2.3.5.11. İzmir Tekstil İşçileri Grevi.....	59
II.2.3.5.12. İzmir Belediye Temizlik İşçileri Grevi.....	60

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA İŞÇİ HAKLARI VE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SİYASİ ve İKTİSADİ GELİŞMELER	62
1.1. Demokrat Parti İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Siyasi Gelişmeler	62
1.1.1. Kore Savaşı	63
1.1.2. 6-7 Eylül Olayları	64
1.2. Demokrat Parti İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Ekonomik Gelişmeler	65

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE İŞÇİ SINIFINI ETKİLEYEN HUKUKİ DÜZENLEMELER	82
2.1. 3008 Sayılı İş Kanununda Yapılan Değişiklikler	82
2.2. 5521 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu	83
2.3. Hafta Tatili ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun.....	84
2.4. Basın-İş Kanunu (5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlar Arasındaki İlişkilerin Tanzimi Hakkında Kanun)	85
2.5. Garson ve Benzeri İşçilerin Hizmet Karşılıkları Hakkında Kanun	85
2.6. Öğle Dinlenmesi Kanunu.....	86
2.7. Basın Kanunu.....	87
2.8. Deniz İş Kanunu	88
2.9. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun	89
2.10. Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkında Kanun	90
2.11. Yıllık Ücretli İzin Kanunu	90
2.12. Sosyal Politika Alanında Yapılan Hukuki Düzenlemeler.....	91
2.13. DP ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DP İKTİDARINDA İŞÇİ SINIFI ve İŞÇİ ÖRGÜTLENMESİ.....	97
3.1. Petrol-İş (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası)	103
3.2. Türkiye Yapı İşleri Sendikası	104
3.3. METAL-İŞ (İç Anadolu Bölgesi Mühimmat, Makine ve Montaj Metalden Mamul Eşya Oto Sanayi İşçileri ve İstanbul Silahtarağa Av ve Fişek Fabrikası İşçileri Sendikası.....	104
3.4. Ceyhan Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası.....	105

3.5. HARP-İŞ (Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası)	105
3.6. TEKSİF (Ankara Tekstil Örne ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası).....	106
3.7. Tarsus-Mersin Pamuklu Mensucat Sanayii Birleşmiş İşçiler Sendikası	107
3.8. SEKA Elektroşimi İşçileri	107
3.9. Savunma Vekâleti İşçileri Genel Sendikası.....	108
3.10. SELÜLOZ-İŞ (Türkiye Selüloz Kâğıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası)	108
3.11. Tekel İşçi Fabrikası İşçileri Sendikası	109
3.12. Sakarya Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası	109
3.13. TGS (Türkiye Gazeteciler Sendikası).....	110
3.14. Petrol Kimya-İŞ (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası)	110
3.15. Savunma İşçileri Genel Sendikası	111
3.16. Çankırı Demiryolu İşçileri Sendikası	111
3.17 Elazığ HARP-İŞ (Elazığ Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası).....	112
3.18. ENERJİ-İŞ (Çukurova Enerji İşçileri Sendikası)	112
3.19. TEİS (Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası)	113
3.20. Türkiye Tekstil Rollergin ve Sawgin Sanayii İşverenler Sendikası	114
3.21. Bursa Simitçi Fırınları ve Benzeri İşverenler Sendikası.....	114
3.22. FEDERAL-İŞ (Türkiye Demiryolları ve Liman İşçileri Federal İşçi Sendikaları Federasyonu).....	115
3.23. GÜNEY-İŞ (Güney İşçileri Sendikaları Federasyonu)	115
3.24. TİF (Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu)	116
3.25. Ankara İşçi Sendikaları Birliği	116
3.26. TEKSİF (Tekstil ve Örne Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu).....	116
3.27. DFY-İŞ (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu)	118
3.28. TTMGYF (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu).....	119
3.29. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ).....	119
3.30. Demokrat Parti İktidarında Grev Meselesi	131
SONUÇ	147
KAYNAKÇA.....	156
1. Gazeteler:	156
2. Resmi Yayınlar:	156

3. Tetkik Eserler:.....	156
4. Yüksek lisans ve Doktora Tezleri.....	174
EKLER	175
Ek 1. Orjinallik Raporu.....	175
Ek 2. Gazete Kùpùrleri	176
ÖZGEÇMİŞ	186

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1927 Kuruluşların ve Çalışanların Sektörel Dağılımı	17
Tablo 2. Teşviki Sanayi Kanunu Kapsamına Giren Kuruluşlarda Çalışan İşçi ve Ustabaşı Miktarı (1923-1934)	17
Tablo 3. Teşviki Sanayi Kanunu Kapsamına Giren Kuruluşlarda Sanayi Grupları İtibari İle İşçi ve Usta Başı Miktarı Ve Bunların Toplamdaki Yüzdesi (1932-1934).....	18
Tablo 4. Teşviki Sanayi Kapsamına Giren Kuruluşlarında İşçi Ve Ustabaşları Cinsiyet İtibariyle Birleşimi	18
Tablo 5. B.B.Y.S.P Uyarınca Kurulan Fabrikalar.....	20
Tablo 6. Sağlık Personeli Sayısı.....	30
Tablo 7. Sağlık Personeline Düşen Kişi Sayısı	30
Tablo 8. Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri.....	36
Tablo 9. CHP' nin Yardımda Bulunduğu Örgütlenmeler	40
Tablo 10. Dış Sermaye Kaynakları (Milyon ABD Doları)	66
Tablo 11. Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye (1951-1960)	69
Tablo 12. 1950-1960 Arası Makro Ekonomik Göstergeler	72
Tablo 13. 1950-1960 Döneminde İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSMH (Sabit Fiyatlarla- Milyon TL)	73
Tablo 14. Toplam Nüfus ve Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı	78
Tablo 15. Ekonomik Faaliyet Koluna Göre İstihdam Edilenler (15 Yaş Bin).....	79
Tablo 16. İşçi Sigortaları Kurumu Verilerine Göre Cinsler ve Çocuklar Arası Ücret Farklılıkları (Ortalama Günlük Kazancı 1955-1960).....	80
Tablo 17. Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmesi	95
Tablo 18. 1948-1960 Arasında Sendika, Birlik, Federasyon, Konfederasyon ve Sendikalı İşçi Sayısı	99
Tablo 19. Sendikalı İşçi ve Sendikalaşma Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (1948-1960).....	100
Tablo 20. Türk-İş Yönetiminin Siyasal Eğilimleri 1952-1960	126

ÖNSÖZ

Her ülke geçirdiği gelişim ve değişime göre aldığı kültürel mirasa göre işçi sınıfı ve örgütlenmesinde farklı bir gelişim izlemiştir.18. yyın sonlarında İngiltere’ de ortaya çıkan ve kısa sürede tüm Dünya’yı saran Sanayi Devrimi ile işçi sınıfı ve sendika kavramları gerçek manada ortaya çıkmıştır. Kısa sürede sanayileşen Avrupa’ da çalışma saatleri, kadın-çocuk işçilerin durumu, ücretler, yaşam koşulları, grev meselesi gibi işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarından kaynaklanan sorunlar ortaya çıkmış, bu sorunlara çözüm sağlayabilmek için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı Devleti de çağdaşı ülkelerden etkilenmiş ve Batı’daki gibi bilinçli bir işçi sınıfı olmasa da Tanzimat’ la başlayan fabrikasyona geçişle birlikte işçi sınıfı da doğmuştur. Osmanlı Devlet’ inde de yeni doğan işçi sınıfına yönelik kanuni düzenlemeler gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti’ nde Tanzimat’tan sonra görülen işçi sınıfı için hazırlanan kanuni düzenlemelerle işçi örgütlenmeleri ve partilerin programlarında işçi sınıfının sorunlarına değinen firkalar Cumhuriyet dönemi Türkiye’ sinde kurulmuş olan işçi örgütlenmelerine ve siyasi oluşumlarına kaynaklık etmiştir.

Yeni kurulan Türk Devleti’nde Batı’daki gibi vasıflı bir işçi sınıfından söz edemesek bile ülkede yaşanan her türlü siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmeler toplumun her kesimini etkilediği gibi işçi sınıfını da etkilemiştir. CHP iktidarında uygulanan devletçi politikalar sayesinde gelişen kurum ve kuruluşlar işçi sınıfı için istihdam ve ücret kavramlarında iyileşmenin habercisi olmuşken, İkinci Dünya Savaşı’ nın kendini gösterdiği yıllarda ve sonrasında CHP iktidarının baskıcı yönetim anlayışı ile ülke bütünlüğüne zarar gelmemesi için işçi sınıfı yok sayılmış, yasal düzenlemelerin işçi aleyhine gerçekleştiği, işçi örgütlenmelerinin dağıtıldığı, iktisadi alanda gerilemenin yaşandığı bir dönemi ifade etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerika’nın şekillendirdiği yeni Dünya düzeninde yerini almak isteyen Türkiye harekete geçmiş ve CHP muhafazakâr tavrında yumuşamaya gitmiştir. Bu durumun ilk örneğini de1946 yılında Cemiyetler Kanunu ilan ederek vermiştir. Cemiyetler Kanunu ile Türkiye’de her anlamda çok seslilik başlamıştır. Çok partili hayata geçen Türkiye aynı zamanda sendikal hürriyetine de kavuşmuştur.

1950 seçimlerinde büyük bir seçmen kitlesi haline gelen işçi sınıfının desteğini alabilmek için muhalif partiler işçilere çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır. Bu muhalefet

partilerden biri de Demokrat Parti dir. Bu çalışmanın amacı Parti programında ve tüzüğünde işçi sınıfını ilgilendiren meselelere yer veren 14 Mayıs 1950 tarihinde işçi sınıfının desteği ile iktidara gelen DP'nin işçi sınıfı için yaptığı yasal düzenlemeler, işçi örgütlenmelerinin mevcut durumu, DP'nin işçi sınıfına karşı tutumu, sendikaların DP'ye karşı tutumu ve DP'nin grev meselesi üzerine yaklaşımı hakkında bilgiler sunmaktır. Cumhuriyet tarihinin en tartışmalı dönemlerinden biri olan 1950-1960 döneminin CHP iktidarıyla benzer ve farklı yanları üzerinde durulmuştur.

DP iktidarını ele alan konumuzla ilgili yazılan tetkik eserler ve yapılan akademik çalışmalar incelenerek bu dönemde gelişen işçi hakları ve gelişimine yeterince incelenmediği bu konuda çalışma yapılması gerektiği kanısına vardık.

Çalışmamız üç bölümden oluşup giriş bölümünde, Türkiye Cumhuriyeti'nde işçi hakları ve gelişimini incelemeye önce Osmanlı'dan gelen tarihsel mirasın kazanımları ve o dönemde çağdaş ülkelerin mevcut durumu üzerine genel bilgiler sunularak yeni kurulan Türk devletinde işçi sınıfı ve elde ettiği haklarla kat ettiği mesafeyi belirleme ve kıyaslama imkanı verebilmek amaçlanmıştır. Cumhuriyet döneminde tek partili sistem içerisinde işçi sınıfını etkileyen siyasi ve iktisadi gelişmeler üzerine değerlendirme yapılarak işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşulları hakkında genel bir bakış açısı oluşturulmak istenmiştir. Bu bölümde işçi sınıfı için hazırlanan hukuki düzenlemelerle, CHP'nin işçi sınıfına ve örgütlenmesine bakışı irdelenmiştir. Bu bölümde sunulan bilgilerin amacı esas konumuz olan DP iktidarındaki işçi sınıfı için çalışma ve yaşam koşullarını düzenleyen hukuki düzenlemelerle, DP'nin işçi sınıfına ve örgütlenmesine bakışıyla CHP iktidarını kıyaslayabilmektir.

Birinci bölümde, çok partili sisteme geçen Türkiye'de 14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 arasında iktidarda olan DP döneminde işçi sınıfını etkileyen siyasi ve iktisadi olaylar üzerinde durulmuştur. Ülkede görülen olumlu-olumsuz her türlü gelişmenin işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşulları nasıl etkilediği incelenmiştir.

İkinci bölümde ise 1950 seçimlerinde DP'nin iktidara geçmesinde önemli rol oynayan işçi sınıfı için hazırlanan yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin tatbik edilip edilmediği üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise DP ve işçi sınıfı arasındaki ilişki, DP iktidarında görülen sendikalaşma ve örgütlenmelere karşı iktidarın bakış açısı ve CHP ile işçi örgütlenmelerine karşı tutumunda benzerlikler ve farklılıklarla, parti programında bile

yer alan grev meselesi hakkındaki görüşünün değişip değişmediği üzerine inceleme yapılmıştır.

Tezimizin yazım aşamasında bana yardımcı olan ailem ve danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yavuz Haykır' a teşekkür ederim.

ELAZIĞ-2017

Vahide ÇETİN

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFL	: Amerikan Emek Federasyonu
AĞAÇ-İŞ	: Türkiye Sanayi İşçileri Sendikası
AİD	: Uluslararası Kalkınma Teşkilatı
AİİS	: Adan İnşaat İşçileri Sendikası
BASIN-İŞ	: Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayi İşçileri Sendikası
BASIN-İŞ	: Türk Basın Sanayi İşçileri Sendikası
B.B.Y.S.P:	: Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı
C	: Cilt
CGT	: Birleşik Genel İş Konfederasyonu
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIO	: Endüstriyel Organizasyon
DFY-İŞ	: Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu
DİP	: Demokrat İşçi Partisi
DOK GEMİ-İŞ	: Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayi İşçileri Sendikası
DP	: Demokrat Parti
ELAZIĞ HARP-İŞ	: Elazığ Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası
ENERJİ-İŞ	: Çukurova Enerji İşçileri Sendikası
FEDERAL-İŞ	: Türkiye Demiryolları ve Liman İşçileri Federal İşçi Sendikaları Federasyonu
GIDA-İŞ	: Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası
GÜNEY-İŞ	: Güney İşçileri Sendikaları Federasyonu
HARP-İŞ	: Harp Sanayii ve Yardımcı
HARP-İŞ	: Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası
ICTFTD	: Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İİSB	: İstanbul İşçi Sendikaları Birliği

METAL-İŞ	: İç Anadolu Bölgesi Mühimmat, Makine ve Montaj Metalden Mamül Eşya Oto Sanayi İşçileri ve İstanbul Silahtarağa Av ve Fişek Fabrikası İşçileri Sendikası
PETROL KİMYA-İŞ	: Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası
PETROL-İŞ	: Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası
SELÜLOZ-İŞ	: Türkiye Selüloz Kâğıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası
TEİS	: Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası
TEKSİF	: Ankara Tekstil Örmeye ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası
TEKSİF	: Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu
TSP	: Türkiye Sosyalist Partisi
TSEKP	: Türkiye Sosyalist ve Emekçi Köylü Partisi
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TİF	: Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu
TTMGYF	: Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu
TUC	: Sendikalar Birliği
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
S	: Sayfa
S.	: Sayı

GİRİŞ

I. Batı'da İşçi Hakları ve Gelişimi

Sendika aynı veya benzer mesleklere mensup kişilerin mesleki menfaatlerini korumak amacıyla oluşturdukları cemiyetleri ifade etmektedir. Roma ve Yunan Hukuk sistemlerinde siteyi temsil eden kişileri ifade eden “sydic” ve ilerleyen dönemlerdeyse “syndic” in fonksiyonlarını ve icrasını ifade eden “sndicat” Türkçemize sendika olarak geçmiştir. Çalışanların ekonomik ve sosyal hak ve özgürlüklerini korumak ve geliştirmek amacıyla kurulan sendikalar bir meslek icra eden kişilerin kazanç paylaşma amacı gütmeyen, kendi yararlarını korumak ve toplumsal durumlarını güçlendirmek amacıyla yasalara uygun biçimde bir araya gelen örgütlenmeyi ifade etmektedir.¹

Günümüzde tüzel kişiliğe sahip olan ve anayasal bir kuruluş niteliği bulunan² sendikaların gelişimi ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Bu farklılıklarda ülkenin gelişmişlik düzeyi, sosyo- ekonomik yapısı tarihsel dönemin özellikleri ve kazanılan kültürel miras belirleyici rol oynamıştır. Bu durum işçi haklarının gelişimini ülkelerin mevcut durumlarına göre şekillenmesine ve her ülkenin işçi- işveren ilişkilerine karşı anlayışında farklılıklar oluşmasına sebep olmuştur.³

İşçi sınıfı ve sendika kavramları tam anlamıyla 18.yüzyılın sonlarında İngiltere’de ortaya çıkan ve kısa sürede tüm Dünya’yı saran Sanayi Devrimi ile ortaya çıkmıştır.⁴ Bu durum sanayileşen İngiltere’de işçi sınıfını toplumda farklı bir konuma getirmiştir. Arz talep dengesi fabrikasyona geçiş, geniş bir işçi kitlesinin İngiltere’de oluşmasını sağlarken, çalışma saatleri, ücretler, yaşam koşulları, kadın ve çocuk işçiler, grev hakkı konularını da beraberinde getirmiştir. Ülkede refah seviyesinin yükselmesi ile İngiltere sendikalaşmanın merkezi olmuştur.⁵ Aydın kesimin iktisadi ve sosyal alandaki görüşleri işçi sınıfını etkileyerek hak ve özgürlüklerini koruma ve geliştirme arayışına yön vermiştir. Robert Owen’in işçi haklarını koruyup geliştirmek adına ileri

¹ Çiğdem Kaymaz, “Sendika Özgürlüğü ve Hakkı”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2012, s.4-5

² Ali Erten, “Sendikaların Mahiyetleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.28, S.1, 1971, s.330

³ Betül Urhan, “Türkiye’de Sendikal Örgütlenmede Yaşanan Güven ve Dayanışma Sorunları”, *Çalışma ve Toplum Dergisi* S.1,2005, s.8

İbrahim Erol Kozak, “ Sendikaların Tarihsel Gelişimi(İngiltere Örneği)” *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, c.37-38 S.1, 1992, s.66. Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2003, s.9

⁴ Gülsüm Tütüncü, “İngiltere ve Türkiye’de Erken Dönem Sendikacılık Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Tarih Okulu Dergisi(TOD)*, Yıl: 8, S. XXIII, Eylül 2015 s. 495

⁵ H. Yunus Taş, “ Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde Sendikalar ve Sendikaların Geleceği” *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Yıl.1, c.1, S.1, 2012, s.63-64

sürdüğü “Owenizm”⁶ çalışma koşullarına bir tepki olarak doğan “Luddizm” hareketi ⁷ Peoples Charter adında 1838-1842-1848 yıllarında yayınlanmış olan, anayasa haklarının iyileştirilmesini konu alan bildirimler ile ortaya çıkan “Chartizm”⁸ işçi sınıfına ılımlı ve uzlaşmacı bir politikayı benimseten, orta sınıf aydınlarının 1883 yılında kurduğu “Fabian Cemiyeti” İngiltere’de işçi sınıfının düşünce yapısına yön vermiştir.⁹ 1824 yılında sendikalaşma hakkını tanıyan ilk ülke olan İngiltere’de 1868 yılında işçi sınıfını, sıradan bir kitle olmaktan çıkartan “Trade Union Congress, (TUC)” ile işçilerin tek bir çatı altında toplanması, 1871 de “Trade Union Act” ile işçi- işveren haklarının yapılandırılması¹⁰ 1900’de kurulan ve 1906’ da İşçi Partisi adını alacak olan “Labour Representation Comitte” nin kurulmasına giden süreci başlatmıştır.¹¹

Almanya’da işçi sınıfı 1830-1848 devrimleri sonrasında çeşitli haklar kazanmaya başlamıştır. 1859 yılında kurulan Alman Ulusal Birliği liberal görüşü savunan “İşçi Eğitim Birlikleri” ile aynı yıllarda Ferdinand Laselle’nin yayınladığı “Open Letter Of Reply” adlı eserinde yer alan siyasi arenada işçi hakları için mücadele fikri Almanya’da işçi sınıfını bilinçlendirmiş ve 1863 yılında “Alman İşçileri Genel Birliği’nin” kurulmasını sağlamıştır. 1913 yılına gelindiğinde Almanya’da üye sayısı Hür sendikalarda iki buçuk milyona, Hıristiyan sendikalarda üç yüz kırk bine, liberal sendikalarda yaklaşık yüz beş bine ulaşmıştır. Dini ve ideolojik bir şekilde ayrılan sendikalar Almanya’da işçi sınıfını güçlendirmiştir.¹²

1789 Fransız İhtilali ile sarsılan ve yeni bir çehreye bürünen ancak siyasi, sosyal ve iktisadi buhranlarla mücadele veren Fransa’da işçi haklarının gelişimini sekteye uğratan, 1791’ de yürürlüğe giren sendikal örgütlenmeyi ve grevi yasaklayan “Chaplier Yasası” olmuştur. Fransa’nın sendikalara karşı yasaklayıcı tutumu 1868’den sonra fiilen “tanıma ve hoş görü” 30 Mart 1884’ te ise “yasal tanıma” ile son bulmuştur.¹³ 1895’ te

⁶ Alparslan Işıklı, *SendikacılıkveSiyaset*, İmge Kitapevi, Mart 2015, s.140

⁷ Ateş Uslu, “Sosyalist Düşüncenin Kaynakları; Büyük Britanya ve Fransa da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı Ve Ütopya Düşüncesi (1800-1830)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. 70 NO:1, 2015, s.39

⁸ G. Tütüncü, “İngiltere ve Türkiye’de Erken Dönem Sendikacılık Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, s.500

⁹ A. Işıklı, *SendikacılıkveSiyaset*, s.159

¹⁰ Adnan Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye’deSendikacılık*, Ekin Yayınevi, 2016,s.93-94

¹¹ Mümtaz Soysal, “İngiliz İşçi Partisi”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.12,S.1, 1957 s.78. Rezzan Ayhan Türkbay, “İngiliz İşçi Partisinin İdeolojik Dönüşümü” , *KSÜİİBF Dergisi*, c.4,S.1,2014,s.138

¹² Ahmet Özkiraz, Nuray Talu, “Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırılması” *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S.6, 2008, s.111-113

¹³ A.Mahiroğulları, “Emile Zola’nın Germinal’i ve XIX yy Sonlarında Fransız Endüstri İlişkileri”, *SosyalSiyaset Konferansları Dergisi*, c.43-44, S.1, 2000, s.17-18

ilk konfederasyonuna “Confederation Générale de Travail, (CGT)” kavuşmuştur. 1900 lü yıllarda işçi örgütlenmeleri dini ve ideolojik olarak farklı bir yapılandırmaya gitmiştir. Kurumsal bir varlık olarak kendini gösteren sendikalar siyasi alanda da kendilerini ifade edebilecek güce ulaşmışlardır. Sosyalist, Cumhuriyetçi ve reformist sendikacılığın geliştiği ülkede İngiltere gibi merkezi bir sendikacılıktan ziyade bölünmüş bir sendikal anlayış ortaya çıkmıştır.¹⁴

İngiltere'de “union”, Fransa'da “compagnonnage” Almanya'da “gewerschaft” isimleri ile işçi örgütlenmesi yani sendika manası gelen¹⁵ bu teşkilatlanmalar Amerika'da Avrupa'dakinden farklı bir algılayışla ortaya çıkmıştır. Amerika'da Avrupa'daki gibi feodal bir düzenin bulunmaması, kast sistemi gibi katı sosyal bir bilincin bulunmaması, ülkede görülen refah ve zenginlik zayıf bir sınıf bilincinin oluşmasına neden olmuştur. Avrupa'daki işçi sınıfının devrimci bir niteliğe ve toplumun her kesimini gözeten bir yapıya sahip olmasına kaynaklık eden tarihsel gelişiminin aksine genç ve dinamik bir yapıya sahip olması nedeniyle Amerika'daki işçi sınıfı bireyci ve pragmatist bir yapıya sahip olmuştur. Amerikan sendikacılığı ekonomik şartlar ve mesleki eğitimi geliştirme amacını taşımıştır. Amerikan sendikacılığının siyasal boyutu sınırlı kalmıştır.¹⁶ Amerikan Sendikal Hareketi 1820 li yıllarda başlamıştır. 1865 yılında ortaya çıkan ırk, cinsiyet, eğitim ayrımı yapmayan, “Kingths Of Labor'un (Emegın Şövalyeleri)”, 1886' da Samuel Gompers tarafından kurulan “AFL American Federation of Labour(Amerikan Emek Federasyonu)” ile 1935 yılında kurulan “CIO Commite of İndustrial Organisation (Endüstriyel Organizasyon)”, bu örgütlenmeler Amerikan sendikal hareketinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. 1955 yılında AFL ve CIO birleşerek AFL-CIO teşkilatını oluşturmuşlardır.¹⁷

¹⁴ A.Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye'deSendikacılık, ...* s.114-118

¹⁵ Mustafa Öztürk, “ Sendika Demokrasinin Örgütlü Hareketleri Açısından Önemi” , *SüleymanDemirelÜniversitesiİİBFDergisi*, 2013, c.18, S.2, 2013, s.270

¹⁶ Toker Dereli, “Amerikan Tipi Sendikacılık”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c.1,s.42-43

¹⁷ Onur Sunal, “Amerikan Sendikal Hareketi; Tarihsel Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”, *YDÜSosyalBilimlerDergisi*, Nisan 2014,c.4,S.1, Nisan 2011 s.114

II. Türkiye’de İşçi Hakları ve Gelişimi

II.1. Osmanlı Devleti’nde İşçi Hakları ve Gelişimi

Osmanlı’da gerçek anlamda bir işçi sınıfının ortaya çıkması 18’yyın ilk yarısında gerçekleşmiştir.¹⁸ Tanzimat Fermanı ile özel mülkiyet hakkının doğması devlet memurlarının ücretlenmesi, yabancı sermayenin ülkeye gelişi, devletin askeri ihtiyaçlarını karşılaması için kurulan fabrikalarda ve özel sektör tarafından kurulan fabrikalarda işçi istihdamının gelişmesi Osmanlı’da işçi sınıfının gelişmesine sebep olmuştur.18. yüzyıla kadar lonca sistemi varlığını sürdürmeyi başarmış, ancak çağdaş manada bir işçi sınıfına dönüşememiştir. İşçi sınıfı başta tarım olmak üzere, maden, demir yolu, inşaat sektöründe yoğunlaşmıştır.¹⁹

19. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti’nde işçi sınıfının çalışma koşullarını düzenleyen yasal düzenlemeler gerçekleşmiştir. Osmanlı’da doğrudan işçilere yönelik ilk düzenleme, 1834 yılında Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa’nın oğlu İbrahim Paşa’nın bir süre işgal ettiği Çukurova bölgesinde tarım işçileri için getirdiği düzenlemedir. Bu düzenlemede haftada 1,5 gün tatil ve bu sürenin yarım günü için ücret ödenmesi işçilere bir hak olarak verilmiştir.²⁰

Sultan Abdülmecid zamanında 11 Rebiü’l Evvel 1261 (21 Mart 1845) tarihinde çıkarılan on yedi maddeden oluşan Polis Nizamnamesinin²¹ 12 ve 13 maddeleri işçi sınıfının gelişimine ket vuran maddelerdir. İşçi sınıfını ilgilendiren bu ikinci hukuki düzenlemenin, 12. maddesi işçi amele kesiminin grev ve gösteri yapmayı amaçlayan işçi örgütlenmelerinin ortadan kaldırılması görevini polise vermiştir. Nizamnamenin 13. maddesi toplumun her kesimini etkilediği gibi işçi sınıfını da etkilemiştir. Zira bu madde basın - yayın kuruluşlarına denetim ve yurt dışından gelen kitaplarla ilgili olup sansür konusunu gündeme getirmiştir. Osmanlı’da basın- yayın alanında görülen sansür ile işçi kesimi Marx ve Engels’in yazıları, sosyalist akımın gelişimi ile ilgili gelişmelerden kısmen haberdar olmuşken, bu durum sadece işçi sınıfı için değil ülke bütünlüğünü tehlikeye sokabilecek düşüncelerin diğer kesimleri de etkilenmesine izin

¹⁸ Kurthan Fişek, *Türkiye’de, Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965, s,22-23,

¹⁹ Yavuz Selim Karakışla, “*Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfı Doğuşu 1838-1923*”, *Osmanlı’dan CumhuriyetTürkiye’sine İşçiler 1939-1950*, (Donald Qartaert, E. J. Zürcher,Çeviren: Cahide Ekiz), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 27-28. Yıldırım Koç, *Yüz Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, Gerçek Yayınevi 1998, s15-16.

²⁰ Y. Koç, *Yüz Soruda Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, ...s.18-19

²¹ Ali Sönmez, “Polis Meclisinin Kuruluşu ve Kaldırılışı (1845-1850)”, s.262-263, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/270.pdf, Erişim Tarihi: 12.12.2016

vermeme girişiminin neticesi olmuştur.²²1845 tarihli Polis Nizamnamesinde yer alan maddelerden yola çıkarak Osmanlı'da işçi sınıfı ve işçi örgütlenmelerinin varlığının söz konusu olduğunu ve devletin çeşitli tedbirlere başvurduğu değerlendirilmesi sonucuna varılabilmektedir.²³

Osmanlı'da greve karşı alınan bir diğer önlem nizamnamesi ise 1867 yılında kabul edilen “Memalik-i Mahsusa Demiryollarının Usulü Zabıtasına Dair Nizamname”dir. Bu nizamnameye göre her ne sebep olursa olsun arabaların gidiş gelişine mani olanlar hakkında bir seneden üç seneye hapis cezası öngörülmüştür.²⁴ Osmanlı çalışma hayatına yön veren diğer bir hukuki düzenleme “Mecelle-i Ahkam-ı Adliye” de yer almıştır. Mecelle'de işçi “Nefsini kira ile veren kimse” olarak tanımlanmıştır.²⁵

Osmanlı'da 19. yüzyılın ilk yarısında kendini gösteren işçi sınıfı ülkede görülen ekonomik buhranlar, enflasyon, savaş şartlarından etkilenmiş ve haksızlığa uğradığı zaman tüm tedbirlere rağmen iş bırakma eylemlerini gerçekleştirmiştir. Kadir Yıldırım' a göre Osmanlı'da ayrıntılı olarak tespit edilen ilk grev 1872 yılın da ocak ayında Hasköy Tersane işçileri tarafından yapılan grevdir.²⁶ Koç ise aynı yıl şubat ayında Beyoğlu Telgrafhanesi işçileri tarafından yapılan grevi ilk olarak kabul etmektedir.²⁷ Osmanlı'da 1876 dan 1908 Temmuz ayına kadar geçen 33 yıllık süre içinde 83 grev yapılmıştır. Bu tespit edilen 83 grevin elli beş tanesi İstanbul'da on iki tanesi Selanik'te üç tanesi İzmir'de yapılmıştır. Yapılan grevler ücretlerin alınmamasından kaynaklanmaktadır.²⁸ Bu dönemde greve karşı devletin tutumu “babacan” uzlaşmacı bir politika sergilemekse de özel sektörün yabancı işletmelerin hâkimiyetinde olması işten çıkarılma, hapse atılma ve sürgüne gönderilme şeklinde yaptırımlar greve katılan işçilerin akıbeti olabilmıştır.²⁹

²² Cem Doğan, “1845 Polis Nizamnamesi: 12. ve 13. Maddeleri Üzerine Yeniden Değerlendirme”, *JASSS*, c.5, S.5,2012,s.82-87

²³ Kemal Sülker, *100 Soruda Türkiye İşçi Hareketleri*, Gerçek Yayınevi İstanbul, 1976 s.7

²⁴ Y. Koç, *Yüz Soruda Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi...* s.19

²⁵ Özkan Aydar, “Osmanlı Devletinde İlk Sosyalizm Tartışmaları ve İlk Sosyalist Örgütlenme”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, c.4, S.2, 2015 s.56

²⁶ Kadir Yıldırım, “II Abdülhamit Dönemi İstanbul'unda İşçi Hareketleri”, *I. Uluslararası Osmanlıİstanbul Sempozyumu*, S.1, 29 Mayıs- 1 Haziran 2013, s.313

²⁷ Y. Koç, *Yüz Soruda Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi...* s.22

²⁸ K. Yıldırım, “II Abdülhamit Dönemi İstanbul'unda İşçi Hareketleri”, ...s.313

²⁹ Şehmuz Güzel, “Tanzimat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler”, *Tanzimat'tan CumhuriyeteTürkiye Ansiklopedisi*, c.3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s.807. K. Yıldırım, “ II Abdülhamit Dönemi İstanbul'unda İşçi Hareketleri”, ...s.317-318

23 Temmuz 1908 tarihinde ikinci kez Meşrutiyet ilan edilmiştir.³⁰ İkinci Meşrutiyet ile gelen kardeşlik, adalet, hürriyet, sloganları işçi kesimini etkilemiş ve peş peşe grevler yapılmıştır.³¹ 31 Temmuz - 31 Aralık 1908 arası yapılan grevler “İlan-ı Hürriyet” grevleri olarak anılmıştır.³²İlan-ı Hürriyet grevlerinin sayısını Koç 143 olarak belirtmektedir. Bu grevlerin 127 si özel sektörde, 16 sı kamu sektöründe gerçekleştirmiştir. 59 grev İstanbul'da, 37 grev Selanik'te, 10 grev İzmir'de yapılmıştır. Kadir Yıldırım 143 grevden 32 greve iştirak eden işçi sayısını 44, 670 olarak tespit etmiştir.³³Güzel ise 31 Temmuz- 31 Aralık arasında çoğunluğu Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilen grev sayısını 111 olarak tespit etmiş ve bu 111 grevden 30 greve iştirak eden işçi sayısını 42.728 olarak belirtmiştir.³⁴ Bu 111 grevi 23'ü demiryolu taşımacılığında, 10'u dokuma, deri ve liman, 8'i ticaret kollarında yapılmıştır. İstanbul'da 41, Selanik'te 31, İzmir'de 13 grev yapılmıştır.³⁵

Toprak ise; İkdam, Tercüman-ı Hakikat, Sabah Tanin, Millet, İttihat ve Terakki Le Moniteur Oriental gazetelerini inceleyerek elde ettiği bulgularla 1908 yılında 54 grevin yapıldığını tespit etmiştir. Ayrıca Stefan Velikov'un “Jön Türk Devrimi Ertesi Türkiye'de İşçi ve Sosyalist Hareket Üzerine” adlı çalışmasından yararlanarak 12 grev daha tespit etmiştir. 1908 yılında yapılan grevlerin sayısı net olarak belirlenemese de ilk grev İstanbul Cibali Tütün işçilerinin, ücret artışı talep etmesi üzerine yapılmıştır.³⁶ Osmanlı'da, İngiltere'de başlayan işçilerin işlerini kaybetme korkusu ile fabrikalardaki makinelerin tahrip edilmesi olan Luddizm hareketinin³⁷ en belirgin örneğini Mart 1908'de çoğu kadınların oluşturduğu Uşaklı halı dokumacılarının gerçekleştirmiştir.³⁸ Osmanlı Devleti meydana gelen grevleri sonlandırmak için “Tatil-i Eşgal Cemiyetleri Hakkında Kanun-ı Muvakkat” adlı geçici yasa yürürlüğe konulmuştur.8 Ekim 1908 tarihinde yürürlüğe giren geçici yasa bazı değişiklikler ile 1909 da “Tatil-i Eşgal Kanunu”na dönüşmüştür. Bu kanun 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Kanunu ile

³⁰ Erhan Metin, “İkinci Meşrutiyet Dönemi Siyasi Olayları”, www.turkdivani.com/wp-content/uploads/II.-Meşrutiyet.pdf, s.4 Erişim Tarihi 20.05.2017. Vahdettin Engin, “Osmanlı Demokrat Fıkrası Kuruluşu ve Faaliyetleri”, *Yüzüncü Yılında İkinci Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Ebru Matbaacılık, 2009, s.209

³¹ Ş. Güzel, “Tanzimat’tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler”, ...s.810

³² A. Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye'deSendikacılık*, ... s.167

³³ Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlıdan 2016'ya*, Kuzgun Kitap, Şubat 2016, s.83

³⁴ M.Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, İmge Kitapevi, 2016, s.35-46

³⁵ A. Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye'deSendikacılık*, ...s.167

³⁶ Zafer Toprak, “Türkiye'de İşçi Sınıfı 1908-1946” ,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, s.15-21

³⁷ Serdar Orhan, Fatih Savuk, “Emek- Teknoloji- İşsizlik ilişkisi” , *Ç.S.G.B Çalışma Dünya Dergisi*, c.2 S.2, Mayıs- Ağustos 2014, s.11-12

³⁸ Y. Selim Karakışla, “Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfı Doğuşu 1838-1923”, *Osmanlı'dan CumhuriyetTürkiye'sine İşçiler 1939-1950*, ...s.29

yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun ile hükümetten ruhsat ve imtiyaz olarak demir yolu, tramvay liman ve aydınlatma işleri gibi kamuya yönelik hizmetleri yerine getiren şirketlerde sendikalaşma yasaklanmıştır. Sendikalaşmanın yasak olması için Hükümetten ruhsat ve imtiyaz alma ya da kamuya yönelik bir hizmeti yerine getirmesi koşullarının sağlanması şartı getirilmiştir. Bu koşulların bir arada bulunmadığı iş yerlerinde sendikalaşma yasağı olmadığı gibi kanunda devletten ruhsat veya imtiyaz olarak kamuya yönelik hizmet sunan iş yerlerindeki işçilere grev hakkı tanınmış, ancak greve gidebilmenin şartı uzlaştırma aşamasında geçmek olmuştur. Tatil-i Eşgal Kanunu kapsamına girmeyen iş yerlerinde grev yasak olmadığı gibi uzlaştırma zorunluluğu şartı getirilmemiştir Tatil-i Eşgal Kanunu kapsamına giren işyerlerinde sendikalaşma yasağı ihlalinde bir haftadan altı aya kadar hapis veya bir liradan yirmi beş liraya kadar para cezası verilmiştir. Bu yasayla sendikalaşmanın yasak olduğu iş yerlerine dernek kurabilme hakkına tanınmıştır. Ayrıca kanun kapsamına giren iş yerlerinde uzlaştırma aşamasına uymayanlara 24 saatten bir haftaya kadar hapis ve 25 kuruştan 100 kuruşa kadar para cezası verilmekteydi. Tatil-i Eşgal Kanunu ile grev yasaklayıcı bir unsur olmaktan ziyade bir yasal bir çerçeveye oturtulmuştur.³⁹ Tatil-i Eşgal Kanunu sonrası, Osmanlı'da Kadir Yıldırım'ın tespitine göre 1909-1918 döneminde 73 özel, 9' u kamu sektöründe, 83 grev yapılmıştır.⁴⁰ Mahiroğulları ise 1909-1923 yılları arasında 57 grevin yapıldığını ve grevlerin gerekçelerinin ücretler ve çalışma koşulları üzerine yoğunlaştığını dile getirmiştir.⁴¹

1830' lar da başlayan ilk sanayileşme hamleleri yabancı ve yerli özel sermaye ile devlet yatırımlarının başlattığı fabrikalaşma sonucunda Osmanlı'da işçi sınıfı gelişmiş ve haklarını koruyup savunmak amacıyla işçi örgütlenmelerini oluşturmuşlardır.⁴² Osmanlı'da ilk işçi örgütlenmesi olarak belirtilen "Amele Perver Cemiyeti" bilinen aksine işçiler tarafından kurulmuş bir işçi örgütlenmesi değil bir hayır kurumudur.⁴³ Kurulmuş olan ilk işçi örgütlenmesi 1894'de İstanbul Tophane fabrikasında çalışan

³⁹ Y. Koç, "Türkiye İşçiSınıfı Tarihi Osmanlıdan 2016'ya",... s.67-71

⁴⁰ Y. Koç, "Türkiye İşçiSınıfı Tarihi Osmanlıdan 2016'ya", ... s.83

⁴¹ A.Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye'deSendikacılık*, ... s.167

⁴² Ş. Güzel, "Tazminat'tan Cumhuriyete İşçi Hareketleri ve Grevler", ...s.826-827

⁴³ Taner Aslan, "İkinci Meşruiyet Dönemi ve İşçi Hareketleri ve Bu Hareketlerin Meydana Getirdiği Sorunlar Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma Uygulama MerkeziDergisi (OTAM)*. S.25,Bahar 2009 s.39. Erkan Serçe, "Amel Perver Cemiyeti", *Türkiye SendikacılıkAnsiklopedisi*, c.1 Kültür Bakanlığı Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, s.46

işçiler tarafından kurulan “Osmanlı Amele Cemiyeti”dir.⁴⁴ Bu cemiyet daha sonra “*Osmanlı Terakki-i Sanayi Cemiyeti*” adı altında yasal olarak örgütlenmiştir. Ancak 1909 yılında çıkartılan Cemiyetler Kanununa uymadığı içinde asker bulundurması gerekçesiyle kapatılmıştır. Nisan 1910 da “Osmanlı Sanatkarlar Cemiyeti” adıyla tekrar kurulmuştur.⁴⁵ Dünyadaki işçi örgütleri ile ilk kez temasa geçen Osmanlı sendikası “Osmanlı Müretipler Derneği(Müretibin-i Osmaniye Cemiyeti)” olmuştur.⁴⁶ Osmanlı Devleti’nde ayrıca iki Marksist işçi örgütlenmesi de mevcuttu. Bunlardan ilki yerli azınlıklarının hâkim olduğu “Beynelmilel İşçileri İttihadı”, ikinci ise “Türkiye İşçi Derneği” idi.1922 yılında Türkiye İşçi Derneği İstanbul'daki bütün işçi kuruluşları ve sol partilere tek çatı altında birleşme çağrısında bulunmuştur. Ancak bu birleşme gerçekleşmeyince Ankara hükümeti ile uyumlu “İstanbul Umum Amele Birliği” kurulmuştur.⁴⁷Bu birlik İzmir İktisat Kongresi öncesinde hükümet yanlısı “Milli Türk Ticaret Birliği” nin öncülüğünde 50 işçi tarafından 20 Aralık 1922 de İstanbul'da kurulmuş ve İzmir İktisat Kongresinde işçi sınıfı temsilen bulunmuştur.⁴⁸

Osmanlı'da 1908 sonrası işçi sınıfı sorunlarına eğilen çeşitli partiler kurulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır. 1910'da Hüseyin Hilmi'nin kurucusu olduğu “O.S.F (Osmanlı Sosyalist Fırkası)” Mondros Mütarekesinden sonra kurulan “Sosyal Demokrat Fırkası”,1919'da “Osmanlı Mesai Fırkası” idi. 1919 Şubat ayında sosyalist fırkanın devamı olan “Türkiye Sosyalist Fırkası” 1920'de “Amele Fırkası” İstanbul, Anadolu Halk İştirakiyun Fırkası ve Rusya'da ki grupların, Mustafa Suphi ve benzeri birleşmesi ile oluşan “Türkiye Komünist Fırkası” bu fırkalar dönemin işçi sınıfı için önemli siyasi oluşumlarıdır.⁴⁹

XIX yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkedeki geleneksel ekonomik yapının değişmesi, fabrikasyona geçiş işçi sınıfının çalışma hayatında belirleyici bir rol üstlenmesine sebep olmuştur. İşçi sınıfının haklarını korumak ve geliştirmek adına örgütlenmeye gitmesi, haksızlığa uğradığında grev yapması, Osmanlı Devleti'nin işçi

⁴⁴ Y. Selim Karakışla, “*Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfı Doğuşu 1838-1923*”, *Osmanlı'dan CumhuriyetTürkiye'sine İşçiler 1939-1950*, ... s.39-40

⁴⁵ Amele-i Osmanlı Cemiyeti, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.1, s.41

⁴⁶ Y. Selim Karakışla, “*Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfı Doğuşu 1838-1923*”, *Osmanlı'dan CumhuriyetTürkiye'sine İşçiler 1939-1950*, ... s.40

⁴⁷ Zafer Toprak, “Mütareke Döneminde İstanbul”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, Tarih Vakfı Yayınları İstanbul, 1994, s.9. Türkiye İşçi Derneği, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.3, s.387-388

⁴⁸ A.Mahiroğulları, *DünyadaveTürkiye'deSendikacılık*, ... s.166.Ülkü İleri, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, c.3 S.7 2014, s.40

⁴⁹ Oya Baydar, “İşçi Örgütlenmesi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2 s.115

sınıfına karşı baskıcı denetimci yasaklayıcı tedbirler alınmasına neden olmuştur. Ancak bu denetimci ve yasaklayıcı tedbirler işçi hareketini engellemekte kalıcılıktan yoksun kalmıştır. Osmanlı'da Tanzimat'tan sonra görülen işçi örgütlenmeleri ve parti programlarında işçi sorunlarına değinen fırkalara Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde kurulmuş olan işçi örgütlenmelerine ve siyasi oluşumlarına kaynaklık etmiş ve örnek olmuşlardır.

II.2. Cumhuriyet Döneminde İşçi Hakları ve Gelişimi

II.2.3. CHP İktidarında İşçi Hakları ve Gelişimi

II.2.3.1. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Siyasi Gelişmeler

Tek partili sistemin yaşandığı 1923-1946 döneminde, Kurtuluş Savaşından zaferle çıkmış genç ve dinamik bir yapıya sahip olan Türkiye Cumhuriyeti siyasi alandaki başarısını iktisadi ve sosyal alanlarda da devam ettirmek isteyen bir ülke görünümü vermekteydi. Batıdaki gibi vasıflı bir işçi sınıfından söz edemesek bile 1923-1946 döneminde ülkede yaşanan siyasi ve iktisadi her türlü gelişme toplumun her kesimini etkilediği gibi işçi sınıfını da etkilemiştir. Bu dönemde iktidarı denetlemek, ülkedeki tek partili döneme son vermek için çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmıştır. Bu denemeler işçi sınıfını da etkilemiştir. Gönlübol bu dönemi şu şekilde değerlendirmiştir. “Özelikle tek partiye dayanan 1924-1946 dönemi sisteminin uygulamasında iktidardaki ağırlık noktasının Mecliste olması şöyle dursun, aksi yönde bir gelişme olmuş, bu ağırlık hiç bir duraksamaya (tereddüde) yer bırakmayacak bir biçimde yürütme organına geçmiştir. Bunun nedeni şudur; Yürütme organın başında bulunanlar aynı zamanda Meclisteki tek partiye de egemen olan kimselerdi. Böylece hukuki durumun aksine tek partili mekanizması sayesinde yürütme yasamaya egemen olmuştur.”⁵⁰ Bu çıkmazdan kurtulmak adına çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmıştır.

Bu denemelerin birincisi “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”dır. 17 Kasım 1924'te Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refat Bele, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar tarafından kurulmuştur.⁵¹ Parti programı 58 maddeden ibaret olup, dahili, iktisadi,

⁵⁰ Mehmet Gönlübol, *Uluslararası Politika İlkeler- Kavramlar- Kurumlar*, Siyasal Kitapevi, Ankara 2000, s.282

⁵¹ Nevin Yurtsever Ateş, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Sarmal Yayınevi Ekim 1994, s.116-117. Hakan Erterzi, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve İzmir Basını”, 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans

ictimai ve siyasi olmak üzere beş fasıldan oluşmuştur. Ekonomide liberalizm savunan, halkın dini düşüncelere saygı gösteren ve işçi sınıfına değinen işçi-işveren arasında eşitliğe vurgu yapan fikirleri savunan parti, 13 Şubat 1925 tarihinde doğu illerinde Şeyh Sait İsyanı çıkması ve bu isyanı iktidarın muhalefet partisi ile ilişkilendirmesi sonucu 5 Haziran 1925 te kapatılmıştır.⁵² 13 Şubat 1925 tarihinde ortaya çıkan doğu illerini etkisi altına alan Şeyh Sait isyanını durdurmak, toplumda huzur, güven ortamını yeniden oluşturmak için 4 Mart 1925 te kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanunu ile aynı süreçte uygulamaya geçen İstiklal mahkemeleri olağanüstü yetkilerle donatılarak muhalefetin susturulması için kullanılmıştır. Bu kanun işçi örgütlenmesi ve eylemleri için yasaklayıcı bir çerçeve oluşturmuştur⁵³. Işıklı bu durumu şu şekilde değerlendirmiştir. *"1925 den itibaren sendika hakkını ortadan kaldıran bu gelişme esas olarak halkın menfaatlerini yekdiğerinden lazım olan sınıflardan ibaret görülmesinin bir sonucudur. Menfaatler arası bir çatışma ve bir tarafında sömürüsü söz konusu edilmeyince, belli bir sınıfın çıkarlarını korumaya yönelmiş sendika örgütlerine müsaade edilmeyişi, önemli bir eksiklik olarak görülmeyebilir."*⁵⁴ CHP'nin ayrıştırıcı değil birleştirici anlayışının ürünü olarak sendikal hürriyet işçi sınıfına verilmediği gibi hükümet için bir eksiklik olarak ta görülmemiştir.

Tek partili hayatı sonlandırmak adına yapılan ikinci girişim 12 Ağustos 1930 tarihinde Fethi Bey tarafından kurulan "Serbest Cumhuriyet Fırkasıdır."⁵⁵ 11 maddeden oluşan parti programında milliyetçilik, laiklik, cumhuriyetçilik ön planda tutulurken ekonomide liberalizmi savunan fırka işçi sınıfı ile her hangi bir konuya değinmemiştir. CHP iktidarına sırtını dönenlerin yuvası olan fırka 18 Aralık 1930 da kurucusu olan

---

Tezi), İzmir 2000 s.38-43. Mehmet Özalper, "Bir Muhalefet Partisinin İlgası Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası" *Anemon MŞÜ Sosyal Bilimler Dergisi* c.2, s.1 Haziran 2014 s.131

⁵² Cemalettin Taşkıran, "Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)", *Ankara ÜniversitesiTürkİnkulâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yılı Dergisi*, S.14, 1994 s.257-260. H. Erterzi, "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve İzmir Basını"...s.38-71

Cemil Koçak, "Muhalefetin Örgütlenmesi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Örgütlü Muhalefetin Susturulması", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980* (Editör, Sina Akşin) , c.4,Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s.139-141

⁵³ A. Özkiraz, N.Talu"Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırılması",... s.115-116.Ülkü İleri, "Tek partili Dönemde(1923-1946) İşçi Örgütlenmelerini Güçleştiren ve Hazırlayan Etmenler", *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, c.21, s.5-6 Ağustos- Kasım 2008, s.75

⁵⁴ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, Sevinç Matbaası, Ankara, s.296

⁵⁵ Mete Tuncay, "Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partili Yönetimin Kurulması", İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005, s.251,

Derviş Kılınçkaya, "Serbest Cumhuriyet Fırkasının Toplumsal Tabanı ve Cumhuriyet Halk Partisi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S.15, 2012, s.11

Fethi Okyar tarafından kapatılmıştır.⁵⁶ Böylece CHP 1946 yılında iktidarın tek sahibi olarak kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı' nın kendini göstermeye başladığı süreçte, iktidar ülkenin siyasi istikrarını korumak, toplumun huzurunu sağlamak adına denetimci bir yönetim anlayışı çerçevesinde çeşitli düzenlemelere gitmiştir. Bu düzenlemeler arasında işçi sınıfının örgütlenmesini engelleyen Türk Ceza Kanunu da vardır. 11.06.1936 tarihinde kabul edilen 3008 sayılı kanun 23.06.1936 da yürürlüğe girmiştir. Bu kanun komünizmi ve anarşizmi engellemek amacı ile çıkarılmıştır. Kanunda yer alan 141. ve 142 maddelerle sınıf esaslı örgütlenme ve propagandayı yasaklayarak örgütlenme ve ifade özgürlüğünün önüne set çekilmiştir. Bu düzenleme savaş öncesi sınıfsız ideal Türk toplumunun oluşması için atılmış bir adımdır.⁵⁷ 28 Haziran 1938 tarihinde kabul edilen Cemiyetler Kanunu da işçi sınıfının örgütlenmesine izin vermeyen başka bir kanundur. 3512 sayılı kanun ile sınıf esasına dayalı cemiyetlerin kurulması yasaklanmış ve böylece işçilerin sendika kurma hakkı elinden alınmıştır. Bu durum 5 Haziran 1946 tarihine kadar devam etmiştir.⁵⁸

1946 yılında Türkiye bir değişim sürecine girmiştir. II. Dünya Savaşının bitmesi üzerine savaş şartlarından etkilenmiş olan ve ülkeyi korumak istikrarı sağlamak adına takındığı otoriter tavrını hükümet yumuşatmaya başlamıştır. Türkiye dünyada esen liberalizm rüzgârına uyum sağlama sürecine girmiştir.⁵⁹ Ülkede mevcut durumun değişeceğinin ilk sinyalini İnönü 1 Kasım 1945 tarihli konuşmasında vermiştir. İnönü şu sözlerle değişimi işaret etmiştir. “... *Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır... Fakat memleketin ihtiyaçları ve sevki ile hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır... Söz ve yazı hürriyeti , her halk idaresinin su götürmez ortak temeledir.. Cemiyetler ve Ceza Kanununda sözü edilen maddeler, 1938 Haziran*

⁵⁶ Derviş Kılınçkaya, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Toplumsal Tabanı ve Cumhuriyet Halk Partisi”,...s.11-13. Barış Ertem, “Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *ODÜ Sosyal BilimlerEnstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, c.1, S.1, 2010 s.77-87

⁵⁷ Cangül Örnek, “Türk Ceza Kanunu 141-142 Maddelerine İlişkin Tartışmalarda Devlet ve Sınıflar” , *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.69, S.1, 2014 s.111-121

⁵⁸ M. Şükrü Hanioğlu, “Cemiyet”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.7, 1993, s.331. Ahmet Makal, “Cumhuriyetin 80. yılında Türkiye’de Çalışma İlişkileri”, *AÜ SBF-GETA Tartışma Metinleri*, Ankara Üniversitesi SBF Matbaası, No:62, Ankara 2003, s.5-8

⁵⁹ Alparslan Işıklı, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.7, İletişim Yayınları İstanbul, s.1828

Kanunlarında konulmuştur. Bu maddelerin iyileştirilmesinde partiler teşkiline toplanma ve güvenlik haklarına karşı koyması ihtimali olan hükümler değiştirmelidir.”⁶⁰

İnönü'nün bu nutkundan kısa bir süre sonra konuşmasında da belirttiği gibi Ceza Kanununda⁶¹ ve Cemiyetler Kanununda yeniden düzenlemeye gidilmiştir. 5 Haziran 1946 kabul edilen 4919 sayılı Cemiyetler Kanunu ile 1938 tarihinde Cemiyetler Kanununun 1.-4.-5.-9.-27.-33.-34.ve 35. maddelerinde değişikliğe gidilerek dernek kurma serbest olmuştur. Çok partili sisteme geçilmiştir. Bu kanun ile kurulacak olan dernek, birlik ve partiler devletin kontrol ve denetimine tabi tutulurken aynı zamanda kanun koyucunun güvencesi altına girmişlerdir. Bu kanun ile 1946 da ictimai cemiyetler 241'e, hayır cemiyetleri, 100'e, talebe cemiyetleri 80'e, güzelleştirme cemiyetleri 79'a, ilmi cemiyetler 22'e, sağlık cemiyetleri 13'e, esnaf cemiyetleri 343'e yükselmiştir.⁶²

1923-1950 döneminde Cemiyetler Kanununu ile ortaya çıkan 1946 yazında kurulmuş ve aynı yılın aralık ayında kapatılmış olan kısa ömürlü örgütlenmelere istinaden dile getirilmiş olan 1946 Sendikacılığında işçi sınıfına ve sendikacılık hareketine destek ve yön veren siyasi örgütlenmeler bulunuyordu. Bunlardan sosyalizm adalet ve devletçilik prensiplerinin birleştirilmesine çalışacağını bildiren “Sosyal Adalet Partisi”, memlekette vatandaşların ihtiyaçlarına göre sendika teşkilini gerekli gören “Türk Sosyal Demokrat Partisi” her türlü iktisadi ve ictimai adaletsizliği ortadan kaldırarak, emek ve yetenekleri değerlendirme amacı taşıyan “Türkiye Sosyalist Partisi” işgücünün sömürülmesinin ortadan kaldırmak, halk yığınlarının kendi hayatı menfaatlerini korumak maksadıyla bizzat kuracakları sendikalar sosyal ve kültürel cemiyet, kulüpler etrafında teşkilatlanmasını isteyen toplanma, dernek, sendika, siyasi partiler kurma ve grev yapma hakkı oluşturmayı vaat eden “Türkiye Sosyalist ve Emekçi Köylü Partisi” bazılarıdır.⁶³ Ancak TSP VE TSEKP kadar hiçbir siyasi oluşum işçi sınıfın etkileyememiştir. Bu partilerden 14 Mayıs 1946'da Avukat Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun başkanlığında kurulan “TSP(Türkiye Sosyalist Partisi)”nin kurucu üyeleri Macit Güçlü, İhsan Kabaloğlu ve Aziz Uçta'dan oluşmuştur.

⁶⁰ Muammer Aksoy, “Son Demokrasi Hamlemiz Kimin Eseridir”, *Forum Dergisi*,1 Temmuz 1958, S.103 s.9

⁶¹ Uğur Alacakaptan, “Demokratik Anayasa ve Ceza Kanununun 141 ve 142 Maddeleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.22-23, S.1-4, 1965, s.6

⁶² *Resmi Gazete*, 10 Haziran 1946, S.6326. M.Şükrü Hanioglu; “Cemiyet” , ...s.331

⁶³ Kemal Sülker, *Türkiye'de Sendikacılık*, İstanbul 1955, s.38-39

TSP'nin 7 Ağustos 1946 da kamuoyunu bilgilendirmek için çıkardığı günlük “Gerçek” gazetesi ile “Gün” adı aktüalite dergisi vardı.⁶⁴ Bu partinin amacı aynı iş kolundan gelen işçilerin oluşturduğu sendikalarla “Türkiye Sendikalar Federasyonunu” kurmak ve Dünya Sendikalar Federasyonuna üye olabilmektir.⁶⁵ TSP bu emellerine ulaşabilmek için sendikalar kurmuştur. TSK'ya bağlı sendikalar şunlardır.⁶⁶

-İstanbul Şoförler ve Otomobil işçileri sendikası

-Türkiye Bası ve Basın Makineleri İşçileri

-Türkiye Demir ve Çelik İşçileri Sendikası: Başkanı Burhan Oğuz (yüksek mühendis) idi

-Türkiye Deniz İşçileri Sendikası kurucuları: Mehmet Bürtecin(tornacı), Esat Çakar (tornacı), Şevket Döndüren (modelci), İstanbul liman komitesi: Mahmut Yüksel, Abdülhamit Akarslan, Mehmet Emin Alpkan, Muzaffer İlkçak, Mustafa Görmeydan, Cevdet Bilir, Ahmet Doğusal, Alev Kemal, Mustafa Gümüş, Samih Güt, İhvan Kabacıoğlu, Hamza Dinç, Selahattin Peliter, Nazım Tanyolaç'tan meydana gelmiştir.

-Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası kurucuları: Hasan Çalışkan (dokumacı), Kadri Sartepe (dokumacı), Mehmet Deniz (dokumacı), Mehmet Tekir (dokuma boyacısı), Bekir Aydın (dokumacı), Ahmet Sümer(dokumacı ustası), Zeki Ural (desenci), Osman Meriç (dokumacı), Hasan Yeşilirmak (dokumacı), Sabri Tunçdağ (taha ustası), ve Nüzhet Çeker'den oluşmuştur.

-Türkiye Tekel İşçileri Sendikası: Genel sekreter İsmail Birok'tu. Kurucuları ise Hasan Şendolay ve Hüseyin Bayraktutan'dı.

-Tramvay İşçileri Sendikası.

14 Aralık 1946 tarihinde TSP dergisi Gün' de Türkiye İşçi Sendikaları Federasyonunun kurulduğunu ilan etmiş, ancak 29 gün sonra 17 Aralık 1946 tarihinde sıkıyönetim kararıyla kapatılmıştır⁶⁷.

20 Haziran 1946 tarihinde Şefik Hüsnü'nün liderliğinde kurulmuş olan, “TSEKP (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi)”⁶⁸ nin amaçları arasında işçi sınıfının ortak çıkarlarını korumak, siyasi mücadelesine yön vermek, işçi sınıfını sosyalizme

⁶⁴ Osman Öztürk, “1946 Sendikacılığı”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...,c.1, s.163-170

⁶⁵ Osman Öztürk, “1946 Sendikacılığı”, ... s.171. Alparslan Işıklı, “Siyasal Partiler ve İşçi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.69

⁶⁶ M.Şehmuz Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.148. Osman Öztürk, “1946 Sendikacılığı”, ...s.172

⁶⁷ Osman Öztürk, “1946 Sendikacılığı”, ... ,s172

⁶⁸ A. Işıklı, “Siyasal Partiler ve İşçi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.68

kavuşturmak ve işçi örgütlenmelerini sendika, birlik, federasyon ve konfederasyon şeklinde yapılandırmak yer almıştır.⁶⁹

Bu amaçları gerçekleştirmek için TSEKP başta Adana, Ankara, Eskişehir, İstanbul, İzmir, İzmit, Samsun, Zonguldak olmak üzere 18 ilde 35 tane örgütlenmeye gitmiştir.⁷⁰

1946 sendikacılığının en önemli ikinci partisi de TSP ile aynı akıbete uğramıştır. Esat Adil Müstecaplıoğlu, Şefik Hüsnü Deymer, Suad Derviş, Zekeriya ve Sabiha Sertel, Neriman Hikmet Aram, Pehlivan, Avedis Aleksiyon, Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Yusuf Ahıskalı'nın da bulunduğu sosyalist parti ve sendikaların yöneticileri hapsedilmiştir.⁷¹

Kısa ömürleri ile dikkat çeken 1946 sendikaların toplam sayısı hakkında Çalışma Bakanlığında ilgili kayıtların yer almaması gazete ve dergilerin ise sendikalaşma üzerine anı niteliğinde bilgilerin olması nedeniyle net ifadeler kullanamıyoruz.⁷² Ancak 1946 sol eğilimli yapılanmayla karşımıza çıkan 1946 sendikacılığı DP iktidarında yeni siyasi oluşumlar olarak kendini göstermiştir ve işçi sınıfı ve örgütlenmesinde aktif rol oynamaya çalışmıştır.

1923 - 1946 döneminde çok partili hayata geçiş denemelerinde, işçi sınıfı ve sorunlarına üstün körü yaklaşan siyasi oluşumlar, 1946'dan sonra işçi sınıfının bilinçleşmesine örgütlenmesine yardımcı olacak, fikirleri programlarına koymuşlardır. Aslında bu durum birazda ekonomide görülen iyileşmenin sonucunda ortaya çıkan ve kendinden söz edilebilecek bir duruma gelen işçi sınıfından kaynaklanmıştır.⁷³

II.2.3.2. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Ekonomik Gelişmeler

Memleketin iktisadi alandaki hedefini ortaya koyması ve işçi hakları ile ilgili olarak kurulacak olan hükümetlere referans olması bakımından işçi sınıfı için önemli sayabileceğimiz ilk gelişme 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında düzenlenen İzmir İktisat Kongresidir.⁷⁴

⁶⁹ A. Işıklı, "Siyasal Partiler ve İşçi", ...s.69. Osman Öztürk, "1946 Sendikacılığı",... s.172

⁷⁰ M.Şehmuz Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.173-174

⁷¹ Osman Öztürk, "1946 Sendikacılığı",...s.175

⁷² Osman Öztürk, "1946 Sendikacılığı",... s.174

⁷³ M. Şehmuz Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.135-136

⁷⁴ Arzu Varlı, Murat Koraltürk, "İkinci Meşrutiyet'ten Erken Cumhuriyet' e Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.9, S. 20, 2010, s.132
Gündüz Ökçün, "İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet Dönemi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.4 İletişim Yayınları İstanbul s.1061. Serdar Öztürk, Fatih Yıldırım, "Osmanlı

Sınıfları arası bir dayanışmayı temsil etme amacını taşıyan İzmir İktisat Kongresine toplam 1130 kişi katılmıştır. Kongrede her ilçeyi, mesleki temsil anlayışına göre bir tüccar, sanayici, zanaatkâr ve amele şirket, banka ve üç çiftçi temsilcisi olmak üzere toplam 8 kişiden oluşan heyetler temsil etmiştir.⁷⁵

Kongreye katılan bazı meslek örgütleri ve dernekler şunlardır. “Milli Türk Ticaret Birliği”, “İstanbul Esnaf Cemiyetleri”, “İstanbul Hamamlar Cemiyeti”, “Umum Terziler Cemiyeti”, “DarülfununHukuk Mektebi”, “İstanbul Ticaret Metkeb-i Alisi”, “Çiftçiler Derneği”, “Fransa Darülfunun Mezunları Cemiyeti”, “Macaristan Türk Mezunlar Cemiyeti” idi.⁷⁶ Kongrede işçileri örgütlü olarak Milli Türk Ticari Birliği ile yakın iş birliği içinde olan İstanbul Umum Amele Birliği temsil etmiştir. İzmir İktisat Kongresinde Amele grubunun hazırladığı isteklerinin özeti olan 34 maddeden oluşan iktisadi esaslardan cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kadın ve erkek çalışana amele yerine işçi denmesi, sendika kurma hakkının tanınması Tatil-i Eşgal Kanununun yeniden düzenlenmesi, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve mesai uygulamasına göre maaş sistemi getirilmesi, çocuk işçilerin durumunun iyileştirilmesi ve 12 yaş sınırı getirilmesi, kadınlara doğum öncesi ve sonrası izin verilmesi, zam oranlarının ülke şartları gözetilerek tespit edilmesi, işçilere tatil ve dinlenme hakkının verilmesi, sigorta ve emeklilik hakkının işveren tarafından uygulanması, işçi açığı oluşan tüm kurum ve kuruluşlarda Türk işçisinin çalıştırılması....vb. bazılarıdır.⁷⁷

Toprak’ a göre “sınıf” gerçeğinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı⁷⁸ Ökçün'e göre ise “çıkar ayrılıklarının” belirginleştiği⁷⁹ İzmir İktisat Kongresinde işçi sınıfı ile ilgili olarak çalışma saatleri ücretler, tatil, sigorta, kadın-çocuk, işçilerin durumu⁸⁰ gibi konular gündeme gelirken alınan kararlar Türkiye'nin mevcut konumu dikkate alındığında düşünceden öteye gidilemeyip uzun süre tatbik edilememiştir. Ülkenin iktisadi gelişimine yön vermeyi amaçlayan kongreyi Orient News gazetesi şu şekilde yorumlamıştır.

İmparatorluğu’ nun Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisadi Politikaları”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.10, S.2, 2009, s.150

⁷⁵ Aysen Tokol, “İzmir İktisat Kongresi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.2, s.173. Gündüz Ökçün, “İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet Dönemi”, ... s.166

⁷⁶ Arzu Varlı, Murat Koraltürk, “İkinci Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet’ e Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi”, ...s.132-133

⁷⁷ Zafer Toprak, *Türkiye’ de İşçi Sınıfı 1908-1946*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, 331-334. Aysen Tokol, “İzmir İktisat Kongresi”, ...s.173-174

⁷⁸ Zafer Toprak, *Türkiye’ de İşçi Sınıfı 1908-1946*, ...s.334

⁷⁹ Gündüz Ökçün, “İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet Dönemi”, ...s.1062-1064

⁸⁰ Aysen Tokol, “İzmir İktisat Kongresi”, ... s.173-174

*“Bu kongrenin kıymeti kongreye iştirak edecek olanların tamamen Türklerden olmasındandır. Türkiye istikbalde kendi iktisadiyatına ve kendi sermayesine istinad edecektir... Türk milletinin istikbalde ki mücadelesi mazideki mücadelesi kadar hareketli olacaktır. İşte millet bu mücadeleye hazırlamak bakımından İzmir Kongresinin ehemmiyeti pek büyüktür.”*⁸¹

1923-1929 yılları arasında mevcut Türkiye gerçeğiyle iktisadi alanda da ilk hamleler yapılmıştır. Bu dönemde ülkenin iktisadi hayatını finansa etmek amacıyla Türkiye İş Bankasının, Türkiye Sınai ve Maadin Bankası'nın, Türkiye Sanayi Kredi Bankası, Emlak ve Eytam Bankası'nın kurulması⁸² önemli gelişmelerdendir. Aynı zamanda bu dönemde 1927 Teşvik-i Sanayi Kanununun kabulü, 5 Aralık 1927' de ilk kağıt paranın tedavülü ve eski kağıt paraların tedavülünden çekilerek altın para sisteminden tedavülü zorunlu kağıt para sistemine geçilmesi de finans sektörünün gelişmesinde önemli kararlardır.⁸³

1927'de Teşviki Sanayi Kanunu ile sınai yatırımlara ve sınai işletmelere geniş imtiyazlar verilmeye başlanmıştır. 1927 Sanayi sayımına göre çalışanların %45 tarım ile ilgili sanayilerde, %18,7'si dokuma sanayisinde çalışmıştır. İşletmelerin %35,7'si ise iki veya üç kişilik işletmelerden oluşmuştur. Elli kişinin üzerinde işçi çalışan işletme sayısı yalnızca 321 idi. Bu kuruluşların büyük bir bölümü dokuma sanayiye oluşturuyordu.⁸⁴1927 kuruluşlarında çalışanların sektörel dağılımı şu şekildedir.

⁸¹ A.Gündüz Ökçün, “Türkiye İktisat Kongresi: 1923 İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar”, Sevinç Matbaası, Ankara 1971, s-63-64

⁸² Özer Çelik, Güner Tuncer, “ Atatürk Dönemi Ekonomik Politikaları”, s.257
http://www.researchgate.net/publication/295073693_Ataturk_Donemi_Ekonomi_Politikaları_Afyon_Kocatepe_Üniversitesi_Sosyal_Bilimler_Dergisi, Erişim Tarihi:01.06.2017

⁸³ Mevlüt Karabıçak, “ Türkiye'de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci”, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi c.5, S.2, 2009, s.53

⁸⁴ İTO, *Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış*, İstanbul Ticaret Odaları Basım İşleri A.Ş. Yayın no:1989-1, 1989 İstanbul, s.17

Tablo 1. 1927 Kuruluşların ve Çalışanların Sektörel Dağılımı ⁸⁵

Sanayi Dalı	Kuruluş Sayısı	Yüzdelik Oranı	Çalışan Sayısı	Yüzdelik Oranı
<i>Maden Çıkarma</i>	556	%0,85	18.923	%7,37
<i>Tarım, Hayvancılık-Balık ve Av ürünleri</i>	28.439	%43,69	110.480	%43,01
<i>Dokuma sanayi</i>	9.353	%14,34	48.025	%18,70
<i>Ağaç ve diğer bitkisel maddeler sanayi</i>	7.896	%12,10	24.264	%9,45
<i>Kağıt ve karton sanayi</i>	348	%0,53	2.792	%1,09
<i>Maden İşleme ve Makine onarım imalat</i>	14.752	%22,61	33.866	%13,18
<i>Bina ve İnşaat</i>	2.877	%4,41	12.345	%4,81
<i>Kimya Sanayi</i>	697	%1,07	3.107	%1,21
<i>Karma sanayi</i>	16	%0,02	455	%0,18
<i>Çeşitli Sanayi</i>	90	%0,14	1.350	%0,52
<i>A. Elektrik Sanayi</i>	221	%0,34	1230	%0,48
<i>B. Diğerleri</i>				
<i>Toplam</i>	64.245	%100	256.855	%100

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere 64.245 işletmede 256.855 kişi çalışmaktadır. 256.855 kişinin sektörel dağılımına bakıldığında ülkenin iktisadi panoraması ortaya çıkmaktadır. Birinci sırada tarım ve hayvancılık, ikinci sırada dokuma sanayi, üçüncü sırada maden işletme, dördüncü sırada ağaç ve diğer bitkisel madde sanayi görüyoruz. 1923-1929 dönemi bu veriler ışığında iktisadi hayatta başarıyı yakalamak amacıyla yapılan ilk deneyimlerin millileşme sürecinin başlangıcını oluşturmuştur.

Değişik yıllarda Teşviki Sanayi kapsamına giren kuruluşlara ve buralarda çalışan kişi sayısına ilişkin bilgiler aşağıdaki tablolardaki gibidir.

Tablo 2. Teşviki Sanayi Kanunu Kapsamına Giren Kuruluşlarda Çalışan İşçi ve Ustabaşı Miktarı (1923-1934) ⁸⁶

Yıllar	1932	1933	1934
Müessese Adedi	1473	1398	1309
İşçi ve Ustabaşı Miktarı	52172	62215	66247
Bir Sene Öncesine Göre Değişim	-	19,05	6,3
1932=100	100	119,05	126,97

⁸⁵ İTO, *Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış*,... s.18

⁸⁶ Ahmet Makal, *Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, İmge Kitapevi, 1.Baskı, Aralık 1999, s.219

Tablo 3. Teşviki Sanayi Kanunu Kapsamına Giren Kuruluşlarda Sanayi Grupları İtibari İle İşçi Ve Usta Başı Miktarı Ve Bunların Toplamdaki Yüzdesi (1932-1934)⁸⁷

Sanayi Grupları	1932	%	1933	%	1934	%
	Miktar		Miktar		Miktar	
Sanayi İstihraciye	8393	16,09	9620	15,46	11584	17,49
Ziraat Sanayi	16914	32,42	18028	28,98	21678	23,72
Dokuma Sanayi	15447	29,65	16121	25,92	16706	25,22
Kereste Sanayi	3344	6,41	6181	9,93	4243	6,4
Kağıt ve Karton Sanayi	1217	2,33	1392	2,24	1170	1,77
Maden Sanayi	2092	4,00	1754	2,82	2263	3,42
Ebniye İnşaatı Sanayi	1752	3,36	2033	3,27	2057	3,11
Kimya Sanayi	1342	2,57	1313	2,11	635	0,95
Mühtelif Sanayi	1264	2,43	4619	7,42	4485	6,77
Mühtelif Sanayi	380	0,74	1154	1,85	1426	2,15
Toplam	52172	100	62215	100	66274	100

Aşağıdaki tablo ise dönem içindeki Teşviki Sanayi Kanunu kapsamına giren kuruluşlarda çalışanların cinsiyet dağılımlarını vermektedir. Kadın işçilerin toplam işçiler içerisindeki oranı 1932 yılı için %25,8, 1933 yılı için %23, 1934 yılı için ise %25 olup, bu yıllar içerisinde ciddi bir değişikliğe uğramamaktadır.⁸⁸

Tablo 4. Teşviki Sanayi Kapsamına Giren Kuruluşlarında İşçi Ve Ustabaşları Cinsiyet İtibariyle Birleşimi⁸⁹

Yıllar	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1932	38 701	13 471	52 172
1933	47 688	14 527	62 215
1934	49 748	16 499	66 247

Tablodan anlaşılacağı üzere 1942’ de yürürlükten kalkan Teşviki Sanayi Kanununun⁹⁰ dan yararlanan kuruluşlar ve çalıştırdıkları işçi sayısı ile ilgili olarak sanayideki gelişmeler işçi sayısına da yansımıştır. Ancak devlet fabrikaları hakkındaki bilgilerimiz kısmen daha fazla olmakla birlikte özel sektörde hangi fabrika da kaç

⁸⁷ Ahmet Makal, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, ...s.220*

⁸⁸ Ahmet Makal, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, ...s.220-221*

⁸⁹ Ahmet Makal, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, ... s.221*

⁹⁰ Erdal Akdeve, Erdal Tanas Karagöl, “ Geçmişten Günümüze Türkiye Teşvikler Ve Ülke Uygulamaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.34, Temmuz 2013, s.329

işçinin çalıştığı bunların ne kadar ücret aldığı konularında bilgimiz olmadığı için⁹¹ net ifadeler kullanamıyoruz. Ahmad'a göre sanayiye desteklemek için çıkarılan kanunlar Türkiye'de özel sektörü istenilen düzeyde iktisadi hayata sokamamıştır. Bu nedenle devlet ekonomiye bizzat katılarak sanayiye yatırımlar yapmıştır. “*Bu durum işçilerin korudukları, sahip çıktıkları devlete karşı örgütlenmesine neden olmuştur.*”⁹²

1930-1938 yılları “Milli Sermaye” yi oluşturabilmek adına devletin “baba” figürü ile hareket edip ülkenin iktisadi yapısını koruma altına alarak refah seviyesini yükseltmek için devletçilik politikasını yürüttüğü döneminin ilk evresini oluşturmuştur. Bu dönemde işçi sınıfı için yeni iş imkânlarının açılmasını sağlayan ve sanayinin gelişmesinde önemli bir yeri olan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (B.B.Y.S.P) 17 Nisan 1934 uygulama konulmuştur.⁹³

Türkiye için milli burjuvazi adına atılan sanayileşme planı halkta özgüven uyandıran ve gelecek vaat eden bir uygulama olmuştur. B.B.Y.S.P' nin uygulamaya girmesi nedeni,1929 krizi sonucunda kapitalist ülkelerde görülen sorunlar, kriz sonucu ortaya çıkan tarım ürünlerindeki fiyat düşüşü, Lozan Antlaşmasında yer alan hükümlerin ülkeyi zora sokması, özel sektörün oluşmaması, ülkede döviz gelirlerinin çok düşük olması” B.B.Y.S.P fabrikasyona ve bankacılık sektörü üzerine devletin ağırlık vermesine sebep olmuştur.⁹⁴ Bu plan dahilinde kurulan fabrikalar aşağıdaki tablodaki gibidir.

⁹¹ Görkem Akgöz, “İşçi Sınıfı Tarih Yazılımlarında İşyeri ve Çalışma Deneyiminin Yeri Erken Cumhuriyet Dönemi Fabrikaların Kapısından Girmek”, *Tanzimat' tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi 1839-2014*,

(Y.Doğan Çetinkaya, Mehmet Ö. Alkan,), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015, s.233

⁹² Feroz Ahmad, “ Cumhuriyet Türkiye'sinde Sınıf Bilincinin Oluşması 1923-1940”, *Osmanlı' dan Cumhuriyet Türkiye' sine 1939-1950* , (Donald Quatert, Eric Jan Zürcher , Çeviren: Cahide Ekiz), İletişim Yayınları, 1998, s.141

⁹³ Fikret Yücel, *Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşmede İlk Önemli Adımı: 1. 5 Yıllık Sanayi Planı: 1934-1938*, Ankara 2014, s.26

⁹⁴ Ahmet M. Gökçen, “Cumhuriyet Döneminde İktisadi Gelişme” *Cumhuriyet Ansiklopedisi*, c. 5, s.3258.Onur Sungur, Hidayet Ünlü, “Türkiye’ de Sanayi Politikaları ve Sanayi Sektörünün Dönüşümü: Planlı Kalkınma Açısından Bir Değerlendirme” , *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,c.9, s.42,Şubat 2016, s.1639

Tablo 5. B.B.Y.S.P Uyarınca Kurulan Fabrikalar⁹⁵

Fabrikanın İsmi	Açılış Tarihi
1.Sümer Bank Bakır Köy Pamuklu Fabrikası	Mayıs 1934
2.Sümer Bank Kayseri Bez Fabrikası	Mayıs 1934 temel atma Eylül 1935 de açıldı
3.Sümer Bank Ereğli Bez Fabrikası	Kasım 1934 Temel atma Nisan 1937 Açıldı
4.Sümer Bank Nazili Basma Fabrikası	Ağustos 1935 Temel atma Ekim 1937 açıldı
5. Sümer Bank Malatya Bez Fabrikası	Mayıs 1937 Temel atma Aralık 1937 de açıldı
6.Sümer Bank Bursa Merinos Fabrikası	Kasım 1935 Temel atma Şubat 1938 açıldı
7.İzmir Kâğıt ve Karton fabrikası(1)	Ağustos 1934 Temel atma Eylül 1936 açıldı
8.İzmir Kâğıt ve Karton Fabrikası(2)	Ekim 1936 temel atma
9.İzmit Selüloz fabrikası	Kasım 1936 temel atma
10. Sümer Bank Gemlik Suni İpek Fabrikası	Kasım 1935 temel atma Şubat 1938 açıldı
11. Karabük Demir Çelik Fabrikası	Nisan 1937 temel atma Eylül 1939 açıldı
12.Zonguldak Antrasit Fabrikası	1935
13. Keçi Borlu Kükürt Fabrikası	Mayıs 1935
14. İstanbul Cam ve Şişe Fabrikası	1935
15. Isparta Gül Yağı Fabrikası	Mayıs 1935

B.B.Y.S.P ile fabrika sayısı artar iken, aynı zamanda yeni açılan sanayi kuruluşlarına kaynak sağlamak için Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ‘nın işlevini ikiye ayırmak amacı ile yasa tasarısı hazırlanmış, Sanayi Maadin Bankası yerine “Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası” kurulmuştur. Devlet Sanayi Ofisi 3 Temmuz 1932 de Türkiye Sanayi Kredi Bankası yasası 7 Temmuz 1932 de TBMM 'den geçmiştir. Fakat kısa bir süre sonra 1933 de çıkarılan bir yasa ile bu kuruluş “Sümerbank” adı altında birleştirilmiştir. Yirmi milyonluk sermaye ile 1935 de enerji ve madencilik üzerine araştırma yapmak ve işletmelere denetim altına almak amacı ile “Etibank ” kurulmuştur.⁹⁶ B.B.Y.S.P ile açılan sanayi kuruluşları ve bu kuruluşları finanse etmek için kurulan bankalar toplumun her kesimine etkilediği gibi

⁹⁵ Hasan Güler, “Türkiye'nin Erken Dönem Sanayileşme Serüveni”, *Hitit Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Dergisi*, S.1,Haziran 2011, s.82

⁹⁶ Perihan Ünlü Soylu - Özlem Yaktı, “ Devletçiliğe Yönelmede Bir Köse Taşı Birinci Beş Yıllık Sanayi Panı” s.374,

www.historstudies.net/dergitar201512c8be3.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017

işçi kesimini de etkilemiştir. Yani iş imkânlarının oluşması, devletin iktisadi anlamında güç ve nüfuzunu kullanması ülkede güven ve istikrarın oluşmasına vesile olmuştur.

1930-1939 döneminin iktisadi hayata el koyan devletçi yapının amacının sanayileşmiş bir Türkiye olduğunu şu sözlerle Atatürk ifade etmiştir . “*Endüstrileşmek, en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük küçük her çeşit sanayi kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsüllerimizi kıymetlendirmek ve en kısa yoldan en ileri ve refahı Türkiye idealine ulaşabilmek için bu bir zarurettir.*”⁹⁷

Sabahattin Zaim bu dönemi “devletçilik” sisteminin uygulandığı milliyetçi, Türkçü bir temel üzerinde siyasi, sosyal ve iktisadi kaynakların tek bir amaca “süratli kalkınma hedefine doğru” yöneldiği bir devir olarak değerlendirmiştir.⁹⁸ Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşında uzlaşmacı bir politikayla⁹⁹ savaşın dışında kalmaya çalıştıysa da savaşın iktisadi etkilerini savaşa girmişçesine yaşamıştır.¹⁰⁰ 1940-45 dönemi sanayileşme de emekleme dönemi yaşayan Türkiye'yi etkileyen yıllardır. Türkiye için elde edilen birinci BBYSP sonrasında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı 1938-44 yılları için hazırlanmış ancak bu plan savaş ekonomisi yüzünden kağıt üzerinde kalmıştır.¹⁰¹

1940-1945 döneminde iktisadi alanda ülkede akılda kalan, ilk gelişmeler Milli Koruma Kanunu Varlık Vergisi, Ticaret Ofisi ve İaşe Müsteşarlığı, Toprak Mahsulleri Vergisi’dir.¹⁰²

Savaş ekonomisinin yaşandığı bu dönemi İsmet İnönü şu sözlerle özetlemiştir:

“*Memleket müdafasının baskın ihtiyaçlarını temin etmeye çalışırken, alt üst olmuş iktisadi şartların tesirlerini karşılamak Hazine için zor oldu... Büyük Meclis’in istediği yeni vergileri, milletimiz yürekten ödemeye çalışıyor. Bu davalar içinden selamle çıkmanın bedeli kan fedakârlığı kadar da vergi ile sıkıntıyı göze alamayan*

⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, c.20, Birleşim:1, (8.11.1937), s.5

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm05020001.pdf>, Erişim Tarihi: 20.12.2015

⁹⁸ Sabahattin Zaim, “Türkiye'nin İktisadi ve Sosyal Gelişmesinde Sanayileşmenin Önemi”, *Sosyal SiyasetKonferansları Dergisi*, S.16, 1965, s.238

⁹⁹ Mücahit Özçelik, “Dünya Savaşında Türk Dış Politikası”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.2 S.29, 2010, s.256

¹⁰⁰ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*, İmge Kitapevi, 9. Baskı, Ağustos 2005 s.81

¹⁰¹ Dilek Göze Kaya, Ayşe Durgun, “ 1923- 1938 Dönemi Atatürk'ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları” , *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.19, Mayıs 2009, s.239. İTO “Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakışı, ... s.25

¹⁰² Korkut Boratav, “Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi”, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, c.4, Cem Yayınevi, Ekim 2008, s.333-334

milletler, düşman boyunduruğu altında daha çok mal kaybını yüklemeye mecbur olmuşlardır.

... Memleketin içinde ve dışında ticaret bildiğimiz umumi kaidelerden ayrılmıştır... Büyük müstehlik kütlelere ihtiyaç olan gıda maddelerini temin etmek suretiyle piyasada ki baskıyı hafifletmeye, kıt ve ehemmiyetli maddeleri en faydalı istihlak alanlarına dağıtmaya çalışıyor. Fiyat murakabe sistemini iyileştirerek bunu pratik ve faydalı hale getirmek istiyor. Vatandaşları en çok kızdıran şey ticarete insafsızların fiyat murakabesine karşı meydan okumalarıdır. Hükümet bu gibilerine yorulmaz surette uğraşmakta devam edecektir.”¹⁰³

İsmet İnönü'nün 1943'te yaptığı bu konuşmadan da anlaşılacağı üzere savaş ekonomisinde vergilerin, fiyat kontrolünün gerekli ve kıt olan ihtiyaç maddelerinin temini ve dağıtımı ile alt üst olan iktisadi hayatın düzeltilmesine yönelik çalışmalar yer almıştır.

İşçi haklarının gelişimine yönelik önemli bir gelişme olan ve temelleri “İktisadi Müdafaa Kanun” tasarısına dayanan ve son şeklini Refik Soydam'ın başbakanlığında olarak 70 maddeden oluşan 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilerek, 26 Ocak 1940 tarihinde 3780 sayılı yasa numarasıyla yürürlüğe girmiş Milli Korunma Kanunudur.¹⁰⁴ Kanun görev ve yetki sınırları şu şekilde izah edilir.¹⁰⁵

“Fevkalade hallerde Devletin bünyesine İktisat ve Milli Müdafaa bakımından takviye maksadıyla İcra Vekilleri heyetince, bu kanunda gösterilen şekil ve şartlar dairesinde vazife ve salahiyetler verilmiştir.

Fevkalade haller şunlardır:

A- Umumi ve kısmi seferberlik

B-Devletin bir harbe girmesi İhtimali

C-Türkiye Cumhuriyetini de alakalandıran yabancı devletlerarası harp hali”

Yukarıdaki kanunda da anlaşacağı üzere 1940'lı yılların buhranından ülkeyi koruma ve toplumsal barışı sağlamak amacıyla olağanüstü hallerde Bakanlar Kuruluna özel yetkiler verilerek görev ve yetki sınırlaması olmayacağı belirtilmiştir. Savaşın etkisiyle ülkeler arası gösterilen uzlaşmacı tavır, toplumsal barış için sergilenen

¹⁰³ TBMM Zabut Ceridesi, Dönem:7, c.6, Birleşim:1,(1.11.1943), s.4

www.tbmm.gov.tr/tutanklar/TUTANAK/.../tbmm070060001.pdf, Erişim Tarihi: 21.12.2015

¹⁰⁴ İbrahim Mert Öztürk, “İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi”, s.140
dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1842/19400.pdf, Erişim Tarihi.21.12.2015

¹⁰⁵ Resmi Gazete, 26.1.1940, S.4417

seferberlik ekonomiyi allak bulak etmiş ve iktisadi alanda belirlenen hedeflere ulaşmak şöyle dursun, ekonomiyi gerileterek dar bir boğaza sokmuştur. Kanuna rağmen ülkede enflasyon, kıtlık, stokçuluk hat safhaya ulaşmıştır. İşçi kesimi için de çalışma saatlerinin uzatıldığı ücretlerin yarıya düştüğü, haftalık tatillerin kaldırıldığı işverenlerin haklarının kollandığı bir süreç başlamıştır.¹⁰⁶

Milli Korunma Kanunu' nun tamamlayıcı ögesi olarak 22 Mayıs 1940 da kabul edilen ve 25 Mayıs 1940 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan 3832 sayılı Örfi İdare Kanunu ile düşünce özgürlüğü, toplantı, gösteri , örgütlenme, basım ve yayın hakları yok sayılmıştır.¹⁰⁷ Gerek Milli Korunma Kanunu gerekse Örfi İdare Kanunu ile işçi sınıfının sadece çalışma koşulları değil yaşam koşulları da etkilenmiştir. 12 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanun'un işçi sınıfının sendikal gelişimini engellemesi gibi ¹⁰⁸ Milli Koruma Kanunu ve Örfi İdare Kanunu da işçi sınıfının sendikal gelişimini durdurmuştur.

11.11.1942'de kabul edilen 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu 12 Kasım 1942 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁹ Varlık Vergisi Kanununun 1.Maddesinde alınacak olan verginin yaşanan olağanüstü koşulların bir sonucu olarak ve yalnız bir defaya mahsus uygulanacağı belirtilmiştir.¹¹⁰ Gerek ülke içinde¹¹¹ gerek uluslararası basında ¹¹² din ve

¹⁰⁶ Korkut Boratav, "Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, ... s.334-335
Pakize Çoban Karabulut, "İkinci Dünya Savaşında Milli Korunma Kanunu ve Ege Kırsalında Etkileri" *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*,c.XXII, S.22, Haziran 2015, s.378-379.
Mustafa Yahya Metintaş, Mehmet Kayıran, "Refik Soydan Hükümetleri Döneminde Türkiye'nin Ekonomi Politikası(1939-1942)" s.168-172 , sdb.ogu.edu.tr/makaleler/9_2_makale_8.pdf Erişim Tarihi:02.06.2017

¹⁰⁷ *Resmi Gazete*, 25.05.1940, S.4518

¹⁰⁸ *Resmi Gazete*, 25.05.1940, S.4518

¹⁰⁹ Necmetin Özerkmen, "Geçmişten Günümüze Türkiye' de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlenmesi ve Getirilen Kısıtlanmalar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 43-1, 2003, s.244

¹¹⁰ *Resmi Gazete*, 12 Teşri Nisan 1942, S.5255. Serap Tabak, " Varlık Vergisi ve Aydın İlinde Uygulanması" , s.282 dergipark.gov.tr/dowland/article-file/74060, Erişim Tarihi: 22.12.2016.

Muhammed Güçlü, "Varlık Vergisi ve Ankara Uygulaması" s.178,

tid.ege.edu.tr/dosyalar/X1_1996/TIDX1-1996-10.pdf, Erişim Tarihi:02.06.2017.

Şahin Yeşilyurt, "Varlık Vergisi Hakkında Bir Değerlendirme", *UluslararasıYönetim İktisadi ve İşletmeDergisi*, c.12, S.27, 2016, s.298

¹¹¹ Necati Aksanyar, Murat Biçer, " İkinci Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basımında ve Kamuoyunda Yansımaları (11 Kasım 1942- 15 Mayıs 1944)", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal BilimlerDergisi*, S.21, Ağustos 2008, s.392- 396

¹¹² Feridun Ata, "Varlık Vergisinin Amerikan Kamuoyuna yansımaları (New York Times Gazetesi Örneğine Göre)", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.11, 2014, s.70-76

ırk ayırımına dayalı olduğu suçlamasıyla yer alan Varlık vergisi 15 Mart 1944 tarihine kadar 16 ay yürürlükte kalmıştır.¹¹³

Boratav' a göre kanun metni bir ayırım yapmamakla birlikte toplam vergi tahsilâtının yarıdan fazlası azınlıklarca ödenmiş ve böylece Varlık vergisi ırk ve din ayırımına dayalı olarak maliye tarihimize geçmiştir. Bu vergi ile 114.000 mükelleften 315.000.000 liralık Varlık vergisi tahsil edilerek, bu verginin tahsilatı 1943 yılının (katma bütçeler ve yerel yönetimler dahil) devlet harcamalarının %38'ni, milli gelirin %3,5'ni sanayi ve hizmetler kesiminde yaratılan hasılatın yaklaşık %8'ni oluşturmuştur.¹¹⁴

Varlık vergisinden gelen gelirin yerini tutmasa da 1925 te kaldırılan Aşar'ı andıran ve daha çok yoksul çiftçiyi vuran Toprak Mahsulleri Vergisi, 7 Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe girmiştir.¹¹⁵ Aşar vergisinden sonra köylü kesiminden alınan ilk dolaysız vergi olan Toprak Mahsulleri Vergisi¹¹⁶ çıkış nedenini Seyhan Milletvekili C.Oral İkinci Dünya Savaşı nedeniyle memleket topraklarının bütünlüğünü koruma, milletin istiklalini ve hâkimiyetini sağlamak için yapılan masrafların artması nedeniyle devlet bütçesinin rahatlaması için alınması zaruri bir vergi olarak belirtmiştir¹¹⁷. Ancak bu vergiden istenilen gelir sağlanamamıştır.¹¹⁸ 1946'da kaldırılan bu vergiden savaş yıllarında 167 milyon lira toplanmıştır.¹¹⁹

66 maddeden ve 8 bölümden oluşan 4753 sayılı kanun olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu dönemin diğer önemli gelişmesidir. Bu kanunun birinci maddesi yasanın amaçlarını Tarım arazisi olmayan ya da yetersiz kalan çiftçilikle

¹¹³ Sabit Dokuyan, "Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Eskişehir OsmanGazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2), Aralık 2014, s.42

¹¹⁴ Korkut Boratav, "Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*,... s.336

¹¹⁵ Erdem Yavuz, "Milli Koruma Kanunu Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu Tartışmaları Erzincan Uygulaması", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl.3 S.12, Haziran 2015 s.174

Korkut Boratav, "Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, ...s.336

¹¹⁶ Cengizhan Yıldırım, "1923-1946 Döneminde Türkiye'de Uygulanan İktisat Politikalarının Kuşatıcı ve Dışlayıcı Kurumlar Çerçevesinde Analizi" s.103, https://www.academia.edu/21505738/1923-1946_Döneminde_Türkiyede_Uygulanan_İktisat_Politikalarının_Kuşatıcı_Dışlayıcı_Kurumlar_Çerçevesinde_Analizi, Erişim Tarihi: 03.06.2017

¹¹⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi* Dönem:7, c.9, Birleşim:1,(19.04.1944), s.64-65

tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm0700944.pdf, Erişim Tarihi:22.12.2015

¹¹⁸ Akman, Solak Akman, "İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Hububat Üretiminin Vergilendirilmesi" *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2) 2011 s.83

Suad Başar, " Toprak Mahsulleri Vergisi Kalkınca" s.106, [istanbul. dergipark.gov.tr/dowland/article-file/8940](http://istanbul.dergipark.gov.tr/dowland/article-file/8940), Erişim Tarihi 03.06.2017

¹¹⁹ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi*, ... s.85

geçimini sağlamak isteyenlere gerekli miktarda toprak verilerek istenildiği takdirde hayvan yardımında da bulunarak tarım ve hayvancılığı geliştirmek böylece iş istihdamı ve tarımda verimliliği sürekli kılmak şekilde izah etmiştir.¹²⁰

Bu kanun yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere tarıma dayalı ekonomiyi destekleme ve ilk andan itibaren devlete ait olan toprakların kazanç elde edilmeksizin şahısların eline geçmesinden doğan hak sahibinin(devletin) ve halkının mağdur edildiği durumun düzeltilmesinden ibarettir. Elbette ki bu durum ekonomisi tarıma dayalı olan bir ülkenin temsilcilerini yakından ilgilendirmiştir. Zira milletin vekillerinin çoğu toprak sahibi zenginlerden oluşuyordu. Bu kanunun CHP'nin vekilleri arasında fikir ayrılıkları oluşmasına daha sonra kopmalara neden olmuştur.¹²¹

Tek partili sistem içerisinde devletçi bir politika izleyen iktidarın ücret konusunda genel olarak adil olmadığı görülmüştür. Özellikle CHP' nin memur sınıfına kendi görüşlerini empoze etme ve işçi sınıfı gibi örgütlenme faaliyetlerine girişmesini engelleme politikasının yansıması olarak bu kesimin ücret konusunda bir sıkıntısı olmamıştır. İşçi kesimine göre CHP iktidarında memur sınıfının menfaatleri devletin güvencesi altında olduğu için memur kesiminde ortak menfaatler üzerine örgütlenmeye gitme ihtiyacı zayıf kalmıştır. İşçi ücretlerine artış genel olarak yansımamıştır. Devlet 1950 yılına kadar işçi ücretlerine müdahale etmemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında özel teşebbüse ayrıcalık verilmesi nedeniyle işçi sınıfı için ücret meselesi iktidar tarafından ikinci planda kalmıştır.¹²²

1940-1945 dönemi Türkiye için zor şartlar altında yaşayan halkın yoklukla savaşı olmuştur. Bu savaştan zaferle çıkabilmek adına olağanüstü güç sarf eden hükümet bunun için kontrol merkezli bir politika izlemiş, Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gibi

¹²⁰ Resmi Gazete, 11.06.1945, S.6032

¹²¹ M.Asım Karaömeroğlu, "Bir Tepeden Reform Denemesi Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun un Hikâyesi", *Birikim Dergisi*, Mart 1998, No:107 s.32-36.

S.Yelda Kaya, "İskan ve Toprak Dağıtım Politikaları Işığında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" s.88-96 www.jlecon.com/Makalalar/1101883631_5%20S.Yelda.KAYA.pdf, Erişim Tarihi: 03.06.2017

Nevzat Evrim Önal, "Türkiye' nin İktisadi ve Siyasi Tarihinde Toprak Reformu Tartışmalarını Rolü" s.11-13 www.mysdergi.com/uploads/dergi/93.pdf, Erişim Tarihi: 03.06.2017

Kadir Başer, "1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye'de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikası Sonuçları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.38, Ekim 2013, s.211-213

¹²² Kurthan Fişek, *Türkiye' de, Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965, s.60

düzenlemelerle istikrarı korumaya çalışmıştır.¹²³ Orta sınıfın hemen hemen ortadan kalktığı savaş zenginlerinin¹²⁴ ortaya çıktığı Türkiye'de CHP iktidarının kontrolcü ekonomik politikaları Demokrat Parti'nin iktidara geldiği zaman liberalist bir politikanın ülkede uygulanması mümkün kılınmıştır.

II.2.3.3. CHP İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Hukuki Düzenlemeler

Bir ülkede siyasi ve iktisadi alandaki gelişmeler sosyal alandaki gelişmeleri de etkiler. Siyasi ve İktisadi istikrarı korumak adına iktidarın hukuki alandaki düzenlemeleri toplumun her kesimini etkilemektedir. 1923-50 dönemi Türkiye'de yaşanan siyasi ve iktisadi alandaki gelişmeler, sosyal hayatı düzenlemek için yürürlüğe giren kanunlar hükümeti muhafazakâr bir kimliğe büründürmüş, bu çıkarılan yasalar toplumun her kesimini etkilediği gibi işçi sınıfını da etkilemiştir.

1923-50 döneminde işçi sınıfını etkileyen hukuki düzenlemeleri incelediğimizde bu alanda ilk kayda değer gelişme 1924 Teşkilat-ı Esasiye'de yer alan 79.Maddesinde yer alan “Bağtların, çalışmaların, mülk edinme ve hak ve mal kullanmanın, toplumların derneklerin ve ortaklıkların serbestlik sınırı kanunlarla çizilir”¹²⁵ düzenlemedir. Cumhuriyetin ilanından sonra çalışma hayatına dair diğer bir gelişme, 02.01.1924 tarihi ve 394 sayılı Hafta Sonu Tatili Kanunudur. Bu kanunla nüfusu on bin ve onbinden fazla olan şehirlerde çeşitli müesseselerde çalışanlara haftada bir gün tatil verilmesi hakkı tanınmıştır. Bakanun daha sonra (Cuma günü) çalışan genel hizmet gören işyerlerine hafta içi başka bir gün tatil verilmesini emretmiştir.¹²⁶

1926 yılına gelindiğinde işçi hakları ve örgütlenmesi açısından iki önemli gelişme daha yaşanmıştır. Bunlardan ilki Medeni Kanun ile dernek kurma özgürlüğüyle ilgili yeni bir düzenlemeye girilmesi, ikincisi ise Borçlar Kanunu ile toplu iş sözleşmesi kavramının yasal bir düzene kavuşmasıdır.¹²⁷

¹²³ İrfan Bülbül, “İkinci Dünya Savaşının Türkiye'de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları” s.44-46 dergipark.gov.tr/dowland/article-file/9877 Erişim Tarihi: 13.19.2017. Erdal İnce, “ Köylüyü Topraklandırma Kanunu'nun Türk Siyası Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri” , *ÇTTAD*, V/13,(2006/GÜZ) s.67-76

Korkut Barotav, “Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi”, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, ...333-336

¹²⁴ Osman Cenk Kanca, “1950-1960 Arası Türkiye’ de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.19, S.19,2012,s.48

¹²⁵ Yüksel Işık, *Osmanlıdan Günümüze İşçi Hareketlerinin Evrimi*, Öteki Yayınevi, Ankara 1995,s.3

¹²⁶ Fevzi Demir, “Atatürk Dönemi Çalışma Hayatımız”, *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, c.20,S.4 -5, Kasım 2006- Şubat 2007,s.8

¹²⁷ Mesut Gülmez, *Türkiye'de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi)*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası Ankara,1991 s.327-330

6 Mayıs 1930'da yürürlüğe giren 1593 sayılı “Umumi Hıfzısıhha Kanunu”nda¹²⁸işçi sınıfının çalışma koşullarını iyileştiren, işçi sağlığı ve güvenliğine dair maddelere yer verilmiştir.¹²⁹ 8 Haziran 1936 tarihinde kabul edilen ve 148 maddeden oluşan çeşitli düzenlemelerle 35 yıl iş hayatını düzenleyen *İş Kanunu* işçi haklarının gelişiminde bir mihenk taşıdır. Bu kanun "Umumi Hükümler ", "İş Akdi", "İşin Tanzimi" , "İşçilerin Sağlığını Koruma ve İş Emniyeti ", "İş ve İşçi Bulma", "Grev ve Lokavt Yasaklığı" ve "İş İhtilaflarının Halli ", "İş Hayatının Murakabe ve Teftişi", "Sosyal Yardımlar ", "Ceza Hükümleri", "Teşkilat ", "Son Hükümler" olmak üzere on bir bölümden oluşmaktadır.¹³⁰

15 Haziran 1936 tarihinde yürürlüğe giren İş Kanununun İşçi sınıfını ilgilendiren işçi, işveren, işyeri gibi kavramları tanımlayan CHP iktidarı ve sonrası işçinin çalışma koşullarını belirleyen ve kendinden sonra da yapılan düzenlemelere kaynaklık eden bu yasanın önemi işçiye grev hakkını yasaklamış olmasıdır.¹³¹ Gülmez 3008 sayılı İş Kanunu'nun belirgin özelliklerini

*“Çalışma yaşamının tüm sorunlarını kapsayan bir genişlik ve zenginlik taşımaktadır. Etkin çalışma yaşamını ve sonrasını bütüncü bir yaklaşımla düzenleyen, devleti, iş ilişkileri sisteminin "Tek ve temel aktörü" olarak almıştır. Bireysel ilişkileri alanında "Düzenleyici ve koruyucu", toplu ilişkilerinde ise "yasaklayıcı ve baskıcı" nitelikleri ağır basar.”*¹³² bu sözlerle belirtirken, Çakmak ise yasanın çıkarılma nedenlerini şu sözler ile ifade eder. “1930 yılların devlet sadece kamu müdahalesinin bir aracı değil, aynı zaman da en büyük işverenlerinden biri haline geldiğinden endüstri ilişkileri sisteminin üç aktöründen ikisinin devlet haline gelmesi (Endüstri ilişkilerinin üç aktörü vardır: "Devlet- İşveren-İşçi devletin işveren" olması ile endüstri ilişkilerinin üç aktörü: "Devlet- devlet= iş veren-işçi" olmuştur). Bu durum yeni bir çalışma düzeni kurması ve İş Kanunu çıkarması zorunlu kalmıştır”.¹³³

Bu yasanın genel özelliği grev ve lokavtı yasaklayan, işçi- işveren arasındaki ilişkide uzlaşma yolunu mecbur kılan bir yapıya sahip olmasıdır. Daha önce

¹²⁸ Resmi Gazete, 6.5.1930, S.1489

¹²⁹ Mesut Gülmez, *Türkiye'de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi)*, ... s.295-296, İsmail Ağırbaş, Yasemin Akbulut, Ömer Rıfki Önder, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.48 Güz 2011 s.744

¹³⁰ Resmi Gazete, 15 Haziran 1936, S.3330

¹³¹ Resmi Gazete, 15 Haziran 1936, S.3330

¹³² Mesut Gülmez, *Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909-1961)*, Öteki Yayınevi, Ankara, 1965, s.131

¹³³ Diren Çakmak, “Toplumsal Uzlaşma Belgesi 1936 tarihli İş Kanunu/Social Consensus Document : Labour Law Dated 1936”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.7, S.1, 2007, s.132

belirttiğimiz gibi işçi hareketleri haklarının gelişimi ülkelerin siyasi, sosyal, iktisadi özelliklerine göre şekillendirilmiştir. 1936 tarihli 3008 sayılı İş Kanunu da doğduğu ülkenin özelliklerini bünyesinde barındırmıştır. İş Kanunu devletçilik ve halkçılık ilkelerinin bir zorunluluğu olarak doğmuştur. 1936 tarihli İş Kanunu için 1927-29 - 1932-34 yıllarında düzenlenen ancak hayata geçmeyen iş kanun tasarıları¹³⁴ referans olmuştur. Yasada işçinin tanımı, ücretler, kadın ve çocuk işçilerin durumu, iş güvencesi, sosyal güvenlik, grev ve lokavt konularına açıklık getirilmiştir.

1938 tarihinde yürürlüğe giren Cemiyetler Kanunu, 1936 İş Kanunu'nda sendika hakkı konusunda doğan boşluğu doldurmuştur. "Aile, cemaat, ırk, cins, sınıf esasına dayalı cemiyetlerin" kurulmasını yasaklamış olan kanun ile Türkiye'de aşırı sağ ve aşırı sol rejimin kurulmasını önlemeye çalışılmıştır. Yasağı bu şekilde "Rejimin selametine bağlanarak, işçilerden ve halktan hoşgörü beklenmiştir."¹³⁵ Yasak ancak 1946 yılında Cemiyetler Kanununda yapılan bir düzenleme ile kaldırılmıştır.

4355 sayılı ve 11.01.1943 tarihinde kabul edilip, 18 Ocak 1943 tarihinde yürürlüğe giren "Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu" ile kırk maddeden oluşan bu kanun ile odalar ve bünyesinde çalışan kesim denetim ve kontrol altına alınmıştır.¹³⁶

4792 sayılı 16.07.1945 tarihinde kabul edilen "İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu" işçi sınıfı için sosyal güvenlik alanında çok önemli bir yere sahiptir. Bu kanunun oluşmasında zemin hazırlayan yasa ve yardım sandıkları olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Sosyal Sigortalara benzeyen dar kapsamlı olmasına rağmen sayıca oldukça fazla olan bir takım emeklilik ve yardımlaşma sandıklarının kuruluşunu öngören kanunlar çıkartılmıştır. Bu alanda çıkarılan yasalar ve oluşturulan sandıklardan bazıları 1926 ve 895 sayılı Kanun ile kurulan İmalatı Harbiye Teavün ve Sigorta Sandığı, 1934'de 2454 sayılı kanun ile Devlet Demir Yolları ve Limanlar İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı, 1935 PTT Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı, 1937 de 3202 sayılı kanun ile kurulan T.C.Ziraat Bankası Memurları Tekaüt Sandığı, 1938 yılında Emlak ve Eytam Bankası Memurları Tekaüt Sandığı, T.C Merkez Bankası Memurları Tekaüt Sandığı şeklinde sıralanabilir.

¹³⁴ Mesut Gülmez, "İş Kanunu Layihaları", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2, s.88-90

¹³⁵ G. Tütüncü, "İngiltere ve Türkiye'de Erken Sendikacılık Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İnceleme" ...s.528

¹³⁶ *Resmî Gazete*, 18.1.1943, S.5307

1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu ile ilk kez Türkiye'de Sosyal Sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalarla ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür. Ancak kanunda öngörülen sistem, İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesi nedeni ile 1945 yılına kadar oluşturulmamıştır. Sosyal Sigorta Kolları ile ilgili ilk kanun 27.06.1945 tarihli ve 4772 sayılı “İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası” uygulanmaya başlamıştır. Bu kanuna paralel olarak 16.07.1945 tarihinde 4792 sayılı “İşçi Sigortaları Kurulu Kanunu” çıkarılmıştır. Bu kanunun 01.01.1946 tarihinde yürürlüğe girmesi ile İşçi Sigortaları Kurumu kurularak 1945 yılına kadar kurulan çok sayıda sandığın birleştirilmesi sağlanılmıştır. İşçi Sigortaları Kurumu kurulduğu yıl ilk önce 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları kapsamına alınmıştır.¹³⁷

4792 sayılı Kanun kuruluş amacının birinci maddesinde şu şekilde,¹³⁸

“Madde 1- İş hayatında türlü hallere karşı sigorta kanunu hükümlerini uygulamak ve çalışma bakanlığına bağlı olmak üzere İşçi Sigortaları Kurumun vücutte getirilmiştir”

açıklamıştır. Tüzel kişiliğe sahip olan kurum, genel müdürlük, yönetim kurulu ve genel kuruldan oluşmaktadır. Kurum 9.7.1945 tarihi ve 4792 sayılı kanun ile “İşçi Sigortaları Kurumu” adıyla kurulmuş 1964 de 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile “Sosyal Sigortalar Kurumu” adını almıştır.¹³⁹ Koç; İşçi Sigortaları Kurumu ile ilgili Türkiye'de sosyal devlet anlayışı doğrultusunda yapılan çabaların en önemlisi olduğuna vurgu yapmış ve dünyada az ülkede görünen bir yapıya kavuşan kurumun sigortacılığı ve sağlık hizmetlerini aynı çatı altında hizmete sunmayı başardığını dile getirmiştir.¹⁴⁰

Bu dönemde kabul edilen İşçi Sigortaları Kanunu ile işçiler için sağlık müesseseleri ve personelinden yararlanma imkânı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sağlık personeli ve kişi başına düşen hasta sayısını tablolarda gösterdiğimizde Türkiye'deki genel durumda ortaya çıkacaktır.

¹³⁷ www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/kurumsal/kurumumuz/tarihce, Erişim Tarihi 03.06.2017

¹³⁸ Resmi Gazete, 16 Temmuz 1946, S.6058

¹³⁹ Hediye Ergin Laçiner, “SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu)”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3 s.95

¹⁴⁰ Y. Koç, *Yüz Soruda Türkiye' de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, ...s.60

Tablo 6. Sağlık Personeli Sayısı¹⁴¹

YIL	HEKİM	DİŞ HEKİMİ	HEMŞİRE	SAĞLIK MEMURU	EBE
1930	1 182		202	1 268	400
1932	1 188		216	1246	421
1934	1217		292	1 303	471
1936	1287		357	1405	471
1938	1379		408	1604	529
1940	1500		405	1493	616
1942	1759		419	1501	667
1944	1693		401	1615	786
1946	2181		473	2756	1110
1948	2617		643	2938	1326
1950	3020		721	4018	1285

Not: Devlet hesabına ve serbest çalışan tüm sağlık personelinin kapsar

1. Mütahassıs, pratisyen ve asistan hekimler toplamıdır.

2. Hemşirelik, yüksekokulu mezunu hemşire ve hemşire yardımcılarını da kapsar

3. Sağlık memuru, sağlık koleji, sağlık meslek lisesi ve köy enstitüleri sağlık bölümünü bitirenleri kapsar

4. Köy ebesini de kapsar

Tablo 7. Sağlık Personeline Düşen Kişi Sayısı¹⁴²

YIL	HEKİM	DİŞ HEKİMİ	HEMŞİRE	SAĞLIK MEMURU	EBE	ECZACI
1930	12217		71485	11388	36100	113701
1932	12678		69731	12088	35777	129845
1934	12910		53805	12058	38041	126702
1936	12706		45804	11638	34718	121126
1938	12274		41485	10552	31996	118364
1940	11819		43773	11874	28779	137420
1942	10314		43301	12087	27201	130525
1944	10946		46214	11475	23578	144781
1946	8746		40326	6921	17184	139226
1948	7613		30983	6782	1524	173235
1950	6890		28859	50178	16192	160054

¹⁴¹ www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, s.55, Erişim Tarihi: 21.12.2016

¹⁴² www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, s.61, Erişim Tarihi: 21.12.2016

Tablolardan da anlaşılacağı üzere işçi sınıfı ve ailesi için sağlık alanında yapılan İyileşmenin 1945' ten sonra gerçekleştiği görülmektedir. İşçi Sigortaları Kanun'un yürürlüğe girmesinden bir gün sonra Türkiye' nin ilk Çalışma Bakanı Sadi İrmak¹⁴³ kanunla ilgili Ulus' a şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“-İşçi Sigortaları Kanunu bugün yürürlüğe giriyor. Kanun hükümlerini işçilerimize ve işverenlerimize duyurmak için gerekli teşebbüslerler yapılmıştır. Fakat basınımız vasıtasıyla kanunun ruh ve zihniyetinin geniş kütlelere ulaştırmak faydalı olacaktır. Bu kanunda şimdilik 300.000 işçi ve bunların aileleri faydalanmaktadır. Bu suretle kanun milyonluk bir kütleyi ilgilendirmektedir. Kanun çalışanlara şu teminatı sağlamaktadır.

1- Meslek hastalıklarının tedavisi ve tanzimini

2-Daimi ve muvakkat mahiyetteki arızalar için kanunda muayyen ve milletler arası ölçülere uygun ödenekler tespit edilmiştir.

3- İşten mütevellit ölümlerin tazmini aileye daimi bir gelir sağlamakta veya yıllık gelirlere mukabil toplu bir miktar ödenmektedir.

4-Çalışan kadının veya işçinin çalışmayan karısının gebeliği halinde doğum yardımı ve doğumdan sonra meydana gelecek arıza ve hastalıkların tedavisi, yalnız bu haktan faydalanmak için gebeliğin vaktinde idaremize ihbarı lazımdır.

5-İşçi kadının, çocuğunu bizzat emzirmesi halinde bir emzirme yardımı. İlk yılda ödeyeceğimiz tazminat ve masrafların yekûnu 10 milyon lira kadar tahmin edilmektedir ki kanunu iyi yürütmek için şu tedbirler alınmıştır:

A)Masrafların bir kısmına devletin iştiraki sağlanmıştır.

B)Bakanlar Kurulundan geçirilen musedil bir tarifeye göre işverenlerimiz iktisadi hayatımızı sarsmayacak prime tabi tutulmuştur.

C) Bu kanunu yürütecek olan Kurul işçilerin ve işverenlerle devletin temsilcilerinden mürekkep olarak faaliyete geçmiştir. İstanbul ve İzmir şubelerinin kadroları taayyün etmiştir. Şimdilik kurum namına tazminatı ödeyeceklerdir.

D) Kurumun büro ve idare masrafları asgari haddinde tutulmuş, bürokrasiye düşmemek için tedbirler alınmıştır. Bu kanun milletimizin en büyük sosyal dayanışma müessesini yaratmaktadır ve şüphesiz Büyük Millet Meclisi'nin en güzel eserlerinden birisidir. Kanun bir yandan işçilerimize haklı oldukları tazminatı yaratırken diğer

¹⁴³ Tekin İdem, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye’ de Çalışma Bakanlığı’ nın Kuruluşu”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S.XXIV, Aralık 2015, s.226

tarafından işverenlerimiz içinde menfaatler sağlamaktadır. Çünkü bu teminatlarla çalışan bir işçinin randımanı elbette fazla olacaktır.

Çalışma Bakanlığı'nın yardımıyla işçiler için kurulmakta olan yeni tesisler şunlardır; Adana'da işçi parkı, Zonguldak'ta işçi pavyonu, Ereğli'de işçi kreşi, Konya'da işçi bakım evi, Burdur'da işçi pavyonu, İzmir'de işçi hastanesi, Niğde'de işçi muayene evi.”¹⁴⁴

CHP'nin denetimci yasal düzenlemeleri arasında yürüttüğü sosyal politika iktidarı boyunca işçi sınıfı için gerçekleştirdiği en önemli düzenlemedir.

Cemiyetler Kanunu gibi, 13 maddeden oluşan 5018 sayılı “İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun”da işçi sınıfı için çok önemli bir gelişmedir. Bu kanun 20.02.1947'de kabul edilerek, 26.02.1947' de yürürlüğe girmiştir. Kanunun birinci maddesinde;

“Aynı iş kolunda veya bu iş kolu ile ilgili işlerde çalışanların yardımlaşmaları ve ortak menfaatlerini korumaları ve temsil etmeleri amaçlarıyla kendi aralarında kurabilecekleri dernekler işçi sendikalarıdır. Bir iş kolunda işverenlerin aynı maksatlarla kendi aralarında kurabilecekleri derneklerden işveren sendikalarıdır. Bu kanunda sarahat olmayan yerlerde Cemiyetler Kanunu ile Medeni Kanun hükümleri uygulanır.”

Beşinci maddesinde ise,

“İşçi ve işveren sendikaları, sendika olarak siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar. Sendikalar milli teşekküllerdir. Milliyetçiliğe ve milli menfaatlere aykırı hareket edemezler. Bakanlar Kurulu kararıyla her türlü milletlerarası teşekküllere iştirak edebilirler.”¹⁴⁵ Hükmü yer almıştır.

İşçi hakları için önemli gelişmeleri beraberinde getiren Kanunda yer alan bu maddeler, Büyük Millet Meclisi'nde tartışma konusu olmuştur. Meclis'te çokça tartışılan bu konu partilerin işçi sınıfına karşı yaklaşımlarını da ortaya çıkarmıştır. Meclis'te söz alan Diyarbakır milletvekili Vedat Dicleli yasanın çıkma nedenini sanayileşmenin tabii ve zaruri bir neticesi olarak doğan işçi sınıfının sayısının küçümsenmeyecek bir boyuta ulaşması nedeniyle işçi-işveren ilişkilerini düzenlenmesi, Cemiyetler Kanununda yapılan değişiklikle memleketin çeşitli yerlerinde dernekler kurulması, kurulan

¹⁴⁴ *Ulus*, 2 Temmuz 1946, S.

¹⁴⁵ *Resmî Gazete*, 26.2.1947, S.6542

derneklerin yasal bir çerçevede düzenlenmesi, işçi-işveren kesimin kuracağı örgütlenmelerin siyasete alet edilmemesi olarak açıklamıştır.¹⁴⁶

Çalışma Komisyon başkanı Zonguldak milletvekili Emin Erişirgil kanunu; ülkede sendika hürriyetinin var olduğunu toplu iş sözleşmesinin mevcut olduğunu belirtmiş, bu yasanın amacını hakların düzenlenmesi ve genişletilmesi olarak değerlendirmiştir. Aynı zamanda sendikanın yalnız üyesini değil “ücreti işverenler tarafından düşünülen amele” de temsil edeceğini aristokratik bir yapıya sahip olmadığını için Türk işçisinin görüşlerini de Devletle mutabık olacağını dile getirmiştir.¹⁴⁷

16 yıl yürürlükte kalan Sendikalar Kanunu işçi-işveren sendikalarına tüzel kişi olarak tanıdığı haklar dışında yapabilecekleri faaliyetlere de açıklık getirmiştir. Buna göre sendikalar¹⁴⁸

- Üyeleri adına toplu sözleşme yapmak
- İş uyuşmazlıklarında yetkili hakem kurallarına göre görüş bildirmek,
- İşveren veya işveren sendikaları iş arayanlara karşı ücretleri rayiçten aşağı düşürmek amacı ile birleştikleri takdirde yetkili organlara başvurmak,
- Hastalık, sakatlık, ölüm halleri için yardımlaşma sendikaları kurmak ve üyeleri yararına sigorta sözleşmesi yapmak
- Üyelerine hukuki yardım yapmak
- İşçi Sigortaları Kurumu yasası, İş ve İşçi Bulma Kurumu yasası ve Çalışma Bakanlığının kuruluşu hakkındaki yasa hükümlerine göre toplanan kurullara temsilci göndermek,
- Üyeleri için eğitim faaliyeti yapmak,
- Kooperatif kurmak ve yardım etmek,
- Ticari amaç taşımamak koşulu ile sağlık ve spor tesisi kurmak ve işletme haklarına sahip olmuşlardır.

Işık, işçi haklarının gelişim sürecinde büyük bir öneme sahip olan 5018 sayılı kanunun İkinci Dünya Savaşında faşizmin yenilmesiyle gelişen milliyetçilik akımı doğrultusunda dünya "demokratik" platformda yer edinmek devletin uluslararası alanda

¹⁴⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:8, Birleşim:47 c.4, (20.3.1947), s.256-257

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAKLAR/.../tbmm08004047.pdf, Erişim Tarihi: 25.12.2015

¹⁴⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 8, Birleşim:47,c.4,(20.2.1947),s.305-310

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm08004047.pdf, Erişim Tarihi: 25.12.2015

¹⁴⁸ Aysen Tokol, *Türkiye'de Sendikal Hareket*, Ezgi Kitabevi, 1994, s.24-25

verdiği sözleri yerine getirmek, işçi sınıfını yönlendirmek amacıyla çıkarıldığını belirtmiştir.¹⁴⁹

Tuna ise yasayı; “Hakikatte bu kanunun İkinci Cihan Savaşı sonrasında daha çok dış siyasi ve askeri amillerin zoruyla ve her ne olursa olsun, dünyamızda demokrasiyi temsil eden büyük devletler camiasına katılmak mecburiyetinin tesiriyle ve tıpkı çok partili rejime intikal gibi, atılmış adımlardan biri olduğuna şüphe yoktur. Nitekim kanun bir bütün olarak ele alınarak keskin bir tahlile tabi tutulduğu takdirde, adeta zorlanarak çıkarılmış bir tedvin ve ihtiyatlı ve temkinli bir tedbir hüviyeti taşımaktadır. Gerçekten bahis konusu kanun sendika teşkilini izne bağlamakta, kurulan sendikalar üzerinde müessir bir idari kontrol sistemi tesis etmekte, sendikaların yabancı meslek teşekkülleriyle temas ve münasebetleri Bakanlar Kurulu’nun peşin müsaadesine bırakılmakta, bütün fikir işçileri sendika kurmaktan ve dolayısıyla bu hususta işçi sınıfına rehberlik etmekten mahrum kılınmakta, nihayet grev ve lokavt yasaları İş Kanunu hükümleri yoluyla devam ettirilmektedir. Diğer taraftan o devrin hakim partisi işçileri kendi görüş ve düşünüşüne uygun olarak tip sendika statüleri hazırlamak ve işçi bürolarını tesis etmek suretiyle koalisyon yasaklarını bu kanundan faydalanarak *"koalisyon mecburiyeti" şekline sokmak ve netice itibariyle işçi hareketlerini muayyen endişelerden hareket ederek zapt ve rapt altına almak istemiştir.*"¹⁵⁰ bu sözlerle değerlendirmiştir. Cahit Talas “5018 Sayılı Kanunu “eksik ve kifayetsiz” bulmuştur. Sendika kurma hakkında gazetecilerin ve diğer fikir işçilerinden mahrum bırakıldığı, konfederasyon teriminin hukuki bir çerçevede açıklamaktan yoksun olduğu bir yasa olarak değerlendirirken¹⁵¹, Makal ise çalışma ilişkileri tarihinde ilk defa sendikaların kuruluş ve faaliyetlerinin hukuki bir düzenlemeye tabi olduğu yasanın grev ve lokavtı yasaklaması, sendika siyaset ilişkisine set çekmesi devletin sendikalar üzerinde bir idari ve mali denetim sonucu bağımsız bir sendika hareketinin oluşmasına izin vermediği bir yasal düzenleme olarak değerlendirmiştir.¹⁵²

Sendikalaşmaya kısıtlayıcı ve kontrolcü bir yapı getiren yasa sendikaların siyasal faaliyetlere girmesi, propaganda yayın faaliyetlerinde bulunmalarını yasaklamıştır.5018

¹⁴⁹ Yüksel Işık, *Osmanlı'dan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi(1876-1994)*, Öteki Yayınevi, Ankara 1995, s.115

¹⁵⁰ Orhan Tuna, “Türkiye’de Sendikacılık ve Sendikalarımız”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S.20, 1969, s.225

¹⁵¹ Cahit Talas, “İkinci Çalışma Meclisi”, *Forum Dergisi*, 1 Nisan 1954, c.1,S.1,s.13

¹⁵² A. Makal, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, ... s.481.Orhan Tuna, “Türkiye’de Sendikacılık ve Sendikalarımız”,...s.255

sayılı yasa ayrıca sendikaların uluslararası örgütlere katılabilme kararını Bakanlar Kuruluna bırakmıştır.¹⁵³ Tüm bu gelişmeler yasayla hareket etmek zorunda kalan işçi örgütlenmesini zayıflatmıştır. Bu yasada sendikaların siyasete bulaşmasını engelleyen maddeler yer almışsa da CHP yanlısı İstanbul İşçi Birliğine karşı DP yanlısı Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin kurulmasına mani olamamıştır. Böylece Türkiye'de 5018 sayılı yasa ile gelişen işçi örgütlenmeleri siyasetin odağın da onun belirleyeceği düzende ilerlemek zorunda kalmıştır.

II.2.3.3.1. CHP ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)

Bir ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal yapısından doğan bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkan toplumun huzur ve refahını sağlayan hukuki düzenlemeler, uluslararası antlaşmalar gereği de ortaya çıkabilir. Ülkelerarası yapılan antlaşmalar da bağlayıcılık ilkesi gereği gerçekleşen bu hukuki düzenlemelere ülkemizde konumuzla ilgili olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) kaynaklık etmiştir. ILO' ya Türkiye'nin katılmasıyla bu örgüt, Türkiye'de sendikalaşma ve işçi haklarına dair gelişmeleri yakından takip eden ve değerlendirmelerde bulunarak ülkemizde işçi hakları ve gelişimine katkıda bulunmuştur ILO'nun temel amacı, asgari ve evrensel uluslararası standartlar belirlenmesi suretiyle üye ülkelerdeki çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesidir. Bu standartlar uluslararası çalışma sözleşmeleri ve tavsiye kararları şeklinde oluşmaktadır. ILO' nun kuruluşundan bugüne kadar 189 sözleşme ve 202 tavsiye kararı kabul edilmiştir. Sözleşmeler, usulünce onaylanması halinde ülke için bağlayıcı hale gelmektedir. Tavsiye kararları ise onaylanma söz konusu olmayıp bu metinlerde yer alan ilkeler yol gösterici veya sözleşmeyi tamamlayıcı niteliktedir.¹⁵⁴

Türkiye'nin ILO ile ilişkileri 1927 yılına dayanmaktadır. Ülkemiz Milletler Cemiyeti'nin üyesi olmadığı için o yıllarda ILO çalışmalarına gözlemci statüsüyle katılmıştır. 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olduğunda ise ILO'nun da üyeliğini kazanmıştır. Ülkemiz, ILO Yönetim Kurulu'nda 1948-1951, 1954-1957 dönemlerinde asil üye sıfatıyla yer almıştır.¹⁵⁵

CHP iktidarında ILO ile yapılan sözleşmeler şunlardır.¹⁵⁶

ILO TEMEL SÖZLEŞMELER

¹⁵³ Resmi Gazete, 26.02.1947,S.6542

¹⁵⁴ Fazıl Aydın, Nurettin Albayrak, *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, Çalışma ve Güvenlik Bakanlığı, Yayın no:08, Ankara 2004, s.15

¹⁵⁵ F. Aydın, N. Albayrak, *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, ... s.16

¹⁵⁶ F. Aydın N. Albayrak, *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, ... s.19-20

-No:29: Zorla Çalıştırma Sözleşmesi (1930)

Sözleşme zorla ya da zorunlu çalıştırmanın her türlü biçimine son verilmesini öngörmektedir.

-No:87: Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi(1948) bütün işçi ve işverenlerin, önceden izin almaksızın ve serbestçe kendi örgütlerini kurma ve örgütlere katılma haklarını güvence altına almakta ve bu örgütlerin resmi görevlilerin müdahalelerinden bağımsız serbestçe işlev görebilmelerini sağlayacak güvenceler getirmektedir.

-No.98: Örgütlenme ve Toplu Sözleşme Hakkı Sözleşmesi (1949)

Sözleşme zorla ya da zorunlu çalıştırmanın her tür biçimine son verilmesini ön görmektedir. Ancak askerlik, hizmetleri, mahkûmların belirli bir denetime göre çalıştırılmaları, bu arada savaş, yangın ve deprem gibi olağanüstü durumlarda gerek duyulan çalıştırma biçimleri istisna tanınmaktadır.

CHP iktidarına Türkiye tarafından onaylanan Sözleşmeler ise aşağıdaki tablo da mevcuttur.

Tablo 8. Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri¹⁵⁷

NO	Sözleşme Adı	Onay Tarihi
C 45	Yeraltı İşleri(Kadın) sözleşmesi	21.04.1938
C 14	Haftalık Dinlenme (Sanayi) sözleşmesi	27.12.1946
C 34*	Ücretli İş Bulma Büroları Sözleşmesi	27.12.1946
C 42	İşçinin Tanzimi (Meslek Hastalıkları) Sözleşmesi	27.12.1946
C 80	Son Maddelerin Revizyonu sözleşmesi	13.08.1949

*23.01.1952 tarihinde fesholunmuştur.

II.2.3.4. CHP İktidarında İşçi Sınıfı ve Örgütlenmesi

1923-1946 döneminde Türkiye'de işçi sınıfı ve örgütlenmesi üzerine bir değerlendirme yaparsak ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal alanındaki gelişimine bağlı olarak bu dönemde bilinçli bir işçi sınıfından ve kurumsallaşan bir örgütlenme anlayışından söz etmemiz mümkün değildir. Öncelikle CHP'nin sınıfsız ideal Türk toplumu düşüncesiyle birlik ve beraberliği koruma ve kollama adına 1933 yılında Ceza

¹⁵⁷ F. Aydın N. Albayrak, *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, ... s.20

Kanunu' nda yaptığı değişiklik,¹⁵⁸ 1939 yılında 3008 sayılı İş Kanunu ile grev ve lokavtı yasaklaması,¹⁵⁹ 1938 yılında sınıf esasına dayalı cemiyet kurmayı yasaklayan Cemiyetler Kanunu¹⁶⁰, 1940 yılında Örfi İdare Kanunu¹⁶¹ gibi baskıcı ve denetimci düzenlemeler, işçi-işveren arasında iktidarın işverenin lehine duruşu, işçi sınıfının bilinçlenmesine ve örgütlenmesini engellemiştir.

1946-950 döneminde ülkenin iktisadi ve siyasi alandaki iyileşmeler neticesinde iktisadi alanda sanayi işçisi diyebileceğimiz mevsimlik işçi kategorisine girmeyen işçi kesiminin doğması, iktidarın örgütlenmeyi yasaklayan düzenlemeleri yürürlükten kaldırılmasıyla işçi sınıfında bilinçlenme ve örgütlenme dönemine geçişe kaynaklık etmiştir.

CHP'nin işçi sınıfına yaklaşımına ilişkin ilk bulgulara 1931' deki parti programında rastlıyoruz. Parti programının 2.Kısımında CHP'nin ana vasıflarında yer alan Halkçılık ilkesini şöyle açıklamıştır. *“İrade ve hâkimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hâkimiyetin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkiyle ifasını tanzim yolunda kullanılması fırkaca büyük esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiç bir cemaate imtiyaz tanımayan fertler halktan ve halkçı olarak kabul ederiz.”*¹⁶²Bu cümlelerden de anlaşılıyor ki CHP kendine göre ideal Türk toplumunu hiçbir şekilde sınıfsal ayrıma tabi tutmayan herkesin eşit olduğu bir tebaa olarak algılamıştır. Bu durumda işçi sınıfının varlığından söz etmek ya da toplumu sınıf ayrımına götürecek düşünceleri dile getirmek CHP için anlamsız gelmiştir.1930'lu yıllarda savaş yüzünü göstermeye başlarken, ülkenin milli birlik ve beraberlik anlayışına hiçbir kesim veya düşünce zarar getiremezdi. 1936 yılındaki program taslağında da sınıflara ayrılmayan halkçı toplumu şu sözlerle dile getirmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti halkını aynı aynı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve ictimai hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia telakki etmek esas prensiplerimizdendir. Çiftçiler, küçük sanayi erbabı ve esnafı amele ve işçi, serbest beslek erbabı, sanayi erbabı ve tüccarı, Türk camiasını teşkil eden

¹⁵⁸ C. Örnek, “Türk Ceza Kanunu 141-142. Maddelerine İlişkin Tartışmalarda Devlet ve Sınıflar,... s.111-121

¹⁵⁹ Nusret Ekin, “Türkiye'de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, c.35-36,S.1,1969, s.43

¹⁶⁰A. Makal, “Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye'de Çalışma ilişkileri”,... s.5

¹⁶¹ Alaatin Uca, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Altı Vilayetinde İlan Edilen Örfi İdare ve Buna Karşı Mecliste Gösterilen Demokratik Tepki” , *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.40, Erzurum, 2009,s.377

¹⁶² *CHP Nizamnamesi ve Programı*, s.31

www.tbmm.gov.tr/C.H.P.Nizamnamesi ve Programı:1931000_0039pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2015

başlıca çalışma zümreleridir. Bunların her birinin çalışması, diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Partimizin bu prensiple istihdai ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine ictima nizam ve tesanüd temin etmek ve birbirini nakzetmiyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir."¹⁶³CHP bu sözlerle her anlamda kaynaşmış ve birinin diğerine göre üstünlüğü olmayan refah ve huzur içinde bir arada yaşayan sınıfsız bir toplumun altını çizmiştir. Böyle düşünceler içerisindeki bir partinin işçi sınıfının varlığını kabullenmesi toplum içindeki ahengi bozacağı için yok sayılması CHP için normaldi.

CHP ideal Türk toplumunun ahengini bozabilme ihtimali olan işçi sınıfını kontrol edebilmek ve partinin düşüncelerine uyumlu bir şekilde hareket etmesini sağlayabilmek için bu sınıfın örgütlenme faaliyetlerini bizzat kendisi gerçekleştirmiştir. Bu politikaya uygun olarak 1 Nisan 1935 tarihinde fiilen açılan "İzmir İşçi ve Esnaf Kurumları Birliği" Celal Bayar'ın açılış törenine katılmasıyla 25 Ağustos 1935'te resmen açılmış ve CHP'nin gölgesinde biçimlenen önemli bir örgütlenme oluşmuştur.¹⁶⁴Bu örgütlenmenin amacı işçiler ile esnafı rejime her yönüyle bağlı ve faydalı kılmaktır. İşçiler işlerini kaybetmemek iş bulmak amacıyla İzmir İşçi ve Esnaf Kurumu'na üye olmuşlardır.¹⁶⁵ Birliğin üye sayısı 1 Ocak 1935 tarihinden 23 Kasım 1935 tarihine kadar 164 kuruluş, 5.555 esnaf ve 23.865 işçiden oluşmuştur. 1941 yılında 34bine ulaşan birlik 1946' ya kadar varlığını sürdürmüştür. İzmir İşçi ve Esnaf Kurumları Birliği tek parti iktidarında korporatist ¹⁶⁶devlet anlayışının uygulamalı örneği olmuştur.¹⁶⁷

CHP ayrıca sendikalara maddi yardımlarda bulunmak için "İşçi Bürosu" açmıştır. Bu yolla bir seçmen kitlesi haline gelmiş olan işçilerin desteğini almak istemiştir. İşçi Bürosunun çabaları ile CHP'ye bağlı sendikalar ve işçi sorunlarından habersiz sendika liderleri ortaya çıkmıştır. 1945' te kurulan İstanbul İşçi Sendikaları

¹⁶³ *CHP Program Taslağı*, s.8 , www.tbmm.gov.tr/CHPPROGRAMTASLAGI1935.pdf , Erişim Tarihi: 15.12.2015

¹⁶⁴ M. Bülent Varlık, "İzmir İşçi ve Esnaf Kurumları Birliği", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.2 s.175

¹⁶⁵ M.Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ... s.134

¹⁶⁶ Korparatizm "Ortak İlkeler ve Sosyal uyum" bağlamında toplumu bir organizma gibi ele alarak toplumun tüm kesimlerinin faaliyetlerini dayanışma ve ortak çıkar temelinde ele alma; belli bir toplum ve ekonomi modeli hakkında bir feslefe ve ideoloji sahibi olma; bir dizi ekonomi ve sınıf politikaları ve çıkarların temsiline yönelik fiili süreçler ile belli bir siyasal kurumsallaşma ve otoriter karar alma halidir".Bahadır Eser, Hasan Yüksel; "Korparatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyaseti Üzerine Bir İnceleme",*Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, c.8,S.16,2012,S.183-184

¹⁶⁷ Ahmet Makal, "Türkiye' nin Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Esnaf Teşekkülleri: 1946-1950,*Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.49,2016, s.623

Birliği'de CHP'nin işçi sınıfı için yürüttüğü politikanın bir başka eseri olmuştur.¹⁶⁸ Kamu iktisadi Teşebbüslerindeki (KİT) işçi örgütlenmesini özellikle desteklemesi, KİT'ler deki çalışma koşullarının nispeten daha iyi olması işçi örgütlenmelerinin CHP'ye bağımlı kılmıştır.¹⁶⁹

27 Mayıs 1934 tarihli ve 2450 sayılı "İktisat Vekâleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanunla İktisat Vekâleti bünyesinde İş ve İşçiler Bürosu'nun kurulması, 8 Haziran 1938 tarihi 3008 sayılı İş Kanunuyla İş ve İşçiler Bürosu'nun, İş Dairesi haline getirilmesi, 22 Haziran 1945 tarihli 4763 sayılı yasayla işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen koruyucu tedbirler alan Çalışma Bakanlığı'nın kurulması ve 30 Ocak 1946'da yürürlüğe giren 4841 sayılı kanunla görev yetkisinin genişletilmesi gibi yapılan hukuki düzenlemeler CHP'nin işçi sınıfı için yürüttüğü politikanın izlerini taşımıştır.¹⁷⁰

1946'da Cemiyetler Kanunu'yla Türkiye yeni bir döneme geçmiştir. Her alanda çok seslilik oluşmuştur. Liberal bir ülke olarak uluslararası arenada kendinden söz ettirmek için gayret gösteren Türkiye Cumhuriyeti için işçi sınıfının varlığını artık kabul eden CHP'nin karşısında muhalefet partiler kurulmuş, bu partiler propagandalarında ve parti programlarında işçi sınıfı ve sorunlarına yer vermiştir. İktisadi alanda tarıma dayalı ekonominin sanayileşmeye kayması işçi sınıfının önem kazanmasına vesile olmuştur. İşçi sınıfı arkasına almak isteyen partiler işçi sınıfının bilinçlenmesi ve örgütlenmesine ön ayak olmuştur.

1946-50 dönemlerinde 5018 sayılı kanunla Türkiye'de sendika kurma hakkına kavuşan işçi sınıfı, 1946 öncesi komünist damgası ile kapatılan sendikaları ve yargılamaları göz önüne alarak, örgütlenme konusunda tereddüt yaşamıştır. CHP bu kez işçileri örgütlenmeye cesaretlendirip, teşvik edici önlemler almıştır. CHP 5018 sayılı yasaya rağmen sendikaları iktidarın milli birlik ve beraberlik anlayışına uygun onun güdümünde olan birlikler olarak algılamış ve bu düşüncesine uygun politikalar yürütmüştür. Cemiyetler kanunu ile başlayan muhalefet olgusuyla rekabet edebilmek için işçi sınıfını kontrolcü bir yapıyla kendi yanına çekmek istemiştir.¹⁷¹ Sendikalar Kanunu ile siyasi faaliyetlerde bulunmaları yasak olan sendikaları kendi görüşleri doğrultusunda hareket ettirmeye çalışan CHP çalışma vekili vasıtasıyla işçi

¹⁶⁸ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*,...s.486

¹⁶⁹ F. Güngör, "İşçi Hareketleri", ...s.104

¹⁷⁰ Perihan Sarı, "Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, s.220-221

¹⁷¹ A. Işıklı, "Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı", ...s.1827. Fatih Güngör, "İşçi Hareketleri", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*.... c.2 s.104

örgütlenmelerine yardımda bulunmuştur. Yardım alan örgütlenmelerden bazıları aşağıdaki tablodadır.

Tablo 9. CHP' nin Yardımda Bulunduğu Örgütlenmeler ¹⁷²

Tarih	Dernek	Bağış
7.3.1947	Defterdar Fabrikası Gençlik Klubü	20000 tl
14.6.1947	Beyoğlu Mensucat İşçileri Sendikası	1000 tl
20.9.1947	Demir ve Madeni Eşya İşçileri Sendikası	5000tl
29.9.1947	Deniz İşçileri Sendikası	500tl
17.1.1948	İstanbul İşçi Sendikaları Birliğine	2000tl
6.7.1949	İstanbul İnşaat İşçileri Sendikasına	300tl
28.11.1949	İstanbul Tekstil Sanayi İşçileri Sendikası	500tl

Sendikalar Kanunu sonrası CHP işçi sınıfının örgütlenmesinde işçi kesiminden kendine yakın olan kişileri örgütlemenin oluşması için göreve çağırılmış ve böylece İstanbul'da 5018 sayılı yasa sonrası ilk örgütlenmeler oluşmuştur. Bunlar şunlardır.¹⁷³

- 1-Haliç Bölgesi Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası
- 2-Bakırköy Mensucat İşçileri Sendikası
- 3-Paşabahçe Şişe ve Cam İşçileri Sendikası
- 4-Mecidiye köy Likör ve Kaynak İşçileri Sendikası
- 5-İstanbul Gıda Sanayi İşçileri Sendikası
- 6-İstanbul Deniz İşçileri Sendikası
- 7-Fatih-Eminönü Mensucat İşçileri Sendikası
- 8- İstanbul Cibali Kutu Fabrikası İşçileri Sendikası
- 9-Paşabahçe İspirto Fabrikası İşçileri Sendikası
- 10-Tekel İstanbul Yaprak Tütün Bakım ve İşleme İşçileri Sendikası
- 11-Cibali Tütün ve Sigara Sanayi İşçileri Sendikası
- 12-Beyoğlu Mensucat İşçileri Sendikası
- 13-İstanbul Demir ve Madeni Eşya İşçileri Sendikası
- 14-Tekel İstanbul Bira Fabrikası İşçileri Sendikası
- 15-Eyüp Haliç Mensucat İşçileri Sendikası

¹⁷² Kemal Sülker, *Türkiye' de Sendikacılık*, İstanbul,1955, s.71

¹⁷³ George Lefranc, Kemal Sülker, *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*, (Çeviren: Asım Bezirci), Varlık Yayınevi, İstanbul,1966, s.155-156

20 Şubat 1947'de Sendikalar Kanununun kabulünden itibaren 1948 yılı içinde Türkiye'de 73 işçi sendikası, 4 işveren sendikası, bir işçi sendikalar birliği kurulmuştur. 1948 yılında teşkilata bağlanmış işçi sayısı 52.000'dir. Bunun genel işçi sayısına oranı %8'dir.¹⁷⁴

5018 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra kurulan işçi sınıfı için 1950 sonrasında da oluşmuş olan örgütlenmelere örnek ve kaynaklık etmiştir. CHP iktidarında ortaya çıkan işçi örgütlemelerinden bazıları şunlardır.

II.2.3.4.1. BASIN-İŞ (Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayii İşçileri Sendikası)

11 Temmuz 1945' te "Ankara Matbuat Teknisyenleri Derneği" adıyla kurulan basın-yayın kolunda faaliyet gösteren sendika, 5018 sayılı yasa öncesinde yürürlükte olan 3512 ve 4919 sayılı Dernekler Kanununa göre kurulmuştur. Sendikalar Kanunu sonrası ismini "Ankara Matbuat Teknisyenleri Sendikası" olarak değiştirmiştir.

Sendikanın kurucuları Adem F. Özsanat, Mustafa Işıksal, Cevat Elmasoğlu, Muttalip Sonbay, Ömer Kıratlı, S. Cafer Sarkanat, Zekai İnay ve Ahmet Eren' den oluşuyordu. Kuruluş tüzüğünde işçinin haklarının korunacağı, siyasetten uzak kalınacağı, mesleki ve sosyal yardımlaşmada hiçbir çıkar sağlanmayacağı gibi ibarelere yer verilmiştir.6 Kasım 1950 tarihinde Ankara Valiliğine gönderilen yazıda 1949 yılında seçilen yönetim kurulunun sendikal faaliyetlerden uzaklaştığı ve 1950 seçimlerinde usulsüzlük yapılarak 120 üyenin oyuyla yönetime geldikleri bu durumu protesto etmek için 300 üyenin istifa ettiği bildirilmiştir. Sendika 18 Şubat 1956 tarihinde ismini "Ankara Basın Teknisyenleri Sendikası" olarak değiştirmiştir.¹⁷⁵

II.2.3.4.2. Maden Kömür Havzası İşçileri Sendikası

7 Temmuz 1946 `da Zonguldak kömür havzasında kurulan ilk sendikanın kurucuları, Abdülkadir Başa (Genel Başkan, inşaat yüksek mühendisi), Ahmet Armağan (jeometr), Turgut Etüğü (madenci), Hamdi Demirci (elektrik ustası), Mustafa Turanlı (elektrik ustası), Selahattin Efes (elektrik posta şefi) ve Rıza Ünlü' den (başçavuş) oluşmuştur.

¹⁷⁴ George Legrance, Kemal Sülker, *Dünyada ve Bizde Sendikacılık* ,...s.159

¹⁷⁵ BASIN-İŞ (Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayii İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*; ...c.1,s.123

Sendikanın 27 maddeden oluşan tüzüğünden sendikaya üye olmada ahlakça düşük olanlar, ispiyonculuk yapanlar, ırkçı ve faşist akımlara yönelenler, işçilerin haklarını sabote etmeye çalışanların sendikada yerinin olmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca tüzükte yeraltı işçilerine verilen ücretin %40 oranında yükseltilmesine çalışmak, gerek erkek gerekse kadın işçiler arasında ücretleri düşürecek bağımsız rekabetin oluşmasını önlemek gibi konulara yer vermiştir. Demokrat Parti yanlısı sendika 16 Aralık 1946 `da kapatılmıştır.¹⁷⁶

II.2.3.4.3. AİİS (Adana İnşaat İşçileri Sendikası)

18 Ekim 1946 tarihinde inşaat iş kolunda faaliyet göstermek üzere Adana'da kurulmuş olan bağımsız işçi sendikasıdır. Kurucuları Cabbar Arlıdağ, Beşir Bayraktar, Emin Sami Ürkmez, İsmet Gökçe, Cumali Ünverdi, Bekir Abucak, Mehmet Kılınç, Zeynel Sönmez, Ferhad Tekin, Haşim Demirelli, Süleyman Bayraktar'dır.

Adana'da kurulan ilk sendikalardan AİİS Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin etkisinde kalmış olan sendikanın tüzüğünde işçi sınıfından söz etmiş ve bu sınıfın genel kültür seviyesini yükseltmeyi amaçlamıştır. Ayrıca tüzükte işçi çıkarlarına karşı hareket edenlerin ihraç edileceği de belirtilmiştir. Ancak 1946 yılında görülen baskı ve tutuklamalar nedeniyle aktif olamayan AİİS Çukurova İşçi Sendikaları Birliği'ne üye olmuştur.¹⁷⁷

II.2.3.4.4. GENEL MADEN-İŞ (Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası)

17 Kasım 1946' da madencilik iş kolunda faaliyet göstermek amacıyla "Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Derneği" kurulmuştur. Kurucuları, Hayri Oğuz, Memduh Süer (Genel Başkan), Ömer Karahasan, Mustafa Erol, İzzet Özcan, Kenan Erdoğan, Süleyman Çevikel, Sabri Koçer, Sadık Eren Veli Toker, Kemal Karabacak idi. Derneğin tüzüğünde üyelerin evlenme, doğum, ihtiyarlık, işsiz kalma, ölüm gibi durumlarda yardımda bulunmaya yer verilmiştir. Dernek Sendikalar Kanunu sonrasında sendikaya dönüşmüştür.

9 Nisan 1947'de 150 delegenin katılımı ile yapılan olağanüstü genel kurulunda "Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Sendikası" adını almış ve ilk genel başkanlığa

¹⁷⁶ Maden Kömür Havzası İşçiler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2. s.331. Sina Çıladı, "Zonguldak Kömür Havzasında İşçi Hareket ve Sendikacılık", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.3, s.559

¹⁷⁷ Yüksel Akkaya, Metin Altıok "AİİS (Adana İnşaat İşçileri Sendikası)" *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.24-25

Mustafa Koçer genel başkan vekilliğine Adnan Özman seçilmiştir. Sendika 9 Nisan 1949'da “ZMİS (Zonguldak Maden İşçisi Sendikası)” adını almıştır. 1959'da federasyon olan sendika 22 Temmuz 1983'de Genel Maden-İş adını almıştır.¹⁷⁸

II.2.3.4.5. İstanbul İspirto ve İçki Sanayi İşçileri Sendikası

17 Şubat 1947'de Tekel Paşabahçe İspirto Fabrikasında faaliyet göstermek amacıyla “Paşabahçe İspirto Fabrikaları İşçileri Derneği” adıyla İstanbul'da kurulan TMTYF(Türkiye Müskirat Tütün Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu ve TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikasıdır. 29 Eylül 1947'de toplanan ilk genel kurulunda Sadık Ertim başkan, Yusuf Oflu genel sekreter seçilmiştir. 18 Temmuz 1953 tarihli genel kurul da yapılan tüzük tadilatıyla derneğin adı “Paşabahçe İspirto Fabrikaları İşçileri Sendikası” olmuştur.18 Ağustos 1955 tarihinde ismi ikinci kez değiştirilerek “ İstanbul İspirto ve İçki Sanayii İşçileri Sendikası” olmuştur. Son genel kurul toplantısını25 Ocak 1970 tarihinde yapan sendika Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası’ na iltihak etmek üzere fesih kararı almıştır.¹⁷⁹

II.2.3.4.6.Türkiye Maden İşçi Sendikası (Türkiye Madeni Eşya ve Makine Sanayi İşçileri Sendikası)

27 Temmuz 1947' de İstanbul'da “Demir-İş (İstanbul Demir ve Madeni Eşya Sendikası)” adıyla kurulmuştur. Kurucuları, Yusuf Sıdal, Enver İçten, Emrullah Gültekin, Nizamettin Babaoğlu, Hayrettin Güneş, Mahmut Özer, Rıfat Yakar Dönertaş, İlyas Çelik, Emin Bertan, Cafer Değirmenci ve Ömer Ürenay'dır. Demir İş sendikasının ilk tüzüğünde kuruluş amacını, mevcut kanunlar doğrultusunda üyelerinin hak ve emek faaliyetleri kollamak, her türlü yardımlaşmayı gerçekleştirmek, azalarının eğitimli bilinçli ve modern bir yapıya kavuşması için çalışmak ve onları en iyi şekilde temsil etmek, şeklinde açıklanmıştır. Aynı tüzüğün önsözünde ise üretimin gerçekleşmesi için işçi -işveren arasında uzlaşmaya dikkat çekilmiş ve işçi haklarını korumak için işbirliği önerilmiştir.

Uzlaşmacı bir tutum izleyen sendika 1948'de kurulan “İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB)” nin kurucu üyesi olmuştur. Yusuf Sıdal ve Nizamettin Babaoğlu birliğin yönetiminde görev almıştır. Sendika 1948' de kiraladıkları Eminönü Halkevi binasında

¹⁷⁸ GENEL MADEN-İŞ (Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.458-61

¹⁷⁹ İstanbul İspirto İçki Sanayi İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.2,s.58

tüzüğünde yer alan kuruluş amaçlarında işçi sınıfını bilinçlendirmek için "Sendika Nedir?, Sosyal Siyaset ve Sendika, Sendikal Demokrasi" konulu paneller düzenlemiştir.

Sendikaya CHP'nin maddi yardımında bulunma teklifine karşı, Başkan Yusuf Sıdal'ın yönetim kurulundan çıkardığı kararlar bu teklif reddedilmiştir. Karar şöyledir;

“Bir sendikal örgütün kendi bütçesini kat kat aşan maddi bir yardımı, örgüt dışından ve işveren konumunda olan kişi ve kuruluşlardan kabul etmesi sendikal politikaya terstir. Bu itibarla teklif edilen maddi yardımın reddi gerekir.”

Sendika İşçi Sigortaları'nın genel kurulunda temsil hakkı elde etmiş, Yusuf Sıdal, metal işkolu delegeşi olarak katılmıştır. 3 Aralık 1950 ve 28 Ekim 1951 tarihleri arasında yapılan genel kurullarda genel başkanlığa Türk-İş'in kurucu üyesi Üzeyir Kuran seçilmiştir.

Türkiye Maden-İş sendikası işçi sınıfının bilinçlenmesi için yaptığı panellere, 5018 sayılı kanun'un siyaset yasağına uygun hareket etmesiyle TÜRK-İŞ'in ve Disk'in kurucusu olarak emek tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak bu değerli sendikanın atılmış ya da hurdacıya kâğıt olarak satılmış olması nedeniyle arşiv belgelerinden yeterince faydalanamıyoruz. Bu da Türkiye'de işçi örgütlenmesi tarihine yazılımında işçi sınıfının geçirdiği gelişmelerin eksik yorumlanmasına sebep olabilmektedir.¹⁸⁰Bu dönem hakkında daha net ifadeler kullanmamızda yardımcı olacak bu değerli köklü sendikanın arşivinden yararlanamıyor olmamız Türk sendikacılık tarihinin incelenmesinde büyük bir kayıp olarak devamlı hissedilecektir.¹⁸¹

II.2.3.4.7. BASIN-İŞ (Türkiye Basın Sanayi İşçileri Sendikası)

7 Ağustos 1947 tarihinde “İstanbul Basın Makinistleri Sendikası” adıyla Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği `nden sendikaya dönüşen, basın-yayın iş kolunda kurulmuş olan Türk-İş' e ve Disk `e üye olan sendika 1906 kurulan Mürettibin-i Osmaniye Cemiyeti `nin devamı olduğunu belirtmiştir. İstanbul da bulunan Türk Mürettibin Cemiyeti 15 Mayıs 1938 tarihli toplantısında Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği adını almıştır. Bu birlik daha sonra 7 Ağustos 1947`de “İstanbul Basın Makinistleri Sendikası” ismini almıştır. 15 Aralık 1947 tarihinde ise “İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası”na dönüştürülmüştür. Sendikanın kurucuları, Şeref Hivel, Ali

¹⁸⁰ Aziz Çelik, “Vesayet Mektupları; 1950-1960'lı yıllarda Türk-ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar”, *Sınıf Sendika Siyaset: Türkiye Emek Tarihinden Kesitler*, (Ahmet Makal, Aziz Çelik, M.Hakan Koçak), İmge Kitabevi, Haziran 2016,s.214

¹⁸¹ Türkiye Maden- İş Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.395-396

Garal ,Ethem Onan, Baki Mete, İzzet Seslikaya, Enis Çolpan, Ekrem Havgören , Şakir Muhsipoğlu,Recep Akakçe, Tevfik İlem ve İbrahim Bilge `dir

Sendika, 6-7 Eylül Olayları nedeniyle ilan edilen sıkıyönetim nedeniyle kapatılmıştır.5Kasım 1955 tarihinde yeniden faaliyete geçen sendikanın üye sayısı 1958 yılı itibariyle 1.293.2 e ulaşmıştır. Sendika 2 Kasım 1963' te ismin "Basın-İş(TürkiyeBasın Sanayii İşçileri Sendikası" adını almıştır.¹⁸²

II.2.3.4.8. Trakya Marmara ve Havalisi Müskirat Tütün Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası

1947' de kurulmuş olan "Tekel İstanbul Bira Fabrikası İşçileri Derneği" 5018 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra 29 Ağustos 1947' de ki genel kurulunda sendika statüsüne dönüşmüş ve "Tekel İstanbul Bira Fabrikası İşçileri Sendikası" ismini almıştır.

İstanbul Bira Fabrikaları Derneği kurucularından; Nizammetin Yalçinyuva, Kazım Düzelt, Akif Öztuna, Avni Azukluer, Hamdi İzel, Enver Eşkinat, Şükrü Şenyılmaz, Ahmet Ulusoy, Recep Bükerman, Feridun Yazıcıoğlu, Naci Şenkan, Seyfi Demirsoy tarafından sendika kurulmuştur.

Kuruluş tüzüğünde sendikanın amacının bira fabrikasının işçilerinin hak ve menfaatlerini yasal çerçevede korumak, azalarına her türlü yardımı sağlamak ve işçilerin sosyal-kültürel açıdan gelişimini sağlamak olduğunu belirtmiştir.

22 Eylül 1947' de ki genel kurulunda, yönetim kuruluna Nizamettin Yalçinyuva, Kazım Düzelt, Seyfettin Demirsoy, Feridun Yazıcıoğlu, Naci Şenkan 28 Eylül 1949 tarihinde yapılan genel kurulda Naci Şenkan, Recep Bükerman ve Rıfat Kıray yönetim kuruluna seçilmişlerdir. TÜRK-İŞ ve Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikaları Federasyonu üyesi idi.

26 Kasım 1961'deki genel kurulunda isim değişikliğine giderek, "İstanbulAlkollü İçkiler ve Meşrubat İşçileri Sendikası" ve aynı gün fesih kararı alan İstanbul Likör ve Kanyak İşçileri Sendikası' na katılma kararı alan sendika 24 Nisan 1966 tarihinde tekrar isim değişikliğine gitmiş ve "Trakya Marmara ve Havalisi MüskiratTütün Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası" adını almıştır.19 Nisan 1970

¹⁸² BASIN-İŞ (Türkiye Basın Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.121

tarihinde sendika Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası' na katılma kararı almıştır.¹⁸³

II.2.3.4.9. GIDA-İŞ (Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası)

21 Ekim 1947'de gıda işkolunda faaliyet göstermek üzere İstanbul'da "İstanbul Gıda İşçileri Sendikası" adıyla kurulmuştur. Merkezi İstanbul'da bulunan sendikanın kurucuları, Şaban Akdoğan, Zühtü Tetey, İbrahim Atlas, Ahmet Perçin, Cem Barlas, İbrahim Güler, Sabri Kumkala, Hasan Başaka, Hüseyin Altay, Galip Erkan idi.

1947 tarihili ve kurucular kurulu imzalı bir yazıda, İstanbul'da gıda maddeleri sanayinde değirmenlerde, makarna, çikolata bisküvi, yağ, konserve ve çeltik gibi çeşitli fabrikalarda çalışan binlerce işçinin yaşam ve çalışma koşullarının çok ağır olması nedeniyle örgütlenmeye gittiklerini belirtmişlerdir.

Sendikanın kuruluş tüzüğünde üyelerin hak ve menfaatlerini korumak, azalarının kültür seviyesini yükseltmek ve onları en iyi şekilde temsil etmek amacını taşıdığını dile getirilmiştir.

4 Ağustos 1949'da yapılan genel kurulda yönetim kurulu Zühtü Tetey, Cevat Akdoğan, İbrahim Atlas, Enver Olcay, Muharrem Aslan, Mehmet Perçin, Gazi Canik, Şaban Akdoğan, Ferit Bonel, Nurhan Ersönmez, İhsan Uyum ve Hüseyin Aslan'dan oluşmuştur. Sendika daha sonra ismini "Türkiye Gıda- İş (Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası)" olarak değiştirmiştir.¹⁸⁴

II.2.3.4.10. TÜRKİYE DERİ-İŞ (Türkiye Kundura Sanayi Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya yapımı [Saraciyel] Debagat İşçileri Kürkçülük Tutkal Sanayi ve Bağırsak İşleme Yerleri İşleri Sendikası)

9 Şubat 1948'de deri iş kolunda faaliyet göstermek üzere "Deri ve Debbag İşçileri Sendikası" adıyla İstanbul'da kurulmuş TÜRK-İŞ üyesi olan sendikanın kurucuları Abdullah Sipahi (Genel Başkan), Salim Demirtaş (Genel Başkan Vekili) Osman Çil, Mustafa Özgül, Kamber Karabağ, İsmail Dede, İsmail Piyade, Mehmet Tayiş ve İsmail Uygun'du. Sendika işçinin 1954' de "Türkiye Deri- İş" (Türkiye Kundura Sanayi Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya Yapımı

¹⁸³ Trakya Marmara ve Havalisi Müskirat Tütün Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.3, s.278-279

¹⁸⁴ GIDA-İŞ (Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.471-472

[Saraciye] Debagat İşleri Kürkçülük Tutkal Sanayi ve Bağırsak İşleme Yerleri İşçileri Sendikası” almıştır. 31 Aralık 1960 tarihinde İstanbul İşçi Sendikaları Birliği tarafından düzenlenen Saraçhane Mitingine Deri-İş genel başkanı Mustafa Şahinle birlikte 20bin üye katılmıştır.¹⁸⁵

II.2.3.4.11. Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası

19 Kasım 1948 tarihinde demiryolu taşımacılığı işkolunda faaliyet göstermek üzere “Devlet Demiryolları Eskişehir Sanayii İşçileri Sendikası”, Ali Yağsan Adem Çetinörs, Necati Kaplangı, Adil Üstündağ, Hüseyin Balcı, Haşim Işıklı, Saim Köktaş, Hüsnü Öztunalı, Naci Duray, Hüseyin Özbek, Ahmet Bozan, Niyazi Turnalı, Ali Uyar, Yusuf Göçer, Fazıl Dilben, Şefik Karakartal, M. Ali Tuş, İbrahim Alpan ve Ali Şen’ den oluşmaktaydı.

Sendikanın 12 Eylül 1952 tarihli genel kurulunda Ömer Ergün genel başkanlığa, Harfettin Topçuoğlu genel başkan vekilliğine, Selahattin Saltuk genel sekreterliğe getirilmiştir. Sendika demiryollarında çalışan işçilerin sorunlarına bütünleştirici bir şekilde bakmak için 15 Aralık 1952 tarihinde “TÜDES (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu” kurmayı başarmıştır. Üye sayısı 1953 yılında 2.044 olan sendika ücret azlığından, kıdem zamlarının kesilmesinden, grev hakkı tanınmamasından, işsizlik sigortasından mahrum bırakılmasından şikâyetçi olmuştur.¹⁸⁶

II.2.3.4.12 DOK GEMİ-İŞ (Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası

31 Aralık 1948 tarihinde gemi işkolunda faaliyet göstermek üzere “*İstanbul Liman ve Dokları Gemi Sanayii İşçileri Sendikası*” adıyla kurulan 1952-1963 yılları arasında Türkiye Deniz İşçileri Sendikaları Federasyonu ve TÜRK-İŞ üyesi olan sendika, İstanbul Deniz İşçileri Sendikası ile I numaralı Deniz İşçileri Sendikası’nın 31 Aralık 1948 tarihinde kendilerini feshederek birleşmesinden doğmuştur.

Merkezi İstanbul’ da bulunan sendikanın kurucuları, Şevket Döndüren, Mehmet Tosun, Cemal Tunçman, Osman Özdemir, Murtaza Kursan, Şaban Petigül ve Sadi Ballı idi. Sendikanın ilk genel başkanı Mehmet Tosun, ilk genel sekreteri Ethem Yüksel, ilk

¹⁸⁵ Türkiye Deri-İş(Türkiye Kundura Sanayi Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya Yapımı [Saraciye] Debagat İşleri Kürkçülük Tutkal Sanayi ve Bağırsak İşleme Yerleri İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.3,s.374

¹⁸⁶ Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.410

genel muhasibi Sadi Ballı, veznedarı Ata Cengiz idi. Demokrat Parti yanlısı sendikanın kuruluş tüzüğünde üyelerinin hak ve çıkarlarını korumak, üyeler arasında her türlü yardımlaşmayı sağlamak, siyasetten uzak durmak ilkelerine yer vermiştir. Sendika 13 Temmuz 1957 tarihinde ismini “Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayi İşçileri Sendikası” olarak değiştirmiştir.¹⁸⁷

II.2.3.4.13. AĞAÇ-İŞ (Türkiye Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası)

1949 yılında ormancılık ve ağaç mamulleri sanayi iş kolunda faaliyet göstermek üzere, Sinop'un Ayancık ilkesinde “Ayancık-Teknik ve Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası” adıyla kurulan TÜRK-İŞ üyesi sendikanın kurucuları, Sefer Aslan, İdris Yücel, Osman Korkmaz, Tayyar Okan, Hasan Gündüz, Hüsnü Yılmaz, Hakkı Özer, Sabri Can, Mehmet Göksu, Abdullah Öner, Sabri Sarısoy, Hakkı Aksu, Ali Levent, Müeyyet Akpolat, Hamza Sarısoy ve Cafer Deniz'dir.

1949 yılında Trabzon şubesini açan sendika 16 Ağustos 1954 tarihinde “Teknik Ağaç İşçileri Sendikası” olarak isim değişikliğine gitmiştir.¹⁸⁸

II.2.3.4.14. TÜRKİYE SU-İŞ SENDİKASI (Türkiye Baraj Enerji Su ve Sulama İşçileri Sendikası)

1950 yılında enerji ve genel hizmetler iş kolunda faaliyet göstermek üzere “İstanbul Su İşçileri Sendikası” adıyla kurulan İİSB, TÜRK-İŞ ve IFPCW (Uluslararası Petrol ve Kimyasal İşçileri Sendikası) üyesi işçi sendikasıdır.

Sendika'nın kurucuları; Haşim Ömer, Hasan Kocar, Cevdet Dikmen, Sebahattin Tükelman, Halit Çetin, Kemal Madi, Ahmet Öz, Seyfettin Özbel, Ferhat Yelve, Ali Dayralı, Selahattin Tan, Fethi Özgür'dür. Grev ve toplu iş sözleşmeleri üzerinde duran sendikanın 18 Ağustos 1957 tarihinde yaptığı genel kurulda ismi “Su-İş(Türkiye Su İşçileri Sendikası”na dönüşmüştür. 1 Temmuz 1962’ de isim değişikliğine tekrar gidilmiş ve “Türkiye Baraj Enerji Su ve Sulama İşçileri Sendikası” adını almıştır. Sendika 1983 yılında TÜRK-İŞ’e bağlı TES-İŞ’e (Türkiye Enerji Su ve Gaz İşçileri Sendikası) katılmış ve İstanbul 5 numaralı şubesi olmuştur.¹⁸⁹

¹⁸⁷ DOK GEMİ-İŞ (Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,...c.1,s.325

¹⁸⁸ AĞAÇ-İŞ (Türkiye Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.1, s.17

¹⁸⁹ TÜRKİYE SU-İŞ SENDİKASI (Türkiye Baraj Enerji Su ve Sulama İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi* ...c.3, s,407

II.2.3.4.15. Çay İşçileri Sendikası

2 Ocak 1950`de gıda işkolunda faaliyet göstermek üzere İstanbul `da “Tekelİstanbul Çay ve Malzeme İşçileri Sendikası” adıyla kurulmuştur. TÜRK-İŞ üyesi olan bir sendikadır.

Kurucuları Ömer Taşkan ,Zeki Esener, Yaşar Yıldız, İbrahim Argüder, Nazif Uygun, Mehlika Karacadağ, Mehmet Pakkan, Ahmet Gül, Şerife Eşcan, Perihan Gündüz, Fatma Gündüz, Macide Kayar, Mehmet Zaim Oğlu, Sellahatin Özkan ve Yusuf Yıldırım idi.

Sendika ilk genel kurul toplantısını 16 Eylül 1950 tarihinde yapmış ve yönetim kurulu üyeliklerine Şerife Eşcan, Mehmet Pekkan, Mazhar Marova ve Yaşar Yıldız seçilmiştir. Sendika 13 Nisan 1952 de kurulmuş olan Türkiye Tekel İşçi Sendikaları Federasyonu kurucuları arasında yer almıştır.18 Ocak 1964 tarihinde sendika kendini feshetmiş ve İstanbul Alkollü İçkiler ve Meşrubat Sendikası’na katılmıştır¹⁹⁰

II.2.3.4.16. Güney Bölgesi Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası

23 Ocak 1950 tarihinde gıda iş kolunda faaliyet göstermek üzere Adana'da “Adana Tütün ve İspirtolu, İçkiler Sanayi İşçileri Sendikası” adıyla kurulmuş olup, TÜRK-İŞ’ e bağlı Müskirat Federasyonu üyesi işçi sendikasıdır. Yönetim kurulunda Yaşar Kundakçı, Halil Yener, Zihni Tülay, Refik Çetin, Bedri Alper, Ahmet Çetin, Abdullah Yatılıgil, Yaşar Dağlar, Ali Gülşen, Muhlis Sümer ve Akif Olgun vardır. Sendikanın fabrikalarda çocuk kreşlerinin açılması, yemekler pişerken ve malzemeler alınırken yönetim kurulundan bir kişinin bulunması çocuk zammı ve iş ihtilafı konusunda yönetim kuruluna yetki verilmesi gibi istekleri bulunmuştur.

3 Temmuz 1959’ da Adana İşçi Sendikaları Birliği’ ne, 22 Ağustos 1959 tarihinde TTMGFY’ ye (Türkiye Müskirat Tütün ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu’ na üye olma kararı alınmıştır. Sendika 19 Ocak 1964 tarihinde isim değişikliğine gitmiş ve “Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası” adını almıştır.24 Mart 1968’ de “Güney Bölgesi Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası” adını alan

¹⁹⁰ Çay İş Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.227

işçi örgütlenmesi 8 Mart 1970' te Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası' na iltihak etmiştir.¹⁹¹

Sendikaların dışında üst örgüt olarak nitelendirebileceğimiz CHP iktidarında kurulmuş olan federasyon ve birliklerden bazıları şunlardır.

II.2.3.4.17. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği

19.yy 'ın başlarından itibaren çalışma ilişkilerinde işçi kesiminin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla oluşturulan örgütlenme olarak ifade edilen sendika¹⁹² kavramı, 1946-1950 döneminde CHP'nin iradesi altında ilerleyebilmiş işçi sınıfını CHP'li üyelerin ya da yandaşlarının idaresi altında yönetilmesi gerekliliği bu dönemde CHP'nin DP'ye karşı yürüttüğü bir politika olarak karşımıza çıkmıştır.¹⁹³ Bu politikanın en büyük başarısı ise “İstanbul Sendikalar Birliği” adıyla kurulan ancak sıkıyönetim tarafından sonlandırılan 1948 yılında “İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB)” adı altında tekrar kurulan sendikadır. 28 Mart 1948'de 17 sendikanın katılımı ile Eminönü Halkevinde gerçekleşen kongre ile kurulmuştur.¹⁹⁴

Birliğin kurucu sendikaları şunlardır.¹⁹⁵

- Mensucat(Tekstil) iş kolundakiler
- Bakırköy Mensucat İşçileri Sendikası
- Beyoğlu Mensucat İşçileri Sendikası
- Eyüp-Haliç Mensucat İşçileri Sendikası
- Fatih- Eminönü Mensucat İşçileri Sendikası
- Haliç Bölgesi Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası
- Tekel ve Bağlı İşyerlerindeki
- Cibali Tütün ve Sigara Sanayi İşçileri Sendikası
- Likör ve Kaynak işçileri sendikası
- Tekel İstanbul Bira fabrikası İşçileri Sendikası
- Tekel Yaprak Tütün Bakımı ve İşleme İşçileri Sendikası
- Paşabahçe İspirto İşçiler Sendikası

¹⁹¹ Güney Bölgesi Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1 s.516

¹⁹² Mustafa Öztürk, “Sendikal Demokrasinin Örgütlü Hareketler Açısından Önemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, c.18,S.2,2013, s.270

¹⁹³ Fatih Güngör, “İşçi Hareketleri”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2.s.104-105

¹⁹⁴ M.Hakan Koçak, “İşçi Hareketinin Örgütsel Kapasitesi ve Ölçeksel Strateji Bağlamında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Örneği (1948-1962)”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.43, 2014,s.63

¹⁹⁵ Fatih Güngör, “İstanbul İşçi Sendikaları Birliği”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*..., c.1,s.58

Diğerleri

- Beykoz Deri ve Kundura Sanayi işçileri Sendikası
- İstanbul Cibali Kutu Fabrikası İşçileri Sendikası
- İstanbul Demir ve Madeni Eşya Sanayi İşçileri Sendikası
- İstanbul Deniz İşçileri Sendikası
- İstanbul Gıda Sendikası İşçileri Sendikası.

Birliğe CHP `ye mesafeli duran İstanbul Tütün İşçileri Sendikası, İstanbul Mensucat İşçileri Sendikası, İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikasını ve Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası katılmamıştır.¹⁹⁶

Birliğin ilk kongresinde yönetim kuruluna Yaşar İyidoğan (başkan),Süreyya Birol ve Kamil Ataçlı (başkan vekilleri),Vahdettin Durmaz ,Nizamettin Babaoğlu, Ziya Üçer, Mustafa Şahin Bedri Ataman, Ahmet Topçu, Zühtü Tetey, Naci Bilgin, Mehmet Tosun ve Seyfi Demirsoy, Şevket Döndüren, Nizamettin Yalçınıyuva seçilmiştir.¹⁹⁷

İİSB, ana tüzüğünde kuruluş amacını üyeler arasında uyum ve işbirliği sağlamak, üyeleri adına girişimlerde bulunmak, ülkemizde yeni işçi sendikalarının kurulması için mücadele vermek, bu sendikalarla üyeleri arasındaki irtibatı ile işbirliğini sağlamak olarak belirtmiştir.¹⁹⁸

1946-50 döneminde dört işveren sendikası bulunmaktaydı. Bu sendikaların işçi sendikalarına bakışı olumlu olmamıştır. Sendikalı işçilere karşı tavrı alan işverenler ve işçiler arasında anlaşmazlıkları düzeltmek İİSB'nin görevleri arasındaydı. Bunun için İstanbul Sanayi Birliği ile İİSB tarafından "*Uzlaştırma ve Hakem Kurulu*" adı altında ortak bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurulun amacı işçi- işveren arasında çıkan anlaşmazlıkların mahkemeye gitmeden çözebilmektir. İİSB yöneticilerinde işçi- işveren arasında anlaşma sağlanabileceği, işveren ile işçinin gereksiz yere mücadele etmesinde her iki tarafında zarar göreceği, eğer işverenler işçi sendikalarına karşı tavrı alırlarsa hukuki yollar kullanılarak işçinin haklarının savunulacağı kanaati mevcuttu. Ancak İİSB'nin bu inancı kanuni yetersizlikler, sendikaların zayıf oluşu, mevcut Türkiye gerçeği ile işverenlerin işçilere verdikleri vaatleri tutmamakla son bulmuştur.¹⁹⁹

Kısacası ülkenin mevcut yapısı göz önünde bulundurulmuş, devlet işçi ve işveren arasındaki ilişkide işvereni koruma ve kollama yoluna gitmiş, bu durum işçi

¹⁹⁶ G. Lefranc, K. Sülker ,Dünyada ve Bizde Sendikacılık,... s.156

¹⁹⁷ F. Güngör, "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" , *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.2.s.58

¹⁹⁸ M.Hakan Koçak, "İşçi Hareketinin Örgütsel Kapasitesi ve Ölçeksel Strateji Bağlamında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Örneği (1948-1962)" ,...s.63

¹⁹⁹ G. Lefranc, K. Sülker, Dünyada ve Bizde Sendikacılık, ...s.158

sınıfında örgütlenme faaliyetinde Batılı ülkelerde olduğu gibi bir bilincin doğmasını engellemiştir.

Devletin yarı resmi sendikası²⁰⁰ olan İİSB işçi sınıfına sendikalara karşı CHP'yi kollayan tavrına yönelik en güzel örneği “EMSİS’ in İşsizliği Protesto Miting” isteği karşında vermiştir. Mensucat piyasasındaki durgunluk dolayısıyla bazı fabrikalarda ve imalathanelerde haksız yere çıkarılan işçiler ve çalışanlarda gidilen ücret kesintisini protesto etmek için “EMSİS (Eyüp Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası)”nın İİSB’ ne müracaat edilmiştir.²⁰¹ İİSB Başkan vekili Seyfi Demirsoy’ un işçilerin İş Kanununa uygun bir şekilde işten çıkarılıyor, mitinge gerek yok şeklindeki ifadeleri üzerine²⁰² EMSİS’in kâtibi Vatan gazetesine şu demeci vermiştir.

“İstanbul’ da 35bin mensucat işçisinin %60’ ı üç ay içerisinde işsiz kalmıştır. İşçilerin bu perişan halinin alakadarlara duyurmak üzere tertip ettiğimiz toplantıyı birlik başkanlığına bildirdiğimiz zaman şu cevabı verdiler.

-Bocalamalar yalnız kanuni imkânsızlıklar yüzünden olmayıp bunda memleketin içinde bulunduğu umumi şartlar ve biz işçilerin davamıza gösterdiğimiz alakasızlıktandır.

Sendikaların ve işçilerin bu toplantıya iştiraklerini önlemek için gazetelere ilan veren bu acayip teşekkülden işçi menfaatine bir hayır beklenemez.

Arkadaşlarım kütle halinde tensikata uğramaktadır. Mesela Maltaoğulları Fabrikası 450 işçi, Bahariye Mensucat 130 işçi Adalet Mensucat 100 kişi (bu fabrikada yeniden 230 işçi çıkartmak için hazırlık yapıyor.) ve diğer fabrikalar birçok işçi çıkardılar. İşçi aylıkları 70 liraya kadar düştü. İİSB işçilerin dertleriyle alakalanmıyor.”²⁰³

İşçi haklarını korumak adına oluşturulan Birlik, CHP’nin güdümünde hareket etmeye devam etmiş, miting konusunda tavrı değişmezken, İstanbul Emniyet Müdürlüğü EMSİS’in gerçekleştirmek istediği mitinge izin vermemiştir. Miting her türlü engellemelere rağmen 4 Eylül 1949 tarihinde gerçekleşmiştir. Mitingte işsizliği protesto ederek işsizlik gerçeğinin değiştirilemeyeceği, “bu toplantının Türk işçisi içinkara bir leke” olacağı ve gidilmemesini telkin eden bildiriler dağıtılmış ancak bu provokasyon karşısında 1000 işçi mitingde hazır bulunmuştur. Miting sonrası İİSB

²⁰⁰ M.Hakan Koçak, “İşçi Hareketinin Örgütsel Kapasitesi ve Ölçeksel Strateji Bağlamında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Örneği (1948-1962)” s.63

²⁰¹ EMSİS’İN İşsizliği Protesto Mitingi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,...c.1,s.375

²⁰² *Vatan*, 17 Ağustos 1949, S.2958

²⁰³ *Vatan*, 18 Ağustos 1949, S.2959

harekete geçmiş ve mitingi düzenleyen EMSİS'i bağlı bulunduğu İİSB Haysiyet Divanından izin almadığı gerekçesiyle ihraç etmiştir.²⁰⁴ CHP'nin sendikaları kendi güdümünde hareket ettirmeye zorlaması, işçi haklarını korumak ve kollamak adına bir araya gelen birliklerin asli görevlerini arka plana itmelerine bu durumda işçi örgütlenmelerine karşı işçi sınıfının mesafeli durmasına sebep olmuştur.

Siyasetin odağında kalan İİSB işçi sınıfı karşısında güven tazelemek için 10 Eylül 1950 de Hür İşçi Sendikaları Birliği ile birleşmiş ve "Milli İşçi Sendikaları Birliği" adını almıştır. Yeni birliğin yönetim kurulu, başkan Zühtü Tetey, Başkan vekilleri Sürreya Birol ve Mehmet İlhanlı genel sekreter Selahattin Yapım'dan oluşmuştur. Ancak İstanbul İşçi Milli Sendikaları Birliği DP-CHP çekişmesi nedeniyle kısa süreli olmuş ve 20 Ocak 1952' de tekrar "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" adını almış ve faaliyet göstermiştir.²⁰⁵

İİSB'nin kurucu üyeleri daha sonra 1952 yılında kurulmuş olan TÜRK-İŞ'in ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu kurucu üyeler arasında en dikkat çeken isim İİSB' ye 1952-53-54-56 yıllarında başkanlık yapmış olan ve sonradan TÜRK-İŞ'in ilk icra kurulunda muhasip üyeliğe getirilmiş olan Seyfi Demirsoy'dur.²⁰⁶

İşçi sınıfının bilinçlenmesinde, işçi hareketine yön vermiş, sonradan oluşmuş olan TÜRK-İŞ'e örnek teşkil etmiş olan İİSB 14 yıllık işçi örgütlenmesinde konfederasyon gibi çalışmıştır. İİSB işçi sınıfı ve örgütlenme tarihinde 1948-62 yıllarının en önemli sivil toplum örgütü olmuştur.

II.2.3.4.18. Bursa İşçileri Sendikaları Birliği

23 Mart 1949 da Bursa'da kurulan TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikaları birliğinin kurucu sendikaların tümü Bursa'da örgütlü olan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, Tütün İşçileri Sendikası, Gıda Sanayii İşçileri Sendikası, Garsonlar Sendikası, İnşaat ve Toprak İşçileri Sendikası, İnegöl Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Deri Saraç ve Ayakkabı İşçileri Sendikası, Maden İşçileri Sendikası, Elektrik Motorlu ve Her Nevi Tamir ve Taşıt İşçileri Sendikalarında oluşmuştur.

²⁰⁴ EMSİSİ'İN İşsizliği Protesto Mitingi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.375. M. Şehmus Güzelce, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.189-190

²⁰⁵ F. Güngör, "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği", ... c.2, s.59-60

²⁰⁶ Aziz Çelik, " Vesayet Mektupları 1950-60 Yıllarında Türk ve ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.2, 2010 s.70-71

DP ve CHP'nin güç ve nüfuz çekişmesinin odağında kalmış birlik 10 Eylül 1963 tarihinde dağılmıştır.²⁰⁷

II.2.3.4.19. Hür İşçi Sendikaları Birliği

Hür- İşçi Sendikaları Birliği'nin kuruluş toplantısı 26 Şubat 1950 tarihinde Tekstil Sendikası merkezinde Eyüp'te yapılmıştır. Toplantıya yedi sendika katılmış Bunlar, Deri ve Debbag İşçileri Sendikası, Hür Mensucat İşçileri Sendikası, İstanbul Mensucat İşçileri Sendikası, İstanbul Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, Motorlu Taşıtlı İşçi Sendikası, Tütün İşçileri Sendikası idi. CHP ve DP'nin gölgesinde İİSB ile 10 Eylül 1950'de "Milli İşçi Sendikaları Birliği" adı altında birleşmiştir.20 Ocak 1952' de birlik dağılmıştır.²⁰⁸

II.2.3.4.20. TOLEYİS Federasyonu (Türkiye Otel ve Lokanta, Eğlence Yerleri İşçileri Federasyonu)

23 Mart 1950' de konaklama ve eğlence yerlerinde faaliyet göstermek üzere Ankara'da kurulan Türkiye'nin ilk federasyonunun. kurucu sendikaları İstanbul Otel , Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası'nın çağrısına uyarak bir araya gelen Adana, Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Mersin, Tarsus, İskenderun ve Turgutlu otel ve eğlence yerleri işçileri sendikalarından oluşuyordu.

Federasyonun 13 Mart 1951 tarihinde toplanan ilk genel kurulunda yönetim kuruluna İzzet Çilingir (Başkan), İsmail Araz (Genel Sekreter), Enver Bulgan, Bahattin Tansel, Eleferyas Çakas ve Kadri Haşkan seçilmiştir. Genel Kurulda söz alan delegeler grev hakkının tanınması, asgari ücret tarifesinin uygulanması yabancı uyrukların çalıştırılması, mevzuatının tek işçi çalıştırmak yerlerde de uygulanması işsizlik sigortası gibi konularda da görüş bildirmişlerdir. 23Mayıs 1969 tarihinde toplanan genel kurulda federasyonun feshine karar verilmiş ve 7 Temmuz 1969 ' da OLEYİS (Türkiye Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikasını TOLEYİS' e bağlı sendikalar tarafından kurulmuştur.²⁰⁹

²⁰⁷ Bursa İşçi Sendikaları Birliği, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, s.197

²⁰⁸G. Lefranc, K. Sülker, *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*,... s.170-174

²⁰⁹TOLEYİS Federasyonu (Türkiye Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.3,...s.253

II.2.3.5. CHP İktidarında Grev Ve Lokavt

Türkiye'ye Fransızcadan gelen grev (grév ) kelimesinin bir anlamı deniz veya nehir kenarındaki kumsal arazi, diğ er anlamı ise Paris'te Seine Nehri kenarındaki Belediye Sarayı'nın yanında bulunan ve eskiden idamların gerçekleştiği ve "GrevMeydanı" adı verilen meydandan gelmektedir. Daha sonra bu meydana iş arayanların topluca beklemeleri halk tarafından "grev yapmak" olarak adlandırılmış ve XIX yüzyılın başlarından itibaren işçilerin çeşitli menfaatler elde etmek amacıyla toplu olarak iş bırakma eylemine grev denilmiştir. İngiltere'de "strike" Almandada "streik" Fransızca da "gr v " olarak ifade edilen grev, işçilerin isteklerini elde etmek amacıyla geçici bir süre iş sözleşmesini durdurmak toplu halde ve alınan karar doğrultusunda yapılan iş bırakma eylemidir.²¹⁰ Lokavt ise toplu iş uyuşmazlıklarında işçilerin bir süre topluca işten uzaklaştırmasıdır.²¹¹

CHP'nin 27 yıllık iktidarında greve karşı sıcak bakmayan sert bir politika izlediği g r lmüşt r. CHP 'nin sınıfsız ayrışmayı değil birleşmeyi g z önünde bulundurduğu Türk toplumunda; gerek iç gerekse dış faktörler göz önünde bulundurulurken grev yok sayılmıştır.²¹² CHP'nin iktidarında çıkarılan hukuki düzenlemelerde bu durumun kanıtıdır. 1936 yılında y r rl ge giren 3008 sayılı İş Kanununun yetmiş ikinci, yetmiş  c nc  ve yetmiş beşinci maddeleriyle grev yasaklanmıştır.²¹³ Yine 1947 tarihli Sendikalar Kanununda yer alan 7. maddesinde de açık bir şekilde grevin bir suç olduğu belirtilmiştir.²¹⁴

CHP'nin işçi sınıfının haklarını işveren karşısında korumak için kullandığı grev kozunu yok sayması, Meclis görüşmelerinde de açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. 20.02.1947 tarihinde Sendikalar Kanunu görüşülürken  alışma Bakanı Sadi Irmak CHP'nin greve ve lokavta bakış açısını grev ve lokavtın işçi-işveren arasındaki ilişkide karşılıklı hak ve çıkarlarını korumak için ortaya çıkmış bir sistem olarak tanımlanmış, liberal bir ekonomi için gerekli olsa da Türkiye'nin devletçi bir ekonomiye sahip olması nedeniyle grev ve lokavta gerek olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Devletin koruması altındaki işçiler ve işverenler arasında anlaşmazlığa uzlaşmacı bir  oz m için Yüksek

²¹⁰ İştar Cengiz (Urhanoglu), A. Eda Manav, "Türk Hukuku" da Grev Yasakları", *TAAD*, c.1, S.5, 20 Nisan 2011, s.213

²¹¹ Lokavt, www.enfal.de/sosyalbilimler/1/1008.htm Erişim Tarihi: 6.06.2017

²¹² Ahmet Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler  zerine Bir  oz mlenme Denemesi", *Tartışma Metinleri*, A  SBF Matbaası, No. 65, şubat, 2004, s.2

²¹³ *Resmi Gazete*, 15 Haziran 1936, S.3330

²¹⁴ A. Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler  zerine Bir  oz mlenme Denemesi", ...s.3

Hakem Kurumu ve Tahkim Kurulu sistemlerinin getirildiği bu sistemle grev ve lokavtın Türkiye için anlamsız olduğunu belirtmiştir ve grevin yasak suç sayıldığı ülkelere Almanya, Japonya, Rusya, Portekiz, Brezilya, Yunanistan ve Uruguay örneklerini vermiştir.²¹⁵ Yine 18 Ocak 1950 tarihinde Mecliste İş Kanunu üzerinde değişiklik görüşülürken CHP'li Çalışma Bakanı Reşit Şemsettin Sırer'in yaptığı konuşmada liberal sistemin Devletin vazifelerini çok dar ve sınırlı bir hale getirdiği bu nedenle işçi-işveren arasındaki ilişkide bir çatışma söz konusu olduğunu, Devletçilik ilkesinin esasları itibariyle Türkiye'de işçi-işveren haklarının koruma altına alması nedeniyle grev ve lokavta ihtiyaç olmadığını belirtmiştir. Sözlerine şu şekilde devam etmiştir.

*“...Sınıflar nefretle ve kinle grev ile lokavt ile birbirinin karşısına geçmeyeceklerdir. Bu Devlet buna meydan vermeyecektir. Bu sebeple mücadele silahlarına da lüzum olmayacaktır.”*²¹⁶ *Bu sözlerle DP iktidarına 4 ay kala CHP'nin grev ve lokavt anlayışında bir değişikliğin olmadığını ortaya koymuştur.*

CHP'nin iktidar olduğu dönem 1923-1950 yılları arasında yasal düzenlemelere rağmen grev ve lokavt olayları görülmüştür. Ancak bu dönemde ve daha sonra yapılan mitinglerde grev ve lokavt kavramları iç içe girmiştir. Lokavt mı grev mi belirsizliği içinde 1923-1950 döneminde gerçekleşen grevlerin suç tekil etmesi nedeniyle istatistiksel verilerin bulunmaması birinci el kaynak olarak gazetelerden yararlanılması gerekliliği, ancak gazetelerin kapanma, çalışanların hapis cezası verilmesi gibi nedenlerle grev hakkında net ifadeler yer vermemesi atıfta bulunulan ikinci el kaynakların bazılarının olmadığı bazı verilerin tarihleri tutmaması nedeniyle 1923- 1950 ve benzeri nedenlerle 1950-1960 dönemi Türkiye'sinde grev konusunda greve iştirak sayısı, grev süresi, grevin sonucu üzerinde değerlendirme yapmada net ifadeler kullanmak güç olabilmektedir.²¹⁷ Bu bilgiler göz önüne alınarak 1923-1950 döneminde Türkiye'de gerçekleşen grevlerden bazıları şunlardır:

²¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:8,c.4,Birleşim:47,(20.02.1947), s.303,
www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm08004047.pdf, Erişim Tarihi:12.07.2016

²¹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:8,c. 23, Birleşim: 31,(18.01.1950) ,s.218
www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAKLAR/.../tbmm08023031.pdf, Erişim Tarihi: 12.07.2015

²¹⁷ A. Makal, “Türkiye’de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi”,... s.14-17

II.2.3.5.1. İstanbul Mürettipler Grevi

6 Eylül 1923'te başlayıp, 20 Eylül 1923'te sonlanan grev gazete patronları ile matbaa çalışanları arasında gerçekleşmiştir. Matbaada çalışanlar Adil ve Haber adlı gazeteler çıkartarak kamuoyuna seslerini duyurmak istemişlerdir.²¹⁸

II.2.3.5.2. Şark Demiryolları İşçileri Grevleri

Şark Demiryollarında çalışan işçiler kasım ayında 18 maddeden oluşan bir istek listesi hazırlamışlardır. Bu listede vatana ihanet eden veya çalışanları tahrik edenlerin memuriyetlerine son verilmesi, ücret konusunda yeni düzenlemelerin getirilmesi ve Kırk Kilise (Kırklareli)'de çalışan ve haksız yere kovulan makasçı Mehmet Ali Efendi'nin tekrar işe dönmesi gibi siyasi, sosyal ve iş hayatını düzenlemeye yönelik isteklere yer verilmiştir. Ancak bu isteklerin kabul görmemesi üzerine 19 Kasım 1923 tarihinde 22.30 grev başlamıştır. 200 kadar gayri müslim ve 1.200 Müslüman Türk greve katılmıştır. İşveren tarafından komünistlikle suçlanmış ve lokavtla korkutulmak istenmiş grevcilerin isteklerinin büyük bir bölümünün Nafia Vekaleti tarafından kabulü ile grev 8.günü 28 Kasımda sonlanmıştır.²¹⁹

II.2.3.5.3. Şirket-i Hayriye Gemi İşçileri Grevi

1 Ağustos 1925'te kurulmuş olan “Şirket-i Hayriye Amele Cemiyet”ine²²⁰ üye işçilerin Ağustos 1924'de çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ücret artışı talebiyle başlayan grev, donanma erlerinin gemilerde çalıştırılması sonucunda başarısızlık ile sonlanmıştır.²²¹

II.2.3.5.4. İstanbul Liman İşçileri ve Mavnacılar Grevi

Liman şirketinin işçilerin aleyhine çalışma düzeninin değiştirilmesi üzerine limanda çalışan işçi ve mavnacılardan oluşan 3.000 kişi Ocak 1927' de greve gitmiştir. Grev sırasında polisle çıkan çatışmada 5 polis, 15 işçi hayatını kaybetmiştir. Grev sırasında çıkan olaylar nedeniyle 320 kişi tutuklanmış, bunlardan 33' ü İstiklal

²¹⁸ M. Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*,... s.177

²¹⁹ M. Şehmuz Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*,...s.177-178

²²⁰ Şirket-i Hayriye Amele Cemiyeti, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.3, s.122

²²¹ Murat Koraltürk, “Şirket-i Hayriye Grevleri”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3 s.126

Mahkemeleri'nde yargılanmıştır. Olaylar jandarma ve itfaiyenin müdahalesi ile sonlanmıştır.²²²

II.2.3.5.5. İzmir Soyak Fabrikasındaki İşçilerin Grevi

İzmir'de Şark Halı Kumpanyası'na ait Halka Pınar Soyak Fabrikası'nda çalışan 600 işçiden 105'i ücret ve haksız yere işten çıkarılmaya karşı greve girmiştir. 9 saat süren fabrika işgali sonrası 6 işçiye grev ve işgal suçundan tahkikat açılmış, eylem devam ederken işçilerden bazıları ücretlerin yeniden düzenlenmesi için CHP'den yardım istemiştir. 1934 yılında gerçekleşmiş olan bu eylemde Soyak fabrika yetkilileri polisten greve katılmadığına dair belge getirenlerin işlerine devam edeceklerine dair beyanati sonucu eylem 1 hafta için sonlanmıştır.²²³

II.2.3.5.6. Samsun Tütün İşçileri Grevi

Samsun Tütün İnhisarında (Tekel) çalışan işçilerin günlük ücret artışı talebini Tekel İdaresinin kabul etmemesi üzerine 23 Ocak 1936 tarihinde greve giden işçileri zorla dışarıya çıkartmak isteyen işverene karşı yaşanan arbedede kadın, çocuk işçilerinde greve katılması sonucu polis olaya müdahale etmiştir. Fabrikada çalışan 1.500 işçi işverenin bu tutumunu protesto etmek için fabrikayı boşaltarak, yürüyüşe geçmiştir. CHF ve Vilayete doğru ilerleyen işçiler gündeliklerin arttırılması ve 8 saatlik çalışma saatinin İş Kanununda yer alması talebiyle gösteriler yapmışlardır.24 Ocak 1936 tarihinde dünkü eylemde aktif rol üstlenen 14 kişinin polis tarafından göz altına alınması ile tütün işçilerinin arkadaşlarının serbest bırakılması için tekrar yürüyüşü başlamıştır. Çevreden gelen destekle 2000 katılımcıyla saat 16.00' a kadar Vilayet Konağı önünde arkadaşlarının serbest bırakılmasını beklemiş, işçilerin serbest kalması üzerine eylem sonlandırılmıştır.25 Ocakta serbest bırakılan 14 işçi tekrar gözaltına alınmıştır.²²⁴

II.2.3.5.7. İstanbul Tahmil ve Tahliye İşçilerin Grevi

İstanbul'da Tophane Rihtımındaki yükleme boşaltma işlerinde çalışan 350 işçiden 333'ü Devlet Demiryolları ile aralarında çıkan anlaşmazlık nedeniyle 18 Temmuz 1946 ve 19 Temmuz 1946 günleri arasında grev yapmışlardır. Devlet

²²² İstanbul Liman İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2,s.61

²²³ İzmir Soyak Fabrikası Grevi 1934, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.2, s.178

²²⁴ Samsun Tütün İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2,s.564

Demiryollarının ücret artışı ve işçi haklarının korunacağına dair verdiği teminat ile grev sonlanmıştır.²²⁵

II.2.3.5.8. İzmir Liman ve Tahliye İşçilerin Grevi

İzmir Liman işçilerinin ücretlerine zam talebine karşılık müteahhitin daha düşük ücretle yeni işçi bulabileceğini ileri sürmesi üzerine 8 Ekim 1946'da işçiler iş bırakma eylemini yapmıştır. Liman İdaresinin duruma el koyması sonucu işçiler talep ettikleri gündeliklerini 3 liradan 5 liraya, gece işçilerinin ise 5 liradan 7.5 liraya çıkarılması ile işlerine geri dönmüşlerdir.²²⁶

II.2.3.5.9. Ankara Devlet Konservatuvarı ve Filarmonik Orkestra Üyeleri Grevi

8.12.1946 tarihi vatan gazetesinde yer alan habere göre aralık ayında devlet konservatuvarı ve filarmonik orkestra üyeleri verilen ücreti az bulmuş ve işi bırakmışlardır. Ancak konservatuar müdürü bu durumu yalanlamıştır.²²⁷

II.2.3.5.10. İstanbul Liman ve Tahliye İşçileri Grevi

2.4.1947 tarihli Vatan gazetesinde yer alan habere göre 120 tahmil ve tahliye işçisi ile müteahhit arasında çıkan anlaşmazlık işçiler çalışma koşulları ve ücret artışında değişiklik talep etmiştir. Talepleri gerçekleşinceye kadar grev yapmışlardır.²²⁸

II.2.3.5.11. İzmir Tekstil İşçileri Grevi

5 Mayıs 1947'de İzmir Halka Pınar Pamuklu Mensucat Fabrikasında 11'i erkek 17'si bayan olmak üzere toplam 28 kişi greve teşebbüs etmiştir. Grevin yasal bir suç olması nedeniyle 1947' de İkinci Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanan işçiler, savcının ceza almaları yönündeki görüşlerine karşılık grev yapmadıklarını, ücret ve

²²⁵ A. Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", ... s.17

²²⁶ A. Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", ...s.17

²²⁷ A. Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", ...s.25

²²⁸ A.Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", ... s.17

çalışma saatleri üzerine ustabaşı ile görüştiklerini ancak kovulduklarını belirtmişlerdir.²²⁹

II.2.3.5.12. İzmir Belediye Temizlik İşçileri Grevi

21 Nisan 1948' de İzmir belediyesinde çalışan 140 temizlik işçisinden 50'si günde 14-15 saat çalışmalarıyla aldıkları 275 kuruşun 55 lirasının vergiye gitmesi ve kalan paranın ise ayda 4-5 defa haksız yere cezalarla kesilmesinden dolayı greve gitmişlerdir. Bu durum kentte temizlik işlerinin aksamasına sebep olmuştur.²³⁰

1923-1950 döneminde işçi haklarına dair yapılan düzenlemeler toplumsal bütünlüğü sağlama ve uluslararası ilişkilerle alakalı bir durumdu. Bu düzenlemeler bilinçli ve örgütlü bir sınıfın mücadelesinden ziyade tepeden inme bir politikayla işçi sınıfının çalışma düzenini belirleyici tedbirlerden oluşmuştur.²³¹ Ancak bu tedbirler yeterli olmamış ve 1923-1950 döneminde 40 grev yapılmıştır. Yapılan grevler genel olarak liman, sanayi ve ticaret merkezlerinin olduğu İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerde yoğunlaşmıştır.²³²

Grevin yasak olmasına rağmen çalışma koşulları, ücretler üzerine yapılan eylemler grevin bir suç olmaktan ziyade yasal bir hak olduğuna karar veren 1961 Anayasasına kadar devam etmiştir.²³³

CHP iktidarında işçi sınıfı sadece grev niteliğinde değil farklı nedenlerden ötürü de gösteriler de bulunmuştur. Bu grev niteliği dışında da işçi sınıfının birlikte hareket ettiğini gösteren en önemli miting komünizmi lanetleme mitingleri olmuştur. Türkiye'de Aralık 1947'den itibaren başlamış 1947'de ocak ve mart aylarında görülmüş olan 2.Dünya Savaşı sırasında SSCB' ye olan tepki olarak doğan komünizme karşı çıkış için komünizmi lanetlemek amacıyla "komünizm telin" mitingleri sendikalar tarafından düzenlenmiştir.²³⁴

²²⁹ A.Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", ...s.23

²³⁰ A.Makal, "Türkiye'de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi", s.24

²³¹ Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, Eylül 2013, s.63

²³² M. Şehmuz Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.170-175

²³³ Erhan Tural: "Türk Hukukunda Grev Hakkı ve Uluslararası Belgelerde Görünümü", *TAAD*, S.15, Ekim 2013, s.434

Adnan Mahiroğulları, "5018 sayılı Kanundan 275 sayılı Kanuna Grev Hakkı Tartışmaları Yasakçı Dönemden Serbestçi Döneme Geçişin Yol Haritası", *Hak- İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* c.4,S.10, 2015/3, s.155

²³⁴ Komünizmi Telin Mitingleri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2, s.275

İlk komünizm telin mitingi “İBTS (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası)” tarafından 21 Aralık 1947 tarihinde gerçekleştirilmiştir.²³⁵ 27 Aralık 1947’ de İzmit’ de Selüloz İşçileri Sendikası’nın gerçekleştirmiş olduğu komünizmi lanetleme mitingini gerçekleştirmiştir.²³⁶ Aynı gün İzmir ve Ankara’da komünizmi lanetleme mitingi düzenlenmiştir.²³⁷ Ankara’da öğrencilerin komünizm telin mitingi sonrası Rektör Şevket Aziz Kansu istifa etmiştir Solcular tarafından kurulduğu iddia edilen “Türkiye GençlerDerneği”nin merkezi dağıtılmıştır²³⁸. 30 Mart 1949 tarihinde Edirne’de 3000’e kadar yakın mensucat işçisinin katıldığı miting, Milli Mensucat Fabrikasının önünde başlamış ve şehirdeki Atatürk Anıtına çelenk koyma ve İstiklal Marşı okunması ile sona ermiştir.²³⁹ Adana Dokuma Fabrikaları’ ında çalışan işçiler, saat 14.00’de Sümerbank önünde toplanıp, aşırı solculuğu, sapık fikirleri ve komünizme lanetlemek için ellerinde Türk bayrakları ve Atatürk ile İnönü’ nün fotoğraflarıyla miting düzenlemişlerdir.²⁴⁰

CHP iktidarının sendikaları ve işçi sınıfını komünizmle suçlaması ve yaptırım uygulaması sonucu doğan bir tepki olan komünizmi lanetleme mitingleri işçi sınıfının sadece yasal haklarının tanzimini istemekten başka bir sorunu olmadığını toplumun birliğini sarsabilecek olan fikirlerin karşısında olduğunu göstermek amacıyla tertiplelediği gösterilerdir. Bu gösteriler DP iktidarında yaşanmıştır. Çünkü DP iktidarında da işçi sınıfı ve sendikalar aynı suçlamayla karşı karşıya kalmıştır.

Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk 1 Mayıs’ı 1923’te İstanbul, İzmir, Ankara ve Adapazarı’nda kutlanmıştır. “İstanbul Umum Amele Cemiyeti” tarafından gösteri ve yürüyüş düzenlenmiştir. 1 Mayısta Mustafa Kemal’e ve Enternasyonal’e telgraf çekilmiştir. Telgrafta mesai kanununun yürürlüğe girmesi talebi ön plana çıkmıştır. Ayrıca aralarında Türk Mürettibinin Cemiyeti ve Türk İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası’nda bulunduğu birçok derneğin katıldığı bir toplantı düzenlenmiştir. Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası’nın ve Aydınlık çevresinin dağıttığı bildiriler sonrası komünist soruşturması Hükümet tarafından başlatılmıştır.²⁴¹

²³⁵ Komünizmi Telin Mitingleri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2, s.276

²³⁶ *Cumhuriyet*, 28 Aralık 1947, S.8393

²³⁷ Komünizmi Telin Mitingleri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2, s.276

²³⁸ *Vatan*, 28 Aralık 1947, S.2365,

²³⁹ *Vatan*, 31 Mart 1949, S.2821

²⁴⁰ *Cumhuriyet*, 31 Mart 1949, S.8849

²⁴¹ İrvem Keskinoglu, “1 Mayıs’lar”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.180. M. Şehmuz Güzel, *Türkiye’de İşçi Hareketi 1908-1984*, ... s.185

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA İŞÇİ HAKLARI VE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SİYASİ ve İKTİSADİ GELİŞMELER

1.1. Demokrat Parti İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Siyasi Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından demokratik ülkelerin siyasi güç nüfusunun artması ile Türkiye'nin bu güç ve nüfuzdan yararlanabilmek için²⁴² yaptığı ilk hamle Cemiyetler Kanunu'nda yapılan değişiklik olmuştur. 1946 sonrası Türkiye'de çok seslilik sadece siyasette değil, sivil toplum örgütlerinde de görülmüştür. Bu durum işçi haklarının gelişimini de etkilemiştir. CHP'nin içinden çıkan Dörtlü Takrir'in yaratıcıları olan Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü ve Celal Bayar'ında aralarında bulunduğu Demokrat Parti (DP)²⁴³ 7 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar başkanlığında kurulmuştur.²⁴⁴ DP toplumun her kesiminden destek almış ve her sınıfa ümit ve özgüven aşılayarak CHP'ye rağmen 14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidar olmayı başarmıştır.²⁴⁵

Adnan Menderes'in "Türk Demokrasisinin bir zafer günü olarak"²⁴⁶ dile getirdiği 14 Mayıs'la başlayan DP iktidarında işçi sınıfını etkileyen siyasi alanda iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki Kore Savaşı, İkincisi ise 6-7 Eylül Olaylar ve beraberinde gelen sıkıyönetim olmuştur.

---

²⁴² Ercan Haytoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)", *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.3,1997,s.50. Fehmi Akın, "Türkiye'de Çok Partili Dizgiye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s.29-33

²⁴³ Yüksel Kaştan, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)", s.128, www.sbd.aku.edu.tr/VIII1/ykastan.pdf. Erişim Tarihi: 12.06.2017. Osman Akandere, "Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak 'Dörtlü Takrir'in ' Amacı ve Mahiyeti", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, 2003, s.9

²⁴⁴ Mustafa Albayrak, "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları Ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı", *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/1, s.298
Serhat Kabataş, "Demokrat Parti", *Türkiye'de Siyasal Partiler*" (Mehmet Kabasakal), İstanbul, 2013, s.7. Serkan Gaytancıoğlu, *Demokrat Parti İktidarı ve Vatan Cephesi*", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2011, s.22. *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946, S.7683

²⁴⁵ *Zonguldak*, 16 Mart 1950,S.1143. *Hürriyet*,15 Mayıs 1950, 2.baskı, S.737. *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1950, S.9255. *Zafer*, 17 Mayıs 1950, S.381

²⁴⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*,Dönem:9, c.1, Birleşim: 3, (29. 5.1950),s.25
<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09001003.pdf>, Erişim Tarihi: 25.10.2016

1.1.1. Kore Savaşı

Japonya'nın 35 yıllık Kore hâkimiyetinin 1945'te son bulması ile 38. Enlemin kuzeyini Sovyetlerin, güneyini Amerika'nın işgal etmesiyle başlayan sürecin 10 Mayıs 1948'de Amerikan güdümündeki Güney Kore'de seçimler düzenlenmiş ve Güney Kore Cumhuriyeti kurulmuştur. Sovyetlerin güdümündeki Kuzey Kore ise 5 Eylül 1948'de Kore Halk Cumhuriyetini kurmuştur. 25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye karşı saldırıya geçmesiyle savaş başlamıştır.²⁴⁷ Bu gelişme üzerine 27 Haziran 1950'de Birleşmiş Milletler; üyelerini Kore için yardıma çağırmıştır.²⁴⁸ Türkiye Birleşmiş Milletler Kumandanlığı kurulduktan sonra 25 Temmuz 1950'de bu kumandanlığın emrine 4.500 kişilik bir kuvvet vermeyi kararlaştırmıştır. Bu kuvvete mensup ilk birlikler 1950'de Pusan Limanında Kore'ye ayak basmıştır.²⁴⁹

Türkiye'nin Kore Savaşına askeri birlik göndermesinin nedenleri şunlardır;²⁵⁰

- Atatürk döneminden itibaren takip edilen “Yurtta Barış Dünyada Barış” ilkesine dayanan dış politikanın amacına uygun hareket etmek,
- Sovyet tehdidine karşı Batı'nın sempatisini yardım ve desteğini sağlamaya çalışmak,
- NATO'ya giriş için önemli bir hamle, kaçırılmaması gereken bir fırsat olarak değerlendirilmesi,
- ABD'nin askeri, ekonomik ve siyasi yardımından daha çok yararlanmayı sağlamak,
- Türk halkının nezdinde iktidarın güç ve güven tazelenmesi idi.

Türk Tugay'ının 721 ölü, 2147 yaralı 167 kayıp vermiş olduğu Türkiye için savaş NATO'ya girişi sağlamış, Amerika' dan alınan yardımlar sayesinde, 1950-1953 dönemi iktisadı hayata ferahlama ve canlılık getirmiştir. Bu durum işçi sınıfı gibi diğer sınıfları da olumlu yönde etkilemiştir.²⁵¹

²⁴⁷ Gökhan Durak, “Türk ve Dünya Basımında Kore Savaşı ve Türkiye”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.8, S.36, Şubat 2015, s.323-325

²⁴⁸ Ahmet Emin Yaman, “Kore Savaşı'nın Türk Kamuoyuna Yansıması”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.37-38, Mayıs-Kasım 2005, s.234

²⁴⁹ Mehmet Gönlübol, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, Duygu Sezer, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996, s.228

²⁵⁰ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s.416

²⁵¹ Sibel Turan, “Kore Savaşı”, *Türk Dış Politikası 1919-2008*, (Editör. Haydar Çakmak), Barış Platin Kitap LTD. ŞTİ. Ankara, 2008, s.516-517

1.1.2. 6-7 Eylül Olayları

1955 yılında Kıbrıs Sorunu Türkiye'nin gündemindeyken 6 Eylül 1955'te İstanbul Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'te evinin bombalandığı haberi üzerine²⁵² İzmir, Ankara ve İstanbul'da çıkan hadiselerden dolayı kısmi seferberlik ilan edilmiş,²⁵³ yaşanan olaylar sonrası Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti Kapatılmıştır.²⁵⁴ Hadiseler sonrası tutuklamalar,²⁵⁵ gazete kapatmalar²⁵⁶ yaşanmış, bu durum iktisadi hayata yansımıştır²⁵⁷ ve işçi-işveren ilişkisinin İzmir, İstanbul, Ankara vilayetlerinde duraksamasına neden olmuştur. İlan edilen sıkıyönetim işçi sınıfını sosyal ve iktisadi açıdan etkilemiştir.

6-7 Eylül Olaylarında işçi örgütlenmeleri aktif rol üstlenmiştir. 5018 Sayılı Sendikalar Kanunu'nda işçi örgütlenmelerine getirilen siyaset yasağı 6-7 Olaylarında yok sayılmıştır. Başta TÜRK-İŞ olmak üzere diğer örgütlenmelerde DP ile aynı çizgide yürümüş ve bu durumu bir "milli müdafaa" olarak görmüşler. Bu duruma 15.11.1954 tarihinde "Kıbrıs İşçi Birlikleri Federasyonu"nun kurulması sonrasında Türkiye'de çeşitli illerde Kıbrıs Türk'tür Cemiyetlerinin kurulmaya başlanması ve TÜRK-İŞ Genel Sekreterliğini sürdüren İsmail İnan'ın aynı zamanda KTC genel başkanlığı görevini yürütmesi neden olmuştur. Milli Kapitalizmi gerçekleştirmek için Türk işveren oluşturmak uygulanan Varlık Vergisi' nin tamamlayıcısı olan 6-7 Eylül Olayları' nda işçi sınıfı Kıbrıs yavru vatandır. Vatanına sahip çık anlayışıyla hareket etmiştir. DP işçi sınıfının desteği ile gelişen olaylar sonrası bu olayı iktisadi olarak değerlendirmenin yanında siyasi olarakta değerlendirmiş ve kendine muhalif olan her türlü siyasi ve sosyal örgütlenmeleri susturmak için kullanmıştır. 6-7 Eylül Olayları sonrasında İİSB, Ankara'da TÜRK-İŞ ve 27 Sendika Sıkıyönetim Komutanlığınca basılmış ve evraklarına el konulmuştur. 977 kişinin tutuklandığı 6-7 Eylül Olaylarında 607'sini işçiler oluşturmuştur. Örfi İdare Komutanlığı tarafından 34 Sendika kapatılmıştır.²⁵⁸

Mecliste 6-7 Eylül Olayları sonrası yapılmış olan maddi yardımlar görüşülürken CHP Meclis Grubu adına konuşan Malatya milletvekili Tevfik Ünsalan kanuna aykırı

²⁵² Elçin Toprak, "Bir 'Kurucu Öteki' Olarak; Türkiye'de Gayrimüslimler", İnsan Hakları Çalışma Metinleri, XVI Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi, Ankara 2010, s.38

²⁵³ Cumhuriyet, 8 Eylül 1955, S.11174

²⁵⁴ Zafer, 9 Eylül 1955, S. 2403. Gece Postası, 9 Eylül 1955, S.6651

²⁵⁵ Hürriyet, 7 Eylül 1955, 2. Baskı, S. 2653. Hürriyet, 9 Eylül 1955, S.2655

²⁵⁶ Yeni Adana,16 Eylül 1955, S.9181

²⁵⁷ Cumhuriyet, 9 Eylül 1955, S.11.175. Hürriyet, 8 Eylül 1955, S. 2654

²⁵⁸ Aziz Çelik, *Vesayetden Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, 2010 s.262-264

bir şekilde 6-7 Eylül Olayları bahane edilerek sadece İstanbul'da 66 işçi sendika, federasyon ve birliklerin kapatıldığını belirtmiştir. Örfi İdare'nin işçi örgütlenmelerine karşı yaptığı hukuk dışı müdahalenin kamuoyu ile paylaşılmadığını, solcu bir eylemle ilişkilendirilmeyen sendikaların dahi kapatıldığı ve bu durumu DP'nin işçi teşekküllerinin gelişmesini ve güçlenmesini engelleme çabası olarak izah etmiştir.²⁵⁹ Hükümet olaylarda zarara uğrayanlar için yardım kampanyası başlatmış, İstanbul Belediyesi'nden 500.000, Etibank'tan 200.000, Emlak Kredi Bankası'ndan 200.000, Kızılay'dan 100.000, Başbakanlıktan 50.000, Adnan Menderes'ten 5.000, TBMM Başkanı Refik Koraltan'dan 1.000 Lira yardım kampanyasına bağış sağlanmıştır.²⁶⁰

1.2. Demokrat Parti İktidarında İşçi Sınıfını Etkileyen Ekonomik Gelişmeler

1950-1960 yılları arasında iktidar olan DP'nin işçi sınıfını etkileyen siyasi alandaki gelişmeler ekonomik hayatı da etkilemiştir. 1950-1960 döneminde işçi sınıfını etkileyen ekonomik gelişmelere kaynaklık eden hükümet programında, denk bütçe, özel teşebbüse ve yabancı sermayeyi teşvike sağlamak, bunun için bürokratik engelleri ortadan kaldırmak, dış ticaret hacmini arttırmak gibi gayelere dikkat çekilmiş liberalist bir portre çizilmiştir.²⁶¹

DP'nin işçi sınıfını etkileyen ekonomik kalkınmada çare olarak Avrupa daha çok ABD merkezli yardımlara bağlı olarak gerçekleşeceğine olan inancı, dış siyasette de ABD merkezli bir politika yürütmesine neden olmuştur.²⁶²

ABD merkezli bir ekonomik programla hareket eden DP'nin düşünce yapısını Etem Menderes Meclis konuşmasında şu sözlerle dile getirmiştir.

“Türkiye'nin maruz bulunduğu tehlike ve müşterek emniyet sistemi içinde tekabül ettiği külfetleri göz önünde bulundurmak süratiyle, Birleşik Amerika'nın karşılıklı yardımlaşma programı dahilinde bu külfetleri paylaşmak maksadıyla bize yaptığı yardımlar Türk Milleti için şüphesiz ki bir şükran kaynağı teşkil etmektedir. Yardımların arttırılması hususundaki temennilerimiz bir yandan müşterek emniyet

²⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:10, c.10, Birleşim:47, (28. II. 1956), s.1161, www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10010047.pdf, Erişim Tarihi: 01.08.2017

²⁶⁰ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti; (1946-1960)*, ... s.434.

²⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:9, c.1, Birleşim: 3, (29.05.1950), s.26-27, www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09001003.pdf, Erişim Tarihi: 25.12.2016

²⁶² Yaşar Baytal, “ Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)”, *Ankara Üniversitesi Türkİnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.40, Kasım 2007, s.562-563

davasına daha iyi hizmet etmek endişe ve arzumuzdan, diğer taraftan da uhdemize terettüb eden vecibeleri ileride kendi öz kaynaklarımızla yerine getirebilecek bir iktisadi seviyeye erişmek kaygısından ileri gelmektedir. Hükümetimiz, bu görüş etrafında Birleşik Amerika ile müşterek bir anlayışın daha da vuzuhlu teessüs etmesi için her türlü gayreti sarf etmekten fariğ olmayacaktır.”²⁶³

Menderes hükümetinin Türkiye için ortaya koyduğu dış politika, dış yardımlara bağlı olarak gelişme kaydetmiştir. DP'nin yabancı kaynaklardan borç ve hibe olarak aldığı yardımlar 1950-1960 yılları arasında ekonomide çeşitli alanlarda (tarım, sanayi, hizmet vb.) yatırıma dönüşmüş, buda işçi sınıfı için geçici bir sürede olsa istihdam, ücrette artış, hayat standardını yükseltme gibi iyileşmeleri beraberinde getirmiştir. DP'nin yabancı kaynaklardan borç ve bağış yoluyla aldığı yardımlar aşağıdaki tablodadır.

Tablo 10. Dış Sermaye Kaynakları (Milyon ABD Doları)²⁶⁴

YILLAR	BORÇ	BAĞIŞ	TOPLAM	YARDIM KURULUŞLARI	GERÇEKLEŞEN YABANCI ÖZEL SERMAYE (1)*	GERÇEKLEŞME (%)	DIŞ BORÇ ANA PARA ÖDEMELER
1950	40	31.9	71.9	80.4	-	-	15
1951	-	49.8	49.8	-	3400	70.8	18
1952	11.2	58.4	69.6	35.2	2993	11.1	22
1953	-	58.6	58.6	20	1148	6.3	20
1954	-	78.7	78.7	3.8	2598	2.4	73
1955	25.5	83.8	109.3	-	8002	16.3	106
1956	25	104.3	129.3	-	21605	32.3	89
1957	25.1	62.3	87.4	13.5	10531	24.6	83
1958	23.2	90.4	113.6	125.5	15068	26.1	69
1959	97.2	107	204.2	-	19825	28.5	60
1960	26.5	99	125.5	37	18711	38.2	65
TOPLAM	273.7	824.2	1097.9	315.4	103881	25.56	620

*BİN TL

²⁶³ M. Gönlübol, A. Haluk Ülman, A. Suat Bilge, D. Sezer, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*,...s.319

²⁶⁴ Fahriye Öztürk, *“Ekonomik İlişkiler”, Türk Dış Politikası 1919-2008*, (Editör: Haydar ÇAKMAK), Barış Platin Kitap Ltd. Şti. Ankara, 2008, s.544

Tabloda da görüldüğü gibi 10 yıllık sürede ABD'den gelen bağış ve yardım kuruluşlarından hibeler toplam 588,1 Milyon ABD dolarıdır. 1950-1955 döneminde hazineye ABD'den ve yardım kuruluşlarından gelen bağışlar 442 Milyon ABD doları tutarında para girmiştir. Bu da ekonomiyi kısmen de olsa bir rahatlamaya götürmüştür. Ancak 1954'ten sonra ithal edilen ürünlerin bedelleri ödenememiş ve dış borca dönüşmüştür. Ödenemeyen borçların (ariyere borçlar) faizleri katlanarak 1960'a kadar ulaşmıştır. 1960 yılı sonunda ariyere borçların değeri 376,5 milyon ABD doları olup, 1950-1960 yılları arasında ariyere borçları 2,940 Milyon anapara, 449 milyon faiz ile 3,389 milyon ABD dolarıdır.²⁶⁵

Tablodan da anlaşılacağı üzere dış sermaye kaynaklarının önemli bir bölümünü ABD oluşturmaktadır. ABD'den gelen kaynakların borç ve bağış şeklinde gerçekleşmesinin yanında maddi tutarın en fazla bağış şeklinde olduğu görülmektedir. Bu durum İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın kalkınması ve toprak bütünlüğünün sağlanması için stratejik konuma sahip ülkelerin iktisadi ve siyasi alanda güçlenmesi için ABD'nin izlemiş olduğu politikanın ürünüdür. ABD'den sağlanan kaynakların bir kısmı ayrı bir özelliğe sahip olup PL480 kapsamında gelmiştir. PL480'e göre, ABD tarım ürünleri fazlasının Türkiye'ye gelen tutar, Merkez Bankasında TL olarak açılan ayrı bir hesapta tutulmakta ve ikili anlaşmalara göre kullanılmaktaydı. PL 480 kapsamında gelen kredinin Türkiye tarafından kullanılan kısmı ortaklarına kredi verilmesi biçiminde olmaktadır. PL 480 kapsamında 1955-1960 yılları arasında Türkiye'ye gelen dış kaynak, toplam 232,2 Milyon ABD dolarıdır.²⁶⁶

DP'nin ABD'den bağış veya borç şeklinde aldığı ekonomik yardım 1 milyar 583 milyonken, iktidarın sonrasında Türkiye 12 milyar Liralık dış borç yükü ile karşı karşıya kalmıştır.²⁶⁷ DP'nin dış destekli ekonomik hamleleri ilk başta kazanım olarak değerlendirilmiş sonrasında ise gelen gelirin yanlış ve plansız dağılımı ülkede iktisadi alanda gelir gider dengesini istikrarsızlaştırmış ve ekonomik gelişmede büyük kayıplara neden olmuştur.

DP iktidarı ekonomide refahı sağlamayı amaçlamak için yabancı sermayeyi teşvik edici hamleler gerçekleştirmiştir. Bu alanda dikkat çeken 2 önemli konudan birincisi 18 Ocak 1954'te kabul edilen 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik

²⁶⁵ F. Öztürk, "Ekonomik İlişkiler", *Türk Dış Politikası 1919-2008*, ...s.544

²⁶⁶ F. Öztürk, "Ekonomik İlişkiler", *Türk Dış Politikası 1919-2008*, ... s.543

²⁶⁷ Abdullah Takım, "Demokratik Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.67, No.2, 2012, s.178

Kanunu,²⁶⁸ ikincisi ise 7.03.1954 tarihinde kabul edilen 6326 sayılı Petrol Kanunu'dur.²⁶⁹ Bu iki kanunla ilgili Menderes görüşlerini şu şekilde izah etmiştir:

*"...Memleketin sanayileşmesinde, zengin tabii kaynaklarımızın ve petrolerimizin bir an önce işletmeye açılmasında ve milletimizin hizmetine arzında yabancı sermaye ve teknik bilginin teşriki mesaisine ve propagandalara rağmen, milletimizin tam tasvibine mazhar olmuş bulunmaktadır. Geçen devre zarfında Yüksek Meclis'in kabul buyurduğu kanunlar arasında Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu iktisadi kalkınmamızda ve Milli inkişafımızda hususi bir ehemmiyet ve mevki işgal edecektir. Henüz birkaç ay önce meriyete vaz' edilmiş olan bu kanunların tatbikatından beklediğimiz feyizli neticeleri asıl önümüzdeki yıllardan itibaren elde etmeye başlayacağız. Memleketimize gelerek yerli sermaye ve teşebbüsün yanı başında ve onunla işbirliği halinde çalışmak isteyen yabancı sermaye teşebbüs erbabı ve teknisyenlere her türlü kolaylık ve imkânlar sağlanmış bulunmaktadır. Bu vadideki faaliyetlerimize ve yabancı sermayenin memleketimize akmasını temin hususundaki gayretlerimize hızla devam eyliyeceğiz."*²⁷⁰

Yabancı sermayeye ilişkin olarak kabul edilen ilk yasal düzenleme olan²⁷¹ 6224 sayılı kanunla Türk girişimcisinin rol alabildiği her türlü alanda yabancı girişimcilere çalışma fırsatı sağlanmış, Türkiye'de gerçek anlamda yabancı sermayenin teşviki amaçlanmıştır.²⁷² Türkiye'ye gelen yabancı sermaye miktarı aşağıdaki tabloda görüntülenmektedir.

²⁶⁸ Resmi Gazete, 23 Ocak 1954, S.8615

²⁶⁹ Resmi Gazete, 16.03.1954, S.8659

²⁷⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:10, c.1, Birleşim: 3, (24.05.1954), s.28, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10001003.pdf>, Erişim Tarihi: 08.08.2016

²⁷¹ Gülsüm Gürlü Hazman, "Türkiye'de Mali Nitelikteki Teşviklerin Doğrudan Yabancı Sermaye Üzerindeki Etkisi Toda-Yamanota Nedensellik Analizi Çerçevesinde Değerlendirme", *Maliye Dergisi*, S.158, Ocak-Haziran 2010, s.263

²⁷² E. Yasemin Bozdağlıoğlu, Umut Evlimoğlu, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımalar", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11, Nisan 2014,s.40

Tablo 11. Türkiye'ye Gelen Yabancı Sermaye (1951-1960) ²⁷³

Yıllar	Gelen Sermaye (Bin TL)	Kümülatif (Bin TL)
1951	3,410	3,410
1952	2,993	6,404
1953	1,148	7,552
1954	2,598	10,150
1955	8,002	18,152
1956	21,655	39,807
1957	10,531	50,338
1958	15,068	65,406
1959	19,825	85,233
1960	18,711	103,944

Tabloda da görüldüğü gibi 1954 Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu sonrası gözle görülür bir artış yaşanmıştır.²⁷⁴ Ancak DP'nin Türkiye için öngördüğü yabancı sermayeyi çekmeyi başaramamıştır.²⁷⁵

DP döneminde petrol ihtiyacının artması ve arama çalışmalarının yetersiz donanım ve yetiştirilmiş eleman eksikliğinden aktifleşememesi 7 Mart 1954 tarihinde 6326 sayılı Petrol Kanunu ile birlikte 6327 sayılı Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kuruluş kanunu kabul edilmiştir. Böylece MTA'nın görevi olan petrol arama faaliyetleri son bulmuş, TPAO bu görevi üstlenmiştir. Bu kanunla petrol arama çalışmaları yerli ve yabancı özel sektöre açılmıştır. Kanununun 1. Maddesi çıkarılan petrolün denetimi ve tasarrufunu devlete vermiştir. 2. Maddesinde ise ulusal menfaatlere uygun olarak sürekli ve etkili bir biçimde petrol kaynaklarının aranması ve geliştirilmesi için bu kanunun çıkarıldığı belirtilmiştir. Kanun dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak, işlevselliğinin artırılması göz önünde bulundurularak 21 Mayıs 1955'te 6558 Sayılı Kanun, 6 Haziran

²⁷³ E. Yasemin Bozdağlıoğlu, Umut Evlimoğlu, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımalar", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11 Nisan, 2014, s.40

²⁷⁴ E. Yasemin Bozdağlıoğlu, U. Evlimoğlu, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımalar", ... s.40

²⁷⁵ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti; (1946-1960)*, ... s.323

1957 tarihli 6987 Sayılı Kanun çerçevesinde değişikliğe uğramıştır.²⁷⁶ Petrol kanununun yürürlüğe girmesiyle Amoseas, Bolsa Chica, Gillilad, Gulf, Esso, Mobil, Shell, Shell-Deil, Tadewater, Tennessee gibi yabancı petrol şirketleri Türkiye’de petrol arama çalışmalarına başlamıştır. 1954 yılında yürürlüğe giren Petrol Kanunu sonrası 1965’e kadar Türkiye’ye 1 Milyar 850 Milyon Türk Lirası yabancı sermaye sağlanmıştır.²⁷⁷

İşçi sınıfının ekmek kapısı olarak gördüğü, muhalefetin ılımlı yaklaştığı, yabancı sermayeyi teşvik kanunları DP’nin özel sektörü geliştireceği, istihdam sağlayacağı, milli gelirin artacağı umuduyla çıkarılmış ancak beklenen yatırımlar bu dönemde gerçekleştirilememiş ve başarı sağlanamamıştır.

DP döneminde ABD merkezli bir iktisat politikası uygulanmışsa da bu durumun ortaya çıkışında CHP iktidarında ülkenin II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’nın kalkınması ve toprak bütünlüğünün korunması için ABD tarafından Türkiye’ye yapılan Truman ve Marshall yardımları²⁷⁸ etkin rol oynamıştır. ABD ve Batı’dan gelen yardım ve borçların yanı sıra ekonomide kalkınmayı sağlayabilmek için yabancı uzmanların hazırladığı raporlarda işçi sınıfını etkileyen gelişmelere kaynaklık etmiştir. DP iktidarında hazırlanan raporlar şunlardır:

Barker Raporu: 1951 yılında Türkiye ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası’nın (Dünya Bankası) finanse ettiği ve 13 kişilik bir heyet tarafından hazırlanmış olan heyet başkanı James M. Barker’a ithafen “Barker Raporu” olarak adlandırılan çalışmada hükümete ülkedeki geçim kaynaklarının verimli hale daha iyi nasıl gelebileceği yönünde öneriler sunulmuştur. Madencilik sektöründe ayrı bir önem veren raporda yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesi için gerekli araç ve teçhizatın temini ve bunun için sanayinin geliştirilmesi, özel sektörün bu alanda aktif rol oynaması gerektiğinin altı çizilmiş ve çıkarılan maden cevherlerinin işleme tabii tutulmadan ihraç edilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur.²⁷⁹

Martin-Cush Raporu: James W. Martin ile Frank A. Cush tarafından 1951’de hazırlanan rapor Maliye Bakanlığı’nın kuruluş ve yapılanmasına yönelik çalışmaları

²⁷⁶ Mesut Atalay, “Türkiye’de Petrol Aramacılığının Önemi”, *Avrasya Dosyası, Enerji: Özel*, c.9, S.1, Bahar 2003, s.171-172

²⁷⁷ Yavuz Haykır, Özkan Demir, “6326 Sayılı Petrol Kanunu ve Demokrat Parti Dönemi Petrol Politikası”, *SUTAD*, S.41, Bahar 2017, s.261

²⁷⁸ Barış Ertem, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.12, S.21, Haziran, 2009, s.390-391. Elif Kılıçbeyli, “Marshall Planı”, *Türk Dış Politikası 1919-2008*, (Editör: Haydar Çakmak), Barış Platin Ltd. Şti., 2008, s.500-502

²⁷⁹ N. Tamzok, “Türkiye Madencilik Sektöründe Yapısal Dönüşüm ve Sonuçları”, *Türkiye 19. Uluslararası Madencilik Kongresi ve Fuarı, IMCET 2005*, İzmir, Türkiye, 09-12 Haziran 2015, s.7

ortaya koymuştur. Raporda devlet memurlarına eşit davranılması, kamuda çalışan tüm kesimlerin derecelendirme yasasına tabii tutulması, merkezi sınavla işe alımların yapılması yönünde öneriler sunulmuştur.²⁸⁰

Leimgruber Raporu: İsviçreli Profesör Leimgruber tarafından 25.12.1952 tarihinde hükümete sunulan raporda ücret sistemi, çalışma koşulları, kadrolaşma, çalışan kesimin sınıflandırılması gibi konular üzerinde durulmuştur.²⁸¹

Maurice Chailloux-Dantel Raporu: Türkiye Ortadoğu Amme İradesi Enstitüsünde Birleşmiş Milletler Baş Müşaviri olarak çalışan Fransız idare ve personel uzmanı Maurice Chailloux-Dantel tarafından 1959'da hükümete sunulan raporda ücret sistemi, liyakat, tazminat, mesleki eğitim konuları üzerinde durulmuştur.²⁸²

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlarda verilen tavsiyeler dönemin mevcut Türkiye'sinde genel olarak hayata geçirilememiştir.²⁸³ Ülkenin sadece iktisadi yapılanması üzerinde durulması, çalışma ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi (ücret, hukuki statü, liyakat, tazminat) gerektiği şeklinde vermiş oldukları tavsiyeler neticesinde işçi sınıfına haklarını geliştirme konusunda örnek olmuşlardır.

1950-1960 yılları arasında DP'nin izlediği liberalist ekonominin makro ekonomik göstergelere yansımaları aşağıdaki tablodadır.

²⁸⁰ Hüseyin Sevinç, "Değişim ve Kurumsal Yapılandırma Süreci: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (Mehtap)", *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, c.7, S.35, s.733

²⁸¹ Gökhan Kalağan, "Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Bürokrasisinde Yeniden Yapılan ve Yönetimsel Reform Çalışmaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, c.2, S.1, 2010, s.70

²⁸² Bülent Kara, "Türkiye'de Personel Reformu Çalışmalarının Alt Yapısı: 1950-1960 Yılları Arasında Yabancı Uzmanların Kamu Yönetimine İlişkin Hazırladıkları Raporlar", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, c.30, No.2, Aralık 2006, s.158

²⁸³ M. Uçar, Abdullah Karakaya, "Yönetimsel Reformlar Perspektifinden Türkiye'de Yönetimin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.4, S.2, 2014, s.157

Tablo 12. 1950-1960 Arası Makro Ekonomik Göstergeler ²⁸⁴

Yıllar	İthalat	İhracat	Dış Ticaret Dengesi	Enf. Oranı (%)	Kişi Başı Gsmh (TL)	Gsmh Cari Fiyatlarla	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1950	285.7	263.4	-22.3	-	420.0	9.694	4.044	1.419	4.232
1951	402.1	314.1	-88.0	3.0	493.5	11.644	5.216	1.574	4.855
1952	559.9	362.9	-193.0	6.8	546.6	13.389	5.967	1.785	5.637
1953	532.5	396.1	-136.4	6.3	623.4	15.607	7.023	2.115	6.470
1954	487.4	334.9	-143.5	12.0	615.4	19.915	6.119	2.475	7.320
1955	497.6	313.3	-184.3	9.9	712.8	19.117	7.455	3.055	8.608
1956	407.3	305.0	-102.3	13.2	818.1	22.047	8.654	3.671	9.722
1957	397.1	345.2	-51.9	19.6	1059.9	29.310	12.287	4.642	12.381
1958	315.1	247.2	-67.9	11.8	1229.0	35.000	14.583	5.883	14.534
1959	470.0	353.8	-116.2	18.8	1481.6	43.670	16.288	7.897	19.485
1960	468.2	320.7	-147.5	2.9	1549.3	46.664	17.668	8.046	20.951

Tablodan da anlaşılacağı üzere ihracat rakamları 300 Milyon Dolar civarında seyrederken ithalat 500 Milyon doları geçmiştir. İthalat ve ihracat arasındaki fark nedeniyle dış ticaret dengesi sürekli açık vermiş bu açık 1952’de zirveye ulaşmıştır. Buna karşılık aynı dönemde GSMH ve Kişi başı GSMH sürekli bir artış eğilimi göstermiştir. 1950-1960 döneminde hizmet sektörü tarım sektörünün önüne 1955’ten sonra 4 puanlık bir farkla geçmiştir.²⁸⁵

1950-1960 yılları arasında iktisadi faaliyet kollarına göre ülkenin büyüme hızını aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

²⁸⁴ Osman Cenk Kanca, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2012, c.9, S.19, s.58

²⁸⁵ O. Cenk Kanca, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”,...s.58

Tablo 13. 1950-1960 Döneminde İktisadi Faaliyet Kollarına Göre GSMH (Sabit Fiyatlarla- Milyon TL)²⁸⁶

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler	GSMH	Büyüme	Enflasyon	Para Arzı Artış Hızı
1950	15761	5.054	17691	38506	9.4	-4.3	7.3
1951	18876	5.187	19384	43446	12.8	-1.1	16.8
1952	20666	5.753	22202	48621	11.9	5.1	9.6
1953	22461	6.857	24773	54091	11.2	4.8	16.5
1954	19335	7486	25659	52480	-3.0	9.0	3.1
1955	21235	8333	27074	56642	7.9	11.9	31.5
1956	22296	9128	27004	58428	3.2	11.5	29.2
1957	23737	10110	29149	62995	7.8	12.5	26.6
1958	25909	10671	29264	65844	4.5	15.7	3.6
1959	25985	11058	31479	68521	4.1	22.6	11.5
1960	26591	11100	33178	70869	3.40	7.4	358.6

Tablodaki veriler ışığında 1950 yılında GSMH'nin sektörel analizinde, tarım sektörünün GSMH içindeki payı yaklaşık olarak %40, sanayi sektörünün %13, hizmet sektörünün ise %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum 1950-1955 yıllarında Türkiye' de ekonomik büyümede tarım sektörünün önemini ortaya koymuştur. Bu sektörün toplam istihdam içerisindeki payı %80'dir. Sanayi sektörünün GSMH içerisindeki payı yaklaşık %13 iken istihdam içindeki payı %10'dur. Hizmet sektörünün GSMH içindeki payı %46 iken, istihdam içerisindeki payı %15'tir. Buna göre Gayri Safi Milli Hâsıla'da hizmet sektöründe çalışanların aldıkları pay daha yüksek iken tarım ve sanayi sektörlerinde bulunanların aldıkları pay daha düşüktür.²⁸⁷

1955-1960 döneminde ekonomik büyümede tarım sektörünün ikinci plana atılması, sanayi sektörüne yönelmesi ile GSMH içindeki payı 1955'ten itibaren sürekli azalmış 1960'ta %37,5'e düşmüşken, sanayi sektörünün payı % 15,7' e yükselmiştir. Hizmetler sektöründe ise %46,8 civarında kalmıştır. 1955'ten sonra ülkede görülen

²⁸⁶ Abdullah Takım, " Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.67, No:2, 2012,s.177

²⁸⁷ A. Takım, " Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları",... s.178

iktisadi alandaki istikrarsızlık DP'yi liberal bir yapıdan planlı ekonomik bir yapılandırmaya götürmüştür.²⁸⁸

1950-1955 döneminde ithalat ve ihracat arasında dengeli bir seyir izlediğini görmekteyiz. İhracatta genel olarak Kore Savaşı'nın etkisi, iklim şartlarının uygunluğu, tarımda makineleşme ve tarıma elverişli alanların artması, kredi ihtiyacının karşılanması... vb. sebeplerle tarım ilk sırada yer almıştır. İthalattaki artışa bağlı olarak dış ticaret dengesi sürekli açık vermiştir. Dış ticaret açığını kapatabilmek için Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, 1954 yılında çıkarılan 14 sayılı Karar, döviz ithalini serbest bırakarak, sabit kur politikası uygulanmış ancak başarı sağlanamamıştır. Enflasyon, ülkede yaşanan siyasi ve iktisadi gelişmelere bağlı olarak artış göstermiş, GSMH ile Kişi başı GSMH istikrarlı bir yükselişe rağmen enflasyon karşısında refah seviyesinde iyileşme görülmemiştir. Sanayi alanında makro ekonomik göstergede gözle görülür bir artış görülmektedir.²⁸⁹

Sanayileşme alanında 1950'de kurulan Sınai Kalkınma Bankası'ndan sanayiciye verilen teşvik kredileriyle hususi teşebbüste artış görülmüştür. Sanayileşmede maden ve dokuma sanayi başı çekmiştir. Kamu iktisadi teşebbüslerinin (KİT) Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı, Et ve Balık Kurumu, Posta Telefon ve Telgraf İşletmesi, Türkiye Çimento Sanayi Anonim Şirketi, Azot Sanayi Türk Anonim Şirketi, Devlet Malzeme Ofisi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Türkiye Selüloz Kâğıt Fabrikaları İşletmesi, Yem Sanayi Anonim Şirketi, Türkiye Demir Çelik Fabrikaları, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları Anonim Şirketinin açılması sanayinin gelişmesine katkı sağlayan önemli bir faktör olmuştur. Bu gelişmeler, işçi sınıfı için istihdam yaratan hamleler arasındadır.²⁹⁰ Bu gelişmeler işçi sınıfı için yaşam ve çalışma koşullarında iyileşme, gelir dağılımında kısmen de olsa rahatlama anlamına gelmiştir.

1950-1955 Türkiye'de iklim şartlarına bağlı olarak gelişen tarımda makineleşme ve tarıma elverişli alanların artması verimliliği arttırmış, tarım ihracatta önemli bir yer işgal etmiştir. Ancak 1956'dan sonra dış talebin azalması, iç talebe yönelik pazarda ise beklenen kârın sağlanamaması ülkedeki istikrarı bozmuştur. GSMH 'da tarım sektöründe bir düşüş yaşanmıştır. Sanayi sektörü ise hammaddesi tarım ve madencilğe

²⁸⁸ A. Takım, “ Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları”,... s.178

²⁸⁹ Suat Oktar, Arzu Varlı, “Türkiye’ de1950-54 Döneminde Demokrat Parti'nin Tarım Politikası”, Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi, C.XXVIII, S.1, 2010, s.12-18

²⁹⁰ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti; (1946-1960)*, ...s.305-316.

dayalı bir gelişme seyretmiştir. Hizmet sektöründeki gelişme 1956-1960 yılları arasında da devam etmiştir. 1956-1960 döneminde ülkedeki dış kaynakların kesintisi, ihracatta yaşanan düşüş, enflasyonun yükselmesi ve bazı maddelerin iç talepte karşılanamaması iktisadi istikrarın bozulmasına neden olmuştur.²⁹¹

Forum 1956-1960 dönemi DP Türkiye' sini şu şekilde değerlendirmiştir:

*“Altı yıl evvel memleketimizde esmeye başlayan ümit ve heyecan havasının kısa bir zamanda dağılıp kaybolduğuna şahit oluşumuz muhakkak ki çağdaş siyasi ve ictimai tarihimizin en büyük hayal kırıklıklarından biri olarak hatırlanacaktır. ...Türk milletinin daha yüksek bir hayat seviyesi ve iktisadi gelişmeye doğru attığını zannettiği adımlar, sarsılacak derecede kısa bir zamanda ters neticeler verdi... İktisadi kalkınma diye girişilen işler ise her gün memleketi biraz daha iktisadi gerilemeye doğru sevk ediyordu. Tarihimizin iç ve dış alemde bizler için hazırladığı emsalsiz fırsatları beceriksizce israf ve heder ediyordu. Dışarıda, Cumhuriyet rejimimin kurulmasıyla ve en son 1950 tecrubesiyle, artık bize büyük işler yapmaya kadir, kabiliyetli ve müstesna bir millet sıfatıyla bakmaya hazırlananlar, bir zamanlar unutulmuş görünen “hasta adam” sözünün tekrar kullanmaya başladılar... Büyük işler, büyük hamleler yapabilmenin yegâne şartı olan idealizmden eser kalmadı”*²⁹²

İktisadi alanda yaşanan gerilemeyi durdurmak ve Forum Dergisine de yansıyan halkın karamsarlığına son vermek için hükümet bu dönemde Milli Korunma Kanunu ve 1958 İstikrar Programı'nı yürürlüğe koymuştur. 1955-1960 dönemini etkileyen ilk düzenleme olan Milli Korunma Kanunu halkın ihtiyaçlarının CHP iktidarındaki gibi karaborsaya düşmemesi için DP tarafından 6 Haziran 1956'da tedbir amaçlı çıkarılmıştır.²⁹³Feroz Ahmad kanunu şu şekilde değerlendirmiştir:

“1940'ta savaş sırasında alınan önleme benzeyen bu yasa, hükümetin mal ve hizmetlerin dağılımı ve fiyatların belirlenmesi dâhil olmak üzere ekonomiyi düzenlemesine izin veriyordu. Yeni yasaya rağmen Demokratlar ekonomide istikrar ve güveni sağlamayı başaramadılar. Kendi saf ekonomi felsefelerinin kurbanı olmuşlardı. Bu felsefe onların ekonomik büyüme ya da ilerlemenin kalkınmayla aynı şey olduğuna inanmalarına yol açtı. Ucuz tarım kredisi siyasetçileri, tarımsal ürünlere uygulanan dev teşvikler ve çiftçilerin fiilen vergiden muaf tutulmaları, zengin bir çiftçiler sınıfı yarattı

²⁹¹ Nevin Coşar, “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası” , *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-1, s.50-56

²⁹² Uzağı Düşünme Zamanı, Başyazı, *Forum Dergisi*, c.5,S.51, 1 Mayıs 1956, s.1-2

²⁹³ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti; (1946-1960)*, ... s. 356

ve kırsal kesime dinamizm getirdi. Bu kırsal refah tüketimi hızlandırdı ve ekonominin karşılayamayacağı bir talep yarattı ve kırsal kesime dinamizm getirdi. Gıda maddesi fiyatlarında keskin bir yükselme oldu ve bütün ekonomiyi sarsan bir enflasyon trendi oluştu.”²⁹⁴

Milli Korunma Kanunu'nun çıkarılma nedenini Zonguldak Milletvekili Nusret Kirişçioğlu şu şekilde açıklamıştır;

“...Muhterem arkadaşlarım, münhasıran iktisadi ve mali zaruretlere sebebiyle tahaddüs edecek darlık veya pahalılığa bu millet, yakında kavuşacağı parlak istikbalin yüzü suyu hürmetine katlanmaya çoktan razıdır, fakat esefle arz ediyorum ki, piyasadaki istikrarsızlık öylesine bir cereyan takim etmektedir ki mevcut hali münhasıran iktisadi ve mali sebeplere bağlayabilmek hakikaten imkânsızdır, bunların yanbaşımda hukuki ve hatta ahlaki âmiller mevcuttur. Piyasa bir nazar atfedersek görürüz ki: Bir siyasi propaganda veya bir gazete haberi bir malın ortadan kalkmasını intac edebilmektedir. Bugün mevcut olan ertesi günü piyasadan çekilmekte bir gün sonra hiçbir yeni imal veya ithal olmadığı halde tekrar ortaya çıkabilmektedir. Aynı malın muntıkadan muntıkaya hatta mağazadan mağazaya (Nakliye ve sair masraflarla asla alakası olmayan bir nispette) değişebilmektedir. Darlık halinde; piyasadan ilk defa lüks eşyasının çekilmesi iyi bir hukuki ve içtimai nizamın mevcudiyetinin tabii bir neticesi olmasına rağmen piyasada bunun tamamen aksi müşahade edilebilmektedir. Bulunmayan lüks eşya değildir. Bir gün muayyen bir fiyata satın aldığınız bir malın üzerinde ertesi gün daha yüksek fiyatlı bir etiketin konduğunu görmek ahvali âdiyeden olmuştur. Böylesine bir hali iktisadi veya mali sebeplere bağlayacağım diye zorlamak hakikatleri görmemek veya inkâr etmek demektir.”²⁹⁵

6-7 Eylül Olayları, 1956 da baş gösteren ekonomik sıkıntılar, halkta huzursuzluğa yol açmış, iç piyasa çıkmazından kurtulmak için çıkarılan Milli Korunma Kanunu için 393 vekil oy kullanmış bu vekillerden 321'i kabul ve 67'si red oyuyla yasa yürürlüğe girmiştir. Ancak uygulamada çıkan sorunlar nedeniyle 25 Haziran 1956'da “Milli Korunma Teşkilatı Yasası” kabul edilmiştir.²⁹⁶

MKK ile işçi sınıfının zor olan hayatı enflasyon karşısında eriyen ücreti ve çalışma koşulları pek değişmemiştir. MKK'nın yürürlükte olduğu süre içerisinde işçi

²⁹⁴ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Kaynak Yayınları, 11. Basım, s.142

²⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:10, c.12, Birleşim: 73, (6.06.1956), s.87, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10012073.pdf>, Erişim Tarihi: 12.06.2016

²⁹⁶ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti; (1946-1960)*, ... s.357

sınıfının mevcut durumunu “İstanbul Sanayici ve Tüccarlar Zor Durumda” adlı haberde görebiliriz. “Fabrika işçileri işten çıkarılıyor ve ücret alamıyor. Piyasadaki mali kriz genişlemektedir. Fabrikatörler depolarında yığılan malı satamamakta, tüccar ise mübayaa ve satış yapamamaktadır. Protesto edilenler son zamanlarda büyük miktarda artmıştır. Milli Korunma Kanunu ile bankaların senet kırmaları tahdit edildiğinden senetler tüccar elinde kalmakta ve paraya tahvil edilememektedir. Fabrikaların vaziyeti de tüccarlarınkinden daha iyi değildir. Bütün satışlarını senetle yapabildiklerinden atölye ve fabrikalar her gün faaliyetlerini biraz daha kısmakta ve işçiler arasında tensikat yapmaktadırlar. Bir kısmı daha şimdiden işçilerine para veremeyecek duruma düşmüşleridir. Maltepe Yünlü Mensucat Fabrikasında 250 işçi ücretlerini alamamışlardır. Diğer bir mensucat fabrikası ise 150 işçisini işten çıkarmıştır. İşlerini kaybeden işçiler güç durumda kalmaktadır. Bunlardan bir grup bugün valiyi ziyaret ederek müşkülüne çare bulunmasını istemektedir.²⁹⁷ Albayrak Milli Korunma Kanunu’nun iç piyasada kısmen de olsa bir ferahlama getirdiğini ve DP’nin ekonomik buhrandan çıkabilmesinin tek yolunun dış yardım olduğunu inancını pekiştirdiğini belirtmiştir. Dış yardım Uluslararası Para Fonu (IMF) ile sağlanmıştır.²⁹⁸

4 Ağustos 1958 tarihinde hükümet çaresizlik sonucu, IMF güdümünde bir istikrar programı uygulamayı kabul etmiştir. Böylece Türkiye’nin 422 milyon ABD doları tutarında borcu ertelemiş ve %3 faizle yeni bir ödeme planına bağlamıştır. İstikrar önlemleriyle birlikte toplam 359 milyon ABD doları tutarında yeni dış kredi sağlanmıştır. Bu kredinin 25 milyon ABD doları IMF’den 75 milyon ABD doları OECD’den ve kalan 259 milyon ABD doları da ABD’den sağlanmıştır. Alınan istikrar önlemleri başlıca şu noktaları içermektedir:

- TL’nin devalüasyonu
- Dış alımın yeniden serbestleştirilmesi, dış satımın arttırılması
- Para sunumunun ve bütçe harcamalarının kısıtlanması
- KİT’ler tarafından üretilen malların fiyatlarının arttırılması²⁹⁹

4 Ağustos 1958’de alınan istikrar önlemleri ile TL%68,9 oranında devalüe edilmiş ve bir dolar, 2.80 TL’den 1 dolar=9 TL’ye yükselmiştir. MKK uygulamaları fiilen durdurulmuştur. Bu uygulamalara rağmen 1956-1961 arasında kamu açıkları

²⁹⁷Yeni Adana, 4 Haziran 1959, S.1030

²⁹⁸ Mustafa Albayrak, “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)”, www.atam.gov.tr/dergi/say:67-68-69/demokrat-parti-doneminde-milli-korunma-kanunu-uygulamaları-1955-1960, Erişim Tarihi: 3.07.2017

²⁹⁹ F. Öztürk, “Ekonomik İlişkiler”, *Türk Dış Politikası 1919-2008*, ... s.543

GSMH'nin ortalama %3'ü kadarken fiyat artışları sürmüştür ve stagflasyon yaşanmıştır. Ekonomide ciddi bir daralmaya gidilmiştir.³⁰⁰

1958 yılında "İktisadi istikrar Tedbirleri" altında yapılan kur ayarlamasına gitmiş ve Türk Lirası %220 değer kaybetmiştir. Bu durum ülke ekonomisinin dış piyasada itibarını sarsmış, iç piyasada ise istenilen başarıya ulaşamamış, iktisadi denge sağlanamamıştır. Alım gücü-satım gücü arasındaki uçurum daha da açılmıştır.³⁰¹

İktidarın ilk 5 yılında CHP döneminde yapılan atılım hamlelerinin kazanımlarıyla, Kore Savaşı'nın etkisiyle ekonomide her alanda büyüme gerçekleşirken, bu durum toplumun hayat standardına da yansımış, halk refah ve huzur içerisinde yaşamıştır. 1955'ten sonra ise iç ve dış faktörlü nedenlerle ülkede iktisadi alanda gerileme, enflasyonda artış, arz-talep dengesinin sağlanamaması, kredi ve borçlanma sorununun doğması ülkede huzur ve güven ortamını bozmuş. Bu durum nedeniyle Hükümet Milli Korunma Kanunu, İstikrar Programı... gibi tedbirler almıştır. Böyle bir ekonomik düzende yaşamaya çalışan Türkiye'de nüfusun genel özelliği aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 14. Toplam Nüfus ve Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı³⁰²

Yıllar	Toplam nüfus bin	0-14 yaş %	15-64 yaş %	65+ yaş %
1950	20.947	38.3	58.3	3.3
1955	24.065	39.2	57.2	3.4
1960	27.755	41.2	55.1	3.5

Tablo 13'te de görüldüğü gibi toplam nüfus içerisinde tüketim nüfusu olarak belirtebileceğimiz 0-14 yaş grubu ve bağımlı yaş grubu olarak nitelendirebileceğimiz +65 yaş grubu yüzdesi ile karşılaştırıldığında tüketim nüfusunun toplam nüfus içindeki oranın daha fazla olduğu görülmektedir. Üretim nüfusu olarak nitelendirdiğimiz 15-64 yaş grubunun oranının tüketim oranına göre daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Bu tabloya göre genç nüfusun çoğunluğu oluşturduğu Türkiye'de çalışan, üreten kesimin – yaş grubunun ekonomik faaliyet kollarına göre istihdamını sayısal veriler ışığında inceleyelim.

³⁰⁰ O. Cenk Kanca, "1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar",...s.58

³⁰¹ Esat Çelebi, "Türkiye'de Devalüasyon Uygulamaları (1923-2000)", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, c.2, S.1, 2001, s.60

³⁰² Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2014, <http://www.kalkinma.gov.tr>, , s.243

Tablo 15. Ekonomik Faaliyet Koluna Göre İstihdam Edilenler (15 Yaş Bin)³⁰³

Yıllar	Toplam	Tarım ormancılık Balıkçılık Avcılık	Madencilik ve taş ocaklığı	İmalat sanayi	Elektrik gaz ve su	İnşaat ve bayındırlık işleri	Toptan perakende ticaret lokanta ve oteller	Ulaştırma haberleşme	Mali kurumları sigorta	Toplum hizmetleri sosyal ve
1950	8790	7408	79	482	5	195	240	72	29	280
1952	9520	7681	88	533	6	356	351	82	82	387
1954	10199	7956	103	629	8	411	463	84	84	493
1956	10613	8142	117	682	9	382	549	93	93	572
1958	11771	8242	131	803	10	453	610	128	128	636
1960	11945	8342	134	791	13	390	670	134	134	699

Bu tabloyu incelediğimiz de aslında ekonomide büyüme hızının yüksek olduğu tarım, sanayi ve madencilikte istihdamın ön plana çıktığını görmekteyiz. DP'nin ekonomi politikasının belirleyici rol oynadığı bu tabloda hizmetler sektörünün istihdama katkısı gözden kaçmayacak kadar büyüktür.

Türk Dil Kurumu'na göre işgücünün karşılığı olan para veya mal ya da üretim faktörlerinden biri olan emeğin üretimden aldığı paya diğer bir deyişle emek faktörünün fiyatı anlamına gelen “ücret”³⁰⁴ in tanımı, hukuki çerçevede 4857 sayılı İş Kanunu'nun 32. Maddesinde bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan para ile ödenen tutar olarak anlandırılmıştır.³⁰⁵

1950-1960 döneminde ücret konusunda 1950'li yıllarda endüstrideki ücretlerin toplamı işçi ücretlerinin %73-75'ini temsil ettiği³⁰⁶ ülkede endüstriyel ücretlerde ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak bir artış görülse de enflasyon karşısında iktisadi büyüme ve ücretteki artış işçinin hayat standardını yükseltmemiştir.³⁰⁷

³⁰³ İstatistik Göstergeler 1923-2009, www.tuik.gov.tr/yillik/ist_gostergeler.pdf, Erişim Tarihi: 11.09.2016

³⁰⁴ Ücret, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59933c04a6aa59.60041376

³⁰⁵ Resmi Gazete, 20.06.2003, S.25134

³⁰⁶ İlker Parasız, *Türk Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Eylül 2004, Birinci Baskı, s.145

³⁰⁷ Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi(1908-2002)*,...s.107-115

1955-1960 döneminde cinsiyete göre ücret dağılımı aşağıdaki tablodadır.

Tablo 16. İşçi Sigortaları Kurumu Verilerine Göre Cinsler ve Çocuklar Arası Ücret Farklılıkları (Ortalama Günlük Kazancı 1955-1960)³⁰⁸

Yıllar	Erkek	Kadın	Erkek işçi ücretinin yüzdesi olarak kadın işçi ücreti	Çocuk	Erkek işçi ücretinin yüzdesi olarak çocuk işçi ücreti	Toplam	Ankara geçinme indeksi	Erkek reel ücret indeksi	Kadın reel ücret indeksi
1955	7.64	4.99	65.31	4.27	55.89	7.16	100	100	100
1956	8.73	5.72	65.52	5.06	57.96	8.22	111	103	103
1957	9.67	6.55	67.74	5.60	57.91	9.19	125	101	105
1958	11.440	7.57	66.40	6.62	58.07	10.86	143	104	106
1959	13.82	9.31	67.37	7.98	57.74	13.25	175	103	107
1960	15.06	10.23	67.93	8.72	57.90	14.44	188	105	109
1961	16.28	11.10	68.18	9.28	57.00	15.59	190	112	117

Tablodaki verilerden kadın işçilerin reel ücretlerinin 1955-1960 döneminde küçük oranlarda olmakla birlikte sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu 5 yıllık dönem içerisinde kadın işçilerin reel ücretleri istikrarlı bir şekilde yükselirken, buna karşılık erkek işçilerin ücretlerinin daha düzensiz ve inişli-çıkışlı geliştiği, reel ücretlerdeki artışın da kadınlardan daha düşük bir oranda gerçekleştiği görülmektedir. Ancak bu veriler, İşçi Sigortaları Kurumu'nun ücret düzeylerinde daha az prim ödemek için ücretlerin daha düşük gösterilmesi nedeniyle, genellikle daha yüksek ücret elde etmekte olan erkeklerin gelirlerinin, olduğundan daha düşük gösterileceği sonucunu doğuracağı için dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir.. Tablodaki verilerden, Kurum'a tabi kadın ve çocuk işçilere erkek işçilerin ücretleri arasında farklılıklar olduğu da ortaya çıkmaktadır. Kadın ve çocuk işçi ücretlerinin erkek işçi ücretlerine oranı, dönem içerisinde ciddi değişimler göstermektedir.³⁰⁹ 1950-1960 yılları erkek-kadın-çocuk-

³⁰⁸ Ahmet Makal, "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.56, S.2, s.144

³⁰⁹ A. Makal, "Türkiye'de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler",... s.145

işçilerinin kısmen de olsa kayıt altına alındığı ve çalışan her kesimin sorunlarının dile getirildiği bir dönemin başlangıcı olmuştur. DP iktidarında kadın-çocuk işçilerinin daha ucuz işgücü sağladıkları için tercih edildiği ve erkeklerin çalıştığı işlerde çalıştırılıp daha az ücret aldıkları ve yasal düzenlemelerin işçiye verdiği haklardan mahrum bırakıldığı bir sistem oluşmuştur.³¹⁰

Feroz Ahmad Türkiye'nin iktisadi yapısı ile işçi-memur-asker kesimlerinin hayat kalitesini şu sözlerle değerlendirmiştir.

*“1955’ ten sonra ekonomide başlayan gerileme Türk siyasal yaşamında da etkili olmaya başladı. Maalesef 1950’ lerin başındaki ekonomik mucize zayıf temeller üzerine dayanıyordu ve yıkılmaya mahkumdu. Besin üretimindeki artış yeni tarım tekniklerine değil, ekili alanın büyümesine bağlıydı. 1954’ e gelindiğinde, ekonomi durgunluk belirtileri göstermeye ve büyüme hızı düşmeye başladı. Katlanan enflasyon 1956-1959 yılları arasını kapsayan dönemi belirledi; fiyatlar her yıl yüzde 18 arttı. Bu arada ekonominin büyüme hızı sıradan bir, oranda yüzde 4’ te kaldı ki bu yüksek nüfus artışıyla ancak başa baş gidebiliyordu. Ekonomi yapay bir artış yaratmıştı ve kendine yeterli bir gelişmenin izleri görünmüyordu. Sürekli artan enflasyon memur ve işçilerin yaşam standartlarına zarar veriyordu. Subaylar bu durumdan bire bir etkileniyor ve düşen yaşam standartları yüzünden mesleklerinin prestij kaybetmesine içerliyorlardı. Artık orta sınıf ailelerin kızlarını yükselen işveren sınıfına vermeyi tercih etmelerinden yakınıyorlardı. Bu önemli siyasal sonuçları doğurdu ve 1960 darbesine yol açan faktörlerden biri oldu.”*³¹¹

Türkiye’ de yaşanan ekonomik gelişmelere bağlı olarak artan ücretler, çalışan kesimin hayat standardına (1950-1954 yılları hariç) yansımamıştır. DP iktidarında çıkan iş ihtilaflarının ve grevlerin başlıca nedenini oluşturan, suiistimale açık bir konu olan ücret konusunda işçi ve memur kesiminde istikrarlı bir gelişme sağlanamamıştır..CHP dönemindeki gibi memur-işçi ücretlerindeki uçurum kısmen de olsa bu dönemde azalmaya başlamıştır. Özellikle memur kesiminin CHP döneminde elde ettiği ayrıcalıkların kademeli bir şekilde işçi sınıfıyla paylaşması, memur sınıfının aristokrasisine son vermiştir.³¹²

³¹⁰ Gece Postası, 19 Mayıs 1955, S.5654. Gece Postası, 23 Mart 1957,S. 7172

³¹¹ Feroz Ahmad, (Çeviren: Sedat Cem Karadeli), “Bir Kimlik Peşinde Türkiye”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,1.Baskı, İstanbul, 2006

³¹² Yıldırım Koç;”Türkiye’ de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi”, Analiz Basım Yayın,2003,s.97

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE İŞÇİ SINIFINI ETKİLEYEN HUKUKİ DÜZENLEMELER

2.1. 3008 Sayılı İş Kanununda Yapılan Değişiklikler

DP iktidarında ülkede yaşanan iktisadi ve siyasi gelişmelere bağlı olarak 1936'da işçi-işveren arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla yürürlüğe giren 3008 Sayılı İş Kanununun birçok maddesi değişikliğe uğramıştır. 2.3.1954 tarihinde İş Kanununun bazı maddeleri değiştirilerek iş uyuşmazlıklarının çözümü ile görevli Hakem Kurulu'nun üye sayısı artırılmış, bu kurula işveren ve işçi temsilcilerinin de katılımı sağlanmıştır.³¹³

1954 yılında yapılan değişikliklerle işçi temsilcilerinin ve sendikaların işlevlerini artırma, işçi sınıfını temsil edenleri koruma ve kollama amacı güdülmüş, iş ihtilafı konusunda şeffaflık ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

25 Mayıs 1959 tarihinde 3008 sayılı İş Kanunu'nun 47. Maddesinin tadili ile işçi-işveren arasındaki ücret konusunda bir düzenleme getirilmiştir. Ücret konusunu işverenin keyfiyetine bırakılması engellenmiştir.³¹⁴

Aynı tarihte İş Kanunu'nun 13. Maddesinin beşinci fıkrasının tadiliyle işçi temsilcilerinin haksız yere işten çıkarılması sonucunda işçi temsilcilerine tazminat verilmesi hükmü getirilmiştir. Böylece işçi haklarını savunurken yeni elde ettiği haklar sayesinde temsilci görevini ifa ederken tereddütler yaşamasına son verilmiştir.³¹⁵

İşçi mümessilleri bu düzenlemelerden önce, haklarını aramada işçi sınıfı lehine bir çalışmadan ziyade işverenin yanında bir duruş sergilemek zorunda kalmıştır. Zira aksi takdirde işten haksız yere kovulmalar gerçekleşebilmiştir. Bu keyfi işten çıkarmalar genel olarak çalışanların gözünü korkutma amacını taşımıştır. Kanunlar sonrası bu keyfi uygulamalara karşı çıkmıştır. Bu duruma;

“Feriköy Su işçilerinin 170 imza toplayarak yeni bir işçi temsilcisini seçmek için işverene başvurulduğu ancak yasal süre olan 93 günün geçmesine rağmen seçimlerin

³¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 9, c.28, Birleşimi: 55, (2.3.1954), s.36
<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09029055.pdf>, Erişim Tarihi: 11.08.2016

³¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 11, c.9, Birleşimi: 72, (25.V.1959), s.256
<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm11009072.pdf>, Erişim Tarihi: 11.08.2016

³¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 11, c.9, Birleşimi: 72, (25.V.1959), s.258
<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm11009072.pdf>, Erişim Tarihi: 11.08.2016

yenilenmediği bunun üzerine Sendika Başkanı Cemil Sermiyaşoğlu, durumu Bölge Çalışma Müdürlüğü ile Sular İdaresi Müdürlüğü'ne iletmiştir.³¹⁶ Topkapı'da bulunan Temel Mensucat Fabrikası işvereni tarafından Tekstil Sendikası'nın merkez idare heyet üyesi olan fabrika baş mümessili Ömer Çetinkaya'yı devamsızlık ve ustabaşıya hakaretten işten çıkarmıştır.³¹⁷ örnek olarak verebiliriz.

DP döneminde yapılan 3008 sayılı İş Kanunu'nda yapılan değişiklik sayesinde işçi temsilcilerinin hakları koruma altına alınmış, Hakem Kurulu'nun üye sayısı genişletilmiş, işçi haklarının korunmasında ve kollanmasında önemli bir adım atılmıştır. Çıkarılan kanunlar sayesinde sendikalar iş ihtilafı yolu ile işçilerin ücretlerine zam yaptırmayı başarmışlardır. Bu duruma örnek olarak basında yer alan şu haberleri verebiliriz. Kardela Fabrikası işvereni Gabriel Gabrieloğlu' nun 50 işçisine ücret vermediği için işçi mümessili Rıza Güven' in Hakem Kurulu' na bildirmesi üzerine %5 faizle ücretlerinin alınması sağlanmıştır.³¹⁸ “Gaziantep'te Tekel İçki Fabrikası işçileri ile müessese arasında baş gösteren iş ihtilafında yüksek Hakem Kurulu, 40 kuruştan aşağı saat ücreti alanların ücretlerinin 40 kuruşa iblağına ve tüm işçilere %15 zam yapılmasına karar vermiştir.”³¹⁹, Antep Mensucat İşçileri Sendikası' nın çalışmaları sonucunda gidilen toplu iş ihtilafı ile Veliç İplik Fabrikasında %15 ila %25, Soymer İplik Fabrikasında ise %35 işçilere zam sağlanmıştır.³²⁰ İstanbul Sümerbank müesseseleri işçileri adına Sendika ile müessese arasında çıkan iş ihtilafı sonucu işçilerin ücretine %35 zam ile temettü ikramiyesi verilmesi sağlanmıştır.³²¹ Yeni düzenlemelerle İş Kanunu kapsamı genişletilmiş ve işçi hakları bu kesim içerisinde çalışanlar için şeffaflaştırılmıştır. İş Kanunu'nda yapılan düzenlemeler beraberinde farklı alanlarda da yeni düzenlemeleri getirmiştir.

2.2. 5521 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu

5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu 30.1.1950 tarihinde kabul edilip, 4.2.1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanununun 1. Maddesi İş Mahkemelerinin kuruluş amacını şu şekilde belirtmiştir. “İş Kanununa göre işçi sayılan kimselerle işveren vekilleri arasında iş akdinden ve İş Kanununa dayanan her türlü hakkın çiğnenmesi sonucu

³¹⁶ Gece Postası, 19 Mayıs 1955, S.5654

³¹⁷ Gece Postası, 4 Eylül 1955, S.6646

³¹⁸ Gece Postası, 1 Ağustos 1952, S.4671

³¹⁹ Zafer 15 Mart 1954, S.1804

³²⁰ Güney İşçi Postası, 12.11 1951, S.9

³²¹ Güney İşçi Postası, 10.9.1951, S.1

ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü için iş mahkemelerinin kurulduğu, 2. Maddesinde ise görev süresi 2 yıl olan işçi ve işveren temsilcilerinin yanında bir yargıcın başkanlığında iş mahkemelerinin çalıştığı, 4. Maddesinde iş mahkemelerine üye olabilmek için Türkçe konuşmak, okuma-yazma bilmek” gibi kriterler belirtilmiştir.³²²

İş mahkemelerine yapılan müracaatların oldukça yoğun olduğu, “2 gün önce 8 saat içinde 143 davaya bakarak Türk Adalet Tarihinde sürat rekoru kıran İzmir İş Mahkemesi bugünde 154 davaya bakmak suretiyle kendi rekorunu kırmıştır.”³²³Hürriyet gazetesindeki bu haberden de anlaşılmaktadır.

DP döneminde işçi sınıfı için yapılan bu düzenlemelerle işçiler haklarını koruma ve geliştirme yönünde daha da bilinçlenmiş, sendikal faaliyetlere yönelmiştir.

2.3. Hafta Tatili ve Genel Tatil Günlerinde Ücret Ödenmesi Hakkında Kanun

DP tüzüğünün 88. Maddesinde işçi sınıfı ve ailesinin maddi ve manevi refahının temini için her türlü iktisadi ve teknik tedbirlerin alınmasına ve ücretli tatilin gerçekleşmesi için çalışacağı hükmüne yer verilmiştir.³²⁴ DP döneminde ücret-izin konusunda çıkarılan yasalar bu maddeden kaynaklanmış, ülkede görülen sosyal ve iktisadi gelişmelere bağlı olarak ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır.

Kanun çıkmadan önce İstanbul Sendikalar Birliği adına Ankara’ ya 3 temsilci yollayarak bu kanunun işçi için niye önemli olduğunu Hükümete şu şekilde aktarmışlardır:

*“-Üzerinde ısrarla durduğumuz Ücretli Hafta Tatili Kanununun ne kadar mühim olduğunu bütün işçilerin bildiği bir hakikattir. Hele 1 Nisan 950’ den itibaren ödemeye başlayacağımız yüzde 4 İhtiyarlık Sigortası primi az ücretli yüz binlerce işçiye daha da müşkül bir duruma sokacaktır. Bu bakımdan ücretli hafta tatili çıkarsa bugün için bizi müşkül duruma sokacak olan İhtiyarlık Sigortası primini karşılayabileceğiz. Ücretli Hafta Tatili Kanunu bu bakımdan aşikârdır.”*³²⁵ *CHP iktidarında ve CHP’ nin güdümünde olan Sendikalar Birliğinin isteği DP iktidarında gerçekleşebilmiştir.*

5837 sayılı kanunla İş Kanunu’nun yürürlükte olduğu işyerlerinde hafta tatili için işverenin yarım gündelik ücret ödenmesi, işçinin hafta tatilini hak etmesi için

³²² Resmi Gazete, 4.2.1950, S.7424

³²³ Hürriyet,6 Şubat 1954, S.4206

³²⁴ DP Tüzük ve Programı, <http://www.tbmm.gov.tr>,198104894. DP TUZUK-PROGRAMI, s.68

³²⁵ Gece Postası,10 Mart 1950, S.3916

haftanın 6 günü çalışması, Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Kanunu ile elde edilen tatillerde ücretin yarıya düşürülmesi, bugünlerde tatil yapmayan işçilerin ücretlerine %50 fazla ödeme yapılması hükümlerine bağlanmıştır.³²⁶ Kanun 15 Ağustos 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³²⁷ 5837 sayılı kanunla yarım ücret olarak saptanan hakkın 8 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen 6374 sayılı kanunla tam ücrete çıkarılmıştır.³²⁸ Bu kanunla işçi sınıfı için ücret konusunda suiistimaller iyileşme göstermiştir.

2.4. Basın-İş Kanunu (5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlar Arasındaki İlişkilerin Tanzimi Hakkında Kanun)

DP'nin iktidara kavuşmasında basının rolü büyük olmuştur. DP iktidarını güçlendirmek kamuoyundan gelen desteği basın sayesinde sağlamlaştırmak için basında çalışanların sosyal haklarının güvence altına alınması için 13.6.1952 tarihinde 5953 sayılı Basın-İş Kanunu³²⁹ çıkarılmış ve 21 Haziran 1952' de yürürlüğe girmiştir.³³⁰ Bu kanun, İş Kanunundaki işçi tanımına karşılık gazeteci tanımına açıklık getirmiş, gazetecilerin yani fikir çalışanlarının çalışma koşullarını rahatlatan ücret, izin, iş akdi, tatil, ücretli izin konularına şeffaflık getirmiş³³¹ ve gazetecilere 5018 sayılı Sendikalar Kanununa göre sendika kurma hakkını vermiştir.³³²

2.5. Garson ve Benzeri İşçilerin Hizmet Karşılıkları Hakkında Kanun

Otel, lokanta ve eğlence yerlerinde ve benzeri işçiler değişik çalışma koşulları ve ücretler açısından farklı bir kategoriye girmektedir. DP iktidarına kadar bu alanda çalışan kesim için işçi-işveren arasındaki ilişkiyi ortaya koyan kayda değer bir düzenleme gerçekleşmemiştir. Bu alanda çalışan kesimin haklarını yasal bir çerçeveye

³²⁶ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:9, c.9, Birleşim: 112, (9.08.1951), s.777-778, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09009112.pdf>, Erişim Tarihi: 12.08.2016

³²⁷ *Resmi Gazete*, 15 Ağustos 1951, S.7885

³²⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem:10, c.12, Birleşim: 74, (8.06.1951), s.257, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10012074.pdf>, Erişim Tarihi: 12.08.2016

³²⁹ Ercan Akyiğit, "Basın İş Kanununda Kıdem Tazminatı", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.24, S.3-4-5, Ağustos-Kasım 2012/Şubat 2013, s.1. Metin Kutsal, "Basın İş Yasaları", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1,s,125 . *Cumhuriyet*, 14 Haziran 1952, S.10.013

³³⁰ *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1952, S.10.020

³³¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:9, c.16, Birleşim: 84, (13.6.1952),s.210-216, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09016084.pdf>, Erişim Tarihi:20.12.2016

³³² Muzaffer Şahin, Zakir Avşar, "Basın İş Kanunu Sorunlar ve Güncelleme Tartışmaları", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, c.6,S.2, s.127

oturtmak için 28 Ocak 1953 tarihinde kabul edilip, 3 Şubat 1953'te yürürlüğe giren 6032 sayılı Kanun'un³³³

1. Maddesi; “Otel, pansiyon, lokanta, kahvehane, gazino, açık hava lokanta ve gazinosu, çalgılı eğlence yeri, bar, dans salonu ve benzeri yerlerle içki verilen ve mahallinde istihlak edilmek üzere her türlü yiyecek ve içecek satılan yerlerde ve bahşiş usulünün uygulandığı müesseselerde işveren veya işveren vekili tarafından servis karşılığı veya sair namlarla müşterilerin hesap pusulalarına bahşiş olarak yüzde ilavesi suretiyle veya sair şekillerle alınan paraların ve kendi arzusu ile müşteri tarafından işveren vekiline bırakılan veya bu kimselerden birinin nezdinde yahut ta bunlardan birisinin nezareti altında bir araya toplanan bütün bahşiş paraların işveren veya bu kimselerden birinin nezdinde yahut da bunlardan birisinin nezareti altında bir araya toplanan bütün bahşiş paraların işveren veya işveren vekili tarafından işçilere aynen veya tamamen ödenmesi mecburidir

İşveren veya işveren vekili yukarıdaki fıkrada bahsi geçen paraların kendi tarafından alındığını ve aynen ve tamamen işçilerine dağıtıldığını bu kanun da gösterilmiş bulunan esaslar dairesinde teşvik etmek mecburiyetindedir.” Hükmüne bağlanmıştır. Kanunun üçüncü maddesi ise; “ Müşterilerin kendi istekleriyle ve arzu ettikleri miktarda bahşiş bırakmaları halinde bu paralar doğrudan doğruya servisi yapan işçiye aittir³³⁴ demektir. Bu düzenleme ile işçi sendikalarının üzerinde ısrarla durduğu ücret-bahşiş meselesi ile işçi-işveren arasındaki ilişki netleşmiştir

2.6. Öğle Dinlenmesi Kanunu

İşçinin çalışma saatleri sırasında belirli bir bölümü dinlenmeye ayırarak işteki verimliliği arttırmayı amaçlayan Öğlen Dinlenmesi Kanunu, 3008 sayılı İş Kanunu'nda dinlenme süreleri hakkında genel ifadeler kullanılmış ve özellikle İş Kanunu kapsamı dışında tutulan işyerlerinde çalışan kesimin dinlenme hakkında mahrum kalması nedeniyle yapılan bir düzenlemedir. 2 Mart 1954 tarihinde, İstanbul milletvekilleri Andre Vahram Bayar ve Hadi Hüsman tarafından sunulan yasa teklifinin sonucu ortaya çıkan³³⁵ Kanun 8 Mart 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir.³³⁶ Kanunla nüfusu on bin ve

³³³ Resmi Gazete, 3.11.1953, S.8325

³³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, c.19, Birleşim: 33, (28.01.1953), s.451-452, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09019033.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2016

³³⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, DÖNEM: 9, c.29, Birleşim: 55, (2.03.1954), s.45, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09029055.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2016

³³⁶ Resmi Gazete, 8.3.1954, S.8652

daha fazla olan şehir ve kasabalarda bulunan sınai ve ticari müesseselerde çalışanlara öğle dinlenmesinin başlama ve bitiş saatlerinin belediye meclisi tarafından tespit edilmiştir.³³⁷

İşçi sınıfına verilen öğle dinlenmesi gibi kanunlar değerlendirilirken, ülkede yaşanan gelişmeler göz önüne alınmalıdır. Zira ülkede yaşanan Milli Korunma Yasası, devalüasyon, 1958 İstikrar Programı... vb. gelişmeler nedeniyle kanunun uygulanması söz konusu olunca suiistimallerin olacağı unutulmamalıdır.

2.7. Basın Kanunu

CHP iktidarının baskıcı tutumu altında sansür ve hapis cezası, kapatılma ile karşılaşmış olan basının DP'nin yanında yer alması ve 14 Mayıs 1950 tarihindeki zaferiyle basının desteğinin devamını sağlamak ve basın özgürlüğünü güvence altına almak adına 15 Temmuz 1950 tarihinde Basın Kanunu kabul edilmiştir. Meclis görüşmelerinde basın dünyasından gelen İzmir Milletvekili Cihat Baban, Basın Kanunu ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir.

“... Biz Basın Kanununu, basın hürriyetini teminat altında tutan bir kanun olarak telakki ediyoruz ve etmek ve işin uzamaması ve matbuatın ellerinde ve bileklerdeki zincirlerin bir an evvel kırılması için, işi kısa yoldan halletmeyi daha münasip görüyoruz. Kaldı ki basın hürriyetini teminat altında tutacak olan derli toplu bir Basın Kanunu, bu kanunu tatbik edenler için de kolaylık olacak ve çeşitli kanunlara koşmak, sahifeler ve kitaplar arasında dolaşmak mecburiyetinden onları kurtarmış olacaktır. Üstelik mevkutenin tarifi, gazetenin hüviyetini, umumi hükümleri, gazetecinin vasfını belirten hükümleri de belirten bir yere sıkıştırmak lazım gelecektir. Mesela biz gazeteciler, şantaja mahkûm vatandaşların gazetecilik etmelerini istemiyoruz.”

Matbuat Kanununun gerekliliğini Çalışma Vekili Hayrettin Erkmen şu sözlerle ifade etmiştir.

“Çetin çalışma şartları içinde bulunan deniz adamlarının sosyal mevzuatın himayesine alınması gibi hayırlı bir karara imkân verdiğinizden dolayı sizlere, bilhassa Hükümet adına 9. Büyük Millet Meclisi'nin iş hayatında yeni himayesi ve yani ahenk tesisine imkân veren hayırlı kararlarının şükranını eda etmek vazifesinin de uhdeme düştüğüne kaniim. Bilhassa son kabul ettiğiniz tahkim sistemini değiştiren maddelerle

³³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:9, c.29, Birleşim: 55, (2.03.1954), s.45, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09029055.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2016

öteden beri gayemiz olan kanunların bize vazife olarak tahmil ettiği sosyal düzenin, sosyal hayatın ahengini tesis hususunda ileri bir hamle yapılmıştır. İş ihtilaflarının alakalılar tarafından kendi aralarında ve hâkim nezaretinde halledilmesi imkanını bahşeden yeni bir mekanizmanın memleketimizde işler hale gelmesini temin buyurulduğundan dolayı iş hayatımız, işçisi ile, işvereni ile büyük heyetinize minnettarlardır. Bugün çalışma mevzuatına katmak lütfunda bulunacağınız kanunda yeniden geniş bir vatandaş kütlesini huzur içinde yaşatmak, çalışmak ve iş emniyetine kavuşmak imkânını sağlayacaktır.”³³⁸

5680 sayılı Basın Kanunu, 1931 yılında yürürlüğe giren Matbuat Kanunu'nun hükümete tanıdığı geniş yetkiler ortadan kalkmıştır. Bu kanunla basın suçlarının Toplu Basın Mahkemelerinde yargılanması, sansüre yurtdışından gelen yayınlarda Bakanlar Kurulu Kararı gerekliliği getirmesi, neşredilen yazılarda gazete sahiplerinin yerine yazı işleri müdürü ve yazarın suçlanması gibi uygulamalar getirmiştir.³³⁹

Basın Kanunu ile kısmen de olsa basın hürriyeti güvence altına alınmıştır.³⁴⁰ Basın bu kanunla işçi kesimiyle ilgili haberlere iktidara muhalif olma korkusu duymadan kısa bir sürede olsa kayıtsız kalmamıştır. 1954'ten sonra Türkiye'de yaşanan siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmelere bağlı olarak basına karşı hukuki yaptırımlar ağırlaşmış ve DP baskıcı bir tavır sergilemiştir.³⁴¹

2.8. Deniz İş Kanunu

3008 sayılı İş Kanunu'nda, deniz işlerinde çalışanlar bu kanun kapsamı dışında tutulmuştur. Bu kesimin çalışma koşullarının ve yapılan işin doğasından kaynaklanan zorluklar göz önünde bulundurularak 10 Mart 1954 tarihinde Deniz İş Kanunu ile bu faaliyet kolunda çalışanlar da İş Kanunu kapsamına alınmıştır.³⁴² 6379 sayılı Deniz İş Kanunu ile 1936'da yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunundan 18 yıl sonra deniz

³³⁸ TBMM ZABIT Cerdesi, Dönem: 9, c.29, Birleşim: 63, (10.3.1954), s.621,

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09029063.pdf>, Erişim Tarihi: 12.08.2016

³³⁹ Nuran Yıldız, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.51, S.1, 2014, s.487

³⁴⁰ Barış Bulunmaz, “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları”, *Öneri Dergisi*, c.10, S.37, Ocak, 2012, s.207-208

³⁴¹ *Yeni Ulus*, 5 Şubat 1954, S.52. Ayşe Elif, Emre Kaya, “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.39, 2010, s.96-98. Çağla Kubilay, “Demokrat Parti Döneminde Bir Baskı ve Denetim Mekanizması Olarak Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı, Ulus Örneği (1950-1960)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.39, Ocak, 2014, s.187

³⁴² *Yeni Ulus*, 11 Mart 1954, S.86

işçileri (Gemi Adamları) ilk defa asgari bir yasal güvenceye sahip olmuşlardır.³⁴³ Deniz İş Kanunu ile işçinin elde ettiği haklar deniz işçileri içinde geçerli olmuştur. Bu kanunla akarsularda, göllerde, denizlerde Türk Bayrağı taşıyan gemilerde çalışanlar gemi adamı sayılmıştır. Deniz İş Kanununda yer alan gemi adamı tanımı İş Kanununda yer alan işçi tanımına denk gelmiştir. Bu kanunla gemi adamlarının çalışma koşulları (ücreti, iş akdi, iş feshi, çalışma saatleri) yasal bir çerçeveye oturtulmuştur.³⁴⁴

2.9. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun

1950-1960 döneminde işçi hakları üzerinde yaşanan iyileşme 27 Haziran 1956 tarihli 6761 sayılı “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun” ile sekteye uğramış ve sendikaların faaliyetleri önemli ölçüde engellenmiştir.³⁴⁵

Ülkede yaşanan iktisadi istikrarsızlık, toplumda görülen hoşnutsuzluk üzerine Hükümetin ülkenin huzur ve güvenliğini sağlamak adına çıkardığı,³⁴⁶ 10 kısımdan ve 22 maddeden oluşan kanunla³⁴⁷ seçimler dışında her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklanmıştır.³⁴⁸

Cahit Talas kanunla ilgili olarak sendika hakkının öneminin altını çizmiş, sendikal faaliyetlerin serbest bir ortamda kısıtlamalara maruz kalmadan hür bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini dile getirmiştir. 1956 tarihli kanunu, demokratik hak ve hürriyetlerine karşı bir tehdit olarak görmüştür. Yasaklayıcı maddelerden oluşan kanunun yürürlüğe girmesinden sonra sendika faaliyetlerinin durduğunu, başka memleketlerde de mevcut olan bu kanunun ülkemizdeki gibi kısıtlayıcı maddeler içermediğini belirtmiştir.³⁴⁹

³⁴³ Devrim Ulucan, “Deniz İş Kanunu”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, s.276-277

³⁴⁴ D. Ulucan, , “Deniz İş Kanunu”,... s.277

³⁴⁵ İlhan F. Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c.30,S.3-4, 1964, s.545

³⁴⁶ Fatih Tuğluoğlu, “Demokrat Partinin Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri Kanunu ve Zile Hadisesi (17 Ekim 1958)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.15, 2016, s.157-162

³⁴⁷ http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/.../kanuntbmmc036761.pdf, s.1056, Erişim Tarihi: 15.08.2016

³⁴⁸ F. Tuğluoğlu, “Demokrat Partinin Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri Kanunu ve Zile Hadisesi (17 Ekim 1958)”,... s.163

³⁴⁹ Cahit Talas, “Sendika Hürriyeti: Bizde ve Başka Memleketlerde”, *Forum Dergisi*, 15 Ocak 1957, c.VI, S.68, s.12

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun Meclis'te görüşülürken bu kanunun demokrasiye aykırı ve özgürlüklerin kısıtlanması anlamına geldiğini belirten muhalefet Meclis'i terk ederek kanunu protesto etmiştir.³⁵⁰

2.10. Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkında Kanun

Devlet ve ona bağlı kurumlarında çalışan işçi niteliğini taşıyan kimseler açısından bütünüleyici bir hukuki düzenlemeyi ifade eden 6772 sayılı Kanunu 4 Temmuz 1956 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunu işletmeler Vekili Samet Ağaoğlu şu şekilde değerlendirmiştir.

“...Arkadaşlarım memur statüsü ile işçi statüsü aynı değildir. Memurunki donmuş bir statüdür. Aylıkları, yapacağımız zamlar nispetinde yükselir. İşçi statüsü ise her an yükselen bir statü halindedir, işveren istemese dahi yükselir. Ücret ihtilaflı dolayısıyla hakemler heyetinin vereceği kararlara göre iş ücretleri yükseltilebilir. İşçi ücretlerinin bir istikrara tabi tutulması zamanı gelmiş bulunmaktadır. Bunun içindir ki bir yandan ekonomik bünyemizin zaruri icabatı diğer taraftan işçilerimizin ücretlerinden en ekonomik bir şekilde istifade etmeleri bakımından alınacak tedbirlerin başında, büyük bir işçi kütlesini vatan hizmetinde kullanmamız bakımından bazı prensiplere riayet etmekteyiz.”³⁵¹

Bu kanunun birinci maddesinde; devlete ona bağlı kuruluşlarda çalışan, İş Kanunu kapsamına giren bir iş yerinde çalışıyor olsun olmasın, İş Kanununa göre işçi niteliği taşıyanlara ücret sistemi ne olursa olsun, her yıl için birer aylık ücretleri tutarında ilave ödemedede bulunacağı, kararı alınmıştır. İkinci maddesindeyse; maden işletmelerinde yer altı işlerde çalışanlara yapılacak ödemedede her yıl için 2 aylık ücret tutarında ilave ödeme olacağı hükmüne bağlamıştır.³⁵²

2.11. Yıllık Ücretli İzin Kanunu

11.04.1960 tarihinde kabul edilen ve 15 Nisan 1960'da yürürlüğe giren 21 maddeden oluşan Yıllık Ücretli İzin Kanunu ile İş Kanunu kapsamına giren işyerlerinde çalışanlar için uygulanmıştır. Çalışma süresi bir yıldan 5 yıla kadar olanlara yılda 12

³⁵⁰ Zafer, 28 Haziran 1956, S.2469

³⁵¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 10, c.29, Birleşim: 85, (4.07.1956), s.65,

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10013085.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2016

³⁵² Resmi Gazete, 4.07.1956, S.93355

gün, 5 yıldan fazla ve 15 yıldan az olanlara 18 gün, 15 yıldan fazla olanlara yılda 24 gün yıllık ücretli izin verilmiştir. 18 ve daha küçük yaştaki çalışanlara yıllık ücretli izin süresi 18 günden az olup, iş akitleri arttırılabileceği belirtilmiştir.³⁵³

2.12. Sosyal Politika Alanında Yapılan Hukuki Düzenlemeler

CHP iktidarının işçi hakları ve gelişimi üzerine yaptığı kayda değer gelişmelerden biri olan İşçi Sigortaları Kurumu işçi sınıfı ve ailesi için sosyal güvenlik açısından önemli bir yer teşkil etmiştir. İşçi sınıfının desteği ile başa geçen DP bu desteğin devamını sağlamak için sosyal güvenlik alanında çeşitli hukuki düzenlemelere başvurulmuştur. Bu düzenlemeler şunlardır:

-7 Temmuz 1945'te yürürlüğe giren 4772 sayılı İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Aralık Sigortaları Yasası DP iktidarında 5929 sayılı yasayla 16 Mayıs 1952'de 6707 sayılı yasayla 11 Nisan 1956 tarihinde 6917 sayılı yasayla 23 Şubat 1957'de ve son olarak 7232 sayılı yasayla 3 Mart 1959 tarihinde değişikliğe uğramış ve sigortalıların haklarında iyileştirmeler yapılmıştır.³⁵⁴

-8 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen İhtiyarlık Sigortası Yasası DP döneminde 5752 sayılı yasayla 6 Mart 1951'de 5937 sayılı yasayla 16.5.1952'de 6707 sayılı yasayla 11 Nisan 1956'da 6917 sayılı yasayla 23 Şubat 1957 tarihinde 7232 sayılı yasayla 23 Şubat 1958'de değişikliğe uğramış ve sigortalılar lehine yeni düzenlemeler getirmiştir.³⁵⁵

-10 Mart 1951'de Hastalık ve Analık Sigortası Yasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra 6708 sayılı yasayla 11 Nisan 1956 tarihinde, 6901 yasayla 13 Şubat 1957 tarihinde, 7233 sayılı yasayla 3 Mart 1959'da ve 7317 sayılı yasayla 3 Haziran 1959 tarihinde yapılan değişiklikler sonucunda sigortalıların hakları arttırılmıştır. DP döneminde Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortası yasası 13 Şubat 1957'de, yürürlüğe girmiştir. Bu yasa daha sonra 3 Mart 1959'da ve 7332 sayılı yasanın 3.3.1959'da değişikliğe uğramıştır.³⁵⁶

Bu yasalardaki değişikliklerin sigortalılara yansımaları sonucunda Hastalık ve Analık Sigortası yalnızca 6 ilde uygulanırken 1951'de. 1956'da 38 ilde uygulanmaya

³⁵³ Resmi Gazete, 15 Nisan 1960, S.10481. Gonca Şahin, "İzin ve İzin Hakları", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.2, s.165

³⁵⁴ Yıldırım Koç, *Türkiye' de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*, Türkiye Yol-İş Sendikası Yayınları, Mart, 2000, s.32

³⁵⁵ Y. Koç, *Türkiye' de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*, ...s.32

³⁵⁶ Y. Koç, *Türkiye' de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*, ...s.32

başlanmıştır. Eskiden doğumdan ileri gelen hastalıklarda yalnızca sigortalı kadın tedavi görürken, sigortalı erkeklerin sigortalı olmayan eşleri de doğumdan ileri gelen hastalıklarda tedavi görmeye başlamıştır. Eskiden sigortalılar için tedavi süresi 9 ayken 18 aya çıkarılmıştır. CHP iktidarında 160 gün sigorta primi ödememesi olanlar sağlık yardımından en fazla 30 gün süreyle yararlanabiliyorken, DP iktidarında ise bir gün dahi sigorta primi yatırmış olanlara en az 180 günlük sağlık yardımı olanağı sağlanmıştır. Eskiden hastalık ve analık sigortasından yararlanan sigortalı kadınlar, yalnızca doğumdan 3 hafta önce iş göremezlik ödeneği alırken, DP döneminde sigortalı kadınlar 6 haftalık iş göremezlik ödeneği verilmeye başlanmıştı. CHP iktidarında hastalık nedeniyle çalışamayan sigortalının günlük kazancı 2 liranın altında ise, işçi sigortaları idaresi kendisine 2 lira üzerinden iş göremezlik ödeneği verilmişken, DP iktidarında bu miktar 3 liraya yükselmiştir. CHP iktidarında 160 gün sigorta primi ödemiş olanlara iş göremez ödeneği verilirken DP iktidarında gün sayısı 150'ye indirilmiştir. CHP iktidarında hastalık ve analık sigortalarından hafta tatili günleri için yalnızca işçi statüsünde olanlara iş göremezlik ödeneği verilirken, DP iktidarında müstahdemler de bu ödenekten yararlanmışlardır.³⁵⁷

Eskiden sigortalıların çalışmadığı günler 15 günü aşarsa, hastalığın il üç günü için kendisine iş göremezlik ödeneği verilirken, DP döneminde 10 günü aşan hastalıklarda ilk üç gün iş göremezlik ödeneği verilmiştir. Eskiden doğuran kadına 60 lira emzirme parası verilirken, 1957'de bu para 100 lira olmuştur. CHP iktidarında günlük kazancı 1 liradan az olan sigortalıların devamlı ve geçici iş göremezlikleri durumunda günlük kazançları 1 lira üzerinden verilir ve bu durumdaki bir kişi iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle ölürse, ailesine bağlanacak gelir 1 liradan hesaplanmış. DP iktidarında ise günlük ödenekleri veya ailelerine bağlanacak para 3 liradan hesaplanmıştır. Eskiden sigortalıların çalışma işgücünün %75'ini kaybetmesi durumunda kendisine aylık bağlanıp, toptan ödeme yapılıyordu. DP döneminde bu oran %66'ya indirilmiştir. CHP iktidarında 25 yıl sigortalı kalan ve 5000 gün sigorta primi ödemiş olanlara ihtiyarlık aylığı bağlanırken, DP iktidarında 15 yıl sigortalı olan ve her yıl için ortalama 150 gün prim ödemiş olanlar ihtiyarlık aylığı almaya başlamıştır. Eskiden ölen sigortalının çocuğuna bağlanan gelir 18 yaşını tamamlayınca kesilirken, DP döneminde yükseköğrenim şartıyla bu aylık 25 yaşına yükseltilmiştir. Sigortaya bağlanan 200 liraya yükseltilmiştir. Ölen sigortalının ailesine verilen cenaze parası 50

³⁵⁷ Yıldırım Koç, "Demokrat Parti, 27 Mayıs ve İşçi Sınıfı", *Teori Dergisi*, Mayıs 2010, s.19

liradan 200 liraya yükseltilmiştir. Sigortaya bağlanan yaşlılık ve mallük aylığının yıllık asgari tutarı 400 lirayken 1956 yılında asgari tutar 720 liraya çıkartılmıştır. CHP iktidarında yalnızca ihtiyarlık sigortasından aylık alma hakkı kazanıldıktan sonra ölen sigortalının ailesine aylık bağlanmışken, DP iktidarında yapılan düzenlemelerle, beş yıl sigortalı kalmak ve her yıl için ortalama en az 150 günlük prim ödemek şartıyla aylık bağlanma hakkı kazanmadan ölen sigortalı ailesine aylık bağlanmaya başlanmıştır. CHP iktidarında ihtiyarlık sigortasından mevsimlik sayılan işlerde çalışan işçiler yararlanamazken DP iktidarı ile bu hakkı mevsimlik işçiler kazanmıştır.³⁵⁸

DP sosyal politika alanında yaptığı düzenlemelerle işçi sınıfının ve ailesinin hayat kalitesini yükselttiği gibi bu kesimin sosyal güvencelerini yasal bir sisteme oturtup, devlet güvencesine almayı başarmıştır.

1957 yılında iş ve sigorta kanunlarına tabi işyerleri sayısı 23.000 'e sigortalı işçilerin sayısı 600.000'e yükselmiştir. 47 vilayette uygulanan hastalık ve analık sigortalarından işçilerin %83'ü yararlanmıştır. 1957 yılının ilk 9 ayında 1 Milyon 703bin işçinin poliklinik muayenesi yapılmış, 38.298 işçi tedavi edilmiştir.³⁵⁹ 1960 yılı sonunda ise sigorta kanunlarına tabi işyeri sayısı 31.919'a ulaşmıştır. Bu sayı 1960 Ocak ayında 547.690'a, Eylül ayında ise 663.101'e yükselmiştir. 1960 yılı sonunda Kurumun 22 Hastanesi, 1 Sanatoryum-Preventoryumu, 1 Doğum Evi, 1 Dinlenme Evi, yataklı 3 Diş Dispanseri, Yataksız 15 Dispanseri, 22 Sağlık İstasyonu, 1 Diş Tedavi Merkezi mevcut idi.³⁶⁰

DP' nin işçi sınıfı için yürüttüğü kanuni düzenlemelerin yanı sıra yaşam koşullarını iyileştirme amaçlı işçi sınıfına konut kredisi verilmeye başlanmıştır.³⁶¹ İşçi sınıfı ve ailesini yakından ilgilendiren bu sosyal politika sayesinde işçi sınıfının büyük bir kesimi konut sahibi olmuşlardır. İşçi sınıfının yoğun olduğu, İstanbul, İzmir, Zonguldak, Adana ve Karabük' te işçiler için kooperatif evler yapılmıştır.³⁶² 1960 yılı sonuna kadar İşçi Sigortaları Kurumu tarafından finanse edilen kooperatif sayısı 217' yi bu kooperatiflerce inşa ettirilen mesken sayısı ise 14.961'i bulmuştur. Kurum tarafından finanse edilmek üzere Etibank ve Sümerbank camialarındaki işçiler için bu Bankalarca inşa ettirilen mesken sayısı 1992' ye doğrudan doğruya Kurum tarafından inşa ettirilen

³⁵⁸ Y. Koç, "Demokrat Parti, 27 Mayıs ve İşçi Sınıfı", ... s.20

³⁵⁹ *Ege Ekspres*; 29 Aralık 1957, S.1971

³⁶⁰ Y. Koç, *Türkiye' de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*, ...s.20

³⁶¹ Yıldırım Koç, "İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim' in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği", *Mülkiye Dergisi*, c.XXXIV, S.267, s.227

³⁶² *Zafer*, 19 Mart 1954, S.1808

mesken sayısı 1831' e ulaşmıştır. DP işçi sınıfının ev sahibi olabilmesi için farklı kurum ve kuruluşlarında kredi vermesini sağlamak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır.³⁶³

Çıkarılan kanunlar dışında bu kanunların doğru bir şekilde yürütülmesi için çeşitli sayıda tüzüğe, nizamnameye, yönetmeliğe DP başvurmuştur. Tüzük, her hangi bir kurumun veya kuruluşun tutacağı yolu ve uygulayacağı hükümleri sırasıyla gösteren maddelerin hepsi, nizamname, statü³⁶⁴ manasındayken yönetmelik ise eski ismi talimatname olan kanun ve tüzüklerin tatbiki için çıkarılan işlemi ifade etmektedir.³⁶⁵ Bunlardan öne çıkanlar şunlardır: İş Uyuşmazlıklarını Uzlaştırma ve Tahkim Tüzüğü³⁶⁶, Parlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışan İşyerlerinde Alınacak Tedbirler Hakkında Nizamname³⁶⁷, Garson ve Benzeri İşçilerin Hizmet Karşılıkları Hakkında Nizamname³⁶⁸, Maden İşletmelerinde Alınacak Emniyet Tedbirleri Hakkında Nizamname³⁶⁹, İş ve İşçi Bulma Kurumu Mahalli Danışma Komisyonları Hakkında Nizamname³⁷⁰ Gemi Adamlarının Sağlık, İaşe ve İkamet Şartlarını Gösterir Nizamname³⁷¹ İle İş Mahkemelerinde Görev Alacak İşçi ve İşveren Temsilcilerinin Seçimleriyle Kendilerine Verilecek Ödenek Hakkında Yönetmelik³⁷², Gazetelerin Asgari Ücretlerinin Tespitine Müteallik Talimatname³⁷³, Gemi Adamlarının Asgari Ücretlerinin Tespitine Müteallik Talimatname³⁷⁴, Yıllık Ücretli İzin Talimatnamesi³⁷⁵ çıkarılmıştır. Anayasada, hiyerarşik sıralamada kanundan sonra, tüzük ve yönetmelikten önce gelen KHK'lere de DP çeşitli dönemlerde başvurmuştur.

2.13. DP ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) CHP iktidarında olduğu gibi DP iktidarında da işçi haklarının gelişimi üzerine yasal yükümlülükler getirmiştir. Uluslararası alanda yapılan bağlayıcılık özelliği bulunan DP iktidarındaki hukuki düzenlemeler şunlardır.³⁷⁶

³⁶³ Yıldırım Koç, "İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim' in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği",...s.227

³⁶⁴ Tüzük, www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelimetuzuk, Erişim tarihi: 10.10.2016

³⁶⁵ Yönetmelik, www.turkcebilgi.com/yonetmelik, Erişim Tarihi: 10.10.2016

³⁶⁶ *Resmi Gazete*, 12 Ocak 1952, S.8006

³⁶⁷ *Resmi Gazete*, 15 Kasım 1952, S.8258

³⁶⁸ *Resmi Gazete*, 9 Haziran 1953, S.8429

³⁶⁹ *Resmi Gazete*, 18 Ağustos 1953, S.8258

³⁷⁰ *Resmi Gazete*, 4 Mart 1954, S.8649

³⁷¹ *Resmi Gazete*, 27 Mart 1958, S.9869

³⁷² *Resmi Gazete*, 24 Ağustos 1950, S.7591

³⁷³ *Resmi Gazete*, 29 Ocak 1955, S.8917

³⁷⁴ *Resmi Gazete*, 16 Haziran 1955, S.9030

³⁷⁵ *Resmi Gazete*, 6 Mayıs 1960, S.10498

³⁷⁶ Fazıl Aydın, Nurettin Albayrak, "Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri", T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No: 08, Ankara 2014, s.19-20

ILO TEMEL SÖZLEŞMELERİ

No. 100: Eşit Ücret Sözleşmesi (1951)

Erkek ve Kadınların eşit işlerde eşit ücret ve sosyal haklara sahip olmalarını öngörmektedir.

No. 105: Zorla Çalıştırmanın Yasaklanma Sözleşmesi (1957)

Zorla ya da zorunlu çalıştırmanın herhangi bir biçiminin siyasal zorlama ve eğitime, siyasal ya da ideolojik görüşlerin açıklanması nedeniyle cezalandırma, işgücünü harekete geçirme, çalışma disiplini sağlama, ayrımcılık ve greve katılanları cezalandırma aracı olarak kullanılmasını yasaklamaktadır.

No.111: Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi (1958)

İş verimi, eğitim ve çalışma koşullarının düzenlenmesinde ırk, renk, cinsiyet, siyasal görüş, ulusal kimlik ve sosyal köken temelinde ayrımcılık yapılmasının ulusal politikalarla önlenmesi, fırsat ve uygulama alanında eşitliği getirme çağrısında bulunmaktadır.

Türkiye tarafından onaylanan ILO sözleşmeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 17. Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmesi³⁷⁷

No	Sözleşme Adı	Onay Tarihi
C 88	İş Ve İşçi Bulma Servisi Kurulması Sözleşmesi	14.07.1950
C 2	İşsizlik Sözleşmesi	14.07.1950
C 81	İş Teftişi Sözleşmesi	05.03.1951
C 96	Ücretli İş Bulma Büroları Sözleşmesi (Revize)	23.01.1952
C 98	Örgütlenme Ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi	23.01.1952
C 15	Asgari Yaş (Trimciler Ve Ateşçiler)*	29.09.1959
C 58	Asgari Yaş (Deniz) Sözleşmesi (Revize)	29.09.1959

*30.10.1998 tarihinde fesholun muştur

DP iktidarında çıkarılan işçi sınıfını etkileyen kanunlar incelendiğinde CHP iktidarı zamanında çıkarılan kanunların iyileştirilmesi için yapılan düzenlemelerin

³⁷⁷ F. Aydın, N. Albayrak; “Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri”, ...s.20

yanında işçi sınıfı için ilk defa yapılan hukuki düzenlemelerinde olduğu görülmektedir. DP döneminde işçi sınıfına verilen haklar ülkede yaşanan gelişmelere bağlı olarak zaman zaman sekteye uğrasa da 1950-1960 dönemi genel olarak işçi sınıfına (hakların tatbiki konusunda suiistimallerin işveren tarafından olması haricinde) olumlu bir katkı sağlamıştır. Ancak bu gelişmenin yanında toplu iş sözleşmelerinde işçi sınıfının elini güçlendiren tek faktör olan grev konusunda 1947 tarihli Sendikalar Kanunu'na göre hareket edilmesi DP'nin işçi sınıfına verilen haklara ve gelişimine en büyük darbesi olmuştur. Çünkü işçi sınıfına verilen hakların işveren tarafından tatbiki grev gibi bir caydırıcı unsurla gerçekleşebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DP İKTİDARINDA İŞÇİ SINIFI ve İŞÇİ ÖRGÜTLENMESİ

14 Mayıs 1950 tarihinde 27 yıllık iktidarı deviren DP'nin siyasi zaferinde işçi sınıfının da payı olmuştur. İşçi sınıfı ve DP ilişkisini yansıtan haberlerde bu durumu göstermektedir. 29 Nisan 1950 tarihli Cumhuriyet Gazetesinin yazdığı habere göre;

“Bütün işçilerin DP safında yer aldıkları hareketlerinden belli oluyor. Şehirde parkın karşısındaki CHP hoparlörlerini dinleyen kişi sayısı ne kadar az ise DP hoparlörlerini dinleyenler o kadar fazladır. Köylülerin ve işçilerin DP'yi tutmakla bir zamanlar az para ile zorla ağır işlerde çalıştırılmalarının acısını çıkarmak istedikleri anlaşılıyor. Partinin bütün kuvvetini işçiler ve köylüler teşkil etmekte. Her gün ve gece DP binası içi vatandaşlarla dolup taşıyor, yer yer yapılan toplantılardan ekseriyeti de köylüler ve işçilerden oluşmaktadır. Umumi kanaat seçimlerde DP'nin kazanma ihtimalinin çok yüksek olduğudur.”³⁷⁸

10 Mayıs 1950 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan habere göre ise Zonguldak'ta DP'nin hoparlörü önünde yaşanan işçi izdihamının caddeyi tıkaması nedeniyle İlçe Seçim Kurulu' nun şehirde radyo propagandasını yasakladığını öğreniyoruz.³⁷⁹ İşçi sınıfının DP'ye verdiği desteğin devamını sağlamak adına iktidar partisi olarak hukuki düzenlemeler yapmış ve bu seçmen kitlesinin hayat şartlarını kolaylaştırma çabası içine girmiştir. Bu durum 1950-1960 döneminde ülkede görülen siyasi, iktisadi ve sosyal gelişmelere bağlı olarak işçi sınıfı ve örgütlenmesine yansımıştır. Seçmen kitlesini oluşturan her kesime CHP'nin otoriter tavrına karşı daha ılımlı ve daha demokratik vaatler sunan iktidar partisinin işçi sınıfına verdiği vaatler programına da yansımıştır. DP'nin 29 Mayıs 1950 hükümet programında çalışma hayatını ve işverenlerle işçi ilişkilerini sosyal adalet prensiplerine uygun olarak yeniden düzenlemek, işçilerin hayat standartlarını yükseltmek, grev hakkının demokratik ülkelerde olduğu gibi iktisadi uyumu bozmayacak şekilde kanunlaştırmak gibi işçi sınıfıyla ilgili konulara değinmiştir.³⁸⁰

³⁷⁸ Şehabeddin Uzunkaya, 29 Nisan 1950, S.9239, *Cumhuriyet*

³⁷⁹ *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1950, S.9227

³⁸⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem:9, c.1, Birleşim: 3 (29 Mayıs 1950), s.29

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09001003.pdf>, Erişim Tarihi: 13.07.2017

15 Ekim 1951 tarihli DP tüzüğünde işçi sınıfıyla ilgili maddelere yer verilmiştir. Umumi prensipler başlığı altında yer alan 5. Maddesinde

“... İnsanlık haysiyetinin korunması için çalışmak isteyen her işsiz yurttaşa iş bulunmasını, ihtiyarlık, hastalık ve sakatlık gibi hallerde yurttaşların yardı görmelerini demokrat bir cemiyetin başlıca hedeflerinden sayarız.”, 6. maddesinde “İçtimai iş bölümünün tabii neticesi olarak, çiftçilik, işçilik, tüccarlık, sanayicilik, avukatlık ve memurluk gibi yurttaşların teşkil ettikleri iş ve çalışma zümrelerinin karşılıklı münasebet ve menfaatlerin umumi menfaat çevresi içinde, içtimai adalet ve insani tesanüt prensiplerine uygun olarak ahenkleştirmesi lüzumuna ve imkânına inanıyoruz.”

7. Maddesinde

“Umumi hayatta her bakımdan ahenkli bir gelişmenin sağlanması için, yalnız siyasi partiler kurulmasını, yani sadece siyasi sahada teşkilatlanmış olmayı kâfi görmüyoruz; Milletimizin iktisadi ve içtimai sahalarda da süratle teşkilatlanması ve daha şuurlu bir birliğin tecellisi için işçilerin, çiftçilerin, tüccar ve sanayicilerin, serbest meslekler mensuplarının, memur ve muallimlerin, yükseköğretim talebesinin mesleki içtimai ve iktisadi maksatlarla cemiyetler, kooperatifler ve sendikalar kurmalarını gerekli buluyoruz. Bütün bu meslek ve tesanüt teşekküllerinin manevi şahsiyet olarak her türlü siyasi tesir ve maksatlar dışında kalmaları şartıyla işçi sendikalarının grev hakkının tanınması fikrindeyiz.”³⁸¹ yer alan hükümler işçi sınıfını ilgilendiren maddelerdir.

Yaklaşık on ay süren I. Menderes Hükümeti’nden sonraki hükümet programlarında işçi haklarını konu alan maddelerin azaldığı ve grev gibi bir konunun yok sayıldığı görülmüştür.

DP döneminde işçi örgütlenmesi ve üye sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

³⁸¹ DP TÜZÜK ve Programı: 15.10.1951, s.47-48 www.tbmm.gov.tr/.../198104894%20TUZUK-PROGRAM.pdf, Erişim Tarihi: 18.10.2016

Tablo 18. 1948-1960 Arasında Sendika, Birlik, Federasyon, Konfederasyon ve Sendikalı İşçi Sayısı³⁸²

Yıllar	Sendika Sayısı	Üye Sayısı	Birlik ve Federasyon Sayısı	Konfederasyon
1948	73	52.000	1	
1949	77	72.000	2	
Mayıs 1950	88	76.000	3	
Mayıs 1951	137	110.000	8	
Aralık 1952	248	130.000	16	1
Temmuz 1953	275	140.000	17	1
Temmuz 1954	323	180.387	23	1
Aralık 1955	363	189.595	27	1
Aralık 1956	376	209.155	26	1
Aralık 1957	385	244.853	18	1
Ekim 1958	394	252.591	18	1
Ağustos 1959	417	280.786	21	
Eylül 1960	432	282.967	17	1

Tablo 17’de görüldüğü gibi 1948-1960 arasında sendikalaşma ve üye sayısında bir artış görülmektedir. 1948’den sonra sendikalı işçi sayısının 52.000’den 1960 yılında 282.967’ye, sendika sayısının 73’ten 432’ye birlik ve federasyon sayısının 1’den 27’ye yükselmesi gelişmeyi ifade etse³⁸³ de Orhan Tuna bu sayısal verileri değerlendirirken dikkat edilmesi gerektiğini şu sözlerle açıklamıştır,

“... Sendikaların üye sayıları hakkında verdikleri bilgilerde mutlak bir sıhhat ve isabet aramamak lazımdır. Zira üç ay üst üste aidat ödemeyen işçilerin üyelikle irtibatlarının kesilmesi icap ettiği halde sırf prestij bakımından sendikalar iptal yoluna gitmemişler, netice itibarıyla üyelik vasfı kalmayan birçok işçiler üye olarak gösterilmiştir.³⁸⁴ 1948-1960 döneminde işçi örgütlenmesi ve üye sayısı hakkında değerlendirmede bu gerçek dikkate alınmalıdır.

Aşağıdaki tabloda ise sendikalaşma oranını görebiliriz.

³⁸² Aysen Tokol, “Türkiye’de Sendikal Hareket”,... s.31

³⁸³ Aysen Tokol, “Türkiye’de Sendikal Hareket”,... s.31

³⁸⁴ Orhan Tuna, “Türkiye’de Sendikacılık ve Sendikalarımız”,... s.257

Tablo 19. Sendikalı İşçi ve Sendikalaşma Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (1948-1960)³⁸⁵

Yıllar	İşçi Sayısı	Sendikalı İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı
1948	-	52.000	-
1949	-	72.00	-
1950	252.608	78.00	%26.65
1951	382.024	110.000	%28.79
1952	447.963	130.000	%29.02
1953	494.024	140.000	%28.33
1954	510.344	180.000	%35.34
1955	533.216	189.595	%35.55
1956	543.554	205.155	%37.74
1957	577.630	244.853	%42.38
1958	611.703	262.591	%42.92
1959	618.775	280.786	%45.37
1960	620.900	282.967	%45.57

Tablo 18’de görüldüğü gibi sendikalı işçi sayısındaki artış DP döneminde gerçekleşen sendikalara toplulukla iş ihtilafı çıkarma hakkının verilmesi, 1952’de Basın-İş Kanunu, 1954’te Deniz-İş Kanunu ile fikir çalışanlarına ve deniz adamlarına sendikalaşma hakkının tanınması gibi hukuki düzenlemelerle sağlanmıştır. Ayrıca TÜRK-İş’in 1952 tarihinde kurulması işçi örgütlenmelerinin ivme kazanmasında etkili olmuştur.³⁸⁶

1950-1960 döneminde gerçekleşen örgütlenmedeki artış ile işçi sınıfında bilinçlenme oluşmuş, örgütlenme yapılarının işçi sınıfı tarafından sorgulandığı bir dönem başlamıştır. Kemal Sülker’in İşçi ve İşçi Aleminden Röportajlar Köşesinde bir işçinin örgütlenmelerin varoluş nedenini sorması ile kaleme aldığı yazısı bilinçlenmeye dönük bir sınıfın yetiştiğini göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

³⁸⁵ Adnan Mahiroğulları, “Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar”, C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi (Doç. Dr. Feramuz Aydoğan’ın Anısına), c.2, S.1, s.163

³⁸⁶ A. Mahiroğulları, “Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar”, ...s.163-164

“Bir işçi soruyor: Bütün bu sendika ve federasyonlar niçin kuruluyor? Sendikalar kurulduktan Sendika Birlikleri meydana getirildi. Sonra aynı iş kolundaki sendikalar federasyonlar teşkil ettiler. Nihayet teşkilatlanma hamlesi konfederasyona kadar uzandı. “TÜRK-İŞ” kısaltılmış ad ile muvakkat İcra Heyeti bulunan konfederasyon 6 Eylül’de İzmir’de resmen faaliyete geçecektir. Tanıdık bir işçi soruyor:

Sendikalar kuruldu. Âlâ! Birlikler teşekkül etti. Güzel! Federasyonlar faaliyete geçti. Mükemmel! Şimdi de Konfederasyona hazırlanıyoruz. Kabul! Amma bütün bu teşkilat ne için?

... Bütün bu sendika teşekkülleri ve yüksek sendika organlarının gayesi nedir? Herhalde verilecek cevap şu olsa gerek;

- İşçinin yüksek bir ücrete, iyi bir hayat seviyesine, rahat bir çalışma düzenine ve demokratik hak ve hürriyetlere olmasını en müessir yollar ve kanuni imkânlar içinde sağlamaktır.

Ve ilave edebiliriz;

- Bütün bunları temin etmek için mevcut işçi teşekkülleri iş bölümü ve salahiyet bölümü yaparlar.

- Ne gibi

- Her sendika Yönetim Kurulu, her şeyden evvel bulunduğu iş yerlerini tespit eder. O işyerlerindeki ücret durumunu öğrenir. İşçi sağlığını ve işçinin çalışma şartları ile ilgili bilgi toplar. Sendikaya aynı iş kolunda çalışanların üye olmasını temin için her türlü gayreti gösterir. İşçiler arasındaki müşterek menfaat noktalarını tespit eder her işyerinde veya iş bölgesinde sendika temsilcilikleri ihdas eder. Bu temsilciler işçilerin şikâyetlerini ve dileklerini süratle sendikaya bildirir. Sendika kendi üyeleri ile olan bağlarını kuvvetlendirmek için gözle görülür elle tutulur başarılar sağlar.

- Bu başarılar neler olmalıdır?

- İşçinin ücret seviyesinin düşük olduğunu resmi makamlar dahi kabul etmiştir. Mevcut tüzük hükümlerine göre, düşük ücretli işyerlerinde toplulukla iş ihtilafı çıkarır ve kanuni hakkını kullanır. İşçi sağlığı koruyucu tedbirler alınması hususunda devlet teşkilatına yardım eder ve işçilerin mevcut kanunlarla sağlanan hak ve menfaatlerinin neler olduğunu üyelerine öğretir. Bu iş için broşür yayınlar. Cazip toplantılar tertip eder. İşçiler arasındaki

dostluğu takviye edecek içtimalar yapar. Münazaralar tertip eder ve işçilerde sendikacılık şuurunu teessüre çalışır."³⁸⁷

5018 sayılı Sendikalar Kanunu sonrası CHP'nin güdümünde ve Batı'ya yakınlaşma çabasının bir neticesi olarak doğan tepeden inme örgütlenmelerin DP iktidarında işçi sınıfı tarafından varlık nedenlerinin amaçlarının ve kazanımlarının ne olduğunun sorgulandığı bir dönem başlamıştır.

14 Mayıs 1950 tarihinde başlayan ve 27 Mayıs 1960 tarihinde son bulan DP iktidarında görülen sendikalaşmadaki artışın istikrarsız bir gelişmenin ürünü olduğunu belirten Cahit Talas'a göre bu durumun ortaya çıkmasında hukuki düzenlemelerin tatbikinde sorunlar yaşanması, örgütlenme anlayışının Batı'daki gibi bir geleneğin ürünü olmayıp, demokrasinin gereği olarak algılanan siyasi güç ve nüfuz etkisi altında gelişmesi, sendika liderlerinin tecrübe ve birikim elde edebilecek kadar bu işle meşgul olmamaları ve işveren sendikalarının teşkilatlanmış olmaması nedeniyle kurulan işçi sendikalarının muhatabının olmaması işveren ve işçi temsilcisi arasında işyerinde kısıtlı ve sınırlı olarak sorunların çözüme bağlanması nedeniyle işçi haklarını korumak geliştirmek amacıyla kurulan sendikaların bertaraf edilmesi, toplum tarafından sendikalaşmanın önemi ve mahiyetinin tam olarak anlaşılammaması ³⁸⁸ işçi örgütlenmelerinde aynı iş kolunda veya işyerinde birden fazla sendika kurulması, işçi örgütlenmelerinin birleştirici vasfını kaybetmesine, bağımsız hareket etmeleri ve fikir ayrılıklarının doğmasına neden olması ve bu durumun işveren ve hükümete karşı işçi haklarını koruma ve kollama görevini tam olarak yerine getirmesini engellemesi gibi sebepler meydana getirmiştir.³⁸⁹

Bir ülkede siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda görülen her türlü gelişim ve değişimin hukuki düzenlemeleri etkilemesi gibi sivil toplum örgütleri olan sendikalarda bu gelişim ve değişimden etkilenmiştir. DP iktidarının ilk 5 yılında müreffeh bir çizgide giden Türkiye için 1955'ten itibaren gerek iç gerek dışta yaşanan gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan siyasi ve iktisadi alanda görülen buhranlar neticesinde ortaya çıkan Örfi İdare Kanunu, Milli Koruma Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun ve İstikrar Programı, işçi sınıfının CHP iktidarındaki gibi baskıcı, otoriter ve

³⁸⁷ *Gece Postası*, 28 Haziran 1952, S.4637

³⁸⁸ Cahit Talas, "Sendikalarımızın Gelişmesinde Duraklama ve Sebepleri", *Forum Dergisi*, 15 Aralık 1954, c.2, S.18, s.10-11

³⁸⁹ Toker Dereli, "Fonksiyonel Analiz Modeli-Türk Sendikacılığında Teşkilat Bünyesinin Teorik Bir Açıdan Tahlili", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.24, No: 3-4, Nisan-Eylül 1965, s.178-179, C.Talas, "Sendikalarımızın Gelişmesinde Duraklama ve Sebepleri",...s.10

elde ettiği haklardan kısmen de olsa mahrum bırakıldığı (ücret, çalışma koşulları, izin ...vb.) işçi örgütlenmelerinin zayıf kaldığı bir dönemi ifade etmiştir. İşçi sınıfının sendikal hürriyetini engellemeye çalışan, DP 5018 sayılı Kanununu gerekçe göstererek (kimi zaman siyaset yasağı, kimi zaman örgütlenmenin oluşumunda meydana gelen aksaklıkları) işçi örgütlenmelerine son vermiştir.1957 yılında 5018 sayılı kanunun gerekçe gösteren Hükümet İşçi Sendikaları Konfederasyonunu, Ankara, Güney, Çukurova, İstanbul işçi birliklerini, 7 Mayıs'ta Bursa Sendikalar Birliği ile Marmara Bölgesi İşçi Sendikaları İşçi Sendikaları Federasyonunu kapatmıştır.³⁹⁰ İşçi sınıfının bilinçlenmeye başladığı, sendikalaşmanın arttığı ancak güçlü ve istikrarlı bir yapının eksik olduğu oluşumlarında muhacir kökenlilerin aktif rol oynadığı ve hemşerilik ve kardeşlik duygularının ağır bastığı³⁹¹ DP iktidarındaki işçi örgütlenmelerinden bazıları şunlardır.

3.1. Petrol-İş (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası)

6 Eylül 1950'de petrol, kimya ve lastik iş kolunda faaliyet göstermek üzere "İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası" adıyla İstanbul'da kurulan Türk-İş üyesidir.

Sendikanın kurucuları, Muzaffer Sezan, Cevdet, Rüstem Yucahlar, Ahmet Engin, Sadık Ertan, Salih Yavaşer, Sabri Özcan, Kemal Tutar, Kazım Mühür, Avni Kaynak, Ziya Tümerkan, Muzaffer Güner, Ömer Kocakaya, Nuri Ecevit, Galip Uyarman, Turan Karagöz, A. Rıza Sarıkaya, Fethi Bayer, Şadan İnanç, Ferit Gençay, Muhittin Zatitürk, Sabri Eren, Sabri Kılıçlı idi. Sendikanın, 14 Ocak 1951'deki ilk genel başkan vekilliğine Ziya Tümerkan geçmiştir. Sendika 13 Haziran 1951'de yayımladığı bültende, grev hakkının tanınması, sendikal örgütlenmelerin önündeki engellerin kalkması, işsizlik sigortasının çıkartılması, iş mahkemelerinin kurulması, asgari ücretin yükseltilmesi, günlük çalışma sürelerinin azalması, emekli olan işçiye kıdem tazminatı verilmesi, tatil ve ücretli yıllık izin yasasının çıkarılması taleplerini sunmuştur.

Petrol-İş 25 Aralık 1952'de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ne üye olmuştur. Petrol-İş İstanbul'da sınırlı kalmayıp Türkiye'ye yayılma kararı almıştır. Grevin yasalaşması için çabalayan, SSK'nın iyileşmesi gerekliliğini vurgulayan İstanbul Akaryakıt İşçileri Sendikası, 3 Haziran 1956 tarihinde yaptığı 7. Genel kurulunda tüzük

³⁹⁰ Cem Eroğlu, "Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi", İmge Kitabevi Yayınları, 1998, s.190

³⁹¹ M.Şehmus Güzel, "Türkiye'de İşçi Hareketi (1908-1984),... s.136

değişikliğine gitmiş, adını “Türkiye Petrol İşçileri Sendikası” olarak almıştır. 30 Aralık 1956’da sendikanın adı kısaltılmış ve “Petrol İş” ismini almıştır.

1956-1958 döneminde Petrol İş’in 8 şubesi ve 16 temsilciliği mevcut idi. Ayrıca üyeler arasında birlik ve beraberliği kaynaştırmak için bir de yardımlaşma derneği kurulmuştur. Petrol-İş 27 Ağustos 1957 tarihinde işçi haklarıyla sendikal hak ve hürriyetleri kapsayan 21 maddelik bir “istemler paketi” hazırlanmış ve paket 6-7 Eylül 1958’de kabul edilmiştir. Amerikan tipi sendikacılık anlayışının hakim olduğu örgütlenmede ABD’de yer alan Colorado eyaletinde bulunan Petrol Kimya ve Atom İşçileri Sendikası’nın adı ve amblemini taklit etmiştir. 1960 ihtilali sonrası 7 Temmuz 1961 Anayasasının kabulü için aktif çalışmalarda bulunan Petrol-İş’in üye sayısı 1951’de 351 iken, 1962’de 10.000’i bulmuştur.³⁹²

3.2. Türkiye Yapı İşleri Sendikası

22 Eylül 1950’de Beyoğlu’nda çalışan yapı işlerini örgütlemek ve korumak amacıyla “Beyoğlu Türk Yapı İşçileri Sendikası” adı ile İstanbul’da kurulmuş olan bağımsız işçi sendikasının kurucuları; İsmail Karakule (Başkan), İbrahim Göral (Başkan Vekli), Muhsin Savaş (Genel Sekreter), Konstantinie PaulaPulas, Mehmet Yanıkçı, Nika Ziropulaş ve Ali Erat’dan oluşmuştur. 1951’de Türkiye Yapı İşleri Sendikası adını almıştır.³⁹³

3.3. METAL-İŞ (İç Anadolu Bölgesi Mühimmat, Makine ve Montaj Metalden Mamul Eşya Oto Sanayi İşçileri ve İstanbul Silahtarağa Av ve Fişek Fabrikası İşçileri Sendikası

20 Kasım 1950’de makine ve mihaniki sanayi işkolunda faaliyet göstermek üzere “Ankara Mihaniki ve Kimya Sanayi İşçileri Sendikası” adıyla Ankara’da kurulan Metal-İş Federasyonu ve TÜRK-İŞ üyesi işçi sendikasıdır. Sendika, Ömer Akçanat, İbrahim Kaynak, Bekir Mutluval, Hamit Aslan Yüce, Hüseyin Çakroğlu Ilgaz, Veysel Ağzıoğlu, Azmi Aka, Mehmet Ural, Ethem Çoban, Nuri Özdemir’inde aralarında bulunduğu 34 kişi tarafından kurulmuştur. Kuruluş tüzüğünde sendika siyasete karışmayacağı üyelerin ekonomik çıkarlarını koruyacağını ve milli menfaatlere aykırı davranmayacağını belirtmiştir.

³⁹² Petrol-İş (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası), *Türkiye’de Sendikacılık Ansiklopedisi*;... c.2, s.521-525

³⁹³ Türkiye Yapı İşleri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3,s.416

Sendika Eskişehir Valiliğince 23 Mayıs 1969 tarihinde Sendika başkanı M. Ali Ergöz dışında üyesi kalmadığı için tüm mal varlığı Metal-İş Federasyonuna devredilmek üzere feshedilmiştir.³⁹⁴

3.4. Ceyhan Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası

Ceyhan Çırçır Fabrikasında çalışan işçiler tarafından 26 Kasım 1951 tarihinde kurulmuştur. Çukurova Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikasına üye olan sendika amacını ana tüzüğünde şu şekilde:

“Sendika mesleki bir teşekküldür ve mensup olduğu işkolunda çalışan işçilerin toplu menfaatlerini korumak, üyelerine hukuki ve sosyal yardımlar sağlamak, mesleki bilgilerini genişletmek, kültür seviyelerini yükseltmek amacını güden ve bu amacın tahakkuku ile mensup olduğu işkolunun sosyal meselelerinin halinde tek taraflı bir zihniyet takip etmiyerek, Devlet işçi ve işverenin el ve gönül birliğini ana prensip olarak kabul eder.”beyan etmiştir. Ayrıca sendikadan ihraç; sendikayı zarara uğratacak eylemler yapmak, sendikanın gelirlerini sınırlandırmak, üyeler arasında nifak sokmak, sendikaya verilen aidatı üç ay vermemek, işçi vasfını kaybetme nedenleri arasında belirtilmiştir.³⁹⁵

3.5. HARP-İŞ (Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası)

19 Haziran 1951 tarihinde savunma sanayi alanında faaliyet göstermek üzere “Eskişehir İkmal Merkezi Teyyare Sanayii İşçileri Sendikası” adıyla Eskişehir’de kurulan TÜRK-İŞ’e bağlı Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu’ na üye olan sendikanın kurucuları, Abbas Dorbek, Naci Aygür, Ahmet Yünlütepe, Yusuf Özgün, Sabri Özfiliz, Kadir İnanç, Muhittin Ötegen, Nazif Karter, Kemal Sezener, Hüseyin Eriş ve Fevzi Önüt’ ten oluşmuştur.

Sendikanın amacı kuruluş tüzüğünde

“*üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak mevcut kanunlar dairesinde iktisadi, ictimai ve medeni seviyelerinin yükselmesine çalışmak, üyeleri arasında tesanüt ve her türlü yardımlaşmayı sağlamak ve üyelerini mahkemeler, devlet daireleri, özel ve tüzel kişiler nezdinde temsil etmek.*” şeklinde belirtilmiştir.

³⁹⁴ METAL-İŞ (İç Anadolu Bölgesi Mühimmat, Makine ve Montaj Metalden Mamul Eşya Oto Sanayi İşçileri ve Silaharağa Av ve Fişek Fabrikaları İşçileri Sendikası)”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.2, s.357

³⁹⁵ *Güney İşçi Postası*, 26 Kasım 1951, S.11

Sendika 27 Kasım 1963 tarihinde ismini “Harp-İş (Harp Sanayii ve Yardımcı İşKolları Sendikası)” haline getirildi.Sendikanın 12 Aralık 1965 ve 30 Nisan 1967 tarihli genel kurullarında, sırayla, Kemalettin Bör ve Recep Ersöz genel başkanlık görevine seçildiler.10 Ocak 1971 tarihli genel kurulda ise sendikanın kendisini feshederek Ankara’da kurulu bulunan Türk Harb-İş’e iltihakına karar verildi, bu sendikanın Eskişehir şubesi oldu.³⁹⁶

3.6. TEKSİF (Ankara Tekstil Öorme ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)

21 Temmuz 1951 tarihinde dokuma işkolunda faaliyet göstermek üzere “Ankara Mensucat Dikim ve Kesim İşçileri Sendikası” adıyla Ankara’da kurulan TÜRK-İŞ’e bağlı Teksif Federasyonu üyesi olan sendikanın kurucuları genel başkan Abdulkadir Kaya, genel başkan vekili Hasan Kırdım, genel sekreter Rıza Demirçelik, İsmail Sarıkaya, Mehmet Özdemir, Şükrü Şahin, Ahmet Yılmaz, Mehmet Eriş ve Şükrü Çokseven idi.

12 Temmuz 1953 tarihinde yapılan genel kurulda Abdulkadir Kaya başkan, Musa Mugan ikinci başkan ve Fahrettin Besnili genel sekreter olmuştur. Bu toplantıda sendikanın kurmak istediği kooperatife Çalışma Bakanlığı’nın yardım etmesi, Sümerbank işçilerinin sendikayla bağlantılarının olmadığı ve mağdur oldukları sendikaya aidat verilmeyerek feshe zorlandıkları öne sürülmüştür. DP iktidarında aidat ödentisinin kesilmesi sendikal faaliyetleri üzerinde yürüttüğü baskıcı politikanın bir neticesi idi. DP muhalif örgütlemeleri yıldırmak için aidat ödentisini bir koz olarak kullanmıştır. Aynı kurulda tüzük değişikliğine gidilmiş ve sendikanın ismi “MensucatKesim Dikim ve Bilimum Mensucatla ilgili Tezgâhtarlar ve İşçiler Sendikası” olarak değişmiştir. Sendikanın ismi 25 Mayıs 1955 tarihinde “Ankara Sümerbank İşçileri ve Tezgâhtar Sendikası” haline gelmiştir. 18 Mart 1956’da yapılan genel kurulda Sümerbank tezgâhtarlarının çalışma saatlerinin 11’den 8’e düşürülmesi, grev hakkının tanınması iş güvencesinin olmasının önemi belirtilmiştir.

TEKSİF başkanlarından İsmail Kaçmaz’ın memurluğa geçmesi üzerine işçi niteliğini kaybetmesi gerekçesiyle İsmail İnanç’ın ise işçi statüsünde bulunmadığı işveren vekili olduğu gerekçesiyle yapılmış olan ihraçlar nedeniyle sendika üyeleri valiliğe başvurmuştur. Valiliğe sendikal faaliyetlerin durduğu maddi imkânsızlıklar

³⁹⁶ HARP-İŞ (Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.536

içinde olduğu, İsmail Kaçmaz'ın diktatörce davrandığı şikâyetinde bulunan üyelerin ricası üzerine 4 Ekim 1960'ta yapılan incelemeler sonucunda sendikanın iyi idare edilmediği ve acil olarak genel kurulun toplanması gerektiği belirtilmiştir. 26 Kasım 1961'de yapılan genel kurulda sendikanın adı son kez değiştirmiş “TEKSİF (Ankara Tekstil Örne ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası)” olmuştur. 25 Kasım 1962'de sendika kendini feshetmiştir.³⁹⁷

3.7. Tarsus-Mersin Pamuklu Mensucat Sanayii Birleşmiş İşçiler Sendikası

Tekstil iş kolunda faaliyet göstermek üzere 3 Eylül 1952 tarihinde Tarsus'ta “Tarsus Pamuklu Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası” adıyla kurulmuş olan sendikanın kurucuları, Mustafa Turaç, Yusuf Seçer, Mahmut Kenar, Niyazi Özkurt, Ali Çelimli, Mustafa Büyükpınar, Sabri Yetiş, Hüseyin Kara, Abdullah Eruncu, Edip Sancar, Salim Çayan, Mustafa Ayman, Hüseyin Uzun, Şevket Eryaşar, Ali Balıkçioğlu, Suphi Püsküllü, Ramazan Erbenek, Ahmet Ocağoğlu, Yusuf Rüya, Yakup Özküçük, Yakup Külekçi idi.

İlk genel kurul toplantısını 19 Aralık 1954'te yapmış olan sendika, İş Kanunu'nun yetersizliğinden, iş mahkemelerinde işçilerin lehine olan davaların reddedildiğinden şikâyetçi olmuştur. Ayrıca toplantıda Tarsus'ta bir iş mahkemesi kurulması için çalışma yapılması kararı alınmıştır. 26 Haziran 1957 tarihinde müfettiş raporuna dayanarak sendikanın “Hal-i Acze” düştüğünü öne sürmüş olan Çalışma Bakanlığı'nın fesih için başvurmuş olduğu Tarsus Asliye Hukuk Mahkemesi 10 Haziran 1956'da sendikanın acze düştüğüne dair bir delil olmadığı gerekçesiyle fesih durumunu reddetmiştir. Sendika daha sonra Mersin'de faaliyet gösteren “İçel Mensucat ve Basma Sanayi İşçileri Sendikası” yla birleşmiş “Tarsus-Mersin Pamuklu Mensucat Sanayi Birleşmiş İşçileri Sendikası” adı ile faaliyet göstermiştir. Sendikanın Haziran 1964 tarihinden sonra akıbeti hakkında bir bilgi mevcut değildir.³⁹⁸

3.8. SEKA Elektroşimi İşçileri

31 Ekim 1952 tarihinde İzmit'te kağıt iş kolunda “Selüloz Sanayii Müessesesi Elektroşimi Sanayi İşçileri Sendikası” adıyla kurulmuştur. Kurucuları arasında Mustafa

³⁹⁷ TEKSİF (Ankara Tekstil Örne ve Giyim Sanayii İşçileri), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.187

³⁹⁸ Tarsus-Mersin Pamuklu Mensucat Sanayii Birleşmiş İşçiler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.159-160

Uyguç başkanlığa, Ramiz Şerbertçi ikinci başkanlığa, Hikmet Yakaner, Elfaz Dursun ve Hasan Örnek sözcülüğe, Ahmet Turan muhasipliğe, Ali Can ve Halil Bağır veznedarlığa, Saim Özçakır sekreterliğe getirilmiştir. 12 Mart 1958’de sendikanın adı “Türkiye Kağıt ve Selüloz Sanayii İşletmeleri Umum Müdürlüğü Elektroşimi İşçileri Sendikası” olarak değiştirilmiştir. 14 Temmuz 1962’deki sendikanın adı “SEKAElektroşimi İşçileri Sendikası” olarak ikinci kez değişikliğe uğramıştır. 8 Kasım 1975’te Sendika feshedilmiştir. Üye sayısının Eylül 1958’de 1.180’e yükseldiği sendika 17 Mart 1962’de kendini feshetmiştir.³⁹⁹

3.9. Savunma Vekâleti İşçileri Genel Sendikası

3 Aralık 1952 tarihinde savunma sanayii alanında faaliyet göstermek üzere “Savunma Bakanlığı İşçileri Genel Sendikası” adıyla Ankara’da kurulan, Türk-İş’e bağlı “Askeri İş Yerleri İşçi Sendikaları Federasyonu” üyesidir.

Cabbar Oymak, Selahattin Dikmen, İsmail Arslan, Hüseyin Ertüzün, Ekrem Olcay, Emin Yücesoy ve Cemal Devir’in kurduğu sendikanın amaç ve ilkeleri “Savunma Bakanlığı’na ait işyerlerinde çalışan Türk İşçisinin hak ve menfaatlerini korumak ve kollamak, sendika siyasi faaliyetlere katılamaz, herhangi bir siyasi teşekkülün reklamını yapamaz, milli menfaatlere aykırı hareket edemez.”arasındadır.

6-7 Eylül olayları sonrası, 12 Eylül 1955’te Ankara sıkıyönetim Komutanlığı’nın emri ile aralarında Savunma Vekâleti İşçileri Genel Sendikası’nın da bulunduğu 28 sendikanın belgelerine el konulmuş ve bu sendikalar geçici bir süre faaliyetten men edilmiştir. 18 Şubat 1956’da tekrar faaliyete giren sendikanın genel başkanlığına Behiç Ege, genel sekreterliğine Doğan Polat getirilmiştir. Sendikanın 2 Haziran 1956 tarihli genel kurulunda çalışanlar fazla mesai ücretlerini alamadıklarını belirtmiş, ücretli yıllık izin ve amele işçi kavramlarının tanımlanması talebinde bulunmuşlardır. 31 Mart 1962’de sendika kendini feshetmiştir. Savunma İşçileri Genel Sendikası ile Ankara HARP-İŞ Sendikası adı altında birleşmiştir.⁴⁰⁰

3.10. SELÜLOZ-İŞ (Türkiye Selüloz Kâğıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası)

9 Şubat 1952 tarihinde kâğıt iş kolunda faaliyet göstermek üzere “Makina ve Teknik İşçileri Sendikası” adıyla İzmit’te kurulmuş Türk-İş üyesi işçi sendikasıdır.

³⁹⁹ Seka Elektroşimi İşçileri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3,s.4

⁴⁰⁰ Savunma Vekâleti İşçileri Genel Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.3

Sendikanın kurucu üyeleri; Niyazi Buyrul, İsmail Sevinç, Yahya Danabay, Hasan Akar, Cevdet Bulut, Arif Çağırın, Kemal Gülenler, Ahmet Gürdal, Hamdi Çakır, İhsan Yanter, Sabahattin İstanbullu ve Habib Seval idi. 10 Ekim 1964'te genel kurulda tüzük değişikliğine giden sendikanın adı "Selüloz-İş (Türkiye Selüloz Kâğıt ve Makina İşçileri Sendikası)" olarak değiştirilmiştir. KAĞIT-İŞ (Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları Sanayi İşçileri Sendikası ile Selüloz-İş'in birleşmesini sağlamak için Seka-İş kurulmuş, ancak birleşme DP iktidarında gerçekleşmemiştir. 20 Temmuz 1969 tarihinde sendika adını "Selüloz-İş (Türkiye Selüloz Kağıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası)" şeklinde değiştirmiştir.⁴⁰¹

3.11. Tekel İşçi Fabrikası İşçileri Sendikası

20 Mart 1952 tarihinde Gaziantep'te gıda sanayi iş kolunda kurulmuş olan işçi sendikasının kurucuları; İbrahim Ercan, Mustafa Yıkırık, Ali Ufacık, Cuma Güneş, Ali Sazalar, Yusuf Özkaynaklar, Süleyman Erek, Mustafa Asal, Celal Kurt ve Ahmet Kurt idi.

Gaziantep Valiliği'nin Çalışma Vekâletine gönderdiği 30 Temmuz 1953 tarihli belgede sendika üyesi Hüseyin Sakar ve oğlu Ökkeş Sakar'ın Komünist düşüncelere sahip olduğu ve takip edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu belge DP'nin sendikal faaliyetleri yakından izlediğini göstermektedir. 1 Şubat 1970 tarihindeki genel kurulda sendikanın feshine ve Tek Gıda-İş Sendikasına iltihakına karar verilmiştir.⁴⁰²

3.12. Sakarya Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası

29 Nisan 1952 tarihinde gıda sanayii iş kolunda faaliyet göstermek üzere Hendek'te kurulmuş olan işçi sendikasının tüzüğünde sendika siyaset ilişkisine dikkat çekilmiş ve işçi örgütlenmelerinin herhangi bir siyasi faaliyetin parçası olamayacağı belirtilmiş, milliyetçilik ilkesine dikkat çekilmiştir.

Sendikanın yönetim kuruluna Rüştü Şahinbaş (başkan), Recep Candar (başkan vekili), Nuri Yiğit (muhasibeci), Hasan Eşme (veznedar), İsmail Yazıcı (kâtip) olarak seçilmiştir. 14 Mayıs 1955'teki genel kurulda Sakarya İşçi Sendikaları Birliği'ne 350 üyenin 320'sinin ittifakıyla iltihak kararı alınmıştır. Sendika üyelerine yardım amacıyla "Hendek Tütün İşçileri Sendikası Yardımlaşma Sandığı" adı altında bir sandık

⁴⁰¹ SELÜLOZ-İŞ (Türkiye Selüloz Kâğıt ve Mamulleri İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.3, s.11

⁴⁰² Tekel İşçi Fabrikası İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.3, s.177

kurulmuştur. 1964 tarihinde tüzük değişikliğine sendika gitmiş ve “Hendek Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası” olmuştur. 4 Nisan 1970’te sendika “Türkiye Gıda-İş Sendikası”na iltihak etme kararı almış ve kendini feshetmiştir.⁴⁰³

3.13. TGS (Türkiye Gazeteciler Sendikası)

9 Temmuz 1952’ de basın-yayın işkolunda faaliyet göstermek üzere “İstanbul Gazeteciler Sendikası” adıyla kurulmuş olan sendikanın kurucuları, Sezai Solelli (Türkiye Yayınevi), İzzet Akyol (Hizmet Gazetesi yazarı), Ali Karakurt (Akşam Gazetesi yazarı), Hayri Engin (Türk Havadis Ajansı), Hıfzı Topuz (Akşam Gazetesi yazarı), M. Ragıp Esatlı (Akşam Gazetesi yazarı), Cevat İstek (Anadolu Ajansı İstanbul Müdürü), İhsan Göğüş (Dünya Gazetesi Yazı İşleri Müdürü), Sema Aydoğdu (Vatan Gazetesi yazarı), İhsan Tayışlı (Son Posta Yazı İşleri Müdürü), Sami Teziş (Posta Gazetesi Yazı İşleri Müdürü), Ecvet Güresin (Vatan Gazetesi Yazarı), Melih Yanar (Vatan Gazetesi yazarı), Nazım Ulusoy (Cumhuriyet Gaztesi Yazı İşleri Müdürü) ve C.Fehmi Başkut (Cumhuriyet Gazetesi Yazı İşleri Müdürü) idi.

Kuruluş tüzüğünde sendikanın üyelerinin hak ve çıkarlarını korumak, siyasi ve dini faaliyetlerden uzak durmak ve milli menfaatlere aykırı hareket etmemek gibi ilkeler yer almıştır. 8 Nisan 1958 tarihinde yaptığı genel kurulunda Türkiye Gazeteci Sendikaları Federasyonu adıyla bir federasyonun kurulması ve buna üye olunması kabul edilmiştir. 5 Kasım 1960’ta yapılan olağanüstü genel kurulda tüzük maddelerinde değişikliğe gidilmiş ve başkanlığa Abdi İpekçi, ikinci başkanlığa Kemal Aydar, genel sekreterliğe Semih Tiryakioğlu getirilmiştir.⁴⁰⁴

3.14. Petrol Kimya-İş (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası)

9 Nisan 1956 tarihinde ilaç iş kolunda faaliyet göstermek üzere “İstanbul İlaç Sanayii İşçileri Sendikası” adıyla İstanbul’da kurulmuş Türk-İş ve Disk üyesi olan Petrol Kimya-İş, Rıfat Şekerci, Fatma Kamankal, Ayfer Öztekin, Mürven Ongun, Nuran Köksal, Mahmut Verim, İsmail Öz, Akif Keçeligil, Vehip Davulcu tarafından kurulmuştur. 16-17 Haziran 1956 tarihli ilk genel kurulu Vehip Davulcu, Sabahat Karabulut, İsmail Öz’den oluşan 9 kişilik heyette yer almıştır. Bu genel kurulda yapılan tüzük değişikliğiyle sendikanın adı “İstanbul İlaç ve Kimya Sanayii İşçileri Sendikası”

⁴⁰³ Sakarya Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2, s.562-563

⁴⁰⁴ TGS (Türkiye Gazeteciler Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.219

olmuştur. 5-6 Temmuz 1957’de sendika ismini “Türkiye Petrol Kimya Sanayii İşçileri” olarak değiştirmiştir.⁴⁰⁵

3.15. Savunma İşçileri Genel Sendikası

9 Ağustos 1953’te savunma sanayii alanında faaliyet göstermek üzere Ankara’da kurulmuş olan, TÜRK-İŞ’e bağlı Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu üyesi işçi sendikası Nadir Göker başkanı Sedat Atakut’un genel sekreteri olarak görev yaptığı Sami Bulut, Hikmet Şenocak, Kemal Aykaç, Osman Yeşilyurt ve İbrahim Ataol’un aralarında bulunduğu 19 kişi tarafından kurulmuştur.

6-7 Eylül olayları sonrası 12 Eylül 1955’te Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı’nın emri ile kapatılan ve 25 Şubat 1956’da tekrar faaliyete geçmiş olan sendikayı, 20 Ağustos 1958 tarihinde Türkiye Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu Genel Başkanı Cemalettin Konak’ın Çalışma Bakanlığına Şubat 1958’de 2. Genel kurulunu gerçekleştiren sendikanın usulsüzlük yaptığı ve sendika parasının idareciler arasında taksim edilmiş olması ve uzayan süre içinde zimmetlerinde bulunan paranın vezneye peyder pey yatırılmasından mütevellit olduğu gerekçesiyle şikâyet etmiş ve denetim sonucunda 22 Mayıs 1957 tarihinde 2 ay içinde geri ödemek koşuluyla 1.300 lira borç verilen sendika başkanı Selahattin Koçaran’ın bu paranın 1.200 lirasını ödediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışma müdürlüğü incelemesinde sendika başkan ve azalarının sendikaların paralarını gelişigüzel kullandıkları ve vezne makbuzlarının bilgi karşılığına sebep olduğu sonucuna varılmıştır. 4 Eylül 1960 tarihinde hesap tetkik komisyonunun yaptığı incelemede başkan Selahattin Kaçaran’ın sendikaya olan 1.300 liranın sadece 660 lirasını ödediği tespit edilmiştir. Genel olarak sendika liderlerinin milletvekili olmak için kullandıkları bir araç olan işçi örgütlenmelerinin farklı bir biçimde sendikanın gelirlerini kendi tasarruflarında kullanma eğiliminde oldukları da bu örnekle görülmektedir. Bu sendika, Kasım 1956’ da 512 olan üye sayısının Eylül 1958’ de 1.180’ e yükseldiği sendika 17 Mart 1962 tarihinde kendini feshetmiştir.⁴⁰⁶

3.16. Çankırı Demiryolu İşçileri Sendikası

12 Ağustos 1956’da Devlet Demiryolları’ nda faaliyet göstermek üzere Çankırı’ da kurulan “Demiryolları İşçileri Sendikası” TÜRK-İŞ ve DFY üyesi işçi sendikasının

⁴⁰⁵ Petrol Kimya-İş (Türkiye Petrol Kimya Sanayii İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi* ,...c.2, s.526-528

⁴⁰⁶ Savunma İşçileri Genel Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.2-3

kurucuları Ahmet Urvaylı, Abdülkadir Mudunlu, Ahmet Keş, Alaattin Eren, Mustafa Ekiz, Bekir Kılık, Osman Yurdakul, Muzaffer Erucsal ,Ahmet Demirok ve Mustafa Karagür (başkan) idi.

Türkiye Demiryolları İşletmesi İşçileri Genel Sendikası Çankırı şubesinin 17 Eylül 1955 tarihli genel kurulunda federasyona bağlı müstakil bir sendika olarak faaliyet gösterme kararı ile ortaya çıkan Demiryolları İşçi Sendikası 17 Haziran 1973 tarihinde isim değişikliğine gitmiş ve “Çankırı Demiryolu İşçileri Sendikası” adını almıştır.⁴⁰⁷

3.17 Elazığ HARP-İŞ (Elazığ Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası)

11 Nisan 1958 tarihinde savunma sanayi alanında faaliyet göstermek üzere Elazığ’ da “Elazığ Askeri İşyerleri İşçileri Sendikası” adıyla kurulan TÜRK-İŞ’ e bağlı Türk Asiş (Türkiye Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu) üyesi olan sendikanın kurucuları İskender Pakar (başkan), Selahaddin Eryavuz, Refik Ankut, Vecihi Özbilen, Hüseyin Eroğlu, Hakkı Türeli, Mehmet Kışla, Seyit Ali Çalışkan, Şahabettin Ötük, Halit Bayer, Hakkı Bilen, Ahmet Özdemir, H. Zeki Ilgazoğlu, Nihat Karaman ve Vahdettin Gençel’ di.

20 Ocak 1959’da sendika yönetim kurulunun toptan istifası nedeniyle 25 Ocak 1959’da toplanan olağanüstü genel kurulda Faruk Öner başkanlığa, Tahsin Okur, Osman Yanık, Nurettin Işık ve Turgut Tuna yönetim kurulu üyeliklerine seçildiler.13 Eylül 1970 tarihli son genel kurulda ise, sendikanın kendini feshederek merkezi Ankara’da bulunan TÜRK HARP-İŞ’e iltihakına karar verildi ve bu sendikanın Elazığ şubesi oldu.⁴⁰⁸

3.18. ENERJİ-İŞ (Çukurova Enerji İşçileri Sendikası)

24 Haziran 1959 tarihinde enerji işkolunda faaliyet göstermek üzere “GüneyBölgesi Elektrik ve Makine Sanayii İşçileri” adıyla Adana’da kurulan ve ENERJİ-İŞ’e üye olan sendikanın kurucuları, İbrahim Aydın, Ömer Yaltırık, Şahap Türkeli, İbrahim Bayrakçı, Nuri Arıker, Mustafa Gürsoy, Hüseyin Gözübüyük, Atilla Tuli, Necdet Fikirman, M.Zeki Uçan, M. Şahin Ünlücömert idi.

⁴⁰⁷ Çankırı Demiryolu İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.226

⁴⁰⁸ Elazığ HARP-İŞ (Elazığ Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.1, s.362

İlk genel kurulunu 30 Ocak 1960' ta yapan sendikanın genel başkanlığına M. Şahin Ünlücömert seçilmiştir. Sendika 22 Temmuz 1960 tarihinde tüzük değişikliğine giderek ismini “Çukurova Enerji İşçileri Sendikası” olarak değiştirmiştir. Sendikanın ismi 27 Ekim 1963' te “Güney Bölgesi Baraj Sulama Enerji Su Gaz ve Devlet Su İşleri İşçileri Sendikası”, 5 Nisan 1964' te “Güney Bölgesi DSİ Baraj Enerji ve Su İşçileri Sendikası”, 6 Şubat 1966' da “Çelke-İş (Çukurova Elektrik Enerjisi İşçileri Sendikası”, 16 Temmuz 1977' de “ENERJİ-İŞ (Türkiye Enerji İşçileri Sendikası)”ve son olarak ta “ENERJİ-İŞ (Çukurova Enerji İşçileri Sendikası)” değiştirmiş, 14 Haziran 1980' da kendini feshetmiştir.⁴⁰⁹

3.19. TEİS (Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası)

7 Eylül 1950'de otel, lokanta, eğlence yerlerinde faaliyet göstermek üzere “İstanbul Otel, Lokanta Pastane Gazino ve Emsali İş Yerleri Sendikası” adıyla kurulmuş olan işveren sendikasının kurucuları Hikmet Abdullahoğlu (başkan), Halil Aktın (başkan vekili), Mustafa Doğanbey, Aram Hıdır, İbrahim Gültan Mehmet Erarslan, Lütfü Badur, Avadis Çakır, Adam Zangoçyan, Osman Belir, Münir Akol, Nobar Coşar, Mehmet Tevfik Tansal ve Pandeli Çobanoğlu'ndan oluşmaktaydı.

Sendikanın amaçları arasında turizmi geliştirmek, bunun için iç ve dış sermayeli şirketler kurmak, ulusal ve uluslararası her türlü mesleki kongreye katılmak ve aynı iş kolundaki yabancı sendikalarla irtibata geçilmesi, üyelerine merkezi eğitim vermek, maddi ve manevi yardımda bulunmak yer almıştır.

26 Mart 1959 tarihinde yapılan genel kurulda başkanlığa Necati Doğanbey, başkan vekilliğine Osman Kibar, vazedarlığa Hikmet Abdullahoğlu seçilmiş, bu kurulda tüzük değişikliğine gidilmiş sendikanın adı “İstanbul Turistik ve Lüks Otel, Lokanta, Eğlence Yerleri ve Emsali İşverenler Sendikası” olarak değiştirilmiştir. Sendika adını 14 Mayıs 1963 tarihinde ikinci kez değiştirerek “TEİS (Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası)” olmuş ve 1 Ocak 1984 tarihinden itibaren faaliyetleri son bulmuştur.⁴¹⁰

⁴⁰⁹ ENERJİ-İŞ (Çukurova Enerji İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.380

⁴¹⁰ TEİS (Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.173

3.20. Türkiye Tekstil Rollergin ve Sawgin Sanayii İşverenler Sendikası

8 Temmuz 1953’ te dokuma iş kolunda faaliyet göstermek üzere “Güney Bölgesi Pamuk ve Müştekatı Sanayii İşverenler Sendikası” adıyla Adana’ da kurulan bağımsız işveren sendikası; Suphi Ramazanoğlu, Rıza Kıssacık, Ahmet Sıpmaz, Hakkı Dörtlemez, Mehmet Emin Yüceloğulları, Mehmet Göksal, Abdurrahim Yeşil, Salih Eroğlu, Zihni Tuncer, Mustafa Paksoy, İzzetin Özgiray, Feza Kaloğlu, Mahmut, Karabucak, Kemal Serim, Kemal Pekün, İsmail Sayılır, Mürşit Görgün, Asım Özbilen tarafından kurulmuştur.

Sendika; siyasetten uzak duracağını, sendika merkezinde siyasetle ilgili hiçbir konunun gündeme gelmeyeceğini tüzüğünde beyan etmiştir. 28 Nisan 1960 tarihinde gerçekleşen genel kurulda sendika başkanlığına Mustafa İzgi, yönetim kurulu üyeliklerine ise Kasım Pişman, Kemal Serim, Mehmet Ünal ve Hasan Yeşil seçilmiştir. Sendika 27 Temmuz 1995’ te kendini oybirliği ile feshetmiştir.⁴¹¹

3.21. Bursa Simitçi Fırıncıları ve Benzeri İşverenler Sendikası

27 Kasım 1956’da Bursa’da gıda işkolunda faaliyet göstermek üzere kurulan bağımsız işveren sendikasının kurucuları, Abdurrahman Tetikduran, Mehmet Korhan, Halim Akmangül, Şükrü Yardımcı, Ahmet Şengülalp, Cemal Şikel, İ. Hakkı Ağaçoğzücü, Şevket Çaçka, Mustafa Çankaya, İbrahim İrtemiz, Remzi Tunç, Recep Kopan, Ahmet Alburel, Arif İpekdokuyan ve Nuri Çankaya idi.

Kuruluş tüzüğünde sendikanın siyasetle ve bu alanda faaliyet gösteren herhangi bir kurumla ilgili olmayacağı, devletin ve milletin çıkarları doğrultusunda hareket edeceği belirtilmiştir.

Sendikanın ilk genel kurulu 2 Kasım 1958 tarihinde gerçekleşmiş ve yönetim kuruluna Cemal Şikel, Mustafa Çankaya, Sabri Özbağ, Mehmet Korhan, Remzi Tunç, Ahmet Alburel seçilmiştir. 32 üyesinden 9’unun katıldığı son toplantısının 27 Temmuz 1982’de yapmış ve feshedilmiştir.⁴¹²

⁴¹¹ Türkiye Tekstil Rollergin ve Sawgin Sanayii İşverenler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.410

⁴¹² Bursa Simitçi Fırıncıları ve Benzeri İşverenler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,...c.1, s.188

3.22. FEDERAL-İŞ (Türkiye Demiryolları ve Liman İşçileri Federal İşçi Sendikaları Federasyonu)

1 Eylül 1950' de demiryolu taşımacılığı iş kolunda faaliyet göstermek üzere “Genel Sendika (Türkiye Demiryolu İşletmesi Genel Sendikası)” adıyla Ankara'da kurulmuş olan işçi federasyonudur. Ankara da bir kaç demir yolu işçisinin kurduğu sendika bir yıl içinde 25 şubeye ve 4921 üyeye kavuşmuştur.

Genel sendikanın ilk başkanı Fahrettin Başkan olup, demir yollarında çalışan makinist, ateşçi, usta, işçi, revizör, gardövagon, makasçı ve ameleleri örgütlemeyi başarmıştır. Genel sendikanın tüzüğü yürürlükteki yasalara ve yapılara uyumlu olmadığı gerekçesiyle genel kurulda tüzük değiştirilmiş ve federasyon tipi bir örgütlenmeye gidilmiştir. Federasyon amacı tüzüğünde, “Demiryolları ve limanlarda çalışan işçilerin hak ve menfaatleri için Federal-İşin program ve tüzüğü hükümleri içinde sendikalar kurmak ve kurulmuş sendikalar varsa bunları Federal- İş'in temsil edildiği iş yerlerinde tam bir dayanışma ile programında yazılı esasını gerçekleştirmek” şeklinde belirtilmiştir. Ayrıca FEDERAL-İŞ adını alan örgütlenmenin otuz beş üyesi sendika olarak, Federal- İşçi Sendikası idare kurulu şeklinde gösterilmiştir.⁴¹³

3.23. GÜNEY-İŞ (Güney İşçileri Sendikaları Federasyonu)

28 Temmuz 1950 de Çukurova'da Kurulu sendikalarda bir çatı altına toplamak amacıyla “Çukurova İşçi Sendikaları Birliği” adı ile Seyhan'da kurulmuştur. Kurucu sendikalar Mersin'de ki Akdeniz devlet demiryolları ve liman işçileri sendikası, Ceyhan Çırçır fabrikası işçileri sendikası, DDY Altıncı İşletme İşçileri Sendikası, AİİS(Adana İnşaat İşçileri Sendikası). Sümerbank ve Milli Mensucat Fabrikaları İşçileri Sendikaları ve Adana Un ve Unlu Maddeleri İşçileri Sendikası ile Tütün ve İspirto İçkiler Sanayi İşçiler Sendikası'ndan oluşmuştur. Birliğin kurucu başkanı Hasan Özgüneş'dir. 24 Nisan 1952 Tarihinde toplanan genel kurulda birliğin adı “GÜNEY-İŞ (Güney İşçi Sendikaları)” şeklinde değiştirilmiş ve örgütlenme bir üst yapıya kavuşmuştur.⁴¹⁴

⁴¹³ FEDERAL-İŞ, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.420-21

⁴¹⁴ GÜNEY-İŞ(Güney İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1 s.517

3.24. TİF (Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu)

3 Aralık 1951 tarihinde kara taşımacılığı işkolunda faaliyet göstermek üzere Ankara'da kurulmuş olan TÜRK-İŞ ve ITF (Uluslararası Taşıma İşçileri Federasyonu) üyesi İşçi Sendikaları Federasyonu'nun genel merkezi İstanbul idi.

Federasyonun kurucu sendikaları ve kurucuları, Elazığ Motorlu Taşıtl ve Her Nevi Yol Yapı ve Ziraat Makineleri İşçileri Sendikası adına Hüseyin Genç ve Nadir Bahadır İzmir Sürücüler Sendikası adına Burhanettin Asutay, Ankara Motorlu Taşıtl ve Garaj İşçileri Sendikası adına İbrahim Fertelli, İsmail Hoşafçı, İstanbul Elektrik Gaz ve Motorlu Taşıtl İşçileri Sendikası adına Sabri Kırçıl ve Mehmet İnanlı idi. Federasyon 17 Haziran 1967'de feshedilmiştir.⁴¹⁵

3.25. Ankara İşçi Sendikaları Birliği

3 Aralık 1951 tarihinde Ankara'da kurulan TÜRK-İŞ üyesi birliği sekiz sendika kurmuştur. Bu sendikalar şunlardır: Mensucat Dikim ve Kesim İşçileri Sendikası, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası, Elektrik ve Havagazı İşletmesi İşçileri Sendikası, Kırıkkale Makine Kimya İşçileri Sendikası, Ekmek Simit Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası, BARUT-İŞ (Elmadağ Barut ve Patlayıcı Maddeler İşçileri Sendikası, Motorlu Taşıtl Garaj ve Teknik ve Tarım İşçileri Sendikası ile Mihaniki ve Kimya İşçileri Sendikası. Bu sendikalar adına kurucuları Mehmet Alpay (başkan), Mehmet Göze (başkanvekili), Nazmi Yılmaz (başkanvekili), Sefer Yıldız (genel sekreter), Tevfik Başaral, İhsan Şen, Hüseyin İnci, Ömer Akçakanat, Muzaffer Doğangüneş, Nazım Tarakçı ve Ahmet Akçabaşı idi.

Birlik 1952'de federasyonlaşmış ancak federasyon olabilmek için gereken örgütsel yapıyı gerçekleştirilemeyince 25 Ekim 1953 tarihinde toplanan olağanüstü genel kurulda yeniden birlik şeklini almıştır. 1957'de 7000 işçiyi temsil eden birlik, 1960'ta 12.199 işçiyi temsil eder hale gelmiştir.⁴¹⁶

3.26. TEKSİF (Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu)

21 Aralık 1951'de dokuma işkolunda faaliyet göstermek üzere İstanbul'da kurulmuş olan TÜRK-İŞ ve /TGLWF/UTGÖF üyesi işçi sendikaları federasyonunun kurucuları Celal Beyaz, Burhanettin Alıcı, Hikmet Baykal, Teoman Ertaç, İsmail Yıldız,

⁴¹⁵ TİF (Türkiye Taşıtl İşçileri Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.232

⁴¹⁶ Ankara İşçi Sendikaları Birliği, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.64

Tevfik Tezel, İbrahim Taş, Tevfik Erdem, Zekeriya Göktürk, Hüseyin Türközü, Mahmut Kapıkıran, Mustafa Yıldırım, Kemal Kalıpçı, Mustafa Yıldırım, Şevki Gündüz, Bahir Ersoy, Hasan Başaran, Haydar Mutaf, Kenan Akkuş, İhsan Sücüllü, Adil Aykurt, Fahri Karakaya, Cahit Taşkın, Fikri Sınar ve Bilal Şişman idi.

25 Mayıs 1951 tarihinde dokuma işkolundaki sendikaların bir üst örgütü olan federasyon şeklinde teşkilatlanması için İstanbul Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu tarafından Türkiye'deki bütün dokuma işçileri sendikalarına mektupla birleşmeye çağırılmıştır. Anadolu'daki sendikaları birleşme fikrine alıştırmak için Recep Kırım, Mehmet Tüm, Bahir Ersoy ve Fuat Beslimi görevlendirilmiştir.

Federasyonun ilk geçici icra komitesinde Bahir Ersoy, Ömer Çetinkaya, Celal Beyaz, Osman Yatış ve Muammer Özerkan'dan oluşuyordu. Komitenin hazırlıkları tamamlanmasından sonra 21 Aralık 1951 tarihinde İstanbul'da "TEKSİF (Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçileri Sendikaları Federasyonu)" resmen kuruldu.

Federasyona bağlı sendikalar şunlardır;

- Adana Çukurova Çırçır Fabrikaları İşçileri Sendikası
- Bursa Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası
- Ereğli Konya Erbez Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası
- Gaziantep Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası
- Hereke Yünlü ve Halı Dokuma Sanayi İşçileri Sendikası
- Isparta Yün Pamuklu Fabrikaları ve Halı Dokuma Sanayi İşçileri Sendikası
- İstanbul Tekstil ve Örmeye Sanayi İşçileri Sendikası
- Sümerbank Malatya Pamuklu Sanayi İşçileri Sendikası
- Nazilli Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası
- Tarsus-İçel Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası

10 sendikadan oluşan federasyonun ilk genel kurulu 15-18 Şubat 1952 tarihinde gerçekleşmiş ve Celal Beyaz Başkanlığa seçilmiştir. 1953 yılında federasyona bağlı sendika sayısı 14, üye sayısı 28.000 iken, 1960 yılı sonunda federasyona bağlı sendika sayısının 18'e yükselmesine karşın üye sayısı 23.380'e düşmüştür.

3-6 Kasım 1961'de yapılan genel kurulda federasyon Milli Tip sendikaya dönüşmek için kendini feshetmiş ve adını "TEKSİF (Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçileri Sendikaları)" olarak değiştirmiş ve 22 Eylül 1962'de resmen kurulmuştur.⁴¹⁷

⁴¹⁷ TEKSİF (Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.187

3.27. DFY-İŞ (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu)

15 Aralık 1952 tarihinde demiryolu taşımacılığı işkolunda faaliyet göstermek üzere “TÜDES (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu)” adıyla Eskişehir’de kurulan TÜRK-İŞ ve ITF üyesi işçi sendikaları federasyonunun merkezi Ankara’daydı. Sendikanın kuruluşunda Adapazarı Devlet Demiryolları Vagon Atölyesi İşçileri Müstakil Sendikası adına İbrahim Uysal, Mustafa Oktar ve Ali Osman Koparalı, Haydarpaşa Devlet Demiryolları I. İşletme sanayii İşçileri sendikası adına Zeki Ögünç, Ahmet Yurdagel, Sakin Aksoy, İzmir Devlet Demiryolları Sanayii İşçileri Sendikası adına İhsan Karakurun ve Hüseyin Bazaner, Sivas Devlet Demir Yolları Sanayii İşçileri Sendikası adına Zeki Babaoğlu, Şükrü Tüfek, Ömer Şahbazoğlu, Eskişehir Devlet Demir Yolları Sanayii İşçileri Sendikası adına Ömer Ergün, Selahattin Saltuk, Harfettin Topçuğlu idi.

İşveren konumundaki TCDD ile ortak sorunları olan sendikanın kurucuları çözüm üretebilmek için 15 Aralık 1952’de Eskişehir Devlet Demir Yolları Sanayii İşçileri Sendikası’nın öncülüğünde “TÜDES (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu)” Eskişehir’de kurulmuştu. Seçimlerde geçici yönetim kurulu başkanlığına Ömer Ergün, Başkan vekilliğine Ahmet Yurdagel, genel sekreterliğe Selahattin Saltuk, genel mali sekreter Harfettin Topçuğlu getirilmişti. 10 Ağustos 1953 tarihinde Türk-İş’e üye oldu.

1 Aralık 1953 tarihinden itibaren sendika aidatlarının bordrodan kesilmesi kararının TCDD tarafından kabul edilmesi üzerine üye sayısı 12’ye yükseldi. Federasyonun üye sendika sayısı 21’e 1954’te üye sayısı 2.500’e, 1959’da 14.611’e yükselmiş olan federasyonun 27 Mayıs askeri müdahalesine bakışını Çalışma Raporunda yer alan “Memleketi büyük bir badireden kurtaran Türk Silahlı Kuvvetleri’nin insan hakları için çizmiş olduğu yoldan ayrılmamalarını ve sesimize, haklarımıza hürmet etmelerini bekliyoruz,” Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Türk-İş gibi bu federasyonda 27 Mayıs’ı kurtarıcı olarak görmüştür. Bu tutumda DP’nin 1955 sonrası, işçi örgütlenmeleri üzerinde yarattığı baskıcı politikanın payı vardır. 21 Temmuz 1983’te federasyonun ismi “Demiryol-İş (Türkiye Demiryolu İşçileri Sendikası)” değişikliğine uğramıştır.⁴¹⁸

⁴¹⁸ DFY-İŞ (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu) ,*Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.343-346

3.28. TTMGYF (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu)

13 Nisan 1952 tarihinde gıda sanayi işkolunda faaliyet göstermek üzere “TSF (Türkiye Tekel İşçi Sendikaları Federasyonu)” adıyla İstanbul’da kurulan Türk-İş ve Uluslararası Gıda Sendikaları Federasyonu üyesi olan işçi sendikaları federasyonu, Ağaç Sanayii İşçi Sendikası, Bira Fabrikası İşçileri Sendikası, Kutu Fabrikası İşçileri Sendikası, Kibrit ve Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası, Makine Sanayii ve Kaynak İşçileri Sendikası, Malzeme ve Çay İşçileri Sendikası, Nakliyat İşçileri Sendikası, Yaprak Tütün Bakımevleri İşçileri Sendikası idi.

13 Nisan 1952’de resmen kurulan federasyona 19 sendika daha katılmış, 28 sendika federasyona bağlanmıştır. 23-24 Ağustos 1952’de yapılan ilk genel kurulda federasyon başkanlığına Naci Kurt getirilmiştir. Toplantıda federasyonun adı “TMTYF (Türkiye Müskirat Tütün ve Yardımcı İşçiler Federasyonu)” şeklinde değiştirilmiştir. Federasyon 31 Temmuz 1952’de Türk-İş’e üye olmuş, Naci Kurt’un Türk-İş genel başkanı olması nedeniyle Süreyya Birol Federasyon başkanlığına getirilmiş ve 1954 genel seçimlerinde DP’den İstanbul Milletvekili Naci Kurt olmuştur. 13-14 Şubat 1961’de 5. Genel kurulunda Tekel işçilerinin ücretlerinin az olduğu işyerlerinde kreşlerin açılması gibi talepler dile getirilmiştir. Federasyonun gıda işçilerini de kapsamaması nedeniyle “TTMGYF (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu)” haline dönüştürülmüştür. 1953 yılında federasyonun üye sayısı 12.100 iken, 1960’lı yıllarda 100.000’e ulaşmış, 1970’de kendini fesih etmiş ve TEK GIDA-İş’e katılmıştır.⁴¹⁹

3.29. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)

1946’dan itibaren ortaya çıkan işçi örgütlenmelerinin tek bir çatı altında birleşme ihtiyacından doğan⁴²⁰, TÜRK-İŞ’in kurulması için 6-7 Nisan 1952 tarihinde Bursa’da ilk defa toplanılmış ve toplantıda konfederasyonun kısa adı TÜRK-İŞ ismi Kemal Sülker’in önerisiyle kabul edilmiştir. Bursa toplantısına Teksif’ten Ali Aygen, Şaban Yıldız, Bahir Ersoy; TİF’ten İsmail Gürdap, İbrahim Fertelli, Mehmet İnhanlı; Toleyis’ten Enver Bulgan, İsmail İnan, Sakarya İşçi Sendikaları Birliğinden Ahmet

⁴¹⁹ TTMGYF (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikaları Ansiklopedisi*, ...c.3, s.281-282

⁴²⁰ Yıldırım Koç, *Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, Analiz Basım Yayımı, Eylül 2003, s.88

Aras, Hüseyin Eriş ve Fevzi Önüt; Karabük Demir Çelik'ten Sabri Gürata, İzmir Sendikalar Birliğinden Burhanettin Asutay, Rahmi Eşsizhan, Adil Buğakaptan, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinden Yusuf Öner, Seyfi Demirsoy, Mehmet Güler, Bursa İşçi Sendikaları Birliğinden Zekeriya Göktürk, Ankara Sendikalar Birliğinden Muzaffer Doğangüneş, Ömer Akçakanat, Fuat Öztan, Çukurova Sendikalar Birliğinden Hasan Gürpınar, Hasan Özgüneş, Zekeriya Kolcu katılmıştır. Konfederasyonun ana tüzüğünün kabul edildiği toplantıda ilk geçici İcra Kuruluna Başkan Ömer Akçakanat, Genel Sekreterliğe Şaban Yıldız, Muhasipliğe Seyfi Demirsoy, Murakıplığa Mehmet İnhanlı, Üyeliğe Adil Buğakaptan seçilmiştir.⁴²¹

TÜRK-İŞ'in kurucu üyelerinden Bahir Ersoy TÜRK-İŞ'in kurulmasının işçi sınıfına etkilerini şu sözlerle dile getirmiştir. *“Bilindiği gibi, Marşall Planından ayrılmakta olan yardım fonlarından bir tanesi de bu Plana dahil memleketlerin işçi konfederasyonlarına tahsis olunmaktadır.*

Birleşmiş Milletler Evrensel beyannamesinin 23. Maddesinin 3. Ve 4. Fıkralarında belirttiği veçhile çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlamakta ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil şartlar içinde bulunmalarını teminine çalışılmaktadır. Türkiyede böyle sendikaların bağlı buldukları bir konfederasyon bulunmadığı için biz, Marşall Planının bu yardım fonundan istifade edememekte idik....İşte bu durumu nazarı itibare alan işçi sendikaları birleşerek bir konfederasyon kurmaya karar vermişlerdir...Böylece Hür Dünya İşçi Federasyonlariyle irtibat sağlanmış olduğu gibi dağınık bir halde bulunan sendikaların birleşmesi ile işçi haklarının müdafaası daha kolay ve düzgün bir prensibe bağlanmış olacak ve Marşall Planı yardım fonundan her sene ayrılmakta olan 82.000 dolarlık yardımdan istifade edilecektir.⁴²² Görüldüğü gibi işçi sınıfı için TÜRK-İŞ 'in kurulması sendikal harekette birlik, dış dünya ile iletişim ve sendikaların gelişmesinde en önemli unsur olan maddiyata kavuşma manasına geliyordu.

31 Temmuz 1952 tarihinde kurulan TÜRK-İŞ'in kurucu üyeleri şunlardı,⁴²³

1. Adana Çukurova İşçileri Sendikalar Birliği (Sonradan Güney İşçi Sendikaları Federasyonu adını aldı.)

⁴²¹ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.327-328

⁴²² *Güney İşçi Postası*, 19 Kasım 1951, S.10

⁴²³ George Lefranc, Kemal Sülker, *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*, ...s.228-229

2. Ankara İşçi Sendikaları Federasyonu (Sonradan birlik oldu).
3. Bursa İşçi Sendikaları Birliği
4. Eskişehir Sakarya Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu
5. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği
6. Karabük Demir-Çelik Sanayii İşçileri Sendikası
7. Karadeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu
8. Tarsus Akdeniz Bölgesi İşçi Sendikaları Birliği
9. Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu (TİF)
10. Türkiye Tekstil ve Örme Sanayi İşçileri Sendikaları Federasyonu (TEKSİF)
11. Türkiye Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu (TOLEYİS)

TÜRK-İŞ genel sekreteri Şaban Yıldız konfederasyonun kuruluş amacını şöyle açıklamıştır;

“ Bütün Türk İşçilerini temsil etmek olan TÜRK-İŞ memleketimizin kahraman ve fedakâr işçilerinin her türlü demokratik haklarını müdafaaya, yeni haklar ve menfaatler sağlamaya azmetmiştir. TÜRK-İŞ hayat endeksine uygun seyyal bir ücretin tatbikine, işsizlik sigortasının ihdasına ve işçi ücretlerinde aynı işi görenler arasında yaş, cins, ırk ve din farkı gözetmeksizin çalışacak ve ilk planda bu gibi ana davaların halli için uğraşacaklardır. Bugün Türk İşçilerinin kurmaya muvaffak olduğu Konfederasyon, memleketimizin sosyal davalarının halinde ve ekonomik menfaatlerinin korunmasında her zaman sesini duyuracak ve daimen iyi niyetle menfaatlerini savunacaktır.”⁴²⁴

TÜRK-İŞ'in kuruluşunda ABD'nin aktif rol üstlendiğini belirten Işıklı' ya göre Türkiye'de ABD Elçiliği, AID, CFTD, AFL-CIO temsilcilerinin TÜRK-İŞ'in kuruluşunda etkisi büyük olmuştur.⁴²⁵ Koç ise Türk sendikacılığı üzerinde ABD'nin etkisinin 1951'de başladığını az gelişmiş ülkelerde sendikal hareketleri kendi güdümü ve kontrolü altına almak için AFL (Amerikan Emek Federasyonu), ICTFTD (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve AID (Uluslararası Kalkınma Teşkilatı)'nı kullandığını belirtmiş, ancak bu teşkilatların TÜRK-İŞ'in kuruluşunda aktif bir rol üstlenmediğini daha sonraları, bu kurumlarla Amerikalı öğretim

⁴²⁴ Gece Postası, 31 Temmuz 1952, S.4670

⁴²⁵ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, ...s.494-495

görevlilerinin aracılığıyla ABD'ye gezi ve eğitim, para, araba, gerekli araç ve gereç temini yaparak TÜRK-İŞ üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.⁴²⁶

Çelik ise bu değerlendirmelerde ABD'nin Türk Sendikal hareketinde etkin bir rol oynadığını belirtmiş, ancak TÜRK-İŞ'in kuruluşunda rol oynayan AID (Agency For International Development)'in 1961 yılında kurulduğu ve dolayısıyla 1951'de gerçekleşen bir olaya dâhil olamayacağını belirterek Işıklı'nın savına karşı çıkmıştır. Bu kuruluşun Marshall Planı çerçevesinde faaliyet gösteren (ECA, FOA ve MSA) ile karıştırıldığını ayrıca AFL-CIO'nun TÜRK-İŞ kurulduğunda 2 ayrı örgüt olduğunu belirtmiş ve bu kuruluşlarında TÜRK-İŞ'e etkisinin olmadığını izah etmiştir.⁴²⁷

Çalışma Bakanı'nın, vali'nin, belediye başkanının, işveren ve UHİSK temsilcilerinin de yer aldığı 68 delegenin katılımıyla 6 Eylül 1952 tarihinde TÜRK-İŞ ilk genel kurul toplantısını İzmir'de yapmış idi. Toplantıda TÜRK-İŞ ülkedeki sendika sayısını arttırma, federasyonu teşvik etme, Çalışma Bakanlığı'nın bütçesinin arttırılması için talepte bulunma, İş Kanunu'nun kapsamını genişletme, toplu iş sözleşmesi ve grev konusu üzerine görüşler bildirmiş ve Konfederasyonun genel başkanlığına İsmail İnan, Genel Sekreterliğe Muammer Özerkan, Genel Saymanlığa İsmail Aras seçilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Muammer Özerkan görevinden istifa etmiş, Genel Sayman İsmail Aras'ta adi bir suçtan tutuklanmıştır. 31 Mart 1953 tarihinde genel sekreterliğe Adil Buğukaptan, genel saymanlığa İhsan Tekin getirilmiştir.⁴²⁸

Eminönü Öğrenci Lokalinde 8-11 Ağustos 1953 tarihlerinde 59 delegenin katılımıyla TÜRK-İŞ'in ikinci genel kurulu gerçekleşmiştir. Kongrede divan başkanı Ramazan Karameşe (Sakarya), Yusuf Öner (Müskirat), Kenan Yılmaz (Teksif), Süreyya Birol (Ankara İSB), Fevzi Önüt (Sakarya) divan üyeleri idi. TÜRK-İŞ'e Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu ile Bakır Maden İşçileri Sendikası bu genel kurulda üye olmuşlardır. Bu kurulda emeklilik yaşının 60'ın altına düşürülmesi, işçi-işveren haklarını ortaya koyan bir kitabın basılması, TÜRK-İŞ adlı bir gazetenin çıkarılması... vb. kararlar alınmıştır.⁴²⁹

2. genel kurulda TÜRK-İŞ'e üye aidatlarının ödenmemesi şikâyet konusu olmuş, aynı zamanda ICFTU'ya üye olma talebi tekrarlanmıştır. Genel kurulda yapılan seçimler sonucunda Naci Kurt TÜRK-İŞ genel başkanı, İsmail İnan genel sekreter

⁴²⁶ Yıldırım Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, Alan Yayıncılık, Aralık 1986, s.36-40

⁴²⁷ Aziz Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.242

⁴²⁸ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*;... c.3 s.329

⁴²⁹ Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.330

olmuştur. 30 Eylül 1953 tarihinde 2. Genel kurulda seçilemeyen genel saymanlığa Ömer Ergün getirilmiştir. İdare heyetinin diğer üyeleri Recep Kırım, Yusuf Sıdal, Adil Boğakaptan, Seyfi Demirsoy, Süreyya Birol, Zühtü Tetey, Ramazan Karameşe, Burhanettin Asutay ve Mehmet İnhanlı ‘ dan oluşmuştur.⁴³⁰

TÜRK-İŞ’in 19-21 Haziran 1957 tarihleri arasında toplanan üçüncü genel kurulda genel başkanlığa Nuri Beşer, genel sekreterliğe İsmail İnan, genel saymanlığa (Muhasiplik) Ömer Ergün seçilmiştir. Yönetim Kurulu’nun diğer üyelerini İbrahim Denizciler, Celal Beyaz, Seyfi Demirsoy, Mehmet İnhanlı, İsmail Aras, Cemil Gider, Sabri Tıgılı, Mahmut Yüksel, Burhaneddin Asutay’dan oluşmuştur.⁴³¹

1957 yılında TÜRK-İŞ’e üye sayısı 104.230 iken 1960 yılı sonunda 173.770’e yükselmiş ve 8 Mesleki Federasyon, 7 Birlik ve ayrıca 7 Sendika TÜRK-İŞ’e üye olmuştur. 215 sendikanın yer aldığı TÜRK-İŞ, ülkedeki örgütlü işçilerin %62’sini temsil etmiştir.⁴³²

08.08.1953 -31.05.1957 tarihleri arasında TÜRK-İŞ’in 114.000 liralık toplam geliri; aidattan 49.138 lira, piyango gelirinden 37.689 lira, ceza paralarından 15.000 lira, teberrudan 9.217 lira sağlanmıştır. TÜRK-İŞ’in 01.06.1957 – 31.10.1960 dönemindeki toplam geliri 630.000 liranın, 183.000’i aidattan, 380.000’i balo tertiplerinden, 28.500 lira ceza paralarından 1.000 lirası piyangodan elde edilmiştir.⁴³³

İşıklı, TÜRK-İŞ’in ceza paralarından aldığı payla ayakta durduğu ve bu durumu DP’nin bir baskı yöntemi olarak kullandığını belirtmiştir.⁴³⁴ Çelik ise TÜRK-İŞ gelirleri üzerine ceza paralarının 1953-1957 yılları arasında %13 oranında bir yer tuttuğunu, 1957 Kongresine sunulan tahmini bütçede ise ceza paraları oranının çok daha düştüğünü, %13’lük oranın tahmini bütçenin %5,8’ine denk geldiğini 4. Genel Kurul Mali Raporunda ceza paralarının bütçe içindeki oranı %4,5’e düştüğünü belirterek ceza paralarının TÜRK-İŞ’in kuruluş safhasında önemli payı olsa da sonraki yıllarda öneminin kalmadığını belirtmiştir. Ayrıca piyango ve balo gelirlerinin siyasi boyutunun olduğunu, biletlerin bürokrasi ve siyasilere satıldığını, sendika sayısının artmasına rağmen aidat gelirlerinin toplam gelir içinde %45’ten %29’a gerilediğini dış kaynak bağımlılığının arttığını belirtmiştir. Bu mali yapı ile TÜRK-İŞ’in her türlü siyasi müdahaleye açık hale geldiğini mali vesayet altında dış kaynaklı hiçbir mali yardım almadığını dile getirmiştir.⁴³⁵

⁴³⁰ Y. Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, ...s.45

⁴³¹ Y. Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, ...s.50-51

⁴³² Y.Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*,... s.50-52

⁴³³ Y.Koç, “İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim” in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği”... s.222

⁴³⁴ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*,... s.492

⁴³⁵ A. Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye’de Sendikacılık (1946-1967)*,... s.252-25

TÜRK-İŞ'in kuruluşuyla uluslararası alanda kendini kabul ettirme ve yabancı ülkelerden destek almak (eğitim, tecrübe, para) amacıyla ICFTU (Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu)' ya üye olması gerekiyordu. Bunun içinde DP'nin iznine ihtiyacı vardı. Bu durum kaynağını 5018 Sayılı Sendikalar Kanunundan alıyordu. Zira Sendikalar Kanunu'nun 5. Maddesinde ⁴³⁶

“İşçi ve İşveren Sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasi propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar. Sendikalar Milli teşekküllerdir. Milliyetçiliğe ve Milli Menfaatlere aykırı hareket edemezler. Bakanlar Kurulu kararı ile her türlü milletler arası teşekküllere iştirak edebilirler.” yer alan hükmü ile TÜRK-İŞ'in Batı'yla irtibatı DP'nin vereceği karara bağlanmıştır.

TÜRK-İŞ ICFTU'ya üye olmak için 1952 yılından itibaren DP'ye müracaat etmiş ancak bir sonuç alamamıştır. Çelik bu durumu Irwing Brown'un ICFTU'yu destekleyen demeçleri, ABD'nin antikomünist ICFTU ile bağlarının teşvik edilmesini, tavsiye eden tutumu, AFL'nin ICFTU'ya verdiği desteği göz önüne alarak Koç'un ICFTU'ya TÜRK-İŞ'in girişimi ABD'nin izin vermediği⁴³⁷ böylece sendikacılığı ABD etkisinde ilerletmek zorunda kaldığı fikrine karşı çıkmıştır.⁴³⁸ Forum Dergisi ICFTU'ya üyeliği şu şekilde değerlendirmiştir;⁴³⁹

“Memleketimiz bugün Batı ile her sahada işbirliği yapmak ihtiyacı içindedir. Bu işbirliğini bir bütün olarak kabul etmek lazımdır.

... Bu işbirliği kültür sahasında sendika hareketleri ve temasları konusunda Batı demokrasisinin esasını teşkil eden bütün müesseseler etrafında cereyan etmek mecburiyetindedir. Aksi takdirde mukadderatımızı bağladığımız bir cephe, işbirliği arzumuzda samimi olup olmadığımız sorusunu kendi kendine sorabilir.

Hür İşçi Sendikalarına katılmasına mani olan hakiki sebebi sendikalar hakkında eskiden beri sürüp gelmekte olan evham içinde aramak lazımdır. Filhakika resmi makamlar sendika hareketlerinde daima bir sol temayülü tevehhüm etmekte milletlerarası teşekküllerle temas neticesinde, bu temayülün gelişerek Milli Menfaatlere aykırı neticeler tevhit edeceği zehabı içinde bulunmaktadır.”

11 Nisan 1960 tarihinde TÜRK-İŞ'in ICFTU'ya üye olamamasını Devlet Bakanı İzzet Akçal 3 nedene bağlamıştır. 1. Neden Sendikalar Kanunu'nun 8. Maddesi gereği sendikaya kayıtlı işçilerin üçte ikisinin TÜRK-İŞ'e dâhil olma şartının

⁴³⁶ Resmi Gazete, 26 Şubat 1947, S.6542

⁴³⁷ Y.Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, ...s.186-187

⁴³⁸ A. Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, ...s.253-254

⁴³⁹ Onbeş Günün Notları, “ Hür İşçi Sendikaları ve TÜRK-İŞ”, *Forum Dergisi*, c.4, S.43, 10 Ocak 1956, s.9

gerçekleşmemesi, 2. Neden ICFTU'nun siyasi bir konu olan Kıbrıs Meselesini gündemine alması ve taraf tutması. 3. Neden olarak ta Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu'nun 5018 sayılı yasanın 5. Maddesine aykırı bir teşekkül olmasını belirtmiştir.⁴⁴⁰ 9 Nisan 1960 tarihinde Petrol-İş Sendikası'nın Uluslararası Petrol İşçileri Federasyonu'na katılmasına DP iktidarının onay vermesi⁴⁴¹ sadece 5018 Sayılı Kanunun TÜRK-İŞ için mi geçerli olduğu sorusunu akla getirmiştir.

TÜRK-İŞ'in, CHP iktidarından gelen sendikal hareketlere bakışın DP iktidarında da değişmeyerek devam etmesi nedeniyle ICFTU'ya üyelik gerçekleşmemiştir. TÜRK-İŞ'in yerel ve uluslararası alanda attığı her adım DP iktidarı tarafından takip edilmiş 5018 sayılı Sendikalar Kanunundan yararlanılarak konfederasyon baskı altında tutulmuştur.

TÜRK-İŞ kuruluşundan itibaren siyasi eğilimlerin uzağında sendikal gelişimi destekleyen ve önem veren bir portre çizmiştir. Öyle ki TÜRK-İŞ'e üye sendika liderlerinin ayrıca konfederasyonda görevli olanların buldukları konumu siyasete girişte basamak olarak kullanmalarını engellemek için tüzüğüne siyasi yasak getirmiştir. Tüzüğün 42. Maddesi

“TÜRK-İŞ kademelerinde vazife almış olan sendikacılar siyasi parti seçimlerinde, dini ve ticari gayeler için TÜRK-İŞ'teki unvan ve yetkilerini kullanamazlar. Aynı zamanda siyasi teşekküllerde vazife alamazlar ve ünlerini propaganda vasıtası yapmazlar. Yaptıkları taktide Konfederasyondaki vazifelerinden müstafi sayılırlar”⁴⁴²

hükmüne bağlamıştır. Ancak TÜRK-İŞ'in tüzüğünde yer alan bu madde, 5018 sayılı Sendikalar Kanununda yer alan siyaset yasağı maddesindeki gibi kâğıt üstünde kalmış ve TÜRK-İŞ DP ve CHP'nin güç ve nüfuz çekişmelerinin odağında kalmıştır. TÜRK-İŞ kısa bir sürede sendika liderlerinin vekil seçilmek ümidiyle basamak olarak kullanabilecekleri bir kuruma dönüşmüştür. Bu duruma örnek olarak Nuri Beşer, İsmail İnan, Üzeyir Kuran'ı verebiliriz.

Siyaset ve sendika ilişkisinde DP ve CHP'nin odağında kalan TÜRK-İŞ'in 1952-1960 dönemindeki siyasi eğilimi aşağıdaki tabloda daha net görülmektedir.

⁴⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:11, c.13, Birleşim: 55 (11.IV.1960), s.130-131,

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm11013055.pdf, Erişim Tarihi:5.5.2017

⁴⁴¹ A. Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, ..., s.260. PETROL-İŞ, <https://www.petrol-is.org.tr/sayfa/tarihce-3212>, Erişim Tarihi: 5.5.2017

⁴⁴² Kemal Sülker, “Türkiye’de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluşu ve Görevleri”, *Sosyal Siyaset Konferansları*, S.20, 1969, s.75

Tablo 20. Türk-İş Yönetiminin Siyasal Eğilimleri 1952-1960⁴⁴³

Adı Soyadı	Örgütü	Geçici İcra Heyeti (1952)	1. Genel Kurul (1952)	2. Genel Kurul (1953)	3. Genel Kurul (1957)	Siyasi Eğilim	Milletvekili
Ömer Akçakanat	Ankara İSB	Başkan				CHP	
İsmail İnan (1)	Toleyis		Başkan	GS	GS	CHP	CHP (1957)
Naci Kurt (2)	Müskirat		İH	Başkan		DP	DP (1954)
Nuri Beşer	İİSB				Başkan	DP	
Şaban Yıldız (3)	Teksif	GS				Sosyalizan	
Adil Buğakaptan	İzmir İSB	Üye	İH			CHP	
Mehmet İnhanlı	TİF	Murakıp	İH	İH	İH	DP	
Seyfi Demirsoy	Müskirat	Muhasip		İH	İH	CHP	
Muammer Özerkan	Teksif		GS			CHP?	
İsmail Aras	Toleyis		MS		İH	DP?	
Ömer Ergün	Demiryolu			MS	MS	CHP	
İhsan Tekin			İH				
Yusuf Sidal	İİSB		İH	İH		CHP	
Recep Kırım	Teksif		İH			DP	DP (1957)
Zekeriya Cektürk (4)	Adana İSB		İH			?	
Nurullah Ceylan	TİF		İH			CHP	
Fethi Mete (4)	Ankara Taşıt		İH			?	
Burhanettin Asutay (5)	İzmir İSB			İH	İH	CHP	
Celal Beyaz	Teksif			İH	İH	CHP	
Sabri Tıgılı	Teksif			İH	İH	CHP	
Süreyya Birol (6)	Müskirat			İH		CHP	
Zühtü Tetey (7)	İİSB			İH		CHP	
Ramazan Karameşe	Sakarya İSB			İH		DP	
Mahmut Yüksel	İİSB-Deniz Fed.				İH	DP	DP (1957)
Cemil Gider	İİSB				İH	CHP?	
İbrahim Denizcier (8)	Müskirat				İH	DP	

Kısaltmalar; GS: Genel Sekreter, MS: Mali Sekreter, M: Muhasip, İH: İdare Heyeti, TİF: Taşıt İşçileri Federasyonu.

⁴⁴³ A. Çelik, *Vesayetden Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, ...s.269

Açıklamalar:

(1) İsmail İnan, Naci Kurt'un 1954 yılında DP Milletvekili seçilmesi üzerine Fiilen Türk-İş Başkanlığını yürüttü. 1957 yılında CHP Milletvekili seçildi.

(2) Naci Kurt 1954 seçimlerinde DP Milletvekili seçildi.

(3) Yıldız 1948 yılında DP üyesi olmasına karşın daha sonraki yıllarda muhalif ve Sosyalizan kimliği ile tanınmıştır.

(4) Türk-İş'in Eylül 1952'de yapılan ilk Genel Kurulunda yönetim kuruluna seçilenlerin tam listesi konusunda bir karışıklık söz konusudur. TSA'nın Türk-İş maddesinde 7 sendikacının ismi yer almaktadır. TSA, Cilt3, s.328-329. Oysa Yönetim Kurulu 9 kişiden oluşmaktadır. Bu kongrede seçilenlerin tam listesini ulaşabildiğimiz Türkçe kaynaklarda bulamadık. Yönetim Kuruluna seçilen Zekeriya Cektürk Tarsus-Adana Bölge Federasyonu, Fethi Mete ise Ankara Taşıt İşçileri Sendikası mensubu görünmekteydi. Britanya İzmir Başkonsolosluğunun Ankara Büyükelçiliği'nde 20 Eylül 1952 tarihli mektubu (kısıtlı), TNA FO 371/101897

(5) Naci Kurt'un Milletvekili seçilmesi üzerine Başkanvekilliğine getirildi. Başkanvekili olarak toplantılara katıldı.

(6) CHP'li fakat 1952'de CHP'den istifa ediyor. TSA, Cilt 1, s.185

(7) 1948 yılında Yaşar İyidoğan'ın yerine İİSB Başkanlığına seçildi. 1950 seçimlerinde CHP'den İstanbul Milletvekili adayı oldu.

(8) İbrahim Denizcier'in 1950'li yıllarda DP'li olduğuna yönelik bilgi Tevfik Nejat Karacagil ile yapılan 3 Ocak 2008 tarihli görüşmeye dayalıdır. Denizcier 1961 yılında TİP kurucusu olmuştur.

Kaynaklar: Bu tablonun hazırlanmasında çok sayıda kaynak ve görüşmeden yararlanılmıştır. Bu kaynakların belli başlıları şunlardır. Sülker, 1975; Ağralı, 1967; TSA, 1996-1998; Koç, 1998, Britanya Ulusal Arşivleri (TNA) ile Karacagil, Erakalın, Hepbir, Pamukçu ve Tayşi ile yapılan görüşmeler. (?) işaretleri hiç bilgi edinilemediğini veya edinilen bilginin kesin olmadığını göstermektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere hem İcra Kurulunda hem de Genel Kurulda CHP eğilimli sendikacılar 1952-1957 döneminde ağır basmakta bu durum TÜRK-İŞ'e DP iktidarının baskısını açıklamaktadır. CHP'nin TÜRK-İŞ üzerindeki gücünde işçi sınıfı ve sendikal faaliyetler üzerine yürüttüğü politikanın sonucunda elde ettiği deneyimin

etkisi büyük olmuştur. DP'li vekil sayısının fazla oluşu CHP'li olanların DP'den yana tavır alıp, siyasi kimliklerini ikinci plana atması şeklinde izah edilebilir.⁴⁴⁴

TÜRK-İŞ'in DP ile ilişkileri ülkede yaşanan gelişmelere bağlı olarak değişim göstermiştir. TÜRK-İŞ'in 1952'de kuruluşu sırasında DP Konfederasyon fikrini destekleyen ve saygı gösteren bir yaklaşım sergilemiştir. Ancak bu tablo Türkiye'de yaşanan siyasi, iktisadi gelişmelere bağlı olarak değişmiştir.⁴⁴⁵ DP'nin 6-7 Eylül olayları karşısında işçi örgütlenmelerine karşı tutunduğu tavır, Sendikalar Kanunu'nda yer alan maddeleri öne sürerek birliklerin kapatılması, işçi liderlerinin gözaltına alınması, hapis cezası gibi gelişmeler karşısında Hükümeti eleştiren TÜRK-İŞ'le DP'nin arası açılmıştır. Özellikle grev sorununu gündemde tutması, yapılan grevlere destek vermesi, muhalif söylemlerin artması nedeniyle TÜRK-İŞ'i sindirme politikası güden DP, konfederasyonun gelirinde kesintiye gitme⁴⁴⁶ ve bünyesinde barındığı birliklerin konfederasyondan ayrılmalarını teşvik etme ya da TÜRK-İŞ'i pasifize edip işçi temsilcilerini muhatap alma yollarına başvurmuştur.⁴⁴⁷

6 Nisan 1956 tarihinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen Sosyal Siyaset Konferanslarına konuşmacı olarak katılan TÜRK-İŞ Genel Sekreteri İsmail İnan'ın Hür Dünya İşçi Sendikalar Konfederasyonu ve grev meselesinde iktidarın vurdumduymaz tavrı, TÜRK-İŞ'i DP iktidarına yakın kişilerin yönetmesi fikrinin hükümetçe sendikalara sezdirilmesi, TÜRK-İŞ'i DP'nin gayrı meşru sayması vb. konularda ağır bir üslupla iktidarı eleştirmesi üzerine⁴⁴⁸ 7 Nisan 1956 tarihinde Akşam Gazetesinde; İstanbul ve 4 Anadolu vilayetinden katılacak federasyonların TÜRK-İŞ'ten ayrı bir konfederasyon kurmak için harekete geçtiğine dair bir haber çıkmış, İsmail İnan durumdan haberdar olduğunu belirtmiş ve bu fikrin yanlış olduğunu beyan etmiştir⁴⁴⁹. İsmail İnan'ın 6 Nisan'da DP'yi eleştiren tavrının sonucu olarak 7 Nisan'da basında TÜRK-İŞ'e rakip bir konfederasyon fikrinin yer alması, bir tesadüf değil DP'li sendikacıların TÜRK-İŞ'e karşı tavrı ve hükümetin TÜRK-İŞ'i itibarsızlaştırma politikasının bir neticesidir.

⁴⁴⁴ A. Çelik, *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, ...s.270

⁴⁴⁵ M. Şehmus Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, ...s.169

⁴⁴⁶ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, ...s.492

⁴⁴⁷ C. Talas, "Sendikalarımızın Gelişmesinde Duraklama ve Sebepleri", ...s.10

⁴⁴⁸ Y. Koç, "Demokrat Parti, 27 Mayıs ve İşçi Sınıfı", ... s.8-9

⁴⁴⁹ Akşam, 7 Nisan 1956, S.13476

TÜRK-İŞ DP ile ilişkisini 19-21 Haziran 1957 günleri arası toplanan 3. Genel Kurulu'na sunulan çalışma raporuna şu şekilde değerlendirmiştir.⁴⁵⁰

“Türkiye Sendikacılığının son yıllık tarihinin altın devri diye vasıflandırabileceğimiz safhası 1950-1954 yıllarına tesadüf eder. Filhakika bu yıllar içinde memleketimiz sendikacılığı mevcut mevzuatın en hayırhah bir şekilde anlaşmasından ve tatbikatından faydalanmış süratle gelişmeye ve taazuv etmeye başlamıştır. Bir taraftan birlikler federasyonlar kurulurken ve Konfederasyonumuzun kuruluş hazırlıkları yapılırken, diğer taraftan da sendikacılığımızın gelişmesinin ve kolektif mukavele sisteminin teessüsünün başlıca şartı ve vasıtası olan grev hakkının tanınması için hemen 1950 yıllarının sonlarına doğru bir grev kanunu tasarısı hazırlanmış ve mütalaaları alınmak üzere sendikalara ve ilim müesseselerine gönderilmiştir...” Bu safhanın sonlarına doğru 1950-51-52-53 yıllarının ümitleri gölgelenmeye başlamıştır. Grev hakkının arzulanmadığı, sendikalar kanununun ıslaha tevessül edilmek istenmediği görülmüştür. Konfederasyonun hukuki durumu hakkında tereddütler izhar olunmaya başlanmış, faaliyet ve çalışmalarımızda hususi maksatlar ve siyasi faaliyetler tevehhüm olunmuştur.”

“Kanaat'imize göre Türkiye Sendikacılığının kısa mazisi içinde en ümitsiz safhaları 1954 yılından sonra başlamıştır. Sendikalar Kanununun yeni anlayış ve tatbikati, birlik ve federasyonların kapatılmalarına yol açmıştır.

Vekâlet zaman zaman Türk-İş'i, işçinin ve teşekküllerimizin en salahiyyetli organı olarak görmemiştir. Daima onu tali derecede bırakmayı her nedense faydalı görmüştür. Sendikacılık faaliyetlerimizin sınıf mücadelesine yöneldiğini ilave ile sendikacıları da muhtelif şekillerde gayri varit zan ve töhmet altında bırakmıştır”... “İşte, bütün bu ahval ve hadisat dolayısı ile Türk-İş'le Vekâlet ve Vekâletler arası münasebetler istikrar bulamamıştır. Konfederasyon ve sendikaların da bu memleketin yükselmesinden başka bir maksatlarının bulunmadığı hakikati itibar görmüş ve kendilerine taalluk eden meselelerde taraf olma hakkı tanınmış olsa idi, şüphesiz raporumuzda hoşnutsuzluğa ait bu satır ve ibareler yer almazdı.”

Nuri Beşer'in başkanlığa seçildiği TÜRK-İŞ' in 3. Genel Kurulunda DP'nin baskısını 4. Genel Kurul çalışma raporunda şöyle anlatılmıştır.⁴⁵¹

⁴⁵⁰ Y.Koç, “İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim” in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği”,...s.220-221

⁴⁵¹ Y. Koç, “İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim” in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği”,... s.221

“Delege miktarından fazla polisin baskısı altında akdedilen 3. Genel Kurul, düşük iktidarların taraftarlarının ‘biz seçilmezsek Türk-İş’in kapısına kara kilit takılacaktır’ şeklindeki tehdidi altında, özel kalemlerin ve düşük DP’nin Genel Kuruluna telefonla verdiği talimat üzerine cereyan etmekte idi. Türk-İş’in mutlaka yaşamasına karar vermiş azimli ve idealist sendikacılar, bu tehditlere rağmen, Konfederasyonu ayakta tutabilecek iki tarafsız sendikacıyı İcra Heyetine seçmek cesaretini göstermişlerdir. Bu sayededir ki, Konfederasyon, Birliklerin akıbetine düşüp kapatılma tehlikesi bertaraf edilmiş ve Konfederasyonun doğan inkılap güneşine kadar ayakta durabilmesi sağlanmıştır.”

DP ve TÜRK-İŞ’in 1957-1960 dönemi arasındaki ilişkisine yönelik Cahit Talas,

“... 1957 yılından sonra DP açık olarak işçi haklarına temel özgürlüklere karşı cephe alıp emeği, fakiri ve büyük halk kitlelerini sömürücü bir kapitalist düzenin temsilcisi durumuna gelince, işçiler yavaş yavaş desteklerini DP’den çekmişlerdir. TÜRK-İŞ bu yıllarda iktidara bağlı ve iktidarın adamı sayılan bir başkanın idaresine ve bu yoldan hükümetin nüfuzu altına girme tehlikesiyle karşı karşıya gelince, işçiler ve aydınlar nezdinde itibarını geniş ölçüde yitirmeye başlamıştır.”

bu değerlendirmeyi yapmıştır.⁴⁵² TÜRK-İŞ’in itibarını DP 27 Mayıs 1960’a kadar zedelemeye devam etmiştir.

DP iktidarına son veren 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine TÜRK-İŞ destek vermiştir. Darbeyi bir inkılâp olarak görmüş ve DP yanlısı Nuri Beşer’in istifasını sağlamak amacıyla 28 Mayıs 1960’ta olağanüstü toplantı yapılmıştır. 13 Haziran 1960’ta İdare Heyeti tarafından kabul edilmiş ve 18 Haziran 1960’ta Haysiyet Divanı’nın kararı ile TÜRK-İŞ’ten Nuri Beşer ihraç edilmiştir. DP yanlısı TÜRK-İŞ Genel Sekreteri Mehmet Ali Sarı ise 11 Mayıs günü Adnan Menderes’e bağlılık mesajı TÜRK-İŞ adına çekmesi nedeniyle zorunlu izne çıkarılmış ve görevinden uzaklaştırılmıştır. Kasım 1960 yılında 4. Genel Kurul’da Nuri Beşer’in ihraç kararı kaldırılmıştır.⁴⁵³ Türk-İş’e bağlı Toleyis Federasyonu Genel Başkanı İsmail Aras, 27 Mayıs sonrasında oluşturulan Bakanlar Kurulu’nda Çalışma Bakanı olarak görevlendirilen Cahit Talas’a şu telgrafi çekmiştir: *“Yıkılıp mahvolan Türk demokrasisini kurtaran kahraman Türk Ordusunun kurduğu kurtarıcı kabinesinde Çalışma Vekili olarak sizi görmek Türk İşçisinin kalbini fethetmiştir.”* Cahit Talas’a, DP

⁴⁵² *Milliyet*, 15 Nisan 1968, S.7322

⁴⁵³ Y. Koç, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, ... s.61-62

döneminde kapatılan Ankara İşçi Sendikaları Birliği adına gönderilen telgrafta da şunlar yazılmıştır:

“Sabık Çalışma Vekillerinden Mümtaz Tarhan’la Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk’ün el ele vererek boğazladıkları Ankara İşçi Sendikaları Birliği 27 ve 28 Mayıs gecesi doğan hürriyet güneşinden istifade ederek yatmakta olduğu mezarından bu telle kahraman Türk Ordusunun ve asil Türk Milletinin büyük bayramını diğer arkadaşlarıyla birlikte sevinç içinde kutlamakta olduklarını zâti âlilerinize arz etmekle şeref duyar. Zincire vurulan kalemleri hürriyete kavuşturan, zindana atılan hürriyet mücahitlerini zindandan çıkararak kahraman Türk Ordusu, zamansız mezara gömülen bizleri de elbette unutmayacaktır. 35 bin Ankara işçisini temsil eden Ankara İşçi Sendikaları Birliği, Türk Ordusunun büyük zaferini tebrik eder, O’nun kurduğu kurtarıcı hükümete Allaha muvaffakiyetler temenni eder.”⁴⁵⁴

TÜRK-İŞ darbeyi kaybettiği itibarı yeniden kazanmak için bir fırsat olarak görmüştür ve desteklemiştir.

Çeşitli kollarda ortaya çıkan işçi örgütlenmelerinin çoğunu bünyesinde toplayan büyük bir birlik olan TÜRK-İŞ, DP ve CHP’nin güç ve nüfuz odağında kalmış, yaşanan gelişmelerin etkisi altında kuruluş gayelerini gerçekleştirme azmini sürdürmüştür. 1955’ten sonra ülkede görülen otoriter tavır karşısında bağlı bulunduğu işçi sınıfını örgütlerini ve haklarını (grev, ücretler, çalışma koşulları, sosyal güvenlik, iş kanununda tadil... vb.) savunmuş, işçi sınıfını bilinçlendirmek adına mitingler düzenleme, konferanslara katılma faaliyetleri 1960 sonrası bilinçlenmiş bir işçi sınıfının sendikal hareketlere yön vermesini sağlamıştır. Konfederasyon, kendisine bir tepki olarak doğan ve 13 Şubat 1967 tarihinde kurulan DİSK’e örnek olmuştur.

3.30. Demokrat Parti İktidarında Grev Meselesi

İşverene karşı işçinin haklarını korumasında tek güvencesi olan grevle, işverenin üretimin devamını sağlamada işçi sınıfına karşı kullandığı lokavt kavramlarının bu dönemde iç içe geçtiği kimine göre grev kimine göre lokavt olan yasadışı bu faaliyetler karşısında DP, işçiyi ve işvereni ilgilendiren grev-lokavt meselesi üzerinde durmuştur. İktidar olmadan önce DP’ nin grevin yasal bir hak olduğunu belirten demeçleri bulunmaktadır. Fuat Köprülü TBMM’de Sendikalar Kanunu görüşülürken grevle ilgili şu sözleri sarf etmiştir.

⁴⁵⁴ Yıldırım Koç, “Demokrat Parti, 27 Mayıs ve İşçi Sınıfı”,... s.21

“Bugün hiçbir demokratik memleket yoktur ki, sendika dendiği zaman grev hakkı amelenin elinde müdafaa vasıtası olarak kullandığı grev hakkı kabul edilmiş olmasın... Bugün biliyoruz ki gerek serbest bir iktisat sistemi takip eden Amerika’da gerek sosyalist bir rejim olan İngiltere’de ve gerekse dünkü ve bugünkü Fransa’da grev hakkı mevcuttur. Ve bu hak tanınmadıkça arada demokratik manada sendika ve emele hürriyetinin mevcut olduğu iddia edilemez.”⁴⁵⁵

Fuat Köprülü partisinin işçi sınıfına vaat ettiği grevin, demokrat Türkiye’de 1947 tarihli Sendikalar Kanununda yer alması gerektiğini ve sendikal hürriyet açısından önemine dikkat çekmiş, buna benzer bir konuşmayı DP’nin Eyüp Merkez Ocağının ikinci kuruluş yıl dönümü toplantısında da yapmıştır.

“Grev hakkı tanırsa, diğer memleketlerde olduğu gibi milli menfaatleri baltalayıcı hareketler bizde olmayacaktır. Çünkü Türk köylüsü ve işçisi milliyetçidir, aklıselim sahibidir. Vatan tehlikeye düştüğü zaman kanını ön safta akıtacak derecede yurtseverdir”⁴⁵⁶

bu cümlelerle grev hakkının Türk toplumunda şuurlu bir şekilde kullanılabilinecek bir vasıta olduğunu belirtmiştir.

Grevi destekleyen DP 29 Mayıs 1950 hükümet programında toplumun huzurunu ve uyumunu bozmadan grevin yasal bir hak olarak tanınacağını belirtmiştir. 27 Haziran 1951 tarihinde 56 maddeden oluşan grev ve lokavtla ilgili kararı Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır.⁴⁵⁷ Meclise DP iktidarı boyunca gelmeyen bu tasarıyı Kemal Sülker: kısıtlayıcı ve tatbik edilemez şeklinde yorumlamıştır. Bu durumu grev süresinin 3 ayla sınırlandırılmış olması işverenin bu süreci biliyor olması, greve gitmek için işçilerin %50’den fazla sendika üyesi olması şartı ile greve katılımın sınırlandırılması, olağanüstü hallerde Bakanlar Kurulu Kararı ile grevin yasaklanması, 3 ayın sonunda iş akdinin fesholunması ile yeni işçilerin alınabilmesinin önünün açılması nedeniyle işçilerin greve gitmesinin önünün kapanması şeklinde izah etmiştir.⁴⁵⁸ Tasarı Çalışma Bakanlığınca görüşleri alınmak üzere sendikalara gönderilmiş ve kısa sürede işçi örgütlenmelerinden tepkiler kanun tasarısına gecikmemiştir.⁴⁵⁹ Görüşü alınmak için

⁴⁵⁵ Mesut Gülmez, *Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909-1961)*, Öteki Yayınevi, 1995, Ankara, s.250

⁴⁵⁶ *Cumhuriyet*, 17 Ağustos 1948, S.8626

⁴⁵⁷ Ali Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, c.3, S.7, Bahar 2014, s.111

⁴⁵⁸ Kemal Sülker, “*Türkiye’de Grev Hakkı ve Grevler*”, TÜSTAV Yayınları, 2. Basım, Nisan, 2004, s.160-166

⁴⁵⁹ Kemal Sülker, “*Türkiye’de Grev Hakkı ve Grevler*”, Gözlem Yayınevi, 1. Basım, Mart 1976, s.162

başvurulan sendikalardan biri de İzmir İşçi Sendikaları Birliği idi. Yönetim Kurulu' na Çalışma Bakanlığınca gönderilen tasarımı karşı sendika,

“bugünkü sendikalar parçalanmış vaziyette ve maddi imkânlardan mahrum bulunduğu cihetle tasarı kanunlaştığı takdirde işverenlerin sık sık lock-avt yapabileceklerini ve bu surette işverenler faydalanırken işçilerin zarar göreceği ve bu yüzden her iki zümre arasında husumet doğacağı neticesine varmıştır. Sendikalar Birliği bu sebeple grev ve lock-avt kanun tasarınının tehir edilmesini daha evvel İş Kanunu ve Sendikalar Kanununun tadilini sendikaların hukuki ve maddi bakımlardan kuvvetlendirilmelidir”⁴⁶⁰ bu şekilde değerlendirmiştir.

DP'li vekiller, DP'nin 10 yıllık iktidarı sırasında zaman zaman işçi sınıfıyla ve greve yaklaşımlarıyla ilgili demeçler vermişlerdir. Ancak hiçbiri Türk işçisinde Başbakan yardımcısı Samed Ağaoğlu'nu Halil Sezai Erkut'un sözlü sorusuna verdiği cevap sırasında sarf ettiği sözler kadar yankı bulamamıştır. 7 Mayıs 1952 tarihinde Kırşehir Milletvekili Halil Sezai Erkut 20 Nisan 1952 tarihinde İstanbul Tekstil Sendikası işçilerinin yapmak istedikleri mitinge İstanbul Valisi'nin izin vermeme nedeniyle akıbetinin ne olduğunu sormuştur.⁴⁶¹

Samet Ağaoğlu, mitinge izin verilmemesinin yasa dışı eylemlerin artması ve CHP'nin (Rebiî Barkın), ismi sosyalist fakat uyguladığı metodlarla komünist olan bir partinin ve diğer muhalif partilerin (Osman Bölükbaşı) işçi sınıfını yönlendirmesi olduğunu valinin uygulamasını, işçi sınıfının siyasetle uğraşamaz, siyasi bir propagandaya alet olamaz maddelerinin yer aldığı 5018 sayılı yasanın ihlali engellemek için hareket eden valinin suç teşkil eden grev içinde gerekeni yaptığını Hükümetinde yanında olduğunu, sınıf mücadelesinin önünde kanuna aykırı hareket etmede bir problem görmediğini belirtmiştir.

Bu savunma üzerine Halil Erkut şu sözleri sarf etmiştir:

“İşçi arkadaşlar, işçi olmakla veya sendika azası olmakla vatandaş olarak Anayasa'nın bahsettiği haklardan, işçi olan bu insanların mahrum edebileceği hakkında hiçbir kanun, hiçbir mantık mevcut olmadığını müdriktirler. Eğer bu demokrat bir icap ve demokratik bir icatsa onu bilmiyoruz.”⁴⁶²

⁴⁶⁰ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1951, S.9699

⁴⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, c.15, Birleşim: 69 (7.V.1952), s.97,

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09015069.pdf Erişim Tarihi: 18.11.2016

⁴⁶² Ulus, 8 Mayıs 1952, S.11087

DP'nin komünizmle suçladığı işçi sınıfının yasal çerçevede istediği miting isteğini geri çeviren DP'nin Erkut'un belirttiği "Demokrat kanunları" ile kanunsuz bir şekilde ertelenen miting karşısında sendikalardan da tepkiler gecikmemiştir. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği; "Başbakan ikinci defadır ki bizi rencide ediyor. Türk işçisinin kudsiyetine tecavüz etmeğe hakkı yoktur... Türk işçisinin arasına komünizm girmeyecektir."⁴⁶³ Eski çalışma Bakanı Reşad Şemseddin, " Bugünkü iktidar emin olsun ki işçi vatandaşlar ne bu gün ne yarın kimsenin tahriki ile hareket etmeyeceklerdir. Onlar bu milletin teyitli şuurlu evlatlarıdır". TOLEYİS Federasyonu Genel Sekreteri İsmail Aras;

*"Sayın Bakan, emin olun bütün Türk Sendikaları ve Türk İşçileri en az sizin kadar milliyetçidir. Milletine vatanına bağlıdır. Türkiye'de komünizme işçi kadar her sınıf halk düşmanıdır. İçimizde komünist kimse açığa çıkarın ve adalete teslim ediniz."*⁴⁶⁴

İşçi mümessilleri; "Bizde Ağaoğlu kadar komünizm düşmanınız"⁴⁶⁵ şeklinde Ağaoğlu'nun komünizm suçlamasına karşı müdafaaya geçmişlerdir.

Nadir Nadi'nin Cumhuriyet Gazetesinde kaleme aldığı Vur Abalıya başlıklı yazısında şu sözlerle durumu değerlendirmiştir;

*"İstanbul'daki tekstil işçilerinin yapmak istediği mitinge neden izin verilmemiştir? Kanunsuzluk, keyfi hareket deyip geçmek kolaydır; fakat Tanrı'nın her günü her partinin dilediği gibi açık hava toplantıları tertipleyerek iktidar aleyhine haklı haksız ağızına geleni söyleyebildiği bir memlekette, bir işçi mitinge izin verilmemişse bu kararın partiler üstü yüksek milli menfaatlerimiz göz önünde tutulmak suretiyle alınmış olabileceğini de düşünmek gerekir... Demokratik müesseselerimizin ferde sağladığı hürriyetlerden faydalanarak demokrasimizi yıkma amacı güden bir faaliyetle karşı karşıya bulunduğumuzu görmemezlik edersek bindiğimiz dalı keseriz".*⁴⁶⁶

Nadir Nadi gibi DP'nin yanında Zafer Gazetesi de benzer görüşlere yer vermiştir.⁴⁶⁷

Samet Ağaoğlu'nun bu sözleri yurdun genelinde büyük bir tepkiye yol açmış ve Türk İşçisini komünizmle suçlaması CHP dönemindeki kızılıların oyununa Türk İşçisi gelmesin demeçleriyle ünlene Recep Peker'in söylemlerini hatırlatmıştır. DP

⁴⁶³ Ulus, 9 Mayıs 1952, S.11088

⁴⁶⁴ Gece Postası, 5 Mayıs 1952, S.4598

⁴⁶⁵ Cumhuriyet, 9 Mayıs 1952, S.9977

⁴⁶⁶ Cumhuriyet, 9 Mayıs 1952, S.9977

⁴⁶⁷ Zafer, 8 Mayıs 1952, S.1101

döneminde tepkiye neden olan komünizm suçlaması Türk İşçisini komünizm tel mitingleriyle kendisini savunmaya geçmesine yol açmıştır. Komünizme karşı yapılan mitinglerin en önemlisi TÜRK-İŞ ve diğer sendikaların katılımıyla yapılan Eskişehir Mitingidir. Sakarya İşçi Federasyonu tarafından 23 Şubat'ta Eskişehir'de düzenlenen mitinge Bursa, Adapazarı, Adana, İzmir, Sivas, Ankara, İstanbul başta olmak üzere başka vilayetlerden gelen işçilerin katılımıyla komünizm lanetlenmiş, TÜRK-İŞ İcra Komitesi, Adana Güney İşçileri Sendikası adına Muammer Özukan, Hasan Özgüven ve İsmail İnan konuşmuştur. Kırklareli, İstanbul, Samsun, Bafra, Malatya, Konya, Balıkesir, İzmit, Elmadağ ve pek çok yerden komünizmi lanetleyen telgraflar çekilmiştir. İşçilerin ellerinde “Bir TÜRK Bin Kızıla Bedel”, “Komünizmin Amansız Düşmanı TÜRK İşçisidir”, “Çalışma Hürriyeti İstiyoruz”, “Vatan Hainlerine Yer Yok”, “Atatürk'ün İzindeyiz”, “Al Kanda Kızıl Mikrop Olmaz” vecizelerini taşıyan dövizler dikkat çekmiştir.⁴⁶⁸

Eskişehir Mitingi Türk İşçisinin bilinçlendiğinin ve din, dil, ırk ve ideoloji ayrımı yapmadan birlik ve dayanışma çerisinde kolektif olarak hareket edebilme şuuruna vakıf olduğunu göstermesi açısından 1950-1960 dönemi şartları düşünüldüğünde çok önemlidir.

DP iktidarında muhalefetin en önemli kozu işçi sınıfına vaat edilen ve bir türlü yerine getirilmeyen grev hakkıydı. Muhalefet işçilerin desteğini almak için DP'ye çeşitli zamanlarda grev hakkının ne zaman verileceği sorusunu TBMM'de yöneltmiştir. Bu soru önergelerinden biri de Millet Partisi Abdurrahman Boyacıgiller tarafından TBMM Başkanlığı'na grev hakkıyla ilgili verilen soru önergesidir. Önerge 14 Ocak 1953 tarihinde gündeme gelen konuda Samed Ağaoğlu grev hakkını sadece iktidarın verebileceğini ve bunun gerçekleşmesi için DP Meclis Grubunun harekete geçmesi gerektiğini belirtmiştir. Boyacıgiller ise Meclis'te şu sözlerle DP'yi eleştirmiştir. “... Şimdi soruyorum; üç tane çalışma bakanı değişti. Hasan Polatkan geliyor, Grev kanunu gelmek üzere diyor. Hüseyin Köymen “geliyor geliyor” dedi. Şimdi Bakanda o bizim iktidarımızın yapacağı iştir. İstedığımız zaman getiririz diyor... Hükümet getirmiyor?”

⁴⁶⁹ DP iktidarı işçiye verdiği çalışma koşulları alanında yaptığı iyileştirici düzenlemeleri

⁴⁶⁸ Cumhuriyet, 23 Şubat 1953, S.10.262. Hürriyet, 23 Şubat 1953, S.1742. Ulus, 23 Şubat 1953, S.11371. Zafer, 23 Şubat 1953, S.1389

⁴⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:9, c.19, Birleşim: 27, (14 Ocak 1953), s.185

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm09019027.pdf>, Erişim Tarihi: 3.8.2017

gölgede bırakan grev hakkının verilmemesi işçinin siyasetçinin gündeminden düşmemiştir.

1950-1955 döneminde müreffeh bir çizgiye ulaşan Türkiye’de iktidar partisi işçi sınıfının örgütlenmesine yardımcı olmuş ve işçi sınıfına değerlerine saygı göstermiştir. Ancak 1955’ten sonra ülkede yaşanan iktisadi ve siyasi gelişmeler DP’nin işçi sınıfına, örgütlenmesine ve grev meselesine tutumunu değiştirmesine neden olmuştur. Makal işçi sınıfının desteğini almak için verilen bir vaat olarak görenlerin aksine bunun siyasi rekabetin doğal bir gereği olduğunu savunmuş ve liberalizmi savunan DP’nin demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak gördüğü grev hakkının ülkedeki iktisadi gerçekliğe yenildiğini belirtmiştir.⁴⁷⁰ 28 Şubat 1956 tarihinde Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan Meclis’te grev meselesi üzerine yaptığı değerlendirmede iktisadi hayat üzerine yoğunlaşmıştır.

“... Grevi neden yapmadık? Ağır bir topu çamurlu, kaygan satha yerleştirmeden evvel zemini kuvvetlendirmek lazımdır. Grev hakkını programımızda kabul etmiş bulunuyoruz. Bu kabul ettiğimiz haktan dönmüş değiliz... Grev hakkını şimdiye kadar neden realize edemedik? Grevi yapmak için evvela gelişmiş bir sanayiye malik değiliz. Sanayimiz kundakta bebek halinde idi. Bu sanayii, grev gibi ağır bir ihtilaf tedbiri ile ihtilafların en şah tedbiri ile kundakta iken öldüremezdik. Grev hakkını kabul edebilmek için grev sebeplerini ortadan kaldırmak içinde işçiye vermemiz gereken daha birçok haklar vardı. Onlara bu hakları vermeden grev hakkını kabul ettiğimiz gün grev meydana gelebilir. Bırakınız bizi, işçiye verilmesi gereken hakları verelim, grevi icap ettiren sebepler ortadan kalsın ve kötü memleketimiz grevin neticeleriyle derhal karşı karşıya gelmesin. İkincisi grev hakkını vermeyi icap ettirecek sebepler henüz tekevvin etmemiştir. Çünkü grev yapabilmek için sendikaların mali vaziyetinin çok kuvvetli olması lazımdır. Grev tatbik edildiği takdirde 3 gün, 5 gün, bir ay işçi işini terk eder. O takdirde işçinin işsiz kaldığı müddetçe işçiyi sıkıntıda bırakmayacak mali takate sahip olması lazımdır. Bunu sağlamadan grevi tatbik etmek doğru olmaz. Diğer taraftan işçinin kalifiye olması lazım... Biz iktidar partisi olarak programımızda kabul ettiğimiz esasları yerine getirebilmek için her şeyden evvel grevi hazırlayıcı sebepleri yapmak mecburiyetindeyiz ve yol üzerindeyiz.”⁴⁷¹

⁴⁷⁰ A. Makal, “Türkiye’de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi”,... s.12-13

⁴⁷¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:10, c.10, Birleşim: 47, (28.II.1956), s.1128-1129, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm10010047.pdf>, Erişim Tarihi: 27.6.2017

7 Şubat 1956 tarihinde İsmet İnönü İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ni ziyaret etmiş, Birlik Başkanı Seyfi Demirsoy, grev hakkının verilmesi konusunda İsmet İnönü'den yardım istemiştir.⁴⁷² Bu konuyu 28 Şubat 1956'daki Meclis'te konuşan Mümtaz Tarhan gündeme getirmiş ve Sendikalar Birliğini siyaset yapmakla suçlamış, birliğin 5018 sayılı kanuna istinaden kapatılması halinde mesulünün İsmet İnönü olacağını belirtmiştir.⁴⁷³

DP'nin yaklaşımına Türk sendikacılık tarihinde önemli yere sahip olan İsmail İnönü şu sözlerle işçi sınıfının grev konusu üzerine düşüncelerini belirtmiştir. “...*Grev hakkını kullanamazsınız. Ondan verilmiyormuş. Bu sebep olamaz ve hiçbir sebep bize bu hakkın verilmesine engel olarak gösterilemez.*”⁴⁷⁴ DP'nin grev konusunda oyalayıcı, tavrı karşısında sendikalar her fırsatta DP'yi eleştirmiş ve grev konusunu gündemde tutmuştur. Bunlardan en öne çıkan isimlerden biri de DP'li Zonguldak Maden İşçileri Sendikası ve Maden Federasyonu ikinci başkanı Mehmet Alpdündar'dır. Alpdündar'ın Hükümet ve işçi mümessillerinden oluşan Asgari Ücret Tespit Komisyonunda yaptığı Armutçuk Kömür İşletmelerinde çalışan madencilere uygulanması için talep ettiği asgari ücret ve grev konusundaki tavrı nedeniyle Sebati Ataman'ın (Sanayi Bakanı) isteği üzerine önce işçi mümessilliğinden atılmış, 2 Şubat 1959 tarihinde Ereğli Kömür İşletmelerindeki görevine son verilmiştir. Sendika ve Federasyon görevinden uzaklaştırılmıştır. 3-4 Haziran 1959'da delege seçimleri için toplanan genel kurulda Alpdündar'ın başkanlığa aday olacağı haberleri yayılmış, Zonguldak Valiliği ve emniyet müdürlüğü toplantıya müdahale etmiş, katılan 169 delegenin zor kullanarak 48'i değiştirilmiş ve Alpdündar zorla salondan çıkarılmıştır. Bu durum karşısında 70 delege topluca salonu terk ederek protesto etmiştir.⁴⁷⁵ DP'nin baskıcı ve tahammülsüz tavrını ortaya koyan “Alpdündar Olayı” CHP tarafından uzun süre gündemde kalmış, basın bu olayın üzerinde gitmiştir.⁴⁷⁶ 1956 yılında Çalışma Bakanı Vekili Halûk Şaman grev meselesi üzerine Meclis'te şu değerlendirmeyi yapmıştır.

“... *Şu cihetin tespit edilmiş olması lazımdır ki, programında grev hakkına yer vermiş olan bir siyasi partinin mensubu olarak grev hakkını reddetmemize imkân yoktur. Konuşmalarımızın (grevi kabul ediyoruz ama zamanında tatbikini düşünüyoruz.)*

⁴⁷² Grev, *Akis Dergisi*, 17 Mart 1956, c.6, S.97, s.15

⁴⁷³ A. Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı”, ... s.116

⁴⁷⁴ A. Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı”, ... s.116

⁴⁷⁵ GENEL MADEN -İŞ *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, s.459. Sina Çıldır, “Zonguldak Kömür Havzasında İşçi Hareketleri ve Sendikacılık”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.3, s.560

⁴⁷⁶ Ali Şağan, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı”, s.122

şeklinde oportünist bir maksada hamledilmesini tamamen reddederim. Grev hakkını memleketimizin içinde bulunduğu şartlara bilhassa iktisadi bünyemizin kaydettiği gelişmelere göre tatbik mevkinde koymak zorundayız. Bu hususta bütün akliselim sahibi vatandaşların müttefik olacaklarına inanıyorum. Biz grev hakkına giderken bir takım merhalelerden geçmemizi ve bastığımız yeri iyice kontrol ederek yürümemizi şart görüyoruz. Şunu da arz edeyim, bütün dünyanın temayülü, grevi kayıtsız şartsız başıboş bir hak olarak tanımak değil, bilakis umumi hayatı, iktisadi bünyeyi zedelemeyecek bir nizam içinde kullanılabilir bir sosyal hak olarak kabul etmektedir. Biz, iktisadi ve içtimai şartlarımız henüz oluş halinde bir cemiyet olmamız dolayısıyla grev işinde tatbik edilecek şartları dikkatle tespit etmeye mecburuz. Ekonomik, sosyal gelişmemizi grev namı altında rahnedar etmemeliyiz. Felce uğratmamalıyız.”⁴⁷⁷ 10 yıllık iktidarı boyunca çeşitli sebeplerle gündeme gelen grev meselesi üzerine yapılan açıklamalarda DP genel olarak ülkenin iktisadi yapısının yeterince gelişmediğini zamanı geldiğinde bu hakkın işçilere verileceğini bunun da DP tarafından yapılacağını belirtmiştir. İktidarında işçi sınıfını görmezden gelen grev hakkının gereksiz olarak gören CHP’ye karşı onun içinden çıkan DP işçi sınıfını kabullenmiş ve grevin demokratik bir hak olduğunu belirtmiş, ancak grev konusu ülke gerçeğine yenilmiştir.

27 Mayıs öncesi DP’nin greve yaklaşımının değişmediğini gösteren son gelişme 18.12.1959 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan “Kolektif İş Mukaveleleri Hakkında Kanun Layihası” olmuştur.⁴⁷⁸

DP, muhalefetteyken işçi sınıfının desteğini alabilmek için grev konusunu demokrasinin bir gereği olarak lanse etmiş, iktidara geçtiğinde verilmesi gereken ilk kanunlar arasında grev hakkını görmüştür. Hükümet programında, parti tüzüğünde yer alan grev konusu iktidarı boyunca iktisadi ve siyasi gelişmelere bağlı olarak değişim göstermiştir. Her seçim zamanında verilen grev sözü tekrarlanmışsa da uygulamada tasarıdan öteye geçememiştir. Demokratik bir hak olan DP iktidarındaki Türkiye’nin iktisadi hayatında görmezden gelinmiştir. 1955’ten sonra DP’nin işçi sınıfına, örgütlenmesine karşı takındığı baskıcı tutumu grev meselesinde muhafaza etmiş, grev hakkının verilmesi için iktisadi refahın gerçekleşmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

⁴⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 11, c.7, Birleşim: 46 (26.II.1959), s.1043

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/.../tbmm11007046.pdf, Erişim Tarihi: 18.11.2016

⁴⁷⁸ Işıl Tuna, “Demokrat Parti Döneminde Çalışma Hayatına Yönelik Düzenlemeler (1950-1950)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.13, Haziran 2015, s.487

DP döneminde görülen grev ve lokavtın mana olarak iç içe geçtiğini görmekteyiz. Bu anlam karmaşası içinde genel olarak kaynak olarak gösterdiğimiz gazetelerinde bu konuya zaman zaman sansür uyguladığını verilen haberlerin nesnel bir şekilde yansıtılmadığını ve bu dönemde alınan grev ve lokavt kararlarının net bir şekilde ifade etmede güçlük çekildiğini bunda da 1947 tarihli Sendikalar Kanununun yol açtığını belirtebiliriz. DP iktidarında baskı ve sansüre maruz kalan basın kamuoyunu grev-lokavt hakkında bilgilendirmede yetersiz kalmış en önemli kaynağımız olan gazetelerden bu dönemde gerçekleşen grevlerin katılım sayısı, süresi, sonucu hakkındaki bilgilerimiz eksik kalmıştır. Bu dönemde basına yansıyan bazı grev ve lokavt hadiseleri şunlardır.

Denizyollarının tahmil-tahliye işçilerini vazifeye gönderen Sadi Özerdem' i Denizyolları İdaresi' ne bazı çalışanların şikâyeti üzerine yönetim memuru Sadi Özerdem' in Zat İşleri Müdürlüğünde bir vazifeye nakledilmesi üzerine durumdan haberdar olmayan tahmil-tahliye işçileri durumu protesto etmek ve yönetim memurunun eski işine geri iadesi amacıyla 23 Ekim 1950'de 1,5 saat işe geç gitmişlerdir. Bu durum karşısında Denizyolları Genel Müdürlüğü de işçilerin gayri kanuni bir eylem yaptıkları konusunda uyarılmış, emniyetin tahkikat başlatması üzerine greve katılanlar işbaşı yapmışlardır.⁴⁷⁹

Halkapınar Pamuk Mensucat İşçileri ile Fabrika Müdürü arasında çalışma saatleri yüzünden çıkan iş ihtilafı sonrası fabrika yönetimi elektriği kesmiş ve işçilerin çalışmasına mani olmuştur. Durum savcılığa bildirilmiş, işçi sendikası ile işveren anlaşmazlığı bir sonuca varamamıştır.⁴⁸⁰

Ahırkapı'da bulunan Üç Yıldız Lastik Fabrikasında çalışan 45 kişi işten nedensiz yere çıkarılması üzerine İşçi Sendikaları Birliği'ne başvuran işçiler yasaya aykırı olarak ihbar yapılmadan işten çıkarıldıklarını bildirmişler. Birlik bu durumu lokavt olarak değerlendirmiş ve Çalışma Müdürlüğüne şikâyet etmişlerdir. Fabrikaya gönderilen müfettiş, işverenin iç yönetmelik hükümlerine aykırı olarak fabrikadaki bazı bölümleri kapatmak istediğini tespit etmiş, fabrika mahkemeye verilmiştir.⁴⁸¹

İzmir'de ücretlerinde zam talep eden temizlik işçilerinin ücret artışı kabul edilmeyince 150 temizlik işçisi 7 Mayıs 1952' de sabah 4:30' da greve başlamış ve Belediye Reis Vekili Burhan Maner 'in bu durum karşısında müdahalesi sonuçsuz

⁴⁷⁹ *Cumhuriyet*, 24 Ekim 1950, S. 9417

⁴⁸⁰ *Anadolu*, 4 Temmuz 1950, S.11927

⁴⁸¹ *Gece Postası*, 7 Mayıs 1952, S.4596

kalınca zabıta duruma el koymuştur. 30 kişi adliyeye sevk edilmiştir. Belediye Başkanı Rauf Onursal' ın muhalif partilerin kışkırtması sonucu yapılan bir eylem olarak ileri sürdüğü grevin sonunda 30 kişinin cezaevine gönderilmesiyle grev sona ermiştir.⁴⁸²

27 Haziran 1952' de Topkapı'da Mensucat Fabrikasında çalışanların yasal hakkı olan bayram tatilini kullanmaları nedeniyle 6 işçi işten çıkarılmış, durum çalışma müdürüne bildirilmiştir.⁴⁸³

Beşiktaş'ta Astra Türk Tütün Deposunda işverenin işçiler için hazırladığı iş akdini çalışanların bazı maddelerinin tadil edilmesini istemesi üzerine işveren 80 tütün işçisini işten çıkarmıştır. Duruma müdahale eden Milletvekilleri Ahmet Topçu ve Midhad Tezel sayesinde işçiler için gerekli tadilat sözleşmede yapılmış, çıkarılan işçiler işbaşı yapmışlardır.⁴⁸⁴

İskenderun' da liman işçilerinin büyük bir kısmı ücretlerine zam talebinin geri çevrilmesi üzerine greve gitmiştir. Taşkınlık yapan birkaç kişi gözaltına alınmış, grevde yabancı tahrikinin olup olmadığı Hatay Valiliği, Jandarma Komutanlığı ve Adana bölge çalışma müdürlüğü tarafından araştırılmıştır.⁴⁸⁵

Mahmut Paşa'da Yeşilhan'da Hayim Selban'a ait dokuma atölyesinde çalışanların zam isteği üzerine 6 Ekim 1952 tarihinde 14 çalışan işten çıkarılmıştır. Bu lokavt hadisesini Tekstil Sendikası Genel Sekreteri Şaban Yıldız Bölge Çalışma Müdürlüğüne şikâyet etmiştir.⁴⁸⁶

İzmir radyosunda seansı 600 liradan ayda 3500 liraya çalışan sanatkârlar radyo müdüründen ücretlerine zam talebinde bulunmuşlar ancak radyo müdürünün bu talebi geri çevirmesi üzerine 13 sanatkâr greve gitmiştir. Radyo müdürü devlet müessesesi olan radyonun bir talimatnamesi olduğu ve bütçenin kısıtlı olduğunu belirtmiştir. Sanatkârlar ise radyo müdürünün size zam yapacağıma yeni sanatçılar alırım dediğini ifade etmişlerdir.⁴⁸⁷

İzmir'de Belediye Reisi Rauf Onursalın Temizlik İşleri Müdürünün azli ile 300'den fazla temizlik işçisi greve başlamıştır. İşçiler eski müdürün derhal vazifesine geri dönmesini aksi taktirde işbaşı yapmayacaklarını bildirmişlerdir.⁴⁸⁸

⁴⁸² *Gece Postası*, 7 Mayıs 1952, S.4596. *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1952, S.9976

⁴⁸³ *Gece Postası*, 28 Haziran 1952, S.4637

⁴⁸⁴ *Gece Postası*, 2 Ağustos 1952, S.4672

⁴⁸⁵ *Yeni Mersin*, 12 Ağustos 1952, S.7291

⁴⁸⁶ *Gece Postası*, 7 Ekim 1952, S.4736

⁴⁸⁷ *Anadolu*, 2 Haziran 1953, S. 12468. *Anadolu*, 3 Haziran 1953, S.12469,

⁴⁸⁸ *Son Telgraf*, 27 Şubat 1954, S.6188. *Vatan*, 27 Şubat 1954, S.4595

İzmir’ de liman işçiler ile müteahhitin arasında ücret konusunda çıkan anlaşmazlık yüzünden 600 liman işçisi 15 Temmuz 1954 te grev yapmış ve İzmir limanındaki faaliyetler tamamen durmuştur. Emniyet ve jandarma olay yerine ekipler göndermiş, Birinci Kordon ve Denizcilik Bankası’ nın bulunduğu mevki koruma altına alınarak olay çıkması engellenmiştir. Greve tahrik suçundan 100 kişi gözaltına alınmış, 24 kişi tutuklanmıştır.⁴⁸⁹ Devam eden grev sırasında soruşturmada 2. Asliye Ceza Mahkemesi hadisenin grev olduğu belirtilmiş ve greve teşvikten sanık olarak Deniz İşçileri Sendikası Başkanı, sendika ikinci başkanı, Nuri Derviş, Alsancak Liman İşçileri Sendikası Başkanı, Ahmet Türkkorkmaz tevkif edilmişlerdir. Ayrıca İzmir Deniz Sendikasına üye olan bazı işçilerin evleri aranmış ve bazı belgelere el konulmuştur.⁴⁹⁰ Altıncı günün sonunda İzmir milletvekillerinden bazılarının eylemci işçilere haklarını arayacaklarına dair verdikleri teminat sonrası grev sonlanmış, grev sonrası ifadeler alınmaya devam edilmiş ayrıca İzmir Körfez Deniz İşçileri Sendikası ile Alsancak Liman Kömür, Maden ve Hububat Yükleme ve Boşaltma İşçileri Sendikası için kapatılma kararı alınmıştır.⁴⁹¹

Santral Mensucat Dokuma Fabrikasında ortaya çıkan ihtilafta işverenin arzusuna göre iş şartlarını değiştirmesi üzerine bu duruma karşı çıkan 87 işçi haksız yere işten çıkarılmış, çıkan ihtilafın sebebi olarak görülen işçiler İSSB’ nin gayretlerine rağmen işe geri alınmamıştır.⁴⁹²

16 Eylül 1955 tarihinde Sümerbank Çırçır Fabrikası İşçileri ücretlerine zam talebinin kabul edilmemesi üzerine iş bırakma eylemine gidilmiş, greve polis müdahale etmiş, 38 kişinin katıldığı grevin elebaşları, Mihrab Yılmaz, Zabit Yılmaz ve Ferzender Yıldırım hapse atılmıştır. 35 kişi ise uzaklaştırılmıştır.⁴⁹³

Adana Genelevi’nde 24 Kasım 1955’te yapılan grevin nedeni Adana Emniyet Müdürlüğü’nün genelevde çalışan kadınların dost tutmasını ve dostu olan kadınların geneleve girmelerini yasaklamasıydı. Greve müdahale eden emniyet güçleri iş bırakma eylemi yapan genelev kadınlarının işbaşı yapmaları için güç kullandılar. Ayrıca greve katılanların evlerinin önündeki lambalar polis tarafından yakılmak suretiyle teşhir edildi. Bu durum sonrasında genelev kadınlarından bazıları çalışmaya başlarken bazıları

⁴⁸⁹ *Vatan*, 16 Temmuz 1954, S.4732. *Vatan*, 17 Temmuz 1954, S.4733

⁴⁹⁰ *Vatan*, 20 Temmuz 1954, S.4736

⁴⁹¹ *Vatan*, 21 Temmuz 1954, S.4737

⁴⁹² *Vatan*, 23.7.1954, S. 4739

⁴⁹³ Yüksel Akkaya, Metin Altıok, “Çukurova’da İşçi Hareketi ve Sendikacılık”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ... c.1, s.250, *Yeni Adana*, 17 Eylül 1955, S. 9182

ise Adana Emniyet Müdürlüğünün uyguladığı yasak kalkıncaya kadar greve devam etmiştir.⁴⁹⁴

Denizcilik Bankası ile iki senelik mukavelesi bulunan müteahhit Osman Gürtan ile bugünkü şartlar altında çalışamayacaklarını katî olarak bildiren İzmir Limanında çalışan 600' e yakın tahmil ve tahliye işçisi greve gitmiştir. Münakâlat Vekâleti' nin kararı mahkemeye bırakmasına rağmen Vali Kemal Hadımlı duruma el koymuş işçilere çekilen ihtar sonrası 6 işçi işbaşı yaparken 500 küsur işçi eyleme devam etmiştir.⁴⁹⁵ Grevin sonlanması halinde işçiler hakkında hiçbir muamele yapılmayacağına idare tarafından bildirilmesi ve Denizcilik Bankası ile müteahhid Osman Gürtan arasındaki anlaşmanın feshedilmesi üzerine grev 17 Temmuz 1955 tarihinde bitmiştir.⁴⁹⁶

4 Ocak 1956'da başlayan grev Çukurova Ekmekçilik TAŞ'a ait fırınlarda çalışan Adana Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası'na üye işçiler tarafından işverenin üretim hızını arttırmak için yaptığı çalışma saatleri üzerine düzenlemeye karşı yapıldı. Sendikayla işveren arasında yapılan 12 maddeden oluşan 9 Temmuz 1955 tarihli sözleşmeye aykırı davranan işverene karşı işçiler maliyet artışlarının ve 7 kapanmış fırından doğan açığın kapatılması için 8 saatlik çalışma süresinde 11 torba unun işlenmesinin idareciler tarafından istenmesi üzerine greve gitmiştir.

Çukurova Ekmekçilik TAŞ yöneticileri 21 Aralık'ta yapılan eyleme karşılık 15 fırın işçisini işten çıkarmış, bunun üzerine Adana Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendika yetkilileri Adana Valiliğine, belediyeye ve Çalışma Müdürlüğüne başvurarak herhangi bir fırında 8 saatte 11 torba un işleme denemesinin yapılmasını istemişlerdir. Anlaşmazlığın giderilmemesi üzerine işçiler topluca 4 Ocak 1956'da greve başlamışlardır. Fırın işçilerinin greve gitmesi üzerine valilik sendika yöneticileriyle bazı işçiler hakkında grevi teşvik edici suçundan soruşturma başlatmış ve aynı gün saat 18'de sendika yöneticileri, Vali, Emniyet Müdürü, Bölge Çalışma Müdürü ve İşverenlerin katıldığı toplantıda taraflar anlaşması üzerine işçiler saat 21'de işbaşı yapmışlardır.⁴⁹⁷

İzmir Çimento Fabrikası yöneticisi Jandarma Karakolu' na giderek fabrikasında çalışan şoförlerin grev yaptığını ileri sürmüş, şoförler ise işbaşında buldukları sırada sağlık tedbirlerinin alınmadığını belirterek işverenden şikâyetçi olmuşlardır. Sendikalar

⁴⁹⁴ Adana Genelevi Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.8

⁴⁹⁵ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1955, S.11.123

⁴⁹⁶ *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1955, S.11.124

⁴⁹⁷ Adana Fırın İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.8

Birliği durumun bir grev değil lokavt hadisesi olarak değerlendirilmesinin yetkililerden istemiştir. Muallakta kalan grev-lokavt hadisesi mahkemeye intikal edilmiştir.⁴⁹⁸

Aydın Mensucat Fabrikası'nda işçiler ücretlerinin 1 Marttan itibaren kesintiye uğraması ve fazla mesai sistemi getirilen fabrikada işverenin ücret konusunda işçi aleyhine yeni bir sistem getirmesi üzerine çalışanlar topluca iş bırakma eylemini gerçekleştirmişlerdir. Duruma Çalışma Müdürlüğü el koymuştur.⁴⁹⁹

Söke Çimento Fabrikası'nda üç aya yakın zamandan beri ücretlerinin ödenmediğini belirten üç yüz kadar işçi toplu olarak iş bırakma eylemi yapmışlardır. Eyleme katılmayan dört şoför birkaç mühendis fabrikada işinin başında olup, Aydın Valisi ve Söke Savcılığı henüz kanuna aykırı olan grev meselesinin ihbar edilmediğini bildirmişlerdir.⁵⁰⁰

Çukurhisar Köyü Çimento Fabrikası inşaatında çalışan 400 işçi ücretlerine zam yapılması için 7 Temmuz 1956 tarihinde greve gitmiştir. Kanun dışı eylemin elebaşı olarak tespit edilen 26 işçi mahkemeye sevk edilmiştir.⁵⁰¹

Amerikan Erkek Koleji'nde 250 talebe 17 yıldan beri Türkiye'de bulunan 45 yaşındaki Dean Butterfield'in mektepten ayrılmaması için ders grevine başlamıştır. Talebeler Robert Koleji'nin avlusunda toplanarak derse girmemiştir. Saat 13:00'e kadar devam eden eylemde öğrenciler hiçbir taşkınlık yaratmamış ve öğle yemeğine gitmeyerek "sessiz grevlerine açlık grevini" de eklemişlerdir. Eylem karşısında hocayı istifaya mecbur ettiği ileri sürülen Robert Koleji Müdürü Dr Ballentine ve öğretmen Butterfield sükûnetini korumuştur.⁵⁰²

ETT İdaresi'nin Silahtarağa Fabrikasında kazan ustası olarak çalışan Hilmi Gürbüz adındaki bir mütehassis Umum Müdürlüğü'nün aldığı bir karar gereğince tam maaşla işten uzaklaştırılmıştır. 55 aydan beri maaş alan ancak işbaşı yapmasına izin verilmeyen emekli gibi bir hayat süren Osman Gürbüz'ün durumu Motor İşçileri Sendikası tarafından Başvekâlet'e bildirilmiştir.⁵⁰³ DP iktidarında çeşitli nedenlerle işten çıkartılan işçi mümessillerinin yanı sıra sendika ile iyi ilişkileri olan işçilerin sevgisini ve saygısını kazanan şahısların çalışanları greve teşvik korkusuyla işten çıkarmaya tepki oluşmasın diye aylıklı işten uzaklaştırma yoluna işveren gitmiştir.

⁴⁹⁸ *Cumhuriyet*, 19 şubat 1956, S.11.338

⁴⁹⁹ *Cumhuriyet*, 3 Mart 1956, S.11.352

⁵⁰⁰ *Cumhuriyet*, 3 Mart 1956, S.11.352

⁵⁰¹ *Hürriyet*, 8 Mayıs 1956, S.2882

⁵⁰² *Hürriyet*, 10 Mayıs 1956, S.2884

⁵⁰³ *Hürriyet*, 10 Mayıs 1956, S.2884

Zeytinburnu Türk Çimentosu ve Kireci Anonim Şirketi' nin taş ocaklarında çalışan 170 işçiden 14 Aralık 1959 tarihinde işçi mümessili Ali Rıza Erdem' in işveren tarafından işyerinden alınarak aynı firmaya bağlı ana fabrikaya nakledilmesi üzerine işlerinin bırakmışlardır. Taş ocaklarında çalışan işçiler işçi mümessillerinin İş Kanununa göre işveren tarafından başka bir işyerinde çalıştırılmayacağını tekrar eski vazifesine iade edilmesini aksi taktirde greve devam edeceklerini bildirmiştiler. İşveren ise işçilerin toptan işi bırakmak suretiyle firmayı mali zarara uğrattıklarını bu hareketin kanunen grev sayılması gerektiğini belirtmiştir. Bakırköy Emniyet Amirliği ile emniyet müdürlüğünün duruma müdahalesi sonucu grev yapan işçiler Osmaniye Karakolu' na götürülerek ifadeleri alınmış, bir kısmına ise boş kâğıt imzalatılmıştır. Olayın elebaşı olarak tespit edilen 5 kişiden üçü ifadeleri alınırken şiddet gördüklerini beyan etmişlerdir. İİSB ve Çimento Endüstri İşçileri Sendikası gelişen hadiseler karşısında inceleme başlatmıştır.⁵⁰⁴

Rami' de kurulu Lanteke Yünlü Dokuma Fabrikasında çalışan 50' den fazla kadın, 23 Mayıs 1959 tarihinde ustaları olan işçi Hamdi Doğan' ın ihbarsız bir şekilde görevine son verilmesini protesto etmek için saat 16.00' da greve başlamışlardır. Jandarma Kumandanlığı, İstanbul Tekstil ve Örme Sanayii İşçileri Sendikası fabrika sahibi Macit Kanık fabrikaya gelip çalışanlarla konuşmuş ikna edilemeyince işçiler jandarmanın duruma müdahalesi ile grev son bulmuştur. Zor kullanan jandarma karşısında işçiler fenalaşmış, ustabaşı İsmail İnan hastaneye kaldırılmıştır.⁵⁰⁵

DP iktidarında işçi haklarını savunan ve DP'nin grev vaadini gündemde tutup, eleştiren muhalefet partilerinden, Genel Başkanı Dr.Hikmet Kıvılcımlı, kurucu üyeleri tekstil işçisi S. Kayaoğulları, örücü Hüseyin Kayancı, tesviyeci İ. Savgat, dokumacı Osman Sercan, tekstil işçisi İ. Kayaoğulları, doktor Hikmet Kıvılcımlı olan 1954 yılında kurulan Vatan Partisi⁵⁰⁶ birisidir. Programında

“İşveren kısmi veya tam gizli lokavtlarına hiçbir kanunla mani olunmadığı B. Milletler Meclisinde dahi belirtildiğine göre, işçilerimizin alın yazıları arz ve talep kanununa bağlı kaldıkça, grev hem işçilerimizin biricik meşru nefis müdaafası olacak, hem de işletmelerimizi mutlak istismar yerine makine kullanmaya sevk ederek milli terakki ve refahımızın canlı zembereği haline girecek. Bu kadar mühim bir hak hiçbir

⁵⁰⁴ Cumhuriyet, 15 Aralık 1959, S.12.713

⁵⁰⁵ Vatan, 24 Mayıs 1959, S.6505

⁵⁰⁶ Aziz Çelik, “1950’lerin Unutulan (Demokrat) İşçi Partisi ve Onun Üç Sisypheus” s.31, www.calismatoplum.org/sayi41/Çelik.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2016

bahane ile geciktirilmeyecek.” İşçi sınıfı için vazgeçilmez bir hak olan grev hakkının müdafaasını yapan parti 1957 yılında kapatılmıştır.⁵⁰⁷

3 Ekim 1950 de Avukat Orhan Arsal ile Üzeyir Kuran, Nizamettin Yalçınkaya, Ferruh Apaydın tarafından kurulan Demokrat İşçi Partisi (DİP)’nin 5 yıllık siyasi hayatında işçi sınıfı için mitingler, seminerler düzenlemiş, seçimlere girmiş ancak bir başarı kaydedemiştir. DİP’ in üyeleri olan Üzeyir Kuran, İbrahim Güzelce, Orhan Arsal Türkiye’ nin sendika ve siyaset alanında aktif rol üstlenmiş sendikal hareketin 1960 sonrası gelişimine katkı sağlamışlardır.⁵⁰⁸

Muhafif grupların işçi sınıfına yönelmesine rağmen işçi sınıfının genelde DP ve CHP arasında kaldığı bir süreçte on sendika yöneticisi (Cevat Aktay, İsmail Aras, Halil Balcı, Kadri Çelebi, Cemil Dikbıyık, Mehmet Göze, Lütfü Güneş, Abdülkadir Kaya, Nazım Tarakçı ve Tahir Öztürk) tarafından işçi sınıfın gerçekten düşünen sorunlarına çözüm getirebilecek olan siyasi oluşumlara destek vermek için 2 Mayıs 1954 seçimleri öncesi “İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi” kurulmuştur. Komite hangi partiden olursa olsun işçi sınıfına yardımcı olabileceğini düşündüğü her işçi vekil adayı için çalışacağını ve diğer işçilerinde destek vereceğini belirtmiştir. Komite seçim bölgelerinde desteklemek üzere kırka yakın aday tespit etmiş ancak DP Sendikalar Kanununun 5. Maddesine muhalefetten komiteye tahkikat açmış ve sendikal bir hareketten ziyade şahsi bir oluşum olması nedeniyle 5018 sayılı kanunun 5. maddesi yerine usulsüzlük olduğu gerekçesiyle komiteyi icraata geçmeden dağıtmıştır.⁵⁰⁹

1957 seçimlerinde 424 milletvekili ile iktidar olmayı başaran DP’nin karşısında CHP 178 vekil, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi 4’ er vekil çıkarmışlardır. DP ‘ nin son yıllarında görülen ekonomik buhran karşısında halkın güvenoyu iktidara karşı azalırken muhalefetin gücü artmaya başlamıştır. Muhalefet, iktidarı iktisadi alanda yürüttüğü yanlış politikanın ve doğurduğu sonuçlar üzerine suçlamış, 14 Temmuz 1958 tarihinde Irak’ ta gerçekleşen askeri darbenin Türkiye’ de de gerçekleşme ihtimali basın ve muhalefet tarafından dillendirilmeye başlaması üzerine 5. Cumhuriyet Anayasası’ nı yürürlüğe sokan Fransız Başbakan De Gaulle’ yi örnek alarak DP daha baskıcı bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Adnan Menderes muhalefetin gücünü kırabilmek ve darbe söylentilerine sonlandırmak halk nazarında kaybettiği gücü

⁵⁰⁷ K. Sülker, *Türkiye’de Sendikacılık*, ...s.50

⁵⁰⁸ A. Çelik; “1950’lerin Unutulan (Demokrat) İşçi Partisi ve Onun Üç Sisiphusu”,... s.35-37

⁵⁰⁹ A. Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*,... s.490-491. Fatih Güngör; “İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.2,s.122

ve itibarı yeniden kazanmak adına 12 Ekim 1958 günü *Vatan Cephesi*' nin kurulması gerekliliğini ve herkesin bu cephede yer alması gerektiğini Manisa' da vurgulamıştır.⁵¹⁰Manisa konuşmasında muhalefetle ilgili şu sözleri sarf etmiştir.

“Vatan Cephesinde birleşerek eserlerinizi hep birlikte muhafaza edeceğiz... Milli tesanüte en ziyade muhtaç olduğumuz anları yaşamakta bulunduğumuza şüphe yoktur. El ve işbirliğiyle en ziyade muhtaç bulunduğumuz bir anda nifakın varlığını teessürle görüyoruz. Bu neviden bir muhalefet telakkisi bir milleti nereye kadar götürebilir?...İstanbul kongrelerini yapıyorlar.İçlerinin bütün ıstırabını bir ağlama taşı gibi döküyorlar (Memleket fena, hürriyet yok, iktisaden batıyoruz, seçim emniyeti yok) şu rey hırsızlarının seçimden bahsetmeleri nedir?”⁵¹¹

Adnan Menderes Manisa' da halkı muhalefete karşı birliğe ve DP zamanında gerçekleşen Tunçbilek Santrali ve Seyhan Barajı gibi büyük projelerin devamı için Vatan Cephesine davet etmiştir. Siyasetin odağında kalan işçi sınıfı da bu yeni oluşumdan etkilenmiştir.

Adnan Menderes iktidarının sonlanmasına 26 gün kala işçilerin işçi bayramını kutlamıştır. 1 Mayıs 1960 tarihinde radyodan işçilere şu şekilde seslenmiştir.

“Bugün 1 Mayıs İşçi Bayramı, işçi kardeşlerimize elemsiz, kedersiz birçok bayramlar idrak etmelerini ve onların refah ve saadetini temenni ederken bu gayede kendilerine her zaman yardımcı olmanın en aziz emelimi teşkil ettiğini ifade etmek isterim.”⁵¹²

7 Ocak 1946 tarihinde siyaset sahnesinde yerini alan DP işçi sınıfının verdiği destekle iktidara gelmeyi başarmıştır. İşçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek için yasal düzenlemeler yapmış, sendikal hürriyetin oluşmasına imkân vermiştir. Ancak 1955 yılı ile Türkiye' de ve Dünyada meydana gelen gelişmelerle CHP iktidarındaki baskıyı hatırlatan uygulamalarla ve kendince aldığı tedbirlere rağmen işçi sınıfının 27 Mayıs'a tepkisiz kalmasına neden olmuştur.

⁵¹⁰ Cemil Koçak, “Siyasi Tarih”, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, c.4, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002,s.219-220.

⁵¹¹ *Başarı*, 14 Ekim 1958, S.2414

⁵¹² Yıldırım Koç, “İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim” in *İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği*,..., s.223, İrvem Keskinoglu; “Bir Mayıs’lar”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1,s.181

SONUÇ

İşçi sınıfı ve hakları her ülkenin tarihsel özelliklerine, kazandığı kültürel mirasa, siyasi, iktisadi ve sosyal özelliklerine göre farklı bir biçimde gelişme göstermiştir. Bu durum işçi sınıfı ve hakları üzerine değerlendirmede çeşitli algılayış ve anlayışların doğmasına sebep olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkan yeni Türk Devleti Osmanlı' dan kalan tarihsel özelliklere ve kültürel mirasa bağlı olarak uluslararası arenada demokratik ve çağdaş bir ülke olarak yerini almak için iktisadi ve sosyal alanda bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadele işçi sınıfını her yönde etkilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde tek partili sistemin yaşandığı 1923-1946 döneminde hükümeti denetleme, ülke sorunlarına farklı çözüm yolları sunabilecek bir muhalefet olgusunun gerçekleşmesi için çok partili hayata geçiş denemeleri yapılmıştır. Bu başarıya ulaşamayan denemeler sırasında ülkede gerçekleşen bazı olaylar toplumun her kesimini etkilediği işçi sınıfını da etkilemiştir. Bu olaylar toplumun huzur ve güven ortamına zarar vermiş, toplumdaki birlik ve bütünlüğü yeniden sağlamak adına yürürlüğe giren Takrir-i Sükûn Kanunu ve kanunun uygulanmasında aksaklık olmaması için oluşturulan İstiklal Mahkemeleri işçi sınıfının haklarını korumak ve kollamak adına birlikte hareket etmek amacıyla oluşturdukları örgütlenmelerin dağılmasına neden olmuştur. Bu süreçte işçi hakları da ihlal edilmiştir.

II. Dünya Savaşı'nın kendini göstermeye başladığı süreçte iktidar ülkenin istikrarını korumak, toplumun huzurunu sağlamak adına baskıcı bir yönetim anlayışı sergilemiştir. Bu yönetim anlayışına uygun olarak Türk Ceza Kanunu ve Cemiyetler Kanunu ile işçi sınıfının örgütlenmesine izin verilmemiş, bu durum 1946'ya kadar sendikal hareketin gelişimini engellemiş ve işçi sınıfını pasifize etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası değişim sürecine giren dünyada kendine bir yer edinmek isteyen Türkiye'de hükümet baskıcı yönetim anlayışından tavizler vermeye başlamıştır. Bu durum doğrudan işçi sınıfını ve genel olarak toplumu etkileyen yasal düzenlemelere de yansımıştır. Cemiyetler Kanunu'nda değişikliğe gidilerek hem çok partili hayata geçiş hem de işçi sınıfı için sendikal hürriyetin başlangıcı olmuştur. 1946 öncesi ortaya çıkan çok partili hayata geçiş denemelerinde işi sınıfı ve sorunlarına üstünkörü yaklaşan siyasi oluşumların aksine iktisadi alanda gerçekleşen iyileşme ile kısmen de olsa kendinden söz ettiren işçi sınıfının büyük bir seçmen kitlesi haline gelmesi 1946 sonrası kurulan siyasi partilerin programlarında ve tüzüklerinde, söylemlerinde işçi sınıfının çalışma ve

yaşam koşullarına değinen ve gördükleri aksaklıklar için çözüm önerileri sunan bir değişim görölmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti tam bağımsız bir ülke olabilmek için siyasi alanda elde ettiği bağımsızlığın iktisadi alanda da gerçekleştirmesi gerektiği bilinciyle iktisadi alanda büyük bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadelede izleyeceği politikayı belirlemek için yeni kurulan Türk Devleti ülkenin mevcut ekonomik yapısını değerlendirebilmek amacıyla İzmir İktisat Kongresini gerçekleştirmiştir. Ülkedeki çalışan her kesimin temsil edildiği kongre sonrası liberalizmle hareket etmeyi amaçlayan CHP iktidarı mevcut Türkiye gerçeğiyle yüzleşip, devletçi bir ekonomi modelini benimsemeye mecbur kalmıştır. Devletçi ekonomi modelini finanse etmek için Türkiye İş Bankası, Türkiye Sınai ve Maadin Bankası, Türkiye Sanayi Kredi Bankası, Emlak ve Eytam Bankası, Sümerbank gibi kuruluşların yanında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, BBYSP' nin hayata geçirilmesi işçi sınıfı için istihdam ve ücrette iyileşme anlamına gelmiştir.

Ülkede 1940-1945 yılları sanayileşmede emekleme dönemi yaşayan Türkiye' yi etkileyen yıllar olmuştur. Bu dönemde Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi ve Toprak Mahsulleri Vergisi işçi sınıfını ilgilendiren önemli gelişmeler olmuştur. Savaş ekonomisinin yaşandığı ülkede Milli Korunma Kanunu ile toplumun huzur ve güven ortamını koruyabilmek adına Bakanlar Kurulu' na özel yetkiler verilmiştir. Toplumsal barış için sergilenen seferberlik amacına ulaşamamıştır. Ülkede enflasyon, kıtlık, stokçuluk yaşanmıştır. Bu dönemde devletin sermayedar kesiminin kullandığı işçi sınıfının çalışma saatlerinin uzatıldığı, ücretlerin yarıya düştüğü, haftalık tatillerin kaldırıldığı bir süreç başlamıştır. Yine bu kanunun tamamlayıcı ögesi olan Örfi İdare Kanunu ile işçi sınıfının sendikal hürriyeti ve gösteri hakkı elinden alınmıştır. Tahsilatın yarından fazlasının azınlıklarca ödenmesi nedeniyle din ve ırk ayrımına dayalı olarak yansıtılan ancak dönemin zaruriyetinden doğan Varlık Vergisinden elde edilen gelirle ekonomi bir nebze de olsa rahatlamış bu durum işçi sınıfının kısa bir sürede olsa daha iyi şartlarda yaşamasına sebep olmuştur. Aşar'ı andıran çiftçiden alınan Toprak Mahsulleri Vergisi Varlık vergisi kadar bir gelir sağlayamamışsa da tarımda çalışan işçileri olumsuz yönde etkilemiştir. İkinci Dünya Savaşı' nın sonunda ülkede yaşanan gelişmeler neticesinde orta sınıfının tamamen ortadan kalktığı savaşın yarattığı sonradan görme elitlerin ortaya çıktığı, DP iktidarını şekillendiren bir toplum yapısının oluştuğu görölmüştür.

1923-1950 döneminde Türkiye' nin ekonomik yapısı üzerine şu değerlendirmeyi yapabiliriz. Siyasi bağımsızlığını yeni kazanan Türkiye için iktisadi alanda da bağımsız bir Türkiye oluşturabilmek demek Osmanlı' dan kalan enkazı kaldırabilmek amacıyla yeni bir savaşa girmek anlamına geliyordu. İktisadi alanda girişilecek olan bu savaşta iktidar ülkenin mevcut yapısına uygun olarak ilk başta belirlenen liberalist politikayla hareket etmekten vazgeçmiş ve devletçi bir yapıyla politikalarını geliştirmiştir. Bu durum Türkiye' nin korporatist devlet olarak algılanmasına neden olmuştur. 1930' lu yıllarda sanayiye geliştirmek adına gerçekleştirilen atılımların 1950' nin başında kazanımlarını vermeye başlaması, Türkiye' nin devletçi muhafazakâr bir iktisadi bir politikadan çıkmaya başlayıp devletin kuruluşunun ilk yıllarında belirlenen Milli Kapitalizm için liberal politikaya geçişi sağlayan sürece girişi ifade etmektedir. 1950' lerde refah seviyesinin yükselmesi, sanayileşme de ortalama bir düzeye kavuşulması, özel teşebbüse ilginin artmaya başlaması ülkede liberalist bir politikanın uygulanmasına imkân vermiştir.

1923-1950 dönemi Türkiye' de yaşanan siyasi ve iktisadi alandaki gelişmeler, sosyal hayatı düzenlemek için yürürlüğe giren kanunlar hükümeti muhafazakâr bir kimliğe büründürmüştür. Ülkenin siyasi, sosyal ve iktisadi özelliklerini bünyesinde barındıran yasal düzenlemelerden işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarını belirleyen yasalar arasında en önemlileri 3008 sayılı İş Kanunu ve 5018 sayılı Sendikalar Kanunu' dur. 3008 sayılı İş Kanunu da CHP iktidarının yürüttüğü devletçi ekonomi modeline uygun olarak işvereni kollayan işçi haklarına sınırlayıcı maddeler getiren, işçi-işveren arasındaki anlaşmazlığa Hakem Kurulu ve Tahkim Kurulu aracılığıyla işveren lehine çözüm sunmaya çalışan, korporatist devlet anlayışının özelliklerini bünyesinde barındırmıştır. Bireyselliğin ön plana çıktığı, kolektif işçi haklarından mahrum olan, grevi yasaklayan İş Kanunu tek partili dönemde sermaye sınıfının ekonomik ve siyasal gücünü arttırmaya çalıştığı bu alanda iktidarın desteğini gördüğü ülke ekonomisinin çalışma koşullarının sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillendiği bir düzenlemeyi ifade etmektedir. 35 yıl yürürlükte kalan işçi haklarını sınırlayan bir kapsama sahip olan İş Kanunu CHP iktidarında işçi sınıfını ve çalışma hayatını ele alan ilk kapsamlı düzenlemedir.

Sendikalar Kanunu işçi sınıfının çalışma ve yaşam koşullarını etkileyen ikinci önemli yasal düzenlemedir. Sendikalar Kanunu da İş Kanunu' na uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Sendikalar Kanunu İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni Dünya

düzenine uyum sağlama sürecinde yapılan ve ülkede İş Kanununda görülen aksaklıkları kısmen de olsa düzeltme ihtiyacından doğmuştur. Sendikalar Kanunu da 3008 sayılı yasa gibi grevi suç sayan özelliğiyle dikkat çekmiştir. Ayrıca gazetecilerin ve diğer fikir işçilerin sendikal hürriyetten mahrum kaldığı, konfederasyon fikrinden uzakta bir anlayışla, siyasi faaliyetlerde bulunmada yasaklayıcı öğeleri içeren maddeleriyle işçi haklarına ve örgütlenmesine kısıtlayıcı ve kontrolcü bir yapı getirmiştir. Ayrıca kanunda işçi örgütlenmelerin uluslararası örgütlere katılabilme kararının Bakanlar Kurulu' na verilmesi dolayısıyla Batı' daki sendikal gelişmelerden mahrum kalmasına sebep olmuştur. Bu durum ülkede sendikaların içe dönük bir yapıda gelişmesine yol açmıştır. Bu yasayla hareket etmek zorunda kalan işçi örgütlenmeleri birlik ve beraberlikten yoksun, zayıf bir teşkilatlanma özelliği göstermiş ve varlıklarını siyasetin odağında ve onun belirleyeceği düzende sürdürmeye çalışmışlardır.

CHP iktidarında uluslararası alanda sendikal faaliyetlerde bulunamayan Türkiye için işçi hakları üzerine uluslararası alanda irtibat sağlanan ilk kurum ILO olmuştur. Ülkelerarası antlaşmalar gereği uygulanmak zorunda kalınan işçi sınıfının çalışma koşullarını belirleyen yasal düzenlemeler, çalışan kesim için önemli gelişmeler arasındadır.

CHP iktidarı işçi örgütlenmelerinin zayıf olduğu ve siyasetin odağında gelişmeye mecbur kaldığı, işçi hareketlerinin bastırıldığı işçi sınıfının işveren karşısında haklarının gözardı edildiği bir dönemi oluşturmuştur. Bu dönem aslında ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal gerçekliğine uygun olarak ortaya çıkan devletçilik anlayışının ürünüdür. Bu dönemde II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında meydana gelen gelişmeler neticesinde yeni kurulan Türk devleti birlik ve beraberliği muhafaza etmek, ideal sınıfsız Türk toplumunun huzur ve güven ortamı içerisinde yaşaması için sınıflararası bir mücadelenin varlığına imkân vermemiş ve işçi sınıfı görmezden gelinmiştir. Aslında bu durum birazda tek partili hayatta işçi sınıfının niteliği ve niceliğiyle de alakalı bir durumdur. Sanayileşmenin yetersiz olduğu, tarıma dayalı ekonominin iktisadi hayata yön verdiği ülkede Batı' daki gibi vasıflı bir işçi sınıfından bahsetmek bu dönem için oldukça zordur. Buna rağmen işçi sınıfı CHP'nin nazarında bölücü faaliyetlerde bulunabilecek ülkenin düzenini bozabilecek potansiyel suçlu olarak görülmüştür. Bu sınıfı zabtı rapt altına almak için CHP' nin ideal Türk toplumuna uygun onun güdümünde sendikal faaliyetlerin oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Ayrıca kendi denetimi altında olmayan farklı yaklaşımları savunan muhalif işçi

örgütlenmelerini komünizmle suçlayarak kapatmış ya da üyeleri hapse atılmıştır. Bu şekilde işçi sınıfı yıldırılmaya ve pasifize edilmeye çalışılmıştır.

Milli Kalkınma modelini hayata geçirmek için yürütülen devletçilik politikasına bağlı olarak sanayinin gelişmesi için gerçekleşen hamlelerin zarar görmemesi sermayedar kesimini mali kayba uğramaması için işçi haklarını ikinci plana atan CHP iktidarında üretimin bekası için ülkenin menfaatleri göz önüne alınarak işveren karşısında işçinin taleplerine kavuşmasını sağlayan tek unsur olan grev hakkı yok sayılmıştır. CHP'nin anlayışına göre devletçilik ve halkçılık ilkelerinin gereği olarak toplumun her kesiminin çıkarlarını gözeten bir iktidar olduğu için işçi-işveren sınıfının hakları da anayasal çerçevede devletin koruması altındaydı. Bu durumda grev hakkının tanınmasına gerek yoktu. CHP'nin işçi sınıfını görmezden gelen tavrı, grevin kanunsuz ve gereksiz olduğunu belirten demeçleri 1950 yılına kadar devam etmiştir. Aslında bu grev meselesi üzerinde ülkenin mevcut durumu göz önüne alındığında tarıma dayalı bir ekonominin ve sanayisinin de bu alanda yoğunlaştığı ülkede varlığı tartışılan işçi sınıfına verilecek grev hakkının işçi sınıfı tarafından kullanılması sonrasında taleplerinin elde etme konusunda yasal olmayan bir eylem olarak gerçekleştirdikleri grevlere bakıldığında sonuçsuz kalacağı aşikârdır.

CHP iktidarının kontrolcü yapısı İkinci Dünya Savaşı ile daha da ağırlaşan baskıcı yönetimi toplumun her kesiminin iktidar partisine karşı aleyhte bir tavır almasına neden olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ile başlayan süreçte zaruretten doğan Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Milli Korunma Kanunu gibi düzenlemeler hem üreticide hem de tüketicide CHP'ye karşı bir tepkinin oluşmasını sağlamıştır. Ücretlerin düşürüldüğü, çalışma saatlerinin ihlal edildiği, işvereni kollayan çalışma koşullarının belirlendiği yasal düzenlemelerin yanında grev hakkının yok sayıldığı, işçi örgütlenmelerinin CHP güdümünde hareket etmeye mecbur kaldığı bu dönemde işçi sınıfı da CHP'nin karşısında yer almıştır. Toplumun her kesimine istikrar ve özgürlük vaat eden DP toplumun her kesiminde gördüğü desteği işçi sınıfında da görmüştür ve her kesimden alınan destekle iktidar olmayı başarmıştır. DP iktidarında işçi sınıfı ve hakları üzerine gelişimini etkileyen önemli siyasi gelişmeler yaşanmıştır. ABD'nin maddi desteğini uzun vadede sağlamak, halkın güvenini pekiştirmek, saygın bir Türk Devleti olarak liberal ülkelerin yanında yer almak için İkinci Dünya Savaşı sonrası komünizme karşı birlikte hareket etmek için oluşturulan uluslararası askeri örgütlenme olan Nato'ya girebilmek DP iktidarının en önemli meselesi ve işçi sınıfını

etkileyen bir gelişme olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için kaçırılmayacak bir fırsat olarak görülen Kore Savaşı' na asker gönderilmesi toplumun her kesimini etkilediği gibi işçi sınıfını da etkilemiştir. Türkiye Kore Savaşı' nın etkisiyle, ABD' den gelen yardımlar sayesinde, iktisadi alanda gelişme göstermiş bu da işçi sınıfında ücrette artış, istihdamın çeşitlenmesi, devlet yatırımlarının hız kazanmasını sağlamıştır. İşçi sınıfının etkileyen diğer bir önemli siyasi gelişme ise 6-7 Eylül Olayları olmuştur.. İşçi sınıfının desteği ile büyüyen olaylar sonrası DP' nin yanında olan işçi örgütlenmeleri de diğer muhalif siyasi ve sosyal örgütlenmeler gibi kapatılma, hapse atılma gibi yaptırımlara maruz kalmıştır.

İşçi sınıfının desteğiyle iktidara gelen DP'nin on yıllık iktidarında ortaya koyduğu liberalizm düşüncesine bağlı olarak gerçekleştirdiği iktisadi kalkınma modeli esasında ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir dünya düzeni yaratması sonucu bu dünya düzenine uyum için görülen bir zorunluluğuyla birlikte Türkiye' nin Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren liberalist ekonomi modeliyle başlayan iktisadi kalkınma mevcut Türkiye gerçeğiyle devletçi modele dönüşmüş, CHP'nin yürütmüş olduğu planlı iktisadi yapılanma ile gerçekleştirilen yatırımların kazanımlarının DP iktidarına denk gelmesi ülke için liberal bir iktisadi yapılanmaya elverişli bir ortam sağlamıştır.

Türk siyasi tarihinde çok partili hayata geçişin başlangıcını oluşturan söylemleriyle farklı bir Türkiye modelini kurmayı hedefleyen DP'nin bugünkü Türkiye' nin siyasi, iktisadi ve sosyal alandaki kurum ve kuruluşların şekillenmesinde büyük etkisi olduğunu söyleyebiliriz. DP iktidarında liberalist bir ekonomik model benimsemişse de devlet yatırımları azalmamış aksine KİT'lerin sayısı artmış birçok devlet teşekkülünün yenilendiği ve genişletildiği bir dönem olmuştur. Aynı zamanda sanayileşme de özel sektör asli unsur olarak görülmüş ve kalkınmada özel sektöre öncelik verilmiştir. Bunun içinde özel sektöre ihtiyaç duyacağı güven ve istikrar ortamını sağlamak amacıyla finans, ulaşım, enerji sektörlerinde yeni yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yabancı girişimciyi ülkeye çekebilmek için Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu çıkarılmıştır. Ancak bu dönemde teknoloji, yeterli sermaye ve tecrübe edinilecek bir geçmişe ülkenin mevcut durumu el vermediği için özel sektör gelişmemiş, bu durum işçi sınıfını devlet teşekküllerinde çalışan büyük bir kitle haline getirmiştir. DP iktidarında Türkiye' de ekonomik kalkınma modeli genel olarak ağır sanayileşmeden uzakta hizmet sektörüne ve tarımsal ekonomiyi destekleyen

sanayileşmeye yönelik hamleleri içermekteydi. DP' nin en büyük hatası CHP'nin de eleştiride bulunduğu plansız bir ekonomik kalkınmanın gerçekleşebileceği düşüncesiydi. Bu plansızlık ülkeyi kredi ve borçlanmaya götürmüş, aynı zamanda ithalat-ihracat arasındaki dengenin açılması ve devalüasyonun yaşanması, Millî Korunma Kanunu ile CHP döneminin tekrar yaşandığı ve sonrasında İstikrar Programı ile hareket etmeye mecbur bırakılan ülkede DP iktidarının halkına sunduğu Amerikan rüyası 27 Mayıs gerçeğiyle noktalanmıştır. Özetle söylemek gerekirse CHP' nin içinden çıkan ve ana muhalefet partisi olan DP'nin Amerika'nın yeniden kurduğu dünya düzeninde yer edinmek için iktidarın devletçi politikasına karşı yürüttüğü liberalist politika plansız ekonomik yapılanma ve ABD merkezli bir kalkınmanın DP'nin Türkiye gerçeğine yenik düşmesine, vaatleri ve ismiyle çelişen bir Türkiye' nin şekillenmesine sebep olmuştur. Ancak bu başarısız kalkınma politikasında DP iktidarında görülen teknoloji, milli sermayedar birikimi ve tecrübe yetersizliği karşısında ulaşım, haberleşme, enerji alanlarında yaptıkları yatırımlarla 1960 sonrası Türkiye'sinin iktisadi alanda DP'nin arzuladığı ancak ülke gerçeğine yenik düşen liberalizmin sağlanmasına kaynaklık etmiştir.

1950 seçimlerinde iktidara gelen DP'nin işçi sınıfına vaatleri ve icraatları ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal gelişimine göre değişim ve gelişim göstermiştir. 35 yıl yürürlükte kalan İş Kanunu'ndan doğan aksaklıkları gidermek için yeni düzenlemeler yapan DP iktidarı işçi sınıfı İş Kanununun işçi-işveren arasında uzlaşmacı anlayışın ürünü olan Hakem Kurulu' nun üye sayısını yükselterek kurulun işvereni gözeten imajı yıkılmaya çalışılmıştır. Ayrıca kurula CHP iktidarında olmayan işveren ve işçi temsilcilerinin de katılmasını sağlayarak kurulun şeffaflaşmasını sağlamıştır. CHP iktidarında CHP'nin güdümünde olan sendikalar ve liderlerin yanı sıra işçi temsilcilerinin de CHP yanlısı olmak mecburiyeti düşüncesi oluşmuştur. İşçi sınıfı için işçi temsilcilerinin iktidara yakın olması taleplerinin gerçekleşmesine vesile olacağı fikri hakimdi. İşçi temsilcileri asli görevleri olan işçi haklarını kollama vazifesi yerine işini kaybetme korkusu ve yeni bir iş bulmanın zorluğu ile işverenle işbirliğine gitmiştir. Bu durum DP iktidarı ile şeklen de olsa ortadan kalkmıştır. Yapılan yasal düzenlemeyle işverenin haksız yere işten çıkarılması sonucu tazminat verilmesi kararı ile işçi temsilcileri asli görevlerini yapma imkânı bulmuştur. DP İş Mahkemeleri kurarak işçi sınıfına ait sorunların farklı bir mahkeme de çözüme hızlı ve adil bir şekilde kavuşmasını amaçlamıştır. Fikir çalışanlarının çalışma koşullarını belirleyen ücret, izin,

iş akdi ücretli izin gibi konulara açıklık getiren düzenlemeler, tatile çıkmayarak çalışan işçiye tam ücret ödenmesi, işçi-işveren arasında tartışma konusu olan bahşiş konusunu hukuki bir çerçeveye oturtulması, işçinin daha verimli çalışması ve yorgunluğunu atması için verilen dinlenme süresi, İş Kanununda yer almayan denizde çalışanların yaşam ve çalışma koşullarının belirlenmesi gibi hukuki düzenlemeler DP iktidarında işçi sınıfının çalışma koşullarını etkileyen doğrudan gelişmelerdir. DP iktidarında gerçekleşen bu düzenlemelerin tatbiki konusunda Türkiye' nin 1955 sonrası iktisadi yapısı göz önüne alındığında suiistimallerin olabileceği unutulmamalıdır. Bu dönemde işçi sınıfının taleplerini iletmede kullandığı gösteri ve yürüyüş hakkını elinden alan muhalefetin miting düzenleyerek iktidarın hatalarını kamuoyuyla paylaşmasını engelleyen iktidar partisinin söylemleriyle ve adıyla çelişen Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun da yürürlüğe girmiştir.

DP döneminde işçi haklarını ve gelişimini etkileyen doğrudan ve dolaylı birçok yasal düzenleme yapılmıştır. 14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelen DP'nin vaatleri ve icraatları arasında ülkenin siyasi ve iktisadi gelişimine uygun bir gidişat görülmüştür. Aynı şekilde sendikal hürriyetin gerçekleşmesi konusunda da ülkenin yaşadığı gelişmelere bağlı olarak DP'nin tavrı değişim göstermiştir. DP iktidarının ilk beş yılında görülen sendikal hürriyetin 1955 sonrası demokrat Türkiye' de sivil toplum örgütü olan işçi örgütlenmelerine iktidar partisi, CHP iktidarındaki gibi baskı uygulamış, 5018 sayılı yasanın kaynaklık ettiği siyaset yasağı ve kuruluşunda görülen usulsüzlük maddelerini bahane göstererek sendikaları kapatmıştır. İşçi örgütlenmelerine yaptığı baskı Türkiye' nin ilk konfederasyonu olan TÜRK-İŞ içinde geçerli olmuştur. TÜRK-İŞ' in kuruluşuna destek veren DP 1955 sonrası TÜRK-İŞ'i kendi güdümünde yönetmek amacıyla konfederasyon içinde bulunan CHP'li sendikacıları hedef almış ve onların teşkilat içerisinde yönetici olmasını engellemeye çalışmıştır. TÜRK-İŞ'e karşı yeni bir konfederasyon fikrini sendika üyeleri arasında yayarak en büyük işçi örgütlenmesini zayıflatmayı amaçlamıştır. DP işçi örgütlenmelerini zayıf bırakarak CHP iktidarındaki gibi varlık sebeplerini iktidara bağlı olduğu düşüncesini kanıksatmaya çalışmıştır. Böylece işçi sınıfının desteği ile gelen DP bu desteğin devamını sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca 1955 sonrası ülkede görülen baskıcı yönetim anlayışının ürünü olarak işçi sınıfının bilinçlenmesi için düzenlenen konferanslara katılanları cahillikle suçlamış ve konferans, seminer gibi organizasyonların yapılmasını engelleyici faaliyetlerde bulunmuştur. DP işçi örgütlenmelerin CHP' deki gibi uluslararası sendikal

örgütlenmelerle faaliyete geçmesine izin vermeyerek, dünyada gelişen sendikal hareketlerden habersiz, içe dönük bir gelişme izlemesine sebep olmuştur. CHP iktidarının baskıcı yönetim anlayışına tepki olarak DP' yi iktidara getiren işçi sınıfı DP iktidarında da aynı baskıcı anlayışla karşılaştığında 27 Mayıs askeri darbesini saygıyla karşılayarak DP' nin muhalefetteyken belirttiği demokrat Türkiye için askeri müdahaleyi bir fırsat olarak görmüştür.

DP parti programında ve tüzüğünde grev hakkının demokratik bir hak olduğunu ve demokratik bir ülke olarak toplum düzenini bozmadan ekonomik dengeyi sarsmayacak biçimde bu hakkın işçilere tanınacağını dile getirmiştir. Sendikalar tarafından talep edilen grev hakkının gerçekleşmesi için 1951 yılında kanun tasarısını DP hazırlamış ancak bu tasarı işçi sınıfının aleyhine maddeler içermesi nedeniyle sendikaların tepkisine yol açmış işçi sınıfının yanında olduğunu göstermek ve sözünü tutacağı imajı veren DP' nin hazırladığı bu sözde tasarı kanunlaşmamıştır. DP iktidarı boyunca her seçimde verilen bir vaat olan grev hakkı 10 yıllık iktidarı boyunca gündeme gelmiş ama verilmemiştir. DP genel olarak muhalefetin grev konusu üzerinde duruşu karşısında genellikle iktisadi ve sosyal düzenin bozulabileceği işçiye grev hakkı verildiğinde işverene lokavt hakkının da gündeme geleceği bu durumda işçinin kaybedeceğini belirtmiştir. Bu durumda sendikaların ve işçilerin zor durumda kalacağını izah etmiştir. İşçi sınıfı için taleplerinin gerçekleştirilmesinde en önemli koz olan grev hakkının verilmesi 1961 yılına kalmıştır.

KAYNAKÇA

1. Gazeteler:

Anadolu
Başarı
Cumhuriyet
Ege Ekspres
Gece Postası
Güney İşçi Postası
Hürriyet
Milliyet
Ulus
Vatan
Son Telgraf
Yeni Adana
Yeni Ulus
Zafer
Zonguldak

2. Resmi Yayınlar:

TBMM Zabıt Ceridesi
Resmi Gazete

3. Tetkik Eserler:

Adana Fırın İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.8
AHMAD Feroz; “*Modern Türkiye'nin Oluşumu*”, Kaynak Yayınları, 11. Basım
Ahmad Feroz (Çeviren: Sedat Cem Karadeli), *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2006
AĞAÇ-İŞ (Türkiye Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.17

- AĞIRBAŞ İsmail, AKBULUT Yasemin, ÖNDER Ömer Rıfki, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.48, Güz 2011,s.733-748
- AKANDERE Osman, “ Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak ‘Dörtlü Takrir’in Amacı ve Mahiyeti”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.9, 2003
- AKDEVE Erdal, KARAGÖL Erdal Tanas, “Geçmişten Günümüze Türkiye Teşvikler Ve Ülke Uygulamaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.34, Temmuz 2013, s.329-350
- AKGÖZ Görkem, “İşçi Sınıfı Tarih Yazılımlarında İşyeri ve Çalışma Deneyiminin Yeri Erken Cumhuriyet Dönemi Fabrikaların Kapısından Girmek”, *Tanzimat’ tan Günümüze Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi1839-2014*,(Y.Doğan Çetinkaya, Mehmet Ö. Alkan,)Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2015,s.231-253
- AKKAYA Yüksel, ALTIOK Metin, “AİİS (Adana İnşaat İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1,Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, s.24-25
- AKKAYA Yüksel, ALTIOK Metin, “Çukurova’da İşçi Hareketi ve Sendikacılık”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, s.249-253
- AKSANYAR Necati, “İkinci Dünya Savaşında Çıkarılan Varlık Vergisinin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları (11Kasım 1942-15 Mayıs 1944)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.21, Ağustos 2008, s.379-397
- AKSOY A. Şinasi,“Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri: Genel Bir Bakış”, *Amme İdaresi Dergisi*, c.27, S.2, Haziran 1994, s.3-23
- AKSOY Muammer, “Son Demokrasi Hamlemiz Kimin Eseridir”, *Forum Dergisi*, S.103 1 Temmuz 1958, s.8-9114-116
- AKMAN, Solak Akman, “İkinci Dünya Savaşında Türkiye’de Hububat Üretiminin Vergilendirilmesi”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2) 2011 s.73-91
- AKYİĞİT Ercan, “Basın İş Kanununda Kıdem Tazminatı”, *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, C.24, S.3-4-5, Ağustos-Kasım 2012/Şubat 2013, s.1-23
- ALACA KAPTAN Uğur,“Demokratik Anayasa ve Ceza Kanununun 141 ve 142 Maddeleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.22-23, S.1-4 1965 s.3-20

- ALBAYRAK Mustafa, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004
- ALBAYRAK Mustafa, “Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014/1, s.297-314
- ALBAYRAK Mustafa, “Demokrat Parti Döneminde Milli Korunma Kanunu Uygulamaları (1955-1960)”, www.atam.gov.tr/dergi/say:67-68-69/demokrat-parti-doneminde-milli-korunma-kanunu-uygulamalari-1955-1960, Erişim Tarihi: 3.07.2017
- Ankara İşçi Sendikaları Birliği, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.64
- ATALAY Mesut, “Türkiye’de Petrol Aramacılığının Önemi”, *Avrasya Dosyası, Enerji: Özel*, c.9, S.1, Bahar 2003,s.169-191
- ATEŞ Nevin Yurtsever, "*Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*" Sarmal Yayınevi Ekim 1994
- AYDAR Özkan, “Osmanlı Devletinde İlk Sosyalizm Tartışmaları ve İlk Sosyalist Örgütlenme”, *Atatürk Üniversitesi, Atatürk Dergisi*, c.4, s.2, 2015, s.51-58
- AYDIN Fazıl, ALBAYRAK Nurettin, *Türkiye Tarafından Onaylanan ILO Sözleşmeleri*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yayın No: 08, Ankara 2014
- BASIN-İŞ (Türkiye Basın Yayın Grafiker ve Ambalaj Sanayii İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.123
- BASIN-İŞ (Türkiye Basın Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.1,s.121
- BAŞAR Suad,“Toprak Mahsülleri Vergisi Kalkınca", istanbul. dergipark.gov.tr/dowland/article-file/8940, Erişim Tarihi 03.06.2017,s.88-107
- BAŞER Kadir, “1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye’de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikası Sonuçları” , *Dumlupınar üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.38, Ekim 2013, s.203-216
- BAYDAR Oya, “İşçi Örgütlenmesi” *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi* c.2, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, s.

- BAYTAL Yaşar, “Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.40, Kasım 2007, s.545-567
- BULUNMAZ Barış, “Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları”, *Öneri Dergisi*, C.10, S.37, Ocak, 2012, s.203-214
- Bursa İşçi Sendikaları Birliği, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.197
- Bursa Simitçi Fırıncıları ve Benzeri İşverenler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.1, s.188
- BÜLBÜL İrfan, “İkinci Dünya Savaşının Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları”, dergipark.gov.tr/dowland/article-file/9877, Erişim Tarihi: 13.19.2017, s.1-52
- BORATAV Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2002)*, İmge Kitapevi, 9. Baskı, Ağustos 2005
- BORATAV Korkut, “Bir Kesinti İkinci Dünya Savaşı, Dünya Ekonomisi ile Farklı Bir Eklemlenme Denemesi”, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, c.4, Onuncu Basım, Cem Yayın evi, Ekim 2008, İstanbul, s.333-338
- BOZDAĞLIOĞLU E. Yasemin, Evlimoğlu Umut; “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Tarihsel Süreçte Gösterdiği Gelişim: Hukuksal ve Ekonomik Yansımalar”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11, Nisan 2014,s.32-52
- CENGİZ (Urhanoglu) İştâr, MANAV A. Eda, “Türk Hukukunda Grev Yasakları”, *TAAD*, c.1, S.5,20 Nisan 2011 s.211-256
- COŞAR Nevin, “Demokrat Parti Dönemi Maliye Politikası”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-1,s.29-
- Çankırı Demiryolu İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.226
- Çay İş Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1,s.227
- ÇELİK Aziz, *Vesayetten Siyasete Türkiye’de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, 2010

- ÇELİK Aziz, “Vesayet Mektupları; 1950-1960'lı yıllarda Türk-ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar”,*Sınıf Sendika Siyaset: Türkiye Emek Tarihinden Kesitler*, (MAKAL Ahmet, ÇELİK, Aziz, KOÇAK M.Hakan), İmge Kitabevi, Haziran 2016,s.213-262
- ÇELİK Aziz, Vesayet Mektupları 1950-60 Yıllarında Türk ve ABD Sendikacıları Arasındaki Yazışmalar, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.2, 2010 s.65-108
- ÇELİK Aziz, “1950’lerin Unutulan (Demokrat) İşçi Partisi ve Onun Üç Sisiphusu”, s.31-62,www.calismatoplum.org/sayi41/Çelik.pdf, Erişim Tarihi: 10.10.2016
- ÇELİK Özer, TUNCER Güner, “Atatürk Dönemi Ekonomik Politikaları”, s.256-266, http://www.researchgate.net/publication/295073693_Ataturk_Donemi_Ekonomi_Politikaları_Afyon_Kocatepe_Üniversitesi_Sosyal_Bilimler_Dergisi, Erişim tarihi;01.06.2017
- ÇETİNKAYA Y. Doğan, ALKAN Mehmet Ö, *Tanzimat’tan Günümüze Türkiye İşçi Tarihi 1839-2014*, Tarih Vakfı Yayınları, Temmuz 2015
- ÇILADIR Sina, “Zonguldak Kömür Havzasında İşçi Hareketleri ve Sendikacılık”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, , Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.3, s.557-563
- DEMİR Fevzi, “Atatürk Dönemi Çalışma Hayatımız”, *TUHS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, c.20,S.4 -5, Kasım 2006- Şubat 2007,s1-20
- DERELİ Toker,“Fonksiyonel Analiz Modeli-Türk Sendikacılığında Teşkilat Bünyesinin Teorik Bir Açından Tahlili”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.24, No: 3-4, Nisan-Eylül 1965
- DERELİ Toker, “Amerikan Tipi Sendikacılık” *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996, c.1,s.41-44
- DFY-İş (Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu)”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.343-346
- DİREN Çakmak, “Toplumsal Uzlaşma Belgesi:1936 tarihli İş Kanunu/Social Consensus Document : Labour Law Dated 1936”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* c.7, S.1, 2007,s.127-169
- DOĞAN Cem, “1845 Polis Nizamnamesi: 12. ve 13. Maddeleri Üzerine Yeniden Değerlendirme”, *JASSS*, c.5, S.5,2012,s.75-92

- DOK GEMİ-İŞ (Türkiye Liman Dok ve Gemi Sanayii İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.325
- DOKUYAN Sabit, “Savaş Ekonomisi ve Varlık Vergisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2), Aralık 2014, s.23-55
- DONALD Qartaert, ZÜRCHER E. J (Çeviren: Cahide Ekiz), *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1939-1950*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011
- EKİN Nusret, “Türkiye’de Endüstri İlişkilerinin Gelişimi ve 1936 İş Kanunu”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, c.35-36, S.1, 1969, s.33-51
- Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2014, <http://www.kalkinma.gov.tr>, Erişim Tarihi: 11.9.2016
- Elazığ HARP-İŞ (Elazığ Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.1, s.362
- EMSİSİ’İN İşsizliği Protesto Mitingi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.375
- ENERJİ-İŞ (Çukurova Enerji İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.1, s.380
- ENGİN Vahdettin, “Osmanlı Demokrat Fırkası Kuruluşu ve Faaliyetleri” *Yüzüncü Yılında İkinci Meşruiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslar arası Sempozyumu Bildiriler*, Ebru Matbaacılık, 2009, s.209-216
- EROĞLU Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi Yayınları, 1998
- ERTEN Ali, “Sendikaların Mahiyetleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.28, S.1, 1971, s.324-339
- ERTEM Barış, “Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.12, S.21, Haziran, 2009, s.377-397
- ERTEM Barış, “Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, c.1, S.1, 2010 s,71-92

- ESER Bahadır, YÜKSEL Hasan, “Korparatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyaseti Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, c.8,S.16,2012,S.182-200
- Eskişehir Demiryolu İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.410
- FEDERAL-İŞ, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,...c.1, s.420-21
- Fişek Kurthan, *Türkiye' de, Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965
- GENEL MADEN-İŞ (Türkiye Genel Maden İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.458-61
- GIDA-İŞ (Türkiye Gıda Sanayi İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.1, s.471-472
- GÜÇLÜ Muhammed, “Varlık Vergisi ve Ankara Uygulaması”, tid.ege.edu.tr/dosyalar/X1_1996/TIDX1-1996-10.pdf, Erişim Tarihi:02.06.2017, s.177-186
- Grev, *Akis Dergisi*,17 Mart 1956,c.6,S.97,s.15
- GÜLER HASAN, “Türkiye'nin Erken Dönem Sanayileşme Serüveni”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.1 Haziran 2011 s.63-87
- GÜLMEZ Mesut, *Meclislerde İşçi Sorunu ve Sendikal Haklar (1909-1961)*,Öteki Yayınevi, 1995, Ankara
- GÜLMEZ Mesut, *Türkiye'de Çalışma ilişkileri (1936 Öncesi)*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No:236, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1991
- GÜNGÖR Fatih, “İşçi ve İşçi Dostu Milletvekillerini Destekleme Komitesi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.2,s.122
- GÜNGÖR Fatih, “İşçi Hareketleri”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998 c.2, s.34-57
- GÜNGÖR Fatih, “İstanbul İşçi Sendikaları Birliği”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.111-116
- Güney Bölgesi Tütün Müskirat ve Gıda İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.1 s.516

- GÜNEY-İŞ(Güney İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...
c.1 s.517
- GÜZEL M.Şehmus, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, İmge Kitapevi,2016
- GÜZEL M.Şehmus, “Tanzimat’tan Cumhuriyete İşçi Hareketi ve Grevler”, Tanzimat
tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, c.3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985
- GÖKÇEN Ahmet M, “Cumhuriyet Döneminde İktisadi Gelişme”,*Cumhuriyet
Ansiklopedisi*, c. 5, s.3253-3260
- GÖNLÜBOL Mehmet, *Uluslararası Politika İlkeler- Kavramlar- Kurumlar*, Siyasal
Kitapevi, Ankara 2000
- GÖNLÜBOL Mehmet, Ülman, A. Haluk, Bilge, A. Suat, Sezer Duygu, *Olaylarla Türk
Dış Politikası (1919-1995)*, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara 1996
- HANİOĞLU M. Şükrü; "Cemiyet", *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c,7, 1993
s.329-331
- HARP-İŞ (Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası), *Türkiye Sendikacılık
Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.1, s.536
- HAYKIR Yavuz, DEMİR Özkan, “6326 Sayılı Petrol Kanunu ve Demokrat Parti
Dönemi. Petrol Politikası”, *SUTAD*, S.41, Bahar 2017,s.251-269
- HAYTOĞLU Ercan, “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili
Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)”, *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*,
S.3,1997,s.46-54
- HAZMAN Gülsüm Gürler,“ Türkiye’de Mali Nitelikteki Teşviklerin Doğrudan Yabancı
Sermaye Üzerindeki Etkisi Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Çerçevesinde
Değerlendirme”, *Maliye Dergisi*, S.158, Ocak-Haziran 2010, s.262-277
- İNAN Süleyman, “Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)”, s.117-145
<https://xa.yimg.com/kgq/groups/22143767/1943867673>, Erişim Tarihi: 22.4.2017
- İŞİK Yüksel, *Osmanlı'dan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi(1876-1994)* Öteki Yayın
evi, Ankara,1995
- İŞIKLI Alparslan, *Sendikacılık ve Siyaset*, İmge Kitabevi, 6.Baskı, Mart 2005
- İŞIKLI Alparslan, *Sendikacılık ve Siyaset*, Sevinç Matbaası, Ankara 1972
- İŞIKLI Alparslan, “Siyasal Partiler ve İşçi”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür
Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.3,s.67-78
- İŞIKLI Alparslan, “Cumhuriyet Döneminde Türk Sendikacılığı”, *Cumhuriyet Dönemi
Türkiye Ansiklopedisi* c,7, İletişim Yayınları İstanbul s.1827-1875

- İDEM Tekin, “İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye’de Çalışma Bakanlığının Kuruluşu”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD) , S.XXIV, Aralık 2015, s.217-231*
- İLERİ Ülkü, “Tek partili Dönemde(1923-1946) İşçi Örgütlenmelerini Güçleştiren ve Hazırlayan Etmenler”, *TUHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, c.21, S.5-6 Ağustos-Kasım 2008, s.70-92*
- İLERİ Ülkü, “Tanzimat tan Cumhuriyet’e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler”, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, c.3, S.7, 2014, s,32-59*
- İLHAN F. Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, c.30,S.3-4, 1964, s.545-567*
- İNCE Erdal, “Köylüyü Topraklandırma Kanunu’nun Türk Siyası Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri”, *ÇTTAD, V/13,(2006/GÜZ), s.59-78*
- İstanbul İspirto İçki Sanayi İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.2,s.58*
- İstanbul Liman İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi,... c.2,s.61*
- İstatistik Göstergeler 1923-2009, www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf, s.55,Erişim Tarihi: 11.9.2016
- İstatistik Göstergeler 1923-2009,www.tuik.gov.tr/yillik/Ist_gostergeler.pdf s,61 Erişim Tarihi:11.9.2016
- İTO, “*Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış*”, İstanbul Ticaret Odaları Basım İşleri A.Ş. Yayın no:1989-1, 1989 İstanbul
- İzmir Soyak Fabrikası Grevi 1934,*Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı, İstanbul 1998,c.2, s.178*
- KABATAŞ Serhat,“*Demokrat Parti*”,*Türkiye’de Siyasal Partiler*, (Mehmet Kabasakal), İstanbul, 2013
- KALAĞAN Gökhan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Kamu Bürokrasisinde Yeniden Yapılan ve Yönetmelik Reform Çalışmaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, c.2, S.1, 2010,s.64-84
- KANCA Osman Cenk, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2012, C.9, S.19, s.47*
- KARABULUT Pakize Çoban, “İkinci Dünya Savaşında Milli Korunma Kanunu ve Ege Kırsalında Etkileri”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD),c.XXII, S.22, Haziran 2015, s.371-389*

- KARABIÇAK Mevlüt, “Türkiye’de Ekonomik İstikrarsızlığın Tarihsel Gelişim Süreci”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi* c.5, S.2, 2009,s.49-65
- KARAKIŞLA Yavuz Selim, “Osmanlı Sanayi İşçisi Sınıfı Doğuşu 1838-1923”, *Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1939-1950*, (Donald Qartaert, E. J. Zürcher),(Çev. Cahide Ekiz), İletişim Yayınları İstanbul, 2011, s.27-54
- KARAÖMEROĞULU M.Asım, “Bir Tepeden Reform Denemesi Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun un Hikâyesi”, *Birikim Dergisi*, Mart 1998, No:107, s.31-42
- KAŞTAN Yüksel, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-19509)”, s.123-150, www.sbd.aku.edu.tr/VIII1/ykastas.pdf, Erişim Tarihi:12.06.2017
- Kaya S.Yelda,” İskan ve Toprak Dağıtım Politikaları Işığında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu”, www.jlecon.com/Makalalar/1101883631_5%20S.Yelda.KAYA.pdf, Erişim Tarihi 03.06.2017,s.77-105
- KAYA Ayşe Elif, Emre,“ Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.39, 2010, s.90-118
- KAYA Dilek Göze, Durgun Ayşe, “ 1923- 1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* S.19, Mayıs 2009 s.233-249
- KESKİNOĞLU İrvem; “Bir Mayıs’lar”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.1,s.179-182
- KILIÇBEYLİ Elif, “*Marshall Planı*” , Türk Dış Politikası 1919-2008, (Editör: Haydar Çakmak), Barış Platin Ltd. Şti. 2008, s.500-515
- KILINÇKAYA Derviş, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Toplumsal Tabanı ve Cumhuriyet Halk Partisi”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2012,S.15, s.3-18
- KUBİLAY Çağla, “Demokrat Parti Döneminde Bir Baskı ve Denetim Mekanizması Olarak Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı, Ulus Örneği (1950-1960)”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.39, Ocak, 2014, s.176-189
- KUTAL Metin, “Basın İş Yasaları”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1,s.125
- KOÇ Yıldırım, *Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi*, Analiz Basım Yayın, 2003

- KOÇ Yıldırım, *Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek?*, Alan Yayıncılık, Aralık 1986
- KOÇ Yıldırım, *Yüz Soruda Türkiye'de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, Gerçek Yayınevi, 1998
- KOÇ Yıldırım, *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlıdan 2016'ya*, Kuzgun Kitap, Şubat 2016
- KOÇ Yıldırım, *Türkiye' de İşçiler ve Sendikalar (Tarihten Sayfalar)*, Türkiye Yol-İş Sendikası Yayınları, Mart, 2000
- KOÇ Yıldırım, "Demokrat Parti, 27 Mayıs ve İşçi Sınıfı", *Teori Dergisi*, Mayıs 2010,s.1-24
- KOÇ Yıldırım, "İşçi Sınıfsız Demokratik Devrim' in İşçi Sınıfına Katkıları: 27 Mayıs Örneği", *Mülkiye Dergisi*, c.XXXIV, S.267, s.211-233
- Koçak Cemil, "Muhalefetin Örgütlenmesi: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Örgütlü Muhalefetin Susturulması", *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980* (Editör, Sina Akşin) ,c.4,Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s.
- KOÇAK M.Hakan, "İşçi Hareketinin Örgütsel Kapasitesi ve Ölçeksel Strateji Bağlamında İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Örneği (1948-1962)" ,*Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.43, 2014,s.53-102
- Komünizmi Telin Mitingleri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.2, s.275
- KORALTÜRK Murat, "Şirket-i Hayriye Grevleri", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.3,s.34-78
- KOZAK İbrahim Erol, "Sendikaların Tarihsel Gelişimi(İngiltere Örneği)", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. c.37-38 S.1, 1992, s.63-81
- LAÇİNER Hediye Ergin,"SSK (Sosyal Sigortalar Kurumu)", *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.3, s.95-97
- LEFRANC George, SÜLKER Kemal(Çeviren: Asım Bezirci), *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*, Varlık Yayınevi, İstanbul,1966
- Lokavt, www.enfal.de/sosyalbilimler/1/1008.htm Erişim Tarihi: 6.06.2017
- Maden Kömür Havzası İşçiler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.2. s.331
- MAHİROĞULLARI Adnan, *Dünyada ve Türkiye'de Sendikacılık*, Ekin Yayınevi, 2016

- MAHİROĞULLARI Adnan, “Türkiye’de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar”, *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi (Doç. Dr. Feramuz Aydoğan’ın Anısına)*, c.2, S.1, s.163
- MAHİROĞULLARI Adnan, “5018 sayılı Kanundan 275 sayılı Kanuna Grev Hakkı Tartışmaları Yasakçı Dönemden Serbestçi Döneme Geçişin Yol Haritası”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi* c.4,.S.10, 2015/3 s.152-169
- MAHİROĞULLARI Adnan, “Emile Zola'nın Germinal’i ve XIX. Yüzyılın Sonlarında Fransız Endüstri İlişkileri”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, c.43-44, S.1, 2000,s.15-30
- MAKAL Ahmet, *Türkiye’de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946*, İmge Kitapevi, 1.Baskı, Aralık 1999
- MAKAL Ahmet, ÇELİK Aziz, KOÇAK, M. Hakan, *Sınıf Sendika Siyaset: Türkiye Emek Tarihinden Kesitler*, İmge Kitabevi, Haziran 2016
- MAKAL Ahmet, “Türkiye’de 1950-1965 Döneminde Ücretli Kadın Emegine İlişkin Gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.56,S.2, 2001, s.117-155
- MAKAL Ahmet, “Türkiye’de 1945-1960 Dönemindeki Grev Tartışmaları İle Grevler Üzerine Bir Çözümleme Denemesi”, *Tartışma Metinleri*, A.Ü.S.F Matbaası, No. 65, Şubat, 2004,s.1-37
- MAKAL Ahmet, “Türkiye’ nin Çok Partili Yaşama Geçiş Sürecinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Esnaf Teşekülleri: 1946-1950” ,*Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.49,2016, s.611-646
- MAKAL Ahmet, “Cumhuriyetin 80. yılında Türkiye’de Çalışma İlişkileri”, *AÜ SBF-GETA TARTIŞMA METİNLERİ*, Ankara Üniversitesi SBF Matbaası, No:62 Ankara 2003 s.1-23
- METAL-İŞ (İç Anadolu Bölgesi Mühimmat, Makine ve Montaj Metalden Mamul Eşya Oto Sanayi İşçileri ve Silahtarağa Av ve Fişek Fabrikaları İşçileri Sendikası)”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.2 , s.357
- METİN Erhan, “İkinci Meşruiyet Dönemi Siyasi Olayları”, www.turkdivani.com/wp-content/uploads/II.-Meşruiyet.pdf, s.1-18, Erişim Tarihi: 20.05.2017
- METİN TAŞ Mustafa Yahya, KAYIRAN Mehmet, “Refik Soydan Hükümetleri Döneminde Türkiye’nin Ekonomi Politikası(1939-1942)”,s.168-172 sbd.ogu.edu.tr/makaleler/9_2_makale_8.pdf Erişim Tarihi:02.06.2017

- OKTAR Suat, Varlı Arzu, “Türkiye’ de 1950-54 Döneminde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası”, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.XXVIII, S.1, 2010, s.1-22
- ORHAN Serdar Savuk Fatih, “ Emek- Teknoloji- İşsizlik ilişkisi”, *Ç.S.G.B Çalışma Dünya Dergisi*, c,2 S.2, Mayıs- Ağustos 2014, s.9-24
- Onbeş Günün Notları, “ Hür İşçi Sendikaları ve TÜRK-İŞ”, *Forum Dergisi*, c.4, S.43, 10 Ocak 1956, s.9-11
- Onbeş Günün Notları, “Kimsesiz Türk-İş”, *Forum Dergisi*, c.4 S.42, 15 Aralık 1955, s.5
- ÖZALPER Mehmet, “Bir Muhalefet Partisinin İlgası Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, *Anemon MŞÜ Sosyal Bilimler Dergisi* c.2, S.1 Haziran 2014 s.117-136
- ÖKÇÜN Gündüz, “ İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet Dönemi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.4 İletişim Yayınları İstanbul s,1061-1064
- ÖKÇÜN A.Gündüz, *Türkiye İktisat Kongresi:1923 İzmir Haberler-Belgeler-Yorumlar* Sevinç Matbaası, Ankara 1971
- ÖRNEK Cangül, “Türk Ceza Kanunu 141-142 Maddelerine İlişkin Tartışmalarda Devlet ve Sınıflar” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.69 S.1, 2014 s.109-139
- ÖNAL Nevzat Evrim, “Türkiye’ nin İktisadi ve Siyasi Tarihinde Toprak Reformu Tartışmalarını Rolü” www.mysdergi.com/uploads/dergi/93.pdf, Erişim Tarihi: 03.06.2017, s.6-20
- ÖZÇELİK Mücahit, “Dünya Savaşında Türk Dış Politikası” *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.2 S.29, 2010, s.253-260
- ÖZERKEMEN Necmetin, “Geçmişten Günümüze Türkiye’ de Anayasa ve Yasalarda Sendikal Hakların Düzenlenmesi ve Getirilen Kısıtlanmalar”, *Ankara Üniversitesi Dilve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43,1 (2003), s.239-257
- ÖZKİRAZ Ahmet, TALU Nuray, “Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırılması” , *Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S.6, 2008, s.108-126
- ÖZTÜRK Fahriye, “*Ekonomik İlişkiler*”, Türk Dış Politikası 1919-2008, (Editör: Haydar ÇAKMAK), Barış Platin Kitap Ltd. Şti. Ankara, 2008, s.544-555
- ÖZTÜRK Serdar, Yıldırım Fatih, “Osmanlı İmparatorluğu’ nun Çöküşü ve Atatürk Dönemi İktisadi Politikaları”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.10, S.2, 2009, s.145-165
- ÖZTÜRK Osman, “1946 Sendikacılığı” *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, c.1, s.163-170

- ÖZTÜRK Mustafa, “Sendikal Demokrasinin Örgütlü Hareketler Açısından Önemi”
Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, c.18,S.2,2013, s.269-285
- ÖZTÜRK İbrahim Mert, “İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi” s.135-166
dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/1842/19400.pdf, Erişim Tarihi.21.12.2015
- PARASIZ İlker, *Türk Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Birinci Baskı, Eylül 2004
- Petrol-İş (Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası), *Türkiye’de Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.2, s.521-525
- Petrol-iş Sendikası, <https://www.petrol-is.org.tr/sayfa/tarihce-3212>, Erişim 5.5.2017
- Petrol Kimya-İş (Türkiye Petrol Kimya Sanayii İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul1998, c.2, s.526-528
- Samsun Tütün İşçileri Grevi, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.2,s.564
- SARI Perihan, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1 s.220-221
- Savunma İşçileri Genel Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.3, s.2-3
- Seka Elektroşimi İşçileri, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.3,s.4
- SEVİNÇ Hüseyin, “Değişim ve Kurumsal Yapılandırma Süreci: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (Mehtap)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.7, S.35,s.730-747
- SERÇE Erkan, “Amel Perver Cemiyeti”,*Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı Vakfı Yayınları, İstanbul1998,c.1, s.41
- SUNAL Onur, “Amerikan Sendikal Hareketi; Tarihsel Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”,*YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Nisan 2014,c.4,S.1, Nisan 2011 s.112-128
- SUNGUR Onur, ÜNLÜ Hidayet, “Türkiye'de Sanayi Politikaları ve Sanayi Sektörünün Dönüşümü: Planlı Kalkınma Açısından Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.9, s.42,Şubat 2016, s.1637-1647
- SÜLKER Kemal, *Türkiye’ de Grev Hakkı ve Grevler*, Gözlem Yayınevi, 1. Basım, Mart 1976
- SÜLKER Kemal, *Türkiye'de Sendikacılık*, İstanbul 1955

- SÜLKER Kemal, “Türkiye’de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluşu ve Görevleri”,
Sosyal Siyaset Konferansları, S.20, 1969, s.65-94
- Sosyal Güvenlik Kurumu,
www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/kurumsal/kurumumuz/tarihce, Erişim Tarihi
03.06.2017
- SOYSAL Mümtaz, “İngiliz İşçi Partisi”, *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi*, c.12,S.1,
1957, s.74-91
- SÖNMEZ Ali, “Polis Meclisinin Kuruluşu ve Kaldırılışı (1845-1850)”, s.259-274,
dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/33/270.pdf, Erişim Tarihi: 12.12.2016
- ŞAHİN Gonca, “İzin ve İzin Hakları”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, c.2, s.165-
166
- ŞAHİN Muzaffer, Avşar Zakir, “Basın İş Kanunu Sorunlar ve Güncelleme
Tartışmaları”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, c.6,S.2, s.113-138
- ŞAĞAN Ali, “Demokrat Parti İktidarı ve Grev Hakkı”, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum
Dergisi*, c.3, S.7, Bahar 2014, s.108-128
- Şirket-i Hayriye Amele Cemiyeti, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı,
Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.3, s.122
- TABAK Serap, “Varlık Vergisi ve Aydın İlinde Uygulanması”, s.279-294
dergipark.gov.tr/dowland/article-file/74060,Erişim Tarihi: 22.12.2017,
- TAKIM Abdullah, “Demokratik Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve
Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.67, No.2, 2012, s.157-187
- TALAS Cahit, “Çalışma Meclisi”, *Forum Dergisi*, 1 Nisan 1954, c.1,S.1,s.10-15
- TALAS Cahit, “Sendikalarımızın Gelişmesinde Duraklama ve Sebepleri”, *Forum
Dergisi*, 15 Aralık 1954, c.2, S.18,s.10-11
- TALAS Cahit, “Sendika Hürriyeti: Bizde ve Başka Memleketlerde”, *Forum Dergisi*, 15
Ocak 1957, C.VI, S.68, s.11-12
- TAMZOK N. “Türkiye Madencilik Sektöründe Yapısal Dönüşüm ve Sonuçları”,
Türkiye 19.Uluslararası Madencilik Kongresi ve Fuarı, IMCET 2005, İzmir,
Türkiye, 09-12 Haziran 2015,s.5-20
- TANER Aslan, “İkinci Meşruiyet Dönemi ve İşçi Hareketleri ve Bu Hareketlerin
Meydana Getirdiği Sorunlar Üzerine Bir Deneme”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı
Tarihi ve Araştırma Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S.25,Bahar 2009,s.33-
66

- Tarsus-Mersin Pamuklu Mensucat Sanayii Birleşmiş İşçiler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı, İstanbul 1998,c.3, s.159-160
- TAŞ H. Yunus, “Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde Sendikalar ve Sendikaların Geleceği”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Yıl,1, c.1, S.1, 2012,s.60-80
- TAŞKIRAN Cemalettin, “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yılı Dergisi*, S.14, 1994 s.255-265
- TEİS (Türkiye Turizm Endüstrisi İşverenler Sendikası),*Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998c.3, s.173
- TEKSİF (Ankara Tekstil Örmeye ve Giyim Sanayii İşçileri), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,...c.3,s.187
- TEKSİF (Tekstil ve Örmeye Sanayii İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*,... c.3, s.187
- TİF (Türkiye Taşıt İşçileri Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.232
- TUĞLUOĞLU Fatih,“Demokrat Partinin Toplantı ve Gösteri yürüyüşleri Kanunu ve Zile Hadisesi (17 Ekim 1958)”, *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.15, 2016, s.155-188
- TUNA Orhan, “Türkiye'de Sendikacılık ve Sendikalarımız”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S.20, 1969, s..211-229
- TUNA Işıl, “Demokrat Parti Döneminde Çalışma Hayatına Yönelik Düzenlemeler (1950-1950)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.13, Haziran 2015, s.473-49
- TUNCAY Mete, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partili Yönetimin Kurulması*, İstanbul, Tarih Vakfı, Yurt Yayınları, 2005
- TOTAL Erhan, “Türk Hukukunda Grev Hakkı ve Uluslararası Belgelerde Görünümü” *TAAD*, S.15, Ekim 2013, s.431-460
- TÜTÜNCÜ Gülsüm, “İngiltere ve Türkiye'de Erken Sendikacılık Üzerine Karşılaştırılmalı Bir İnceleme” , *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, S.XXIII, Eylül, 2015, s.493-539

- TÜRKBAY Rezzan Ayhan, “İngiliz İşçi Partisinin İdeolojik Dönüşümü” *KSÜ İİBF Dergisi* c.4,S.1,2014,s.135-156
- Türkiye Deri-İş(Türkiye Kundura Sanayi Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya Yapımı [Saraciye] Debagat İşleri Kürkçülük Tutkal Sanayi ve Bağırsak İşleme Yerleri İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.3,s.374
- TÜRKİYE SU-İŞ SENDİKASI (Türkiye Baraj Enerji Su ve Sulama İşçileri Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi* ,...c.3, s,407
- Türkiye Yapı İşleri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3,s.416
- Türkiye Tekstil Rollergin ve Sawgin Sanayii İşverenler Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.410
- Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, ...c.3, s.327-328
- Tüzük, www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelimetuzuk, Erişim tarihi: 10.10.2016
- TOKOL Aysen, *Türkiye’de Sendikal Hareket*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994
- TOLEYİS Federasyonu (Türkiye Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998,c.3,s.253
- TOPRAK Elçin, “Bir ‘Kurucu Öteki’ olarak; Türkiye’de Gayrimüslimler”, İnsan Hakları Çalışma Metinleri: *XVI Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İnsan Hakları Merkezi*, Ankara 2010, s.1-63
- TOPRAK Zafer, *Türkiye’de İşçi Sınıfı 1908-1946*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016
- TOPRAK Zafer, “Mütareke döneminde İstanbul”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c.6, Tarih Vakfı Yayınları İstanbul, 1994,s.1-10
- Trakya Marmara ve Havalisi Müskirat Tütün Gıda ve Yardımcı İşçileri Sendikası, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.3, s.278-279
- TTMGYF (Türkiye Tütün Müskirat Gıda ve Yardımcı İşçi Sendikaları Federasyonu), *Türkiye Sendikaları Ansiklopedisi*,... c.3, s.281-282
- UCA Alaatin, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'nin Altı Vilayetinde İlan Edilen Örfi İdare ve Buna Karşı Mecliste Gösterilen Demokratik Tepki”, *A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.40, Erzurum, 2009,s.375-390

- ULUCAN Devrim, “Deniz İş Kanunu”, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.1, s.276-277
- URHAN Betül, “Türkiye’ de Sendikal Örgütlenmede Yaşanan Güven ve Dayanışma Sorunları” *Çalışma ve Toplum Dergisi*, S.1,2005,s.57-88
- USLU Ateş, “Sosyalist Düşüncenin Kaynakları; Büyük Britanya ve Fransa da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı Ve Ütopya Düşüncesi (1800-1830)” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c. 70 NO:1, 2015,s. 35-63
- Uzağı Düşünme Zamanı, Başyazı, *Forum Dergisi*, c.5,S.51, 1 Mayıs 1956, s.1-8
- UÇAR M., KARAKAYA Abdullah, “Yönetmel Reformlar Perspektifinden Türkiye’de Yönetimin Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.4, S.2, 2014, s.152-169
- VARLIK M. Bülent, “İzmir İşçi ve Esnaf Kurumları Birliği” *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı, Tarih Vakfı Yayını, İstanbul 1998, c.2 s.175-176
- VARLI Arzu, Koraltürk Murat, “İkinci Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet’e Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, c.9-S. 20, 2010, s.127-147
- YAMAN Ahmet Emin, “Kore Savaşı’nın Türk Kamuoyuna Yansıması”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.37-38, Mayıs-Kasım 2005,s.231-245
- YAVUZ Erdem, “Milli Koruma Kanunu Varlık Vergisi Kanunu ve Toprak Mahsülleri Vergisi Kanunu Tartışmaları Erzincan Uygulaması” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl.3 S.12, Haziran 2015 s.161-180
- YEŞİLYURT Şahin, “Varlık Vergisi Hakkında Bir Değerlendirme” *Uluslararası Yönetim İktisadi ve İşletme Dergisi* c.12, S.27, 2016 s.293-310
- YILDIZ Nuran, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, c.51, S.1, 2014, s.481-505
- YILDIRIM Kadir, “II Abdülhamit dönemi İstanbul’unda İşçi Hareketleri”, *I. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu*, S.1, 29 Mayıs- 1 Haziran 2013,s.311-323

YILDIRIM Cengizhan; " 1923-1946 Döneminde Türkiye'de Uygulanan İktisat Politikalarının Kuşatıcı ve Dışlayıcı Kurumlar Çerçevesinde Analizi"
[https://www.academia.edu/21505738/1923-](https://www.academia.edu/21505738/1923-1946_Döneminde_Türkiyede_Uygulanan_İktisat_Politikalarının_Kuşatıcı_Dışlayıcı_Kurumlar_Çerçevesinde_Analizi)

1946_Döneminde_Türkiyede_Uygulanan_İktisat_Politikalarının_Kuşatıcı_Dışlayıcı_Kurumlar_Çerçevesinde_Analizi, Erişim Tarihi: 03.06.2017, s.85-111

YÜCEL Fikret, "*Cumhuriyet Türkiye'sinin Sanayileşmede İlk Önemli Adımı: 1. 5 Yıllık Sanayi Planı: 1934-1938*", Ankara 2014

Yönetmelik; www.turkebilgi.com/yonetmelik, Erişim Tarihi: 10.10.20 17

ZAIM Sabahattin, "Türkiye'nin İktisadi ve Sosyal Gelişmesinde Sanayileşmenin Önemi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* S.16, 1965 s.227-250

4. Yüksek lisans ve Doktora Tezleri

AKIN Fehmi, "*Türkiye' de Çok Partili Dizgiye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004

ERTERZİ Hakan, "*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve İzmir Basını*", 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2000

GAYTANCIOĞLU Serkan, "*Demokrat Parti İktidarı ve Vatan Cephesi*", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2011

KAYMAZ Çiğdem, "*Sendika Özgürlüğü ve Hakkı*", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012

EKLER

Ek 1. Orjinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Vahide ÇETİN
Öğrenci Numarası	121211103
Enstitü Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Yavuz HAYKIR
Tez Başlığı (Türkçe)	Demokrat Parti ve İşçi Hakları (1946-1960)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 211 sayfalık kısmına ilişkin, 04/12/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orjinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 22'dir.

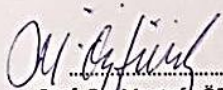
Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

.....
Yrd. Doç. Dr. Yavuz HAYKIR

.....
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK

F.Ü. LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını¹ sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

---

¹ Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

SECİLMİŞ HİKAYELER

Derghinin 46 inci sayı

11 yıl, 3 yıl, 4 hikaye, 3 tasavvut, 11 hikaye ve 2 tasavvut 3 renkli bir kitap 400 sayfa, 20 kuruş.

ÇIKTI

P.K. 330 - Ankara

Cumhuriyet

31 inci yıl sayı 11.351

Yayıncı ve nakliyat adresi: Cumhuriyet İhtisat - Posta Kutusu İhtisat No 508

Cumartesi 3 Mart 1950

Taşra Kız

Gözde hazin romanlarımın en  zneli olan Albayrak romanıdır. Bu roman... (Text continues)

 z d n, ordusu başındaki İngilizleri hudud dışı etti

Hadiseler, Ortaşarkttaki Rus nüfuzuna karşı İngilizler tarafından acılan mücadeleye indirilmiş bir darbe olarak karşılındı

Kim Değisti?

Bu yilki bölge konferansları boyunca muhtelif toplantılar en iyi temsilci olarak... (Text continues)

Kral Husayn'ın Glubb Paşa ile arkadaşları hakkındaki kararı üzerine üründe halk büyük teah rat yaptı, Londrada ise heyecan ve endişe var

Urd nn sınırlarını gösteren harita

Ankara, 2 (Teflon) - Urd n Kralı Husayn ordusuna yillik bir maaş emriyle olan İngiliz generali Glubb paşa'nın vefatinden sonra... (Text continues)

Glubb Paşa kimdir?

Glubb paşa'nın vefatının ardında Londra'da bir konferans toplandı. Glubb paşa'nın vefatının ardında Londra'da bir konferans toplandı... (Text continues)

Edremidde tifo salgını görüldü

Milli M dafa Vekilinin bildirdiğine göre Vekil ve Erkanharbiyei Umumiye Reis uşakla Bahcekeire geldiler, Edremide gidip hastaneleri gezdiler

D n bir transatlantikle 513 turist geldi

Turistlerden bir kısmı bugün uşaklara Ankara'ya gidip d neceler; dün gece Hilton'da turlerle Türk milli oyunlar gösterildi

Manyas g ll n n sularını d n alşalmağa başladı

Su baskınına maruz kalan 150 bin dekar arazi  zlenildi

Aydın ve S kede iki grev h disesi

İşiler,  cret meselesinden toplu h diseyi yerlerini terkettiler; Çalışma M d rl ği durumu alakalanıyor

Avra Warren d n gitti

Amerikan Ankara yeni elçiliğe tayin edilen Fletcher Warren, üç ay sonra gidecektir

Amerikan Report Linn S kett'i... (Text continues)

Orman yangınları yüzünden senede uğradığımız zarar 59 milyar lira

Pazara, Ankara'da hişli ormancıların katılacağı bir toplantı yapılacaktır

Çadırda oturanlar bile en ufak sarımsını ile dışarı uğruyorlar

Eldehişide alın kişi, hükümet yeni ev yapmaktaki diye zehlemeden sağlam kım evlerini kendi ellerile yakmakla beraber, durumun son derece sinirlenen komşuların ihbar etti

Türkiye - Amerika Ordusu mağı bugün

Türkiye - Amerika Ordusu futbol mağı bugün Ankara'da oynandı

Türkiye - Amerika Ordusu futbol mağı bugün Ankara'da oynandı

Eldehişide oturanlar bile en ufak sarımsını ile dışarı uğruyorlar

Amerikan Ankara yeni elçiliğe tayin edilen Fletcher Warren, üç ay sonra gidecektir

Aydın ve Söke gercekleşen grevler

Aydın ve Söke gercekleşen grevler hakkında detaylı haberler.

CUMARTESİ 3 MART 1934

VATAN

BAŞBAKANLIK: Ahmet Emin YALMAN DOĞRUYA DOĞRU İYİYYİ İYERİ

1934 MART 3

GÜNÜN YAZISI Parlamento Adabı Yazarı: Mustafa E. Elöve Bugün ikinci - yfamside

Glubb Paşa, Ürdün ordusu başından uzaklaştırdı

Ürdün Kralının ordunun Arab komutanları idaresinde olmasını isteyenlerin arzularına uyduğu bildiriliyor

Felâketin Bedeli

Ahmet Emin YALMAN

Akşama 2 - 4 Eylül akşamı karanlık bir geceydi...

Glubb Paşanın yerini Tümğ. Hadi Unab aldı. İngiliz kabinesi bir toplantı yaptı

Glubb Paşa (Solda) Filistin'de bir Lejyon komutanıyla görüşürken

Dün şehrimize 513 turist geldi

Vasati yaşları 50 nin üstünde olan turistler arasında, biri İzmir'den, diğeri Adapazarı'ndan Anicriya'ya giden iki Türk vatandaşı da var.

Turistlerden bir grup Bağdat'ta istirahat ederken

Fransa, Fas'ın bağımsızlığını resmen tanıdı

Paris, 2 - Fransa bugün Fas bağımsızlığını resmen tanıdı...

Dört esrar kaçakçısı altı kilo esrarla yakalandı

Biri Şehreminde, diğerleri Bakırköyün Güngören köyünde yakalanan esrarçılara polise mukavemetle kalkıştılar.

Pakistan 23 Martta Cumhuriyet oluyor

Karachi, 2 - Pakistan Kuvvet Meclisi bugün üç karar kabul etti...

İki fabrika daha işçisini çıkardı

Aydın ve Sökede bu iki fabrikada söförlere mühendisler kaldı

Yeni Tarihi Tefrikamız SİYASİ HATIRALAR

Son Halife Abdülmecid Efendi, 1922 yılında bir kabal resiminde

Hilafetin Şi'ası

Yakın geçmişte dair hatıralarını evlele takip ettiniz. General Ali Fuat Cebesoy, unvan bir cümlede sonuna geçtikleri...

Yakın Tarihinizin Siyasi Hadiseleri

Şi'î Hilafet ve Cumhuriyet tarihinin, şimdiye kadar açıklanmamış kısımlarını götürecektir...

Yazarın; General Ali Fuat Cebesoy 5 MARTTAN İTİBAREN VATAN SUTUNLARINDA OKUYUNUZ

Guy Mollet ve Pineau 14 Mayıs'ta Moskova'ya gidecekler

Fransa Hariciye Vekili, «Harp ve barış meselelerinde Batılılarla arışış görüş farkları var.» dedi. Pineau İngiliz ve Amerikalıların görüşlerini yeniden gözden geçirmelerini istedi

Paris, 2 - İngiliz Vekili Pineau, Amerika'nın derinleşen görüşleri bir süre önce...

Çalınmış da bulunan polis otomobili

Mechel yakalanan suçludan otomobilin polis otomobili olduğunu...

NATÜRMORT

Aydın ve Söke'de gerçekleşen lokavt hadisesi

YALMAN

Gazetemiz Bugün
14
Sayfadır

YIL: 14 — SAYI: 4739 — 15 AĞUSTOS 1954 PAZAR — Fiyatı 15 kuruş. Başmuharriri: AHMET EMİN YALMAN Cezayirli Mülhaziri: Bekir, 39 — 31 — Telefon: 2197 — 2315 — 2316 — Telgraf: YALMA

Ege D. P. teşkilâtında tasfiyeler yapılıyor

Savcılık, Bayındır D.P. idare kurulunun hesaplarına el koydu. İlçe Başkanı ile bazı üyeler işden elçektirildi

KAŞ GÖZ ARASINDA
YAZAN:
Ahmet Emin YALMAN

Demokratik Parti teşkilatında tasfiyeler yapılmaya başlandı. İzmir vilayeti D. P. teşkilatında yapılan tasfiye hareketine devam edilmektedir. Ülküde yeniden 12 kişi Hüsrev Zeren tarafından oluşturulan tasfiye komisyonu, Bayındır D. P. İlçe başkanı ile diğer bazı üyelerle de işten elçektirildi.

Douglas Fairbanks dün gece geldi

Küçükkuş kasrında misafir edilen meşhur artist, Atatürk'ün hayatına dair renkli bir film çevireceğini söyledi. D. Fairbanks bugün Cumhuriyetsi ile Başbakan tarafından kabul edildi

Yeni bir film hazırlama hareketi başlatılmaya başlandı. Bu hareketin başkanı olan Douglas Fairbanks, Atatürk'ün hayatına dair renkli bir film çevireceğini söyledi. D. Fairbanks bugün Cumhuriyetsi ile Başbakan tarafından kabul edildi.

Yeni bir film hazırlama hareketi başlatılmaya başlandı. Bu hareketin başkanı olan Douglas Fairbanks, Atatürk'ün hayatına dair renkli bir film çevireceğini söyledi. D. Fairbanks bugün Cumhuriyetsi ile Başbakan tarafından kabul edildi.

Yugoslavya'da bir Türk turist kafilesi kaza geçirdi

Londra, 14 — Yugoslav Tarih ve Kültür Bakanlığı tarafından bir Türk turist grubuna karşı düzenlenen bir kaza geçirdi. Grubun başkanı olan Ahmet Emin Yalman, kaza sırasında yaralandı.

Fransızlarla Fas milliyetçileri çarpışıyor

Fransızlarla Fas milliyetçileri arasında çarpışmalar meydana geldi. Fransız kuvvetleri bölgeyi kontrol altına almaya çalışırken, Faslı milliyetçiler onlara karşı direniş gösterdi.

Soda, banliyö trenini lokomotifin marşandiz çarpıştı. Sektör marşandizden düşerek tekerlekler arasında olan Demir Savaş garajıdır.

Sirkeci'de bir banliyö treniyle bir marşandiz çarpıştı

1 kişi öldü, 21 kişi yaralandı. Kaza, trenlere yanlış yönlendirilmesinden meydana geldi. Makoşçılardan Hamza Bakır'la Fikri Sunar ve hareket memuru S. Ece tevkif edildi

Dün saat 7 sıralarında Sirkeci'de bir tren kazası meydana geldi. Hadesinin safı olan banliyö treni, marşandizle çarpıştı. Kazada 1 kişi öldü, 21 kişi yaralandı. Makoşçılardan Hamza Bakır'la Fikri Sunar ve hareket memuru S. Ece tevkif edildi.

Ankarada resmi dairelere bombos

Bayındırık Bakanlık "Demek ki Bakanlık, bu kadar az memurla idare edilebiliyor" dedi

Ankara, 14 — Bayan ve devlet memurları arasında bombos olayları meydana geldi. Bakanlıkta çalışan memurların sayısının azlığına ve iş yükünün ağır olduğuna değeriştirildi.

Rumelihisari'ndeki yer 90 lira ile kiraya verilmiş

Resmi makamlar, şehitlerin mezarlığı üzerinde gazino yapılmasına hadisesini tahkik ediyorlar. Belediye'nin bu hareketi her tarafa üzüntü ile karşılandı

Rumelihisari'ndeki yer 90 lira ile kiraya verilmiş. Belediye'nin bu hareketi her tarafa üzüntü ile karşılandı.

Zmir'de işçilerin duruşması başladı

İzmir, 14 — İzmirdeki işçilerin duruşması başladı. İşçiler, emellerini savunmak için bir araya geldiler.

Pazar Hâzisi

Nüveziimden isteyiniz

KADAR İSTASYONLARI — Birleşik Amerika hükümeti herhangi bir hava hücumuna karşı önlemleri vaktininde almaya karar verdi.

F. Arna'nın tahliye isteği reddedildi

Saadet Kaçar hakkında dava açıldı. Mahkemede tahliye isteği reddedildi.

YUGOSLAVYA'YA YEMİNİMİZ

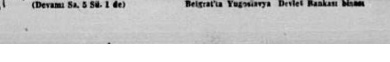
Yugoslavya'ya yeminimiz. Ahmet Emin Yalman yazıyor.

Yugoslavya'da geleoloji taassubu dağılmıştır

Sokaklarda ürkek değil, nazik ve sokulgan, düzgün kıyafetli, iyi besli insanlar görürsünüz

Kadınlar erkeklerden yarım milyon fazla

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce kadınlar erkeklerden yarım milyon fazla idi.

Belgrad'da Yugoslavya Devlet Bankası binası

SALI 15 ARALIK 1959

VATAN

Adana Cagdasligi Mektuphanesi No: 20
Tel: 22 47 97 - 22 50 24 - 22 50 24
Ticari: VATAN - ISTANBUL

DOGRUYA DOGRU - GRIYE IGRI
BASIZLARI: AHMED FENI YALMAN

Adana: Bismilci - Isikulu Nispet
Telok: Apk. 1-7 - VENTENIN
Telefonlar: 1.1518 - 1.1619

MEA
MIDDLE EAST AIRLINES
ile Uçunuz

Telok: 47 24 54

Geyikli olayı sanığı 15 D.P.'li yargılandı

Gülek'e toprak ve cam kırığı atmadıklarını söyleyen sanıkların verdikleri ifadeler birbirini tutmuyor

GEYİKLİ OLAYI İLE SAVUNULAN VE DÖNÜŞ (sağdan sola doğru) NURHATİ POLAT, SAHİR FENELİOĞLU, İZZET ÖZGEN, SAHİR FAYHAN

Ezinedeki ilk duruşmaya tam 3 saat sürdü

Celâliyat CETİN bildiriyor
EZİNE 14 - Kasım Gülek Başkanlığındaki C.H. P. Heyetine 11 Eylül 1959 günü Geyiklide toprak ve cam kırıkları ile hücum etmek ve gösteri yürüyüşleri kanununu çiğnemekten sanık 15 D.P. lilerin duruşmasına bugün saat 10 da Ezine Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı.

D.P. nin temsilcileri atöklükleri sırasında bir taraftan baskınlar bu 15 kişiyi bu hâlde tutmuşlardır. 3 saat devam eden duruşmada sanıklar ifadeler birbirini tutmamış ve büyük çekişmeler meydana gelmiştir.

Emeklilerden Gelir Vergisi alınmaması teklifi Mecliste

Komisyon üyesi Dr. Behaettin Bilgin(DP) vergi almayaya devam edilmesini istedi. Kesin karara varılmadı.

Kemal Tahirin son romanı

ESİR
SEHRİN
MAHPUSU

Unlu romancı Kemal Tahir, bu romanında, Anadolu Kuruluş Hareketlerinin vatansever İstanbul halkı tarafından desteklenişini anlatıyor

GELİR VERGİSİ...
Dünya her yerde emekliler için gelir vergisi almıyor. Bizim emeklilerimiz için gelir vergisi alıyoruz. Bu vergi emeklilerin hayatını zorlaştırıyor. Komisyon üyesi Dr. Behaettin Bilgin(DP) vergi almayaya devam edilmesini istedi. Kesin karara varılmadı.

1000 İstik işçisi daha açığa kaldı

Kapanan fabrika ve atölyelerin sayısı 167 ye yükseldi

Bir istik fabrikasında 1000 işçi açığa kaldı. Fabrika kapanmış ve işçiler evsiz kaldı. Bu durum emeklilerin hayatını zorlaştırıyor.

S. Erman, yabancı askerî şahısların suçları ile ilgili bir derste konuştu

İstanbul'da düzenlenen bir derste S. Erman, yabancı askerî şahısların suçları ile ilgili konuştu. Erman, bu şahısların Türkiye'ye zarar verdiğini söyledi.

Yeni mahkemeler kuruldu. Bu mahkemeler yabancı askerî şahısların suçlarını inceleyecek. Erman, bu mahkemelerin kurulmasını destekledi.

Dr. Küçük Makarios'u makamında tebrik etti

215 bin oydan 144 binini Makarios 71 binini öteki aday Klerides aldı

Dr. Küçük Makarios, 215 bin oyla makamına seçildi. Öteki aday Klerides ise 71 bin oyla seçildi.

Dr. Küçük Makarios, makamına seçilmesini tebrik etti. Makarios, bu görevi başarıyla yerine getireceğini söyledi.

Eisenhower dün İ. Şahı ve Yunan Kralı ile görüştü

Washington'da Eisenhower, İ. Şah ve Yunan Kralı ile görüştü. Eisenhower, bu görüşme sırasında Türkiye ve Yunanistan'ın sorunlarını konuştu.

Eisenhower, İ. Şah ve Yunan Kralı ile görüşme sırasında Türkiye'nin sorunlarını konuştu. Eisenhower, Türkiye'nin sorunlarını çözmeye çalışacağını söyledi.

AKSAL bir kazâ atlattı

C.P. Genel Sekreteri'nin içinde olduğu otomobil Rize yolunda çarpıştı. Aksal otomobilin hafifçe bir yara ile kurtuldu.

Aksal otomobilinin hafifçe bir yara ile kurtuldu. Otomobilin içindeki kişiler yaralanmadı.

Dün olan 8 kazada 5 ölü 4 yaralı var

Trafik kazaları nedeniyle dün 8 kazada 5 ölü 4 yaralı var. Kazaların çoğu şehir merkezlerinde meydana geldi.

Trafik kazaları nedeniyle dün 8 kazada 5 ölü 4 yaralı var. Kazaların çoğu şehir merkezlerinde meydana geldi.

Bir tamircinin dükkânında tarihi eserler ele geçirildi

Milâton sığın 2 inci sıra ot alan eserler 8 yil önce, bir luvacı emnet ötekerek brolamış. Tarihi eserler ele geçirildi.

Milâton sığın 2 inci sıra ot alan eserler 8 yil önce, bir luvacı emnet ötekerek brolamış. Tarihi eserler ele geçirildi.

ERGUN ÖZDENİZ
Dünya her yerde emekliler için gelir vergisi almıyor. Bizim emeklilerimiz için gelir vergisi alıyoruz. Bu vergi emeklilerin hayatını zorlaştırıyor.

YENİLER
Yeni mahkemeler kuruldu. Bu mahkemeler yabancı askerî şahısların suçlarını inceleyecek.

YENİLER
Yeni mahkemeler kuruldu. Bu mahkemeler yabancı askerî şahısların suçlarını inceleyecek.

Yunanistan üçlü ittifakın imzalanmasını istedi

Papagos, bazı sayıların «arzu edilmiyen hava yaratacağını» Menderes'e bildirdi

Yugoslavya, Trieste meselesini halle hazır olduğunu açıkladı

G. Konseyi Rus teklifini reddetti

BÖLGEMİZDE HUZUR

Arap memleketlerindeki seferlerinin toplantısı çağırılması, Ortasak'ın istikrarı hususunda teşebbüs ele alınmasını bir alimeti diye telakkî ediliyor.

Ahmet Emin YALMAN

Arap memleketlerinde buluşma seferi ve toplantıları, başta olmak üzere bu bölgede hakareti çağırılmaktadır. İlk önce Kahire konferansı bu bölge için...

Almanya inlizardan şikâyet ediyor

Gruenther, Batı Almanyanın askeri kudretinden istifade etmek gerektiğini söylüyor

BERLİN, 16 — Batı Almanya Başbakanı Adenauer bir Paris gazetesiye verdiği beyanına şöyle demektedir: «Biz Fransız Savunma Bakanlığı için yeni bir meşin teklif ediyoruz, bur...

Hindistan'ın do iştirak ettiği bu teklif, H. bombası tecrübelerinin durdurulmasını istedi

Bürokrasi Milletler, New York, 16 (AP) — Birleşmiş Milletler vesayit konseyi dün öğle bir ekararına, Birleşik Amerikan Pasifik okullarındaki hükümet bombası tecrübelerini durdurmasını talep eden bir Rus ve Çin teklifini reddetti.

BAKANLAR TOPLANIYOR — Fransız Başbakan Menderes, Fransız ve İngilizler Dış İşleri Bakanı Anthony Eden Cenevre'de (Cenevre toplantısının 3 üncü oturumundadır)

Washington'da Türk moda defilesi yapıldı

Bn. Nixon ile Bn. Erkin'in başkanlığındaki defilede, Amerika Hazine Bakanı Bn. Ivy B. Priest, Bn. Mc Ghee ve Adalet Bakanının eşi amatör mankenlik yaptılar

Washington, 16 — Modanın birinci sınıf müzelerinden Şişhane'de Ercüman Kemim Koleksiyonu modasında Türkiye vapurlu Amerika göğüs çabucukları için moda defilesi yapıldı. Bu defilede...

Türkiye'ye bir denizaltı veriliyor

Amerika ordusu Türkiye'ye 874.104 dolarlık cephaneye sipariş etti

San Francisco, 16 — Deniz kuvvetlerinden bildirildiğine göre, Hammetthead denizaltısı, karadaki müdahale yardım programı çerçevesinde Türkiye'ye verilmek üzere sipariş edilmiştir.

Defile, çok büyük takdir ve muvaffakiyet kazandı

Dr. Lütfi Kırdar'a Washington'un anahtarı verildi

Washington, 16 — Washington şehri, bugün Türkiye'ye büyük başarılar ve başarılar kazandı. Dr. Lütfi Kırdar'a Washington'un anahtarı verildi.

Miami'deki defile çok parlak oldu

1500 kişin davetli bulunduğu ziyafette Türk kavatleri mütemadün alkışlandı

Miami, 9 — Amerika topraklarındaki ilk defile Miami'de çok büyük ilgiyle karşılandı. Defilede gösterilen Türk kavatleri mütemadün alkışlandı.

Sovyet diplomatları protokolunu bozuyor

Ankara'da iki Sovyet ataşesi, üniformalı olarak sokaklarda dolaşıyor

Ankara, 16 — Bilimsel görüşmeler için Ankara'ya gelen iki Sovyet ataşesi, üniformalı olarak sokaklarda dolaşarak protokolü bozuyor.

Bir genç kendini arslanlara parçalattı

Nürnberg, 16 — 21 yaşında bir Alman genç bugün şehir sokaklarında arslanlarla karşılaşarak kendini parçalattı.

İki imam sıcak yüzünden cinsel getirdi

Bursa, 16 — Bazın Yenice'de iki imam bugün sıcak yüzlerinden cinsel ilişki için tartışarak birbirini yaraladı.

Fuat Saki, Kızılkaya katliamındaki bu büyük rolü nedeniyle devlet ödülüne layık görüldü. Üzerindeki şifalı yazı kâğıtları da bu büyük rolünü göstermektedir.

Dürrünnisa'nın bir arkadaşı anlatıyor

«Banko'nun ayrılmaya karar verdiği halde sonradan bundan vazgeçti. İstikbaline güvenemiyordu»

Dürrünnisa'nın muhabir olan bu arkadaşına verdiği bir röportaj.

ATATÜRKÜN KABBİNİ ZİYARET — Türkiye Edebiyatları Derneği, şöhret genel toplantısını Ankara'da yapıyor. Bir heyet Atatürk'ün kabrinde görüşme yapmak için...

İzmir liman işçileri müteahhit istemiyorlar

Polis, grev yapan işçilerin gösterilerini önledi. Acentelerin zararları 100 bin lira civarında

İzmir, 16 — Limanda 600'ü aşkın işçi greve çıkmıştı. İşçilerin polis tarafından zorla dağıtılması istenildi. Acentelerin zararları 100 bin lira civarında.

YARINKİ VATAN İLÂVESİNDE: HOŞ MEMO'yu RENKLİ olarak bulacaksınız ve SAMAT SAYFASI'nın 1. yıldönümü Özel İlâvesi de yarınki Pazar İlâvesi birlikte verilecektir.

Bulunmayan ilaçlar tesbit edilecek Sağlık Bakanı Dr. Behçet Uz, şehrimiz sağlık müesseselerinde tetkiklerde bulundu

N. F. Kısakürek'in ifadesi alındı

«Büyük Düşün» mecmuasındaki sepehrî ilâhî mahiyetli bir yazıyı yazanlar, Cumhuriyet ve demokrasinin düşmanı oldukları için...

İzmir Liman İşçilerinin Grev Hadisesi

SURAT 26 CUMA 1954 Sayı: 6187

Son Telgraf HALKIN VE HAKKIN GAZETESİ

Churchill'in konuşması Londra, 25 (Badye) - Mr. Churchill Avun...

C. H. P. kurultayı İnönü'nün nutku ile dün Ankarada açıldı

İsmet İnönü "şimdi yeni şiddet tedbirlerinin nöbetleri başlarsa, tecrübeli insanlar şaşırılmamalıdır,, dedi

Kurultay ve İnönü'den ilhamlar Etem İzzet BENİCE

Ankara, 25 (Beyazıt) - İsmet İnönü'nün kurultayda yaptığı konuşması...

"En büyük yıkım millete karşı mes'uliyet sahiplerinin açık beyanlarıyla üzerlerine tahahüt almalarının bir değeri olmadığının anlaşılmasıdır. Bu hal siyasi binyemizde pek uzun sürecek bir eksik olarak kalacaktır,,

İsmet İnönü'nün kurultayda yaptığı konuşması...

İnönü'nün nut'unun melni Ankara, 25 (Telefonla) - C. H. P. kurultayı dün...

C. H. P. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün konuşması...

Mısır ve Suriyede hükümet darbesi

General Neclî, İhtilâl komitesi tarafından istifaya mecbur bırakıldı. Suriyede Çiçekil indirildi, Hıfzı Attarı cumhurbaşkanı ilan edildi. Çiçekil kaçtı

Haberler sürpriz telâki ediyor

Albay Attilâ Şerret, İstanbul'da...

Buzlar İstanbul limanını istilâ etti!

Buzlar arasında kalan motorların mürettebatından dördü kurtarıldı; İki kişi öldü

Basın suçlarında sanığa isbat hakkı tanınıyor

Basın kanunu tadil tasarisının birinci maddesi "isbat hakkı", ilâvesile ekseriyetle kabul edildi

Mr. Tito'nun Türkiye'ye ziyareti

Tuzluk Ajansı Tüzüm stratejisi...

Savehğa yapılan garıp şikâyet: Bir niemura zorla deli gömleği giydirmiş

Bakırköy hastahanesinde cereyan ettiği iddia olunan hâdisenin incelemiyor

Albay Attilâ Şerret...

R. M. M de Bayındırlık Bütçesi kabul edildi

Üniversiteler bütçesinde kabul edildi yalnız Ankara üniversitesi bütçesi ilgili komisyona iade edildi..

1 Mart Pazartesi

Yürük Ali Senenin en muazzam ve en heyecanlı büyük tarihî güreş tefrikanı

4 Mart Perşembe

Son Os nantı padişahı Vahdettin'in hıyanet ve yardımları..

Tatsilâlet bekleyiniz

KAYITLILAR - Sözlendi...

Savehğa yapılan garıp şikâyet: Bir niemura zorla deli gömleği giydirmiş

Bakırköy hastahanesinde cereyan ettiği iddia olunan hâdisenin incelemiyor

EISENHOWER'İN P. NEHRU'YA MEKTUBU!

Amerika Başkanı, Nehru'ya...

1 Mart Pazartesi

Yürük Ali

4 Mart Perşembe

Son Os nantı padişahı Vahdettin'in hıyanet ve yardımları..

Tatsilâlet bekleyiniz

Tekel İdaresinde işçi istihdamı

SUBAT 27 CUMARTESI 1954 Sayı: 6188

Son Telgraf HALKIN VE HAKKIN GAZETESİ

Meriç Nehri yükseliyor

Suriyede Halep şehri istiklâlini ilân ediyor

İhtilâlciler ve Meclis ayrı ayrı Cumhurbaşkanı seçtiler. Mısırın eski cumhurbaşkanı M. Necip İsrail ordusuna "hazırol,, emri verildi

Liman inşası için DünyaBankası 4 milyon dolar kredi açtı

Yapıya 26 (A.A.) - Dünya Bankası tarafından bugün bildirildiğine göre...

Tuna'dan yeni buz dağları geliyor

Boğazda toplanan buzlar yüzünden şehir hatları seferleri dünde yapılamadı Şite de iki motor buzlar arasında kaldı

Cumhurbaşkanı bu gün Amerikadan ayrılıyor

Bayarı karşılamak için gehrimizde bir komisyon teşkil edildi

Albay Çiçekli Suudi Arabistana gidiyor

Boşuna 26 (T. H. A.) - Çiçekli, Halep'te bugün...

Kıbrıs' müftüsüne tezahürat yapıldı

Leşane 26 (T. H. A.) - Yeni Müftü Dinî Esmel, Kıbrıs'ta...

Zekeriya Sertel yeniden sahneye çıktı

Sertel, Dolaplıda Türkiye aleyhinde propaganda yapmak için...

Cenevre konferansına davet olunduk

26 Nisanda toplanacak olan Kore sulh konferansına bütün muharip devletler davet edildi

Meclise Sedye ile götürüldü

Bursa 26 (Nafes) - Bursa'da...

İzmirde Temizlik işçileri grevyaptı

Belediye reis'nin Temizlik müdürünün işine son vermesi greve sebep oldu

3. cü dünya harbi 1957 de çıkacak

Moskova 26 (ANKA) - Gopon...

Kurultay da alınan karara göre seçilmelerde HPlistesine müstakil adaylar alabilecek

Kurultay, aday göstermek hususunda genel merkeze kontenjan tanımaması fikrini kabul etmedi

Konservatörlerden dün 12 san'atkar istifa etti

İstifaların bu günde devam edeceği ve bazı san'atkarların da konservatörlerden ayrılacakları bildiriliyor

1 Mart Pazartesi Yürük Ali

Senin en muazzam ve en heyecanlı büyük tarihi güreş tefrihata

4 Mart Perşembe Son Osnant padişahı Vahdettin'in hıyanet ve cinayetleri..

Taahhüt bekleyiniz

Yürük Ali'nin...

BİR BAYAN YARGICA YOLLANAN GARİP MEKTUP

Yargıcın mahkûm ettiği şahıs "Size Kral Faruktan şahane bir hayat temin edeceğim, diyor ve polise haber verirse dinanitle uçurulacağım bildiriyor

İntihâl 8 gün Adlye Cem. Hâkîm mahkemeye mahkûm olan şahıs...

MELİK TAKİM...

İzmir Temizlik İşçilerinin grevi

22. Mayıs 1936

Perşembe 10 31 AYIS 1936 Sıra - 9 - No. 2384 Pazar 12 kuruş.

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE MİSALİDİ - SEDAT SİMAVİ

Ahmed İzzet Paşa ile beraber 44 kişi aralık 22, 63 aralık 22 İstanbul'da... Aralık 22'de...

Devlet Nüfusu TÜRKİYE TÜRKLERİNDİR TÜRKÇEK KAZİTELİ OLİMPİYAT GÖMÜKLELİ...

Yunanistanda dün Kıbrıs için çok kanlı nümayişler yapıldı

Nümayişlerde 7 kişi öldü, 59 u polis olan 206 da yaralı var Hâdiseler, Kıbrıs'ta iki tethişçinin idama mahkûm olması üzerine çıktı

Tekait edilen hükimler için Halk Partisi Meclise bir takrir verdi

Anı baskın : Yunanistan'da Kıbrıs için yapılan nümayişler sırasında...

C. Köprülü D.P. Haysiyet divanına verildi

Edime mebusu D.P. Grubuna id takrir vermişti

Ahmed İzzet Paşa... Haysiyet Divanı... Köprülü'nün...

Yol kazasında 2 ölü, 4 yaralı var

Ahmed İzzet Paşa... Yol kazası... 2 ölü, 4 yaralı...

Fransız "cinsiyet bombası", Martine Carol dün gece İstanbul'a geldi

Erkek ve kız hayranlarının öpücük faarruzuna uğrayan yıldızı, polis bu geçişlerinden güç kurtardı

İstanbul'da 11 baveci dolmuş gineşli giden Martine Carol, erkek öğrenciler, S. Loren ile evlenmiş

İhtikârla mücadelede iktidar ve muhalefetin görüşü ayrı

İktidar, kanuna ağır cezalar konmasını, muhalefet ise, cezadan başka iktisadi tedbir alınmasını istiyor

Ahmed İzzet Paşa... İhtikâr... Muhalefet...

Kenal Oğuzhan'ın iktidarı... Kadınlar...

Telefon mucidinin damadı, kızı ve torunu şehrimizde

Graham Bell'in damadı 80 sene evvel Rumelihisari'nde dünyaya gelmiş

Tekait edilen hükimler için Halk Partisi Meclise bir takrir verdi

Yeni bir kadın, üç erkek dört kişi yakalandı

Dördüzcüler : ...

Amerikan Erkek Kolejinde 250 talebe ders grevine başladılar

Amerikan Erkek Kolejinde 250 talebe ders grevine başladılar

Talebeler, yurtdışından da gımdedilerinden sessiz grevlerine bir de "aşk" grevi eklediler

Tam maaş ile tekaüt !

E.T.T. de bir usta işten bu şekilde uzaklaştırıldı

Robert Kolli'nin mükemmeliyet... Tam maaş...

Sokakta soyundu

Ahmed İzzet Paşa... Sokakta soyundu...

Pahalılığa karşı evlenme yardımı

Ahmed İzzet Paşa... Pahalılığa karşı evlenme yardımı...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Şah için hazırlık : ...

Amerikan Erkek Kolejinde gerçekleşen öğrenci grevi

ÖZGEÇMİŞ

22.01.1983 tarihinde Elazığ- Merkezde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Dumlupınar İlköğretim Okulu'nda bitirdi. Lise öğrenimini Mehmet Akif Ersoy Lisesi'nde tamamladıktan sonra yükseköğrenimini 2002-2005 yılları arasında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. Yabancı Dili İngilizcedir.

